

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“

e-ISSN 2671-3780
p-ISSN 0350-8102

МАКЕДОНИСТИКА

18 – 1

Скопје, 2019

МАКЕДОНИСТИКА

Списанието излегува повремено.

Од издавачот: проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директорка на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Редакција: Снежана Веновска-Антевска (главен уредник), Веселинка Лаброска, Мери Цубалевска

Лектура: Снежана Веновска-Антевска, Веселинка Лаброска, Мери Цубалевска

Компјутерска подготовка: Александар Штерјев

Печатница: Винсент Графика

Тираж: 100

Списанието е поддржано од ДИТЕЦ ДОО Скопје

Изворен научен труд
811.163.3'282.2:639.11/.16
811.163.3'282.2'595.7

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
МАКЕДОНИСТИКА 18 – 1/2019

ВЛАТКО СИМЈАНОВСКИ

**НАЗИВИТЕ НА ДИВИ ЖИВОТНИ,
ЛАЗАЧИ И ИНСЕКТИ ВО
МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ**

Трудот е примен на 21.5.2019 г.

Р е ц е н з е н т и: проф. д-р Мери Цубалевска,
проф. д-р Веселинка Лаброска

НАЗИВИТЕ НА ДИВИ ЖИВОТНИ, ЛАЗАЧИ И ИНСЕКТИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ

ВОВЕД

Поврзаноста на човекот и неговото битие со сите други облици на жив свет насекаде околу него, е дел од непречената врска на нормалното и култивирано функционирање на природата и природните појави, во рамките на законите на природата. Човекот како *homo sapiens*, ја развивал својата свест за неговата улога во функционирањето на живиот свет на земјата, а во рамките на тоа, и осознавањето на растителниот и на животинскиот свет. Со помош на тој растителен и животински свет човекот уште од времето на примитивната заедница успевал да опстои и да се прехрани, а притоа, со нивна помош, успевал и да изнаоѓа полесни начини и можности за свое функционирање и за извршување на секојдневните обврски. Свеста на човекот за доброто од животинскиот свет се поистоветува со свеста и за опасноста од него. Во минатото, човекот за своите потреби успеал да ги припитоми животните со кои ги извршувал непречено секојдневните обврски, како работни така и прехранбени. Но, стихијното функционирање на природата и огромната географска разновидност на Земјата, а во рамките на тоа и соодносот на флората и фауната во одделни региони, оневозможиле човекот да воспостави врска со сите видови животни, посебно не со оние од кои тој не би имал своја полза и со кои не би можел да управува за реализирање на своите активности. Во тој поглед животинскиот свет што не е во директна врска со човекот и неговите директни потреби, а истовремено и не успева да се прилагоди и на некој начин да дејствува во негова корист, автоматски претставува и непознат сегмент, кој претставува карактеристична целина самиот за себе. Претпазливоста на човекот од животните кои не се дел од неговиот секојдневен живот и со кои не е во директен контакт, отсекогаш била продуктивна во негова полза, поради фактот што и самиот човек во очите на животните е непозната целина и со неговото дејствување може да претставува директна закана по нивниот живот. Втора важна особеност за дивниот животински свет е карактеристичниот начин на живот во карактеристична област. Некои од нив се карактеристични за одредени континенти, места каде само таму можат да преживеат и да се репродуцираат.

Основниот мотив за пријавување на оваа тема како магистерски труд е фактот дека називите на дивите животни, лазачите и инсектите како дел од лексичкото богатство на македонскиот дијалектен јазик не се досега обработени. Материјалот што го обработивме во овој труд е всушност дел од

картотеката на Одделението за дијалектологија при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, односно претставува четиринаесетта глава од *Прашалникојќи за собирање материјал за македонскиот дијалектотен аџилас* на Божидар Видоески (Видоески 2000а). Материјалот е внесен во компјутер според програмата во Ексел со која се работи на Одделението, што значи дека паралелно со изработката на темата, дигитализиран е материјалот од уште една глава од лексичкиот дел од *Прашалникојќи*, кој е користен и како главна основа и патоказ во реализирањето на овој труд. Од јазичен аспект особено е значајно да имаме точни информации за постоечките диви животни на нашата територија како и за начинот на нивно именување одделно во сите говори. Определувајќи се за работа на магистерската тема со наслов *Називите на диве животни, лазачи и инсекти во македонските дијалекти*, се пристапува кон анализа и обработка на називите на дивите животни, лазачите и инсектите од аспект на нивната етимологија, со осврт на сродните називи во другите словенски јазици. Со лингвистичката обработка на називите, опфатени се општите податоци за одделно животно, заедно со латинскиот назив како најпрецизен показател за припадноста на животното кон одделна класа (род и вид) животни. Потоа претставени се одделните називи што се сретнуваат во македонските дијалекти со нивните лексички, но и фонетски и зборообразувачки разновидности (таму каде што материјалот го нуди тоа). Со деталната обработка на називите на дивите животни, лазачите и инсектите што постојат во македонските дијалекти и се разбира, со давање на стандардниот назив за секое животно одделно, многу ќе се придонесе за избегнување на проблемите кои се јавуваат при изработката на речниците. Во магистерскиот труд се ставени и фотографии за секое животно, така што во иднина овој труд ќе биде неопходен прирачник при собирањето на материјал на терен, затоа што не секогаш само со јазичен опис може да им се објасни на информаторите каков назив се бара од нив како одговор на прашањата од *Прашалникојќи* кои се однесуваат токму на оваа XIV глава. Со оглед на фактот што македонскиот е во непосреден контакт со соседните јазици (српскиот, бугарскиот, грчкиот и албанскиот) во граничните зони со нив се среќаваат особености од соседните јазици, односно особености од соседните дијалекти на соодветните јазици. Но покрај ова, во таквите дијалектни области, се среќаваат и многубројни црти коишто настанале како резултат на меѓудијалектните, односно како резултат на меѓујазичните контакти (Дрвошанов 2005: 8). Како што истакнува акад. Видоески, најголема дијалектна диференцијација има на јужната и на западната периферија на македонскиот јазик каде што како соседни јазици се грчкиот, албанскиот и влашкиот на ист простор. На пограничјето со српскиот јазик, бидејќи навлегле бројни дијалектни црти подлабоко во македонскиот јазичен ареал, се формирал еден појас на типично преодни говори. Преодот пак, меѓу македонскиот и бугарскиот јазик е поблаг во однос на северната граница. Во голема мера врз дијалектното расчленување на македонскиот јазик придонеле балканските несловенски јазици, а во помала мера и српскиот. Најголема

дијалектна диференцијација сретнуваме таму каде што има мешано население – македонско и немакедонско, во западна и во јужна Македонија каде што има најголем степен на интерференција, бидејќи населението во тие краишта е двојазично, негде и тријазично (Видоески 2000в: 39). Овие констатации на академик Видоески ќе ги потврдиме и преку називите на некои од животните каде што паралелно се употребуваат словенскиот назив, но и позајмениот назив од соседните несловенски јазици. При изработката на овој труд како основен патоказ ќе бидат користени трудовите кои обработуваат дијалектни називи од различни области, а тука пред сè мислиме на *Анаџомската лексика за човекои во македонскиите говори* од Васил Дрвошанов, *Дијалектната лексика од областа на расипелниот свей* од Маријана Киш, *Називите на џосајкиите во македонскиите дијалекти* од Светлана Давкова-Ѓоргиева, *Именување на роднинскиите односи во македонскиите дијалекти од словенски и балканистички аспекти* од Еленка Стоевска-Денчова, потоа трудовите кои анализираат називи од одделни семантички полиња на современ план: *Лексичко-семантичка анализа на џемајскојо џодрачје облека и облекување во македонскиот стандарден јазик* од Фани Стефановска-Ристеска, *Лексичко-семантичка група на зборови со значење овошје во македонскиот јазик* од Елизабета Бандилоvsка-Ралповска (види: користена литература), како и *Толковниот речник на македонскиот јазик*, том I, II, III, IV, V и VI (ИМЈ, Скопје) и книгите кои ја одразуваат дијалектната диференцијација на македонските говори, а тука пред сè мислиме на *Дијалектните македонскиот јазик*, том 1, том 2, том 3 како и *Географската терминологија во дијалектните македонскиот јазик* од акад. Божидар Видоески и сите други негови прилози и статии што имаат допирни точки со одделен проблем зафатен во овој труд. Потврда за голем дел од обработените лексеми на дијалектно рамниште најдовме и во монографиите што обработуваат лексика од спомениците од црковнословенскиот период со македонска редакција како што се: *Лексиката на Сџаниславовиот џролог* од Катица Трајкова, *Лексиката на коменџарој кон Погодиновиот џсалџир* од Мери Цубалевска и Лилјана Макаријоска, *Лексиката на маџеријалната кулџура во македонскиите црковнословенски џексџови* од Лилјана Макаријоска и др. книги (види: користена литература) во кои се регистрирани дел од називите на дивите животни и инсекти што ги обработуваме во овој труд: жџотно, влзкз, жаба, еленз, змиџа / змиа, меџвџа, моџа, осълз, пџела, скорпиџа, сзџа, џрзџ и други лексеми, во коишто можеме да ги препознаеме нашите словенски називи, од кои поголемиот дел се карактеристични за стандардниот македонски јазик.

Во последниот дел *Заклучок* се сумирани резултатите од направената анализа како и согледувањата поврзани со различните лексички, фонетски и зборообразувачки особености во именувањето на називите во различните македонски дијалекти. На крајот од трудот е содржан списокот на *Користената лџџераџура* и списокот на *Исџражени и обрабоџени џунџови*. Картите што ги изработивме за дел од овие називи не ги објавуваме

во оваа книга, зашто тие ќе бидат објавени во еден од лексичките томови на *Македонскиот дијалектен атлас*.

Волк

Именувањето *волк* потекнува од прасловенскиот назив *vǫlkъ, стсл. vǫlkъ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. vŭk, буг. vŭk, рус. vólk, укр. vóvk, брус. vóuk (Bezljaj 2005: 342). Називот *волк* (лат. canis lupus), означува 'диво животно што јаде овци и друга ситна стока' (Видоески 2000: 143). Како дел од општите карактеристики на ова диво животно и неговиот начин на функционирање, можеме да нагласиме дека нормалниот социјален живот на волците се одвива во чопор. Тој воедно е најголемиот претставник од семејството кучиња кој живее во дивина, неговата основна исхрана се големите тревопасни животни. Освен во Европа, тој живее во Азија и во Северна Америка и пораснува до 45 центиметри. Лови во глутници и ги напаѓа дивите животни до големина на елен и лос (Стањек 1971: 488).

сл. бр. 1 Типичен изглед на волк (canis lupus) во зимски услови

На македонската дијалектна територија, единствен назив за ова животно е лексемата *волк*, со следниве фонетски разновидности: *вѝлк* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Г. Косоврасти, Гари, Ржаново, Струга, Трпејца, Смилево, Д. Дивјаци, Прострање, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Г. Белица, Зелениково, Катланово, Карабуниште, Конско, Стојаково, Фурка, Николич, Савек/Кула, Мутулово, Амбар Ќој, Илиџиево, Гуменце, Луковец, Чеган, Попадија, Тречно, Липинци, Емборе, Зеленич, Д. Котари, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Крчишта, В'мбел, Габреш, Руља,

Ошчима, Л'к, Шулин, Граждено, Лешок, Теарце, Пирава, Дојран, Крецово, Градобор, Баровица, С'ботско, В'дришта, Ранци, Горенци, Делчово), *вк* (Нивици), *влк* (Цепиште, Клење, Стеблево, Луково, Вевчани), *в'лк* (Вранештица, Тиолишта), *в'л'к* (Тајмишта), *в'лк* (Кнежино), *в'а'к* (Г. Пожарско), *валк* (Бобошчица, Слимница), *влк* (Галичник, Ефловец), *в'а'к* (Дихово, Сараќиново), *в'а'к* (Извор, Богомила), *в'к* (Драгош, Буково, Живојно, Лугунци, Башино Село, Црквино, Никодин, Тројаци, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Рожден, Конопиште, Барово, Марена, Клисурса, Миравци, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Белица, Поп'лжани, Буф), *в'а'к* (Ваташа, Банско, Киселица), *в'лк//волк* (Н. Брезница), *в'л'к* (Старчиште), *в'лк* (Костурино, Негован, Сухо, Висока), *влк* (Мокрени), *во'к* (Љубојно, Арвати), *во'к* (Оровник, Којнско, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Гавато, Крушје, Драчево, Струпино, Царев Двор, Тушин, Црнешево, Тресино), *во'лк* (Дуње), *вок* (Паралово), *волк* (Жерноница, Ростуше, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Модрич, Боровец, Глобочица, Радожда, Волино, Рамне, Пештани, Љубаништа, Кукуречани, Скочивир, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Звечан, Здуње, Ракотинци, Држилово, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Езерец, Гломбочани, Леска, Ботун, Пустец), *вол'к* (Речица), *волк* (Требиште), *вук* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Клечовце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Нерези, Никоман, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Долни Балван).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *в'лк* се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Н. Брезница (151), има употреба на основниот назив *волк*, паралелно со неговата фонетска разновидност: *в'лк//волк*.

Волчица

Називот *волчица* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1973: 635). Во дел од словенските јазици се забележани следниве називи: срхр. *vũčica*, рус. *volčica*, укр. *vovčicja*, брус. *vaučica*, чеш. *vľčice* (Bezljaj 2005: 339). Називот *волчица* (лат. *canis lupus*), ја означува 'женката од волкот'. Бидејќи самото функционирање на ова диво животно

се одвива во чопор, чопорот кај волците најчесто се состои од родителски пар и нивните потомци, па оттука станува збор за животински вид што функционира како фамилија. Со достигнувањето на половата зрелост, младите волци ја напуштаат територијата на своите родители и со самото тоа тргнуваат во потрага по сопствена територија.

сл. бр. 2 Женката од волкот (canis lupus)

На македонската дијалектна територија, називот за женката од волкот, главно, се карактеризира со одредени фонетски разновидности: *в'а'лчица* (Тиолишта), *в'а'л'чица* (Тајмишта), *в'а'лчица* (Ростуше), *валчица*/*в'а'лчица* (Жерноница), *в'а'чица*/*в'а'к* (Лаки), *женцко в'а'лк* (Липинци), *ж'енцко в'а'лк* (Емборе), *в'а'чица* (Нивици), *в'олчица* (Цепиште, Клење, Луково), *в'олчица* (Стеблево, Вевчани), *ва'у'чица* (Г. Пожарско), *валч'ица* (Бобошчица, Слимница), *в'а'чица* (Галичник, Ефловец), *в'а'чица* (Драгош, Буково, Башино Село, Црквино, Градско, Праведник, Витолиште, Буф), *в'а'чица* (Каменица), *в'а'ч'ица* (Живојно, Лугунци, Никодин, Тројаци, Подлес, Старавина, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисуре, Миравци, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Винаца, Костин Дол, Саса, Калиманци, Блатец, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Белица, Поп'лжани), *ва'у'чица* (Дихово), *ва'у'чица* (Сараќиново), *ва'у'чица* (Тресино), *в'а'лчица* (Извор, Богомила), *в'а'лчица* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Г. Косоврасти, Гари, Ржаново, Струга, Трпејца, Смилево, Д. Дивјаци, Прострање, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Г. Белица, Зелениково, Држилово, Катланово, Карабуниште, Ошчима, Л'к, Шулин, Граждено), *в'а'лчица* (Лешок, Теарце), *в'а'лч'ица* (Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Луковец, Чеган, Попадија, Ранци, Зеленич, Д. Котари, Горенци, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Крчишта, В'мбел), *в'а'лчица*/*в'олчица* (Н. Брезница), *в'а'лк* (и

за ж.р.) (Тремно), *вѣлк/волчица* (Савек/Кула), *вѣч'ица* (Костурино), *вѣлк* (Негован), *в'о:чица* (Арвати), *в'очица* (Љубојно), *воўчица* (Оровник, Којнско, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Драчево), *в'оўчица* (Царев Двор, Крушје), *воўч'ица* (Тушин, Црнешево, Струпино), *волчица* (Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Модрич, Боровец, Радожда, Ботун, Рамне, Пештани, Кукуречани, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Звечан, Здуње, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Дуње, Гломбочани, Леска), *в'олчица* (Волино, Ракотинци, Пустец), *волч'ица* (Скочивир, Езерец), *волчица/вѣлчица* (Љубаништа), *вол'чица* (Речица), *волч'ица* (П'теле), *вучица* (Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница), *в'учица* (Ранковци, Кратово/Шлегово, Клечовце, Бучинци/Бујковци, Белимбегово, Нерези), *вуч'ица* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут, Псача, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице, Младо Нагоричане, Думановце, Романовце, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Никоман, Долни Балван, Штип, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче). Во штипското село Љуботен (227) според истражувањата на Биљана Маленко има паралелни форми за женското од волкот: *вуч'ица* и *вѣч'ица* (Маленко 2012: 209).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека освен фонетската разновидност на основниот назив *волчица*, во два пункта од егејскиот дел на Македонија имаме и синтагматски назив за ова животно, интересен и по фактот дека нема конгруенција по род меѓу придавката и именката, особеност што е карактеристична за дел од егејските говори: *женџко вѣлк* (Липинци 348а), *ж'ениџко вѣлк* (Емборе 349) (сп. Дрвошанов 1993). Во дел од дијалектите немаме регистрирано назив за женското од волкот, бидејќи, веројатно е во употреба називот *волк* како општ назив. Пр. *вѣлк* (и за ж.р.) (Тремно 348), *вѣлк* (Негован 307).

Мечка

Лексемата со која се именува *мечка* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 398). Во одделни словенски јазици немаме посебен назив за женското од мечката, па така и за м. и за ж. род имаме исти називи: стсл. *medvėdъ*, срхр. *mědved*, буг. *medvéd*, *меџка*, рус. *medvėdъ*, (Bezлај 1982: 175). Називот *мечка* (лат. *ursa*), означува диво животно кое се одликува со големо тело, моќни екстремитети и густо крзно. Одделни видови варираат во однос на местото на живеење, исхраната и големината. Постојат повеќе типови на мечки како што се: кафеава мечка, бела мечка, азиска црна мечка и сл. Бројот на мечките интензивно се намалува, поради уништувањето на

нивните живеалишта и ловот кој претежно е поради нивното густо крзно. Се одликува со трамовост на движењата (ТРМЈ 2006: 127).

сл. бр. 3 Тип на кафеава мечка (ursa)

На македонската дијалектна територија, називот *мечка*, се јавува како единствен назив: *м'ечка* (Тушин), *мечка* (Габер, Луке, Огут, Младо Нагоричане, Думановце, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Стеблево, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаџи, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Барово, Марена, Радовиш, Попадија, Тречно, П'теле, Буф, Тиолишта, Добролишта, Езерец, Ошчима, Гломбочани, Леска, Пустец, Шулин, Граждено, Бобошчица, Слимница), *м'ечка* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Вевчани, Волино, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Башино Село, Рожден, Конопиште, Ваташа, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник,

Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Белица, Савек/Кула, Сухо, Висока, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Тресино, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Хрупишта, Марковени, Крчишта, Л'к, Нивици), *мечка* (м. и ж.) (Катланово), *мечка* (м.) (Старавина).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *мечка*, се јавува како единствен назив во македонската јазична територија. За називот *мечка* во неколку пунктови имаме позитивна информација дека се јавува како форма и за машки и за женски род, пр. *мечка* (м. и ж.) (Катланово 159), *мечка* (м.) (Старавина 190).

Мечок

Називот *мечок* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 398). Во одделни словенски јазици имаме исти називи и за м. и за ж. род: стсл. *medvĕď*, срхр. *mědved*, буг. *medvěd*, *меќка*, рус. *medvédь*, (Bezljaj 1982: 175). Како што се забележува од формите во другите словенски јазици, во некои од нив како основен назив за ова животно се јавува форма од машки род (стсл., ср., хр., буг., рус.), а во некои (буг., мак.) основниот назив е во женски род. Називот *мечок* (лат. *ursus*), во македонскиот јазик е специјализиран и го означува само 'машкото од мечката'.

сл. бр. 4. Тип на бел, поларен мечок (*ursus*) на Северниот Пол

На македонската дијалектна територија, називот за машкото од мечката, се карактеризира со одредени зборообразувачки карактеристики на формите како и со појавата на лексеми во сите три рода. Во продолжение ќе ги дадеме сите разновидности што ги регистриравме во материјалот: *мечок*//*мајшка м'ечка* (Ранци), *мечок*//*мечор* (Шопско Рударе, Вратница, Волино, Љубојно, Царев Двор, Крушје), *мечок*//*мечор*, *мечка* (Стеблево), *мечор* (Подареш, Бобошчица), *мајшка м'ечка* (Лескоец), *мечка* (Прострање, Вранештица, Слимница, Блатец), *мајшка мечка* (Клење), *мајшка м'ечка* (Нивици), *мајшка мечка* (Драчево, Праведник), *мечак*

(Кучково, Зелениково, Слѣпче (Прил.), Ранковци, Павлешенци), *мече* (Ржаново, Граждено, Гуменџе), *меч'е//меч'ок* (Белица), *м'ечѧ'к* (Страцин), *мечѧк* (Младо Нагоричане), *меч'ѧк* (Орашац), *м'ечѧр* (Тресино), *мечица* (Којнско), *мечк^а* (Црешево), *мечка* (Луке, Думановце, Бардовци, Пожаране, Маврово, Ростуше, Баниште, Горенци, Гари, Модрич, Луково, Боровец, Струга, Радожда, Рамне, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Дихово, Буково, Живојно, Скочивир, Паралово, Крушовјани, Д. Дивјаци, Кнежино, Букојчани, Туин, Л'к, Печково, Светорача, Држилово, Добролишта, Здуње, Башино Село, Голем Папрадник, Кукуречани, Тополчани, Градско, Богомила, Катланово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Никодин, Старавина, Конопиште, Дојран, Вељуса, Радовиш, Чеган, П'теле, Хрупишта, Крчишта), *м'ечка* (Жегњане, Вевчани, Клисуре, Конско, Стојаково, Фурка, Николич, Габрово, Нивичино, Дедино, Љуботен, Никоман, Лаки, Киселица, Савек/Кула, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Сараќиново, Марковени, Пустец, Трёмно), *мечка (мѧшка)* (Џеѧиште), *м'ечка мѧшка* (Рожден), *мечка мѧшка*, *мечка* (Љубаништа, Гломбочани), *мечка*, *м'ечка*, *меч'ок* (Дукатино), *мечок* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Тумчевиште, Звечан, Челопек, Г. Белица, Подлес, Барово, Марена, Шулин, Кратово/Шлегово, Бучинци/Бујковци, Лешок, Теарце, Ваташа), *меч'ок* (Градец/Дурачка Река, Огут, Псача, Кнежево, Долни Стубол, Четирце, Муртино, Ново Село, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Калиманци, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Банско, С'ботско, Струпино), *мечок*, *мечка* (Милетино), *мечок'* (Габер), *мечор* (Галичник, Драгош), *меч'ор* (Смоларе), *мечор//мече* (Глобочица), *мечорок* (Ботун, Оровник), *мечорок//мечок* (Душегубица/Попоец), *мечок* (Раздол), *м'ечок* (Г. Пожарско), *мѧшка мечка* (Емборе), *мѧшка мечка* (Пештани, Тиолишта), *мѧшка м'ечка* (Липинци, Руља), *мѧшко мече* (Тајмишта).

Резултатите добиени од внесувањето на формите за називот на 'машка мечка' се различни од оние во претходното прашање за мечка. Овде можеме да констатираме една разноликост на формите од различни аспекти: од зборообразувачки аспект (суфиксот -ок/-ор), од морфолошки аспект (граматичкиот род: се јавуваат лексеми од сите три рода) и од структурен аспект (единечни лексеми или синтагми). Во следниве пунктови немаме регистрирано назив за машкото од мечката: Романовце, Немањинци, Белимбегово, Нерези, Миравци, Робово, Конче, Луковец, Жидилово, Клечовце, Кнежје, Превод, Дивле, Речица, Смилево, Путурос, Лешница, Н. Брезница, Ракотинци, Тројаци, Дуње, Д. Котари, Горенци, Ошчима, Леска, Волковија, Куново, Жерноница, Трпејца, Буф, Пирава, Г. Косоврасти, Арвати, Тработевиште, Двориште, Зеленич, Поплжани, Стинек. Називот *мечок* во Подареш (219), и во Бобошчица (391), се јавува

како основна форма и за машкиот и за женскиот род. Во одделни пунктови регистрирани се синтагматски називи: *м'ашика м'ечка* (Ранци), *м'ашика м'ечка* (Лескоец), *м'ашика м'ечка* (Клење), *м'ашика м'ечка* (Нивици), *м'ашика м'ечка* (Драчево, Праведник), *м'ашика м'ечка* (Џепиште), *м'ашика м'ашика* (Рожден), *м'ашика м'ашика*, (Љубаништа), *м'ашика м'ашика* (Гломбочани), *м'ашика м'ашика* (Емборе), *м'ашика м'ашика* (Пештани, Тиолишта), *м'ашика м'ашика* (Липинци, Руља), *м'ашико м'ашико* (Тајмишта). Интересно е дека само во пунктот Тајмишта (141), сретнуваме синтагматски назив во среден род односно во деминутивна форма.

Лисица

Називот *лисица* е прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 306). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *lisica*, буг. *lisica*, рус. *lis*, *lisica*, укр. *lys*, *lysycja* (Bezljaj 1982: 143). Називот *лисица* (лат. *vulpes*), (ТРМЈ 2006: 50) е дел од групата на диви животни кои покрај честата распространетост се синоним за лукавост, итрина и надмудрување. Постојат повеќе типови на лисици, но најраспространета е црвената лисица и како што покажува и самото име, нејзиното крзно е црвено-кафеаво. Лисиците во принцип најголемиот дел од својот живот го поминуваат сами, живејќи исклучиво на своја територија. Тие најчесто се хранат со глодари, глвци, инсекти и сл. Познати се по тоа што често знаат да влезат по селските дворови и да грабнат по некоја кокошка. Во славистичката митологија имаме различни верувања и толкувања, поврзани со значењето на ова животно. Уште во најстарите времиња Словените ѝ придавале големо значење на лисицата, поради верувањата и митовите кои биле поврзани со неа. Таа отсекогаш била олицетворение на лукавост, досетливост и итрина, па токму поради тие карактеристики била нарекувана кума или сестра.

сл. бр. 5 Тип на црвена лисица (*vulpes*) во зимски услови

На македонската дијалектна територија, називот за ова животно, се карактеризира со одредени фонетски и зборообразувачки разновидности. Во продолжение ќе ја проследиме нивната застапеност во одделни

пунктови: *лесица* (Праведник, Езерец), *лес'ица* (Долни Стубол, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Тројаци, Љуботен, Долни Балван, Судик, Богословец, Спанчево/Соколарци, Лесново, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол), *лиш'ица* (Фурка, Николич, Савек/Кула, Негован, Амбар Ќој, П'теле), *л'иси:ца* (Нивици), *лисица* (Луке, Думановце, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Кукуречани, Паралово, Путурос, Тополчани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Зелениково, Држилово, Катланово, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Слепче (Прил.), Богомила, Прилепец, Дуње, Витолиште, Буф, Гломбочани Леска, Л'к, Граждено), *л'исица* (Ранковци, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Волино, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Пустец, Шулин), *ли'ица* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Огут, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Дивле, Живојно, Скочивир, Лугунци, Никодин, Подлес, Градско, Старавина, Рожден, Барово, Ваташа, Марена, Клисура, Миравци, Конско, Стојаково, Пирава, Дојран, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Никоман, Штип, Злетово, Древено, Припечани, Блатец, Белица, Сухо, Висока, Мутулово, Крецово, Градобор, Тушин, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиновото, Струпино, Г. Пожарско, Попадија, Ранци, Тречно, Емборе, Зеленич, Поп'љжани, Д. Котари, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Крчишта, В'мбел, Бобошчица, Слимница), *лисица//кума лина* (Драчево), *ли'ица//кума л'иса* (Чеган), *ли'ица//лиа* (Конопиште), *лисица//лија* (Буково), *лисица//линда//лиса* (Кнежино), *лисица//лиса* (Луково, Ѓавато, Крушовјани, Вранештица, Душегубица/Попоец, Стровија), *л'исица//л'иса* (Вевчани), *ли'ица//лиса* (Младо Нагоричане), *ли'ица//л'иса* (Липинци), *лисица//лиса* (Лешница, Прострање), *л'исица//лиса* (Ошчима), *лисицѝ* (Тресино), *ли'ицѝ* (Гуменце).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *лисица*, преовладува во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, покрај основниот назив и поместувањето на акцентот, се јавуваат двојни форми на називот за ова животно. Пр.

лисица//кума лина (Драчево), лис'ица//кума л'уса (Чеган), лис'ица//лиа (Конопиште), лисица//лија (Буково), лисица//линда//лиса (Кнежино), лисица//лиса (Луково, Ѓавато, Крушовјани, Вранештица, Душегубица/Попоец, Стровија), л'исица//л'уса (Вевчани), лис'ица//лиса (Младо Нагоричане), лис'ица//л'уса (Липинци), лисица//лиса (Лешница, Прострање), л'исица//лиса (Ошчима). Од фонетските промени можеме да кажеме дека овде се појавува процес на фонетска дисимилација на растојание во дел од називите (југоисточните македонски говори), односно струјното /с/ преминува во /ш/ пред африкатот /ц/: лисица > лишица.

Јазовец

Именувањето *јазовец* потекнува од прасловенскиот назив **ǰzvъ*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *jǰzbac*, рус. *jazvéc*, *jazvó*, *jazvik*, укр. *jazvesь* (Bezljaj 1976: 223). Називот *јазовец* (лат. *melinae*), означува 'диво животно што многу јаде пченка' (Видоески 2000: 143). Јазовецот спаѓа во групата цицачи заедно со ласиците, творовите и други слични диви животни. Тој функционира и живее самостојно во подземни тунели каде што се снабдува со храна и каде во текот на зимата најголем дел од времето го поминува мирувајќи. Неговите изострени сетила за мирис и вкус му помагаат во брзо совладување на пленот. Го среќаваме во шумите и во цбуновите. Дење спие, а ноќе тргнува во потрага по месо и растителна храна (Стањек 1971: 506).

сл. бр. 6 Тип на американски јазовец (*melinae*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно. Во продолжение ќе ги проследиме различните форми и фонетски разновидности на називите за *јазовец*: *јазовец* (Бобошчица), *бурсук* (Тремно, Емборе), *бурс'ук* (Стојаково, Фурка, Николич, Дојран, Габрово, Смоларе, Банско, Савек/Кула, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Конско, Пирава, Костурино), *еж'овец* (Горенци), *ез'овец* (Д. Котари, Тиолишта, Крчишта, В'мбел),

јазовиц (Струпино), *јазавиц* (Младо Нагоричане, Четирице), *јазавѣц* (Страцин), *јазавѣц* (Орашац), *јазбѣц/јазбѣца* (Думановце), *јазевец* (Конче), *јазевѣц* (Робово), *јазѣец* (Горенци), *јазѣиц* (Зеленич), *јазѣвѣц* (Луке, Миравци), *јазивиц* (Луковец, Сараќиново), *јазлец* (Старавина), *јазловец* (Витолиште), *јазо(в)ец* (Драчево), *јазо(в)ец/јазоец* (Челопек), *јазо:ец* (Нивици), *јазоиц* (Вратница), *јазојц* (Д. Дивјаџи), *јазоец* (Бардовци, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Ростуше, Г. Косоврасти, Голем Папрадник, Цепиште, Модрич, Луково, Ржаново, Глобочица, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Речица, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Слепче (Д. Хис.), Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Г. Белица, Здуње, Зелениково, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Буф, Ошчима, Лешок, Теарце, Арвати, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Ракотинци), *јаз'оец* (Живојно), *јазоец/јазоец* (Звечан), *јазоек* (Клење), *јазојц* (Ѓавато, Прострање, Вранештица, Кнежино, Туин, Светорача), *јазовиц* (Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Шопско Рударе, Жегњане, Клевчовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Дивле), *јазовец* (Тумчевиште, Жерноница, Галичник, Гари, Ефловец, Трпејца, Ресен, Смилево, Крушовјани, Држилово, Катланово, Башино Село, Карабуниште, Извор, Тројаџи, Прилепец, Дуње, Гломбочани, Леска, Пустец, Л'к, Граждено, Жидилово, Габер, Долни Стубол, Кнежје, Превод, Белимбегово, Волино, Љубојно, Царев Двор, Нерези, Црквино, Стинек, Подареш, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Грагче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Раздол, Белица, Руља, Шулин), *јаз'овец* (Лугунци, Никодин, Подлес, Градско, Праведник, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисуре, Мачево, Попадија, Поп'лжани, Марковени, Слимница), *јазов'ец/бурс'ук* (Нивичино), *јаз'овец/езовец* (Добролишта), *јазовец* (Дукатино), *јазуовец* (Вељуса), *јазувец* (Муртино), *јазувец/јазувиц* (Тушин), *јазувиц* (Баровица, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Тресино, Г. Пожарско), *јазвик* (Црешево, Љубанце, Кучково), *јазв'ец* (П'теле), *јазвец* (Боровец, Струга, Радожда, Вевчани), *јазвик* (Чеган), *јазволец* (Двориште), *јазѣец* (Баниште), *в'азмул'* (Езерец), *в'азовец* (Хрупишта).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *јазовец*, преовладува во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Како што се забележува од различните фонетски форми на *јазовец*, во оваа лексема на македонската дијалектна територија се гледаат неколку фонетски промени: 1) губење на интервокалното *в*, особеност карактеристична за западните говори, 2) форми *езовец* во источното наречје, 3) форми со протетичко *в* наместо *ј*: *визовец* и 4) различни

рефлекси за малиот ер во суфиксот -џџ (-*еџ*, *џџ*), односно нивна редуција: -*иџ*, *џџ*).

Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *јазовец*: Немањинци (29), Ранци (347), Липинци (348а). Во Нивичино (218), имаме двоен назив за ова животно: *јазов'еџ*//*бурс'ук*. Покрај различните фонетски промени, во дел од говорите ја среќаваме и турската заемка *б'урсук* (сп. Јашар Настева 2001: 51), забележана во следниве пунктови: Тречно, Емборе, Стојаково, Фурка, Николич, Дојран, Габрово, Смоларе, Банско, Савек/Кула, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Конско, Пирава. Во пунктот Езерец (369) за ова животно имаме интересен назив *в'азмул* со нејасна етимологија.

Полв

Називот *полв* потекнува од прасловенскиот назив **рџџ*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *рџџ*, буг. *рџџ*, рус. *роџџ*, чеш. *рџџ* (Bezlej 1995: 80). Називот *полв* (лат. *glis glis*), означува 'ситен, ноќен глодар'. Обликот на телото на ова животно потсетува на верверица, бојата на неговото крзно е кафеаво-сивкаста. Тежината на возрасен полв достигнува до 180 грама, има ситни очи, големи уши и обликот на неговото тело е во форма на круг.

сл. бр. 7 Тип на полв (*glis glis*) во неговата стандардна форма

На македонската дијалектна територија забележуваме различни лексеми како називи за ова животно. Дел од нив се фонетски разновидности на називот *полв*: *џџџ* (Тополчани), *џџџ* (Езерец), *џџџ* (Фурка), *џџџ* (Цепиште, Стеbleво, Луково), *џџџ* (Г. Белица), *џџџ* (Вранештица), *џџџ*//*џџџ* (Љубаништа), *џџџ'ок* (Г. Пожарско), *џџџџ* (Тресино), *џџџ* (Ефловец), *џџ* (Праведник, Конопиште, Рожден, Ваташа), *џџџџ* (Извор), *џџџџ* (Богомила), *џџџџ* (Горенци, Голем Папрадник, Пештани, Трпејца, Лескоец, Никодин, Тројаци, Старавина, Барово, Зеленич), *џџџџ* (Конско, Габрово, Смоларе, Нивичино, Велуса, Конче,

Дедино, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Двориште, Раздол, Луковец, Банско, Саса), *йӱх//сйӱафор* (Стинек), *йӱл* (Маврово, Киселица), *йӱлж'ок* (Саракиново), *йӱлаж'ок* (Црнешево), *йӱлф* (Тумчевиште, Пожаране, Печково, Г. Косоврасти, Гари, Ржаново, Д. Дивјаци, Прострање, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин), *йӱлв^ф* (Куново), *йӱл'х* (Старчиште), *йо:ф* (Крушје), *йоф* (Којнско, Радожда, Вевчани), *йох* (Горенци, Хрупишта), *йол* (Милетино, Челопек, Жерноница), *йолф* (Ростуше, Галичник, Модрич, Боровец, Звечан, Нерези), *й'орој* (Царев Двор), *йриль'ок* (Ново Село), *йу* (Жидилово, Габер, Луке, Страцин, Жегњане, Злетово, Древено, Лесново), *йу//йолф* (Градец/Дурачка Река), *йуф* (Псача, Црешево, Љубанце, Кучково, Брезно, Лешок, Вратница), *йух* (Радовиш, Калиманци), *йув* (Думановце), *слей'о куйре* (Зелениково), *смрд'ешка//йох* (Марковени), *смрд'ул'ка* (Д. Котари).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *йӱх*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *йолв*: Огут, Кратово/Шлегово, Кнежево, Шопско Рударе, Четирце, Романовце, Орашац, Немањинци, Белимбегово, Теарце, Баниште, Клење, Струга, Волино, Рамне, Љубојно, Арвати, Ресен, Држилово, Градско, Клисурса, Миравци, Стојаково, Пирава, Николич, Костурино, Робово, Подареш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Савек/Кула, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Ранци, Тречно, Липинци, Буф, Гломбочани, Нивици, Бобошчица, Долни Стубол, Младо Нагоричане, Клечовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Кнежје, Превод, Дивле, Ракотинце, Ботун, Претор, Гавато, Речица, Смилево, Дихово, Буково, Кукуречани, Живојно, Паралово, Путурос, Тајмишта, Светорача, Н. Брезница, Ракотинци, Драчево, Стровија, Прилепец, Дуње, Дојран, Блатец, Белица, Тиолишта, В'мбел, Ошчима, Шулин, Граждено, Слимница, Оровник, Пехчево, Берово. Во одделни пунктови, се јавуваат двојни називи за *йолв*: *йӱх//сйӱафор* (Стинек 214), *смрд'ешка//йох* (Марковени 367).

Од различните фонетски форми на лексемата *йолв* може да се следат и дијалектните разлики во рефлексите на вокалното **l* во нашите говори: *йлф* (Кичевско) со зачувано вокално *л*, *йолф* како и во стандардот (претежно во пунктовете од западна Македонија), *пӱлф* (во голем дел од југоисточните говори), и *йуф* (северните говори). Рефлексот на вокалното **l*, како што истакнува и академик Видоески е една од диференцијалните црти на македонските дијалекти (Видоески 1998: 65–77).

Зајак

Лексемата со која се именува *зајак* потекнува од прасловенскиот назив *zajęsь. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. zęc,-a, буг. záek, рус. zájas,-jca, укр. zájasь (Bezljaj 2005: 380). Називот *зајак* (лат. cuniculus), означува 'диво животно кое е многу брзо', со долги задни нозе и големи уши. Постојат повеќе типови на зајаци, а најпознат е зајакот дупкар кој потекнува од Европа, но денес е населен скоро насекаде низ светот. Тој живее во шумски предели и широки полиња, а се храни со лисје, корења, трева и сл. Тој е познат по копањето на дупки во кои го поминува најголемиот дел од времето, кога не е во потрага по храна. Имаме и питом зајак - припитомен глодач сличен на зајак; се одгледува заради вкусното месо и убавото крзно (ТРМЈ 2005: 68).

сл. бр. 8 Тип на бел зајак (cuniculus) во природа

На македонската дијалектна територија, називот за ова животно како за машката така и за женската единка, главно, се одликува со различни фонетски и зборообразувачки разновидности: *зек* (Клење, Стеблево, Луково), *зјек* (Цепиште), *зек* (Вевчани), *зак* (Л'к, Нивици), *з'аек*, *з'ачица* (Древено), *з'аек* (Старчиште), *з'аиц/з'аец* (Костурино), *з'аак* (Тработевиште, Стар Истевник), *з'аиц* (Стојаково, Г. Пожарско), *заци* (Кучково, Барово, Марена), *з'аец* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Долни Стубол, Страцин, Романовце, Павлешенци, Кнежје, Ваташа, Конче, Дукатино, Долни Балван, Богословец, Лезово), *заци*, *зајачица* (Брезно), *з'аец/з'ајц* (Савек/Кула), *зак* (Бардовци, Жерноница, Голем Папрадник, Драгош, Скочивир, Паралово, Путурос, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Богомила, Тројаци, Дуње, Подлес, Градско, Старавина, Попадија, Добролишта), *з'аек* (Кратово/Шлегово, Немањинци, Живојно, Рожден, Габрово, Смоларе, Нивичино, Крушје, Дедино, Љуботен, Никоман, Судиќ, Злетово, Лесново, Припечани, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Хрупишта, Марковени, Крчишта, Габреш, Руља, Ошчима, Слимница), *з'аек*, но и //*зајак*(аќ) (Подареш), *з'аек*, *зачица* (Конопиште), *зак*, *зачица* (Драчево), *з'аек*, *зачица* (Лобаница), *зак*, *зачица* (Башино Село), *з'аек*, *зајчица* (Стинек), *зак*, *зајачица* (Никодин), *з'аек*, *зајчица*

(Емборе), *з'аек//з'аец* (Двориште), *з'аек//зајак* (Вељуса), *з'аек//з'ајка* (Белица), *з'ајц* (Миравци), *з'аиц* (Негован, Амбар Ќој, Гуменце, В'дришта), *з'ајак* (Банско), *зајац* (Луке, Младо Нагоричане, Думановце, Љубанце), *з'ајац* (Ранковци, Псача, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Вратница), *з'ајац, зајч'ица* (Орашац), *зајак* (Црешево, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Куново, Маврово, Глобочица, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Дихово, Буково, Кукуречани, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Г. Белица, Здуње, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Праведник, Гломбочани, Граждено), *з'ајак* (Кнежево, Бучинци/Бујковци, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Штип, Спанчево/Соколарци, Гратче, Веница, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Лаки, Киселица, Мачево, Раздол, С'ботско, Чеган, П'теле, Буф, Пустец, Шулин), *зајак, зајчурица* (Радовиш), *з'ајак, з'ајчица* (Огут), *з'ајак, зајч'ика* (Превод), *зајак, зајчица* (Пожаране, Волковија, Печково, Звечан), *з'ајак, з'ајчица* (Пехчево, Берово), *зајц* (Струпино, Николич, Дојран, Мутулово, Патарос, Градобор, Тушин, Црнешево, Луковец), *з'ајц, з'ајчица* (Тресино), *з'ајц//з'аец* (Фурка), *з'ајец* (Конско), *з'ајц* (Илиџиево), *з'ајак* (Муртино, Баровица, Тречно, Липинци), *з'ајак, зајч'ика* (Робово), *з'ајак, з'ајчица* (Ранци), *з'ајк* (Сараќиново), *з'ајк, зајч'ика* (Ново Село), *з'ајк* (Витолиште), *зек* (Г. Косоврасти, Радожда, Боровец), *з'ајк* (Требиште), *з'ајк* (Баниште, Горенци), *з'ајк* (Ржаново, Струга), *зо(ј)ек* (Галичник), *зек* (Ростуше, Ефловец, Модрич), *зек, зечица* (Смилево), *зек* (Гари).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *зајак*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во дел од пунктовите, како назив за ова животно, покрај именката во машки род се среќава и именка во женски род изведена со суфиксот -ица: *з'ајек, з'ајчица* (Древено), *з'ајек, з'ајчица* (Брезно), *з'ајек, з'ајчица* (Конопиште), *з'ајек, з'ајчица* (Драчево), *з'ајек, з'ајчица* (Лобаница), *з'ајек, з'ајчица* (Башино Село), *з'ајек, з'ајчица* (Стинек), *з'ајек, з'ајчица* (Никодин) и сл. каде во најголемиот дел се забележуваат фонетски промени: *з'ајек, з'ајек, з'ајек*.

Карактеристично на фонетски план е дека овој назив е типичен пример за мешањето на носовките на македонската дијалектна територија (сп. Конески 1982: 45–58, Видоески 1999: 68), па оттука и различните рефлексии за старата носовка *џ: *зајак, зајац : з'ајек, з'ајек*. Од дистрибуцијата на формите со замена на предната со задната носовка може да се констатира дека оваа замена е извршена доследно во западното дијалектно наречје, каде што доследно во коренот го сретнуваме

рефлексот /a/: *зајак*, додека во северните говори и во целото југоисточно наречје доминира називот со замена на предната носовка со /e/: *заец*.

Срна

Називот *срна* потекнува од прасловенскиот назив **sъrna*, стсл. *sъrna*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: буг. *sъrná*, рус. *sérna*, укр. *sárna*, пол. *sarna* (Bezljaj 1995: 310). Називот *срна* (лат. *capreolus*, *capreolus*), означува 'шумско животно, од фамилијата на елените'. Срниите имаат витко и доста еластично тело, нивната тежина обично достигнува од 25 до 40 килограми. Срниите имаат одлично развиени сетила за мирис и вкус, па така често знаат да насетат опасност која евентуално би го загрозила нивниот живот.

сл. бр. 9 Тип на срна (*capreolus*, *capreolus*) во шумски услови

На македонската дијалектна територија се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно, а дел од нив се одликуваат со фонетски разновидности: *срна/срна*: (Душегубица/Попоец), *с'рн'а* (Клисура), *ц'јрна/кури'уџка* (Гуменце), *ц'рнка* (Николич), *елев'ица* (Бобошчица), *кош'уџа (бел рож'ове)* (Сараќиново), *с'рна* (Џешиште, Модрич, Луково), *с'ерна* (Радожда), *с'ерна* (Вевчани), *с'урна* (Сухо, Висока), *с'арна* (Лешок), *с'арн'а* (Конско), *с'арна* (Вратница, Ростуше, Баниште, Тиолишта), *с'арна* (Стојаково), *с'арна* (Подареш), *с'арна* (Брезно, Тумчевиште, Печково, Г. Косоврасти, Горенци, Голем Папрадник, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Речица, Гломбочани, Пустец, Л'к), *с'арна* (Кнежево, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Фурка, Пирава, Дојран, Робово, Старчиште, Негован, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Ранци, Емборе), *с'арн'а* (Банско), *с'арна/с'арнка* (Мугулово), *с'арња* (Волковија, Пожаране, Куново, Маврово), *с'арња* (Теарце), *с'р'јна* (Конче), *с'рјна* (Дедино), *с'рна* (Галичник, Ефловец, Вранештица, Радовиш), *с'рна* (Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Жегњане, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле,

Белимбегово, Нивичино, Штип, Судик, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Ваница), *ср'на* (Жидилово, Саса, Калиманци, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Двориште), *с'рња* (Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Рожден, Конопиште, Ваташа), *сорна* (Жерноница, Држилово), *сйк'ада* (Тушин), *ср'на* (Гратче), *ср'н'а* (Миравци), *ср'јна* (Црнешеве), *ср'јна* (Г. Пожарско), *ср'јнка* (Муртино), *срни* (Четирце, Младо Нагоричане, Думановце, Љубанце, Бардовци, Кучково, Сараќинце, Милетино, Гари, Ботун, Оровник, Рамне, Гавато, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Путурос, Крушовјани, Д. Дивјаци, Прострање, Кнежино, Лешница, Тајмишта, Букојчани, Туин, Светорача, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Извор, Богомила, Дуње, Марена, Вељуса, Љуботен, Никоман, Лезово, Попадија, П'теле, Буф, В'мбел, Ошчима, Леска, Граждено, Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Орашац, Црешеве, Волино, Скочивир, Подлес, Костурино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Дукатино, Долни Балван, Богословец, Злетово, Припечани, Костин Дол, Каменица, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Марковени, Нивици, Шулин), *ср'на* (Огут, Стровија, Стинек, Блатец, Киселица, Мачево, Раздол, Белица), *ср'на/срња* (Слепче Д. Хис.), *срња* (Ракотинце, Челопек, Кукуречани, Живојно, Паралово, Тополчани, Звечан, Г. Белица, Здуње, Црквино, Слепче (Прил.), Никодин, Тројаци, Прилепец, Праведник, Старавина, Барово), *с'рња* (Градско), *срња/кошуџа -женско, срња -машко* (Витолиште), *сйр'јна/зйрк'ада* (С'ботско, Струпино), *зйрк'ара* (Луковец), *зйрк'ада* (Слимница Горенци, Добролишта), *зйрк'ода* (Хрупишта), *зеркада* (Езерец), *зйрк'ада* (Чеган, Тречно), *зйрк'адй* (Тресино).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *срни*, преовладува во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, од егејскиот дел на Македонија, се забележани следниве називи кои отстапуваат од основната форма (во најголемиот дел од македонските говори) и претставуваат грчки заемки: *зйрк'ада*, (Слимница Горенци, Добролишта), *зйрк'ода* (Хрупишта), *зеркада* (Езерец), *зйрк'ада* (Чеган, Тречно), *зйрк'адй* (Тресино), *сйр'јна/зйрк'ада* (С'ботско, Струпино), *зйрк'ара* (Луковец) (сп. Аргировски 1998: 115). Во следниве пунктови немаме регистрирано назив за *срни*: Клење (74), Стеблево (74а), Липинци (348а), Савек/Кула (297). Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *срни*: *ц'јрна/куриуџика* (Гуменце 323), *сйр'јна/зйрк'ада* (С'ботско 326, Струпино 342).

Од фонетските особености вреди да се истакнат различните рефлексии за старото вокално *ɾ кај основниот назив *срни*, што, како и во ситуацијата со *волк* и *џолф*, се одраз за диференцираноста на македонските дијалекти во поглед на рефлексите на старите вокални *ɾ и *ɹ (Видески 1998: 39).

Срњак

Именувањето *срњак* е балтословенски и општословенски збор (сп. Skok 1973: 321). Во одделни словенски јазици немаме посебни називи за машкото од срњата, па така и за м. и за ж. род имаме исти називи: буг. *srn a*, рус. *s rna*, укр. *s rna*, пол. *sarna* (Bezljaj 1995: 310). Називот за *срњакот* означува ист животински вид како и за *срњаци* (лат. *capreolus*, *capreolus*), со тоа што го означува само 'машкото од срњата' (Видоески 2000а: 143). Покрај нормалното движење, срњакот се движи со помош на скок, претежно во услови кога е загрозен неговиот живот. Во текот на сезоната за парење, срњакот оплодува од 4 до 5 срњи.

сл. бр. 10 Тип на машки срњак (*capreolus*, *capreolus*)

На македонската дијалектна територија, се забележуваат различни лексеми како називи за ова животно: (*машка*) *с рна* (Лескоец), *с рњак* (Стојаково), *срњак* (Романовце), *мушка срња* (Лесново), *срња* (Богословец), *срња машка* (Башино Село), *мошка срња/елен* (Смилево), *срња* (Вранештица), *срња* (Блатец), *елек* (Бобошчица), *елен* (Ресен), *ил'ен* (Негован), *ј дица* (Руља), *м'шка срња* (Нивици), *машка с рна* (Пештани), *машка с рна/с рњак/с рнец* (Љубаништа), *мушка срња* (Љубанце), *й рч* (Гломбочани), *йрч* (Двориште), *с рна* (Луково), *с рна (м'шка)* (Цепиште), *с рна* (Радожда), *с рна* (Вевчани), *с рња* (Лешок), *с рна* (Баниште), *с рна* (Тумчевиште, Печково, Ростуше, Л'к, Голем Папрадник, Г. Косоврасти, Горенци, Ржаново, Боровец, Стење, Претор), *с рна* (Дојран, Пирава, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор), *с рњак* (Глобочица), *с рњак* (Брезно, Струга, Којнско, Трпејца, Речица), *с рња* (Фурка), *с рња* (Пожаране, Волковија, Куново), *с рња* (Маврово), *с рња* (Конче), *с рња* (Подареш), *срња* (Дедино), *срња* (Жегњане, Радовиш, Штип, Гратче), *срња* (Спанчево/Соколарци, Винаца), *срња* (Рожден), *срња* (Конопиште), *срња* (Лаки, Тработевиште, Пехчево, Берово), *срња* (Нивичино, Древено, Саса), *срња* (Стар Истевник), *срња* (Држилово), *срња* (Долни Балван), *срња* (Градец/Дурачка Река), *срња* (Црнешево), *срња* (Банско), *срња* (Муртино), *срња* (Луке, Драгош, Гари, Извор, Катланово, Думановце, Милетино, Црешево, Бардовци, Кучково, Сараќинце, Оровник, Буково, Крушовјани, Лугунци, Богомила, Љуботен), *срња* (Костурино, Киселица, Лезово, Припечани),

ср'нац (Страцин), *ср'нак* (Ефловец, Ботун, Рамне, Ѓавато, Д. Дивјаци, Шулин), *ср'нак* (Огут, Кратово/Шлегово, Кнежево, Габрово, Смоларе), *ср'нак*, *ср'на* (Буф), *ср'ндач* (Драчево), *ср'ндак* (Мачево, Раздол), *ср'ндак* (Младо Нагоричане, Никоман), *ср'ндок* (Белица), *ср'нок* (Стинек), *ср'на* (Клисура), *ср'ња* (Паралово, Слепче (Прил.), Подлес, Челопек, Живојно, Барово, Кукуречани, Тополчани, Градско, Старавина), *ср'ња мушка* (Ракотинце), *ср'ња/машка ср'ња* (Црквино), *ср'њак* (Дихово, Скочивир, Слепче (Д. Хис.), Прострање, Душегубица/Попоец, Лешница, Тајмишта, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Стровија, Никодин), *ср'њак* (Н. Брезница, Праведник), *ср'њак* (Габер, Костин Дол), *ср'ња – машко, кошуѝа – женско* (Витолиште), *ср'нај'нак* (С'ботско, Струпино), *зр'к'ада* (Тремно), *зир'каѝ* (Тресино).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *ср'нак*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *ср'нак*: Четирце, Клење, Псача, Шопско Рударе, Орашац, Немањинци, Белимбегово, Теарце, Жерноница, Нерези, Ваташа, Миравци, Конско, Николич, Робово, Вељуса, Дукатино, Судик, Калиманци, Чеган, Г. Пожарско, Ранци, Липинци, Пустец, Богословец, Башино Село, Крушје, Жидилово, Ранковци, Долни Стубол, Клевовце, Бучинци/Бујковци, Кнежје, Превод, Дивле, Галичник, Стеблево, Модрич, Царев Двор, Путурос, Кнежино, Ракотинци, Зелениково, Карабуниште, Тројаци, Прилепец, Дуње, Марена, Злетово, Д. Котари, Горенци, Тиолишта, Марковени, В'мбел, Ошчима, Леска, Граждено, Слимница, Волино, Љубојно, Арвати, Зеленич, Поп'лжани. Во следниве пунктови, во замена за *ср'нак*, се јавува називот *ср'на*: Вранештица (135), Блатец (249), Буф (357). Во одделни пунктови, се среќаваат синтагматски називи за машката единка од ова животно, во коишто без исклучок забележуваме синтагма од основниот назив и придавска определба со која попрецизно се одредува полот на животното: (*машка*) *ср'на* (Лескоец), *машка ср'на* (Лесново), *ср'на машка* (Башино Село), *машка ср'на* (Смилево), *машка ср'на* (Нивици), *машка ср'на* (Пештани, Љубаништа), *машка ср'на* (Љубанце), *ср'на (машка)* (Џешиште), *ср'ња мушка* (Ракотинце), *машка ср'ња* (Црквино). Во пунктовите, Тремно (348), и Тресино (340), ги забележуваме формите: *зр'к'ада* и *зир'каѝ*, што претставуваат заемки од грчкиот јазик (сп. Аргировски 1998: 115).

Кошута

Називот *кошуѝа* се јавува како основен назив во сите пунктови кои се истражени, во рамките на македонската дијалектна територија. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: буг. *košuta*, укр. *košut*, срхр. *kòšuta* (Bezlaј 1982: 72). Називот *кошуѝа* (лат. *cervus elaphus*), ја

означува 'женката на еленот' (ТРМЈ 2005: 623). Кошутата е распространета насекаде низ Европа, најчесто низ шумските пространства. Се одликува со големи силни нозе, спремни за долго трчање. Тие живеат и функционираат во група, преку летото живеат на повисоките додека преку зимата на пониските предели. Нивниот животен век е од 15 до 20 години.

сл. бр. 11 Тип на кошута (*cervus elaphus*) во шумски предел

На македонската дијалектна територија, во пунктовите што се истражени, забележани се фонетски промени на основниот назив за *кошуџа*: *куш'уџа* (Банско), *кошуџа* (Брезно, Струга, Пештани, Трпејца, Маврово), *кош'уџа* (Бучинци/Бујковци, Белица), *к'ошуџа* (Тајмишта), *кош'уџа* (Конопиште). Во пунктот Банско (276) освен називот *куш'уџа*, забележан е и називот за животното од машки род *ел'ен*.

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *кошуџа*, се јавува како единствен назив во пунктовите кои се истражени и за кои има материјал за обработка. Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *кошуџа*: Огут, Страцин, Лешок, Ранци, Пустец, Стеблево, Ново Село.

Елен

Називот *елен* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1971: 771). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *jèlèn*, буг. *elèn*, рус. *olénъ*, укр. *ólinъ*, брус. *alénъ* (Bezljaj 1976: 225). *Еленоџ* (лат. *cervus elaphus*), означува силно животно кое е препознатливо по долгите и остри рогови, сместени во пределот на главата. Тие живеат во шуми, планински предели и рамнини. Тој претежно се храни со растителна храна. Во сезоната на парење тој оплодува повеќе женки. Неговите приближно 26 подвидови се јавуваат во шумите на цела Европа, северозападна Африка, Мала Азија и во планините и мочуриштата на низините на предна и на средна Азија (Стањек 1971: 547).

сл. бр. 12 Тип на елен со рогови (*cervus elaphus*)

На македонската дијалектна територија, главно, среќаваме фонетски промени на основниот назив за *елен*: (*ј*)елен (Пожаране), *е*(*е'*)лен (Пирава), *е*'лен (Николич, Крецово), *е*лен (Башино Село), *елен* (П'теле), *елен* (Габер, Шопско Рударе, Четирце, Романовце, Немањинци, Кнежје, Превод, Белимбегово, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Сараќинце, Милетино, Тумчевиште, Волковија, Печково Куново, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Џешиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Вевчани, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Стење, Арвати, Претор, Царев Двор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Тајмишта, Букојчани, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисура, Попадија, Ранци, Тречно, Липинци, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Буф, Горенци, Тиолишта, Добролишта, Езерец, Крчишта, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Пустец, Л'к, Нивици, Шулин, Граждено, Бобошчица, Слимница), *ј*'елен (Марковени), *е*'лен (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Луке, Огут, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Жегњане, Младо Нагоричане, Клечовце, Думановце, Павлешенци, Миравци, Конско, Фурка, Дојран, Костурино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукадино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште,

Раздол, Белица, Мутулово, Емборе), *елен* (мáшкиоѝ), *кошуѝа* (женскиоѝ) (Маврово), *елен*, *еленка* (Љубојно), *елен*, *кошуѝа женска* (Лескоец), *ел'ен//елин* (С'ботско), *еленче* (Стеблево), *елин* (Висока, Илиѝево, Баровица, Гуменце, Луковец, Чеган, Г. Пожарско), *ил'ен* (Тушин), *ил'ен* (Негован, Амбар Кој, Градобор, Црнешево, Тресино, Струпино), *ил'ен//е"л'ен* (Стојаково), *ил'ен//ил'енче* (Муртино, Савек/Кула), *јелен'* (Старчиште), *јелен* (Црешево, Брезно, Ракотинце, Челопек, Туин, Бучинци/Бујковци, Лешок, Теарце, Крушје), *јел'ен* (Ранковци, Страцин, Орашац), *јелин//елин* (Сухо).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *елен*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме застапеност на називи за единките од двата пола, машки и женски. Пр. *елен* (мáшкиоѝ), *кошуѝа* (женскиоѝ) (Маврово 57), *елен*, *еленка* (Љубојно 103), *елен*, *коршуѝа женска* (Лескоец 101). Во одделни пунктови, имаме фонетски разновидности: *ел'ен//елин* (С'ботско 326), *ил'ен//е"л'ен* (Стојаково 201), *јелин//елин* (Сухо 305).

Од фонетските разновидности може да се забележи разлика меѓу дијалектите во однос на губењето/чувањето на гласот *j* во почетна позиција пред вокалот *e*, коешто е исто така, една од диференцијалните црти на македонските дијалекти (чувањето е карактеристично за северните македонски говори, сп. Видоески 1998: 66).

Верверица

Лексемата со која се именува *верверица* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1973: 603). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *vjèverica*, буг. *vèverica*, рус. *vèverica*, укр. *vivérucja*, брус. *vavërka*, чеш. *veverka* (Bezljaj 2005:307). *Верверицаѝа* (лат. *sciurus vulgaris*), најчесто позната како *црвена верверица*, е населена во делови од Европа и Азија. Таа е животно кое живее на дрвја, се смета дека долгата опашка ѝ помага при балансот во искачувањето по дрвјата, додека силните задни нозе ѝ помагаат во прескокнувањето на дрвјата. Нејзината исхрана се состои од: ореви, лешници како и семки од плодови и растенија.

сл. бр. 13 Тип на црвена верверица (*sciurus vulgaris*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно: *верверушка* (Џешиште), *верверица* (Миравци), *вервир'ица* (Муртино), *вервир'ица* (Негован), *самсур* (Ранци, Тречно, Липинци), *веверица* (Шопско Рударе), *црвена невестулка* (Клење), *цофка* (Брезно), *феф'ерица* (Думановце), *кај'иерица*//*верверичка* (Стојаково), *кај'иарица* (Орашац), *кај'иеричка* (Белица), *кај'иерица* (Жидилово, Страцин, Подареш, Габер, Луке, Огут, Кратово/Шлегово, Долни Стубол, Жегњане, Павлешенци, Габрово, Смоларе, Робово, Нивичино, Конче, Дукарино, Дедино, Судик, Лезово, Злетово, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Двориште, Раздол), *кај'иер'ица* (Стинек, Градобор), *кај'иер'ица*//*верверица*//*бела* (Градец/Дурачка Река), *кај'иерица*//*кај'иер'ица* (Спанчево/Соколарци), *кај'иерица*//*вервер'ица* (Костурино), *кај'иерица*//*вевер'ица* (Радовиш), *кај'и'ирица* (Псача), *кај'и'ирица* (Мутулово), *кај'ирица* (Крецово), *кејер*//*верверица* (Љубаништа), *мајчичида* (Гуменце), *вервер'ица* (Пирава, Баровица), *вервир'ица* (Чеган), *вајверица* (Светорача), *вајвер'ица* (Печково), *ве(ј)верица* (Г. Белица), *вервер'ица* (Конопиште), *вејверица* (Тајмишта), *вејверица* (Челопек, Волковија, Пожаране, Куново, Маврово, Ростуше, Галичник, Гари, Боровец, Глобочица, Радожда, Оровник, Смилево, Прострање, Вранештица, Лешница, Туин, Звечан, Држилово), *вејвер'ица* (Вратница, Лешок, Теарце, Сараќинце, Жерноница, Ржаново, Вевчани, Н. Брезница, Богомила), *вејверица*//*верверица* (Ефловец), *верверица* (Нивици), *верверичка* (Ресен), *вервер'ичка* (Немањинци), *верверица* (Бардовци, Ракотинце, Милетино, Тумчевиште, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Модрич, Луково, Струга, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Лескоец, Стење, Претор, Речица, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Паралово, Путурос, Крушовјани, Д. Дивјаци, Кнежино, Драчево, Зелениково, Катланово, Башино Село, Карабуниште, Извор, Слечче (Прил.), Прилепец, Витолиште, Буф, Горенци, Гломбочани, Леска, Граждено), *верверица* (Ранковци, Кнежево, Четирце,

Клечовце, Романовце, Кнежје, Превод, Црквино, Конско, Никоман, Долни Балван, Богословец, Калиманци, Блатец, Ошчима), *верв'ерица* (Белимбегово, Волино, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Ѓавато, Крушје, Тополчани, Нерези, Ракотинци, Пустец, Л'к, Шулин), *вервер'ица* (Бучинци/Бујковци, Црешево, Живојно, Скочивир, Лугунци, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Старавина, Барово, Ваташа, Марена, Николитч, Дојран, Лесново, Попадија, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, В'мбел, Бобошчица, Слимница), *в'ерверица//к'аїџерица* (Љуботен), *вервер'ица//сїїаорурец* (Клисура), *вервер'ица//вервер'ичка* (Тиолишта), *в'евеичка* (Древено), *веверица* (Слепче (Д. Хис.), Душегубица/Попоец, Стровија), *в'евеерица* (Младо Нагоричане, Ново Село, Штип, Пехчево, Берово), *вев'ерица* (Ботун, Букојчани, Здуње), *вевер'ица* (Вељуса), *вирвер'ица* (С'ботско, Црнешево, Сараќиново, Струпино), *вирвир'ица* (Тушин, Луковец, Г. Пожарско, Емборе), *вирвир'ица//каїџер'ица* (Амбар Ќој), *вирвир'ица* (Тресино), *вирвир'ица* (Савек/Кула), *в'рчка* (Рожден), *врев'ерица* (Кучково), *вреверица//верверица* (Љубанце).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *верверица*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Фурка (203), немаме регистрирано назив за *верверица*. Во Клење (74), имаме синтагматски назив: *црвена невесїул'ка*. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *верверица*: *к'аїџерица//в'ерверичка* (Стојаково), *к'аїџер'ица//верверица//бела* (Градец/Дурачка Река), *к'аїџерица//вервер'ица* (Костурино), *к'аїџерица//вевер'ица* (Радовиш), *кеїџер//верверица* (Љубаништа), *в'ерверица//к'аїџерица* (Љуботен), *вервер'ица//сїїаорурец* (Клисура), *вирвир'ица//каїџер'ица* (Амбар Ќој). Како што се забележува од прегледов, како втор по честота назив за ова животно се јавува називот *каїџерица*, а многу помалку други називи како *невесїулка* и *сїїаорурец*, кои се всушност карактеристични како именувања на друг вид животни во македонските дијалекти (*невесїулка* = ласица; *сїїаорурец* = вид глушец).

Куна

Називот *куна* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 233). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *kúna*, буг. *kunica*, рус. *kunica*, укр. *кунџсја*, брус. *kunica* (Bezljaj 1982: 110). Називот *куна* (лат. *martes martes*), означува 'мала граблива сверка'. Тие спаѓаат во фамилијата на месојадни цицачи, од редот на сверовите. Тие имаат витко тело и кратки нозе. Куните се исхрануваат со различен тип на плен, како полжави, црви, разни инсекти и сл. Тие се лесно приспособливи на различни климатски и географски

услови, па така тие се населени речиси, насекаде низ светот. Крзното на куната е многу барано на пазарот (ТРМЈ 2005: 666).

сл. бр. 14 Тип на куна златка (*martes martes*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно, дел од нив се со фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *куна*: *к'уна* (Бобошчица, Луке, Кратово/Шлегово, Кнежево, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Белимбегово, Црешево, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Волино, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Црквино, Конопиште, Велјуса, Спанчево/Соколарци, Лесново, Ранци, Липинци, Шулин), *з'ајџка* (Саса), *белка* (Блатец), *бел'ка/куна* (Лаки), *бел'ка* (Злетово), *к'на* (Клење), *кон'ачка* (Езерец), *кон'ада* (Ново Село), *кон'ајџка* (Превод), *куна* (Габер, Младо Нагоричане, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Модрич, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Ресен, Смилево, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Прилепец, Градско, Марена, Гломбочани), *к'уна з'ајџина* (Страцин), *куна/куначка* (Гавато), *куна/кунајџка* (Извор), *к'уна:јџка* (Нивици), *кун'ачка* (Крчишта, В'мбел), *кун'ада* (Клисура, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Дојран, Костурино, Муртино, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Конче, Дукарино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Припечани, Тработевиште, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Савек/Кула, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Гуменце, Тушин, С'ботско, Црнешчево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско), *кун'адџ*

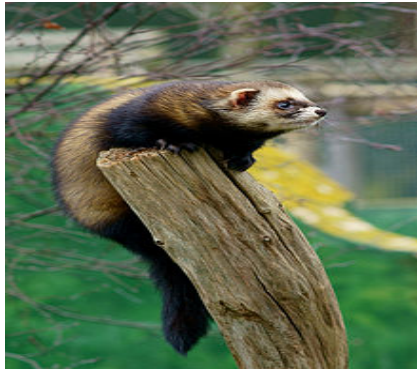
(Тресино), *кун'афка* (Марковени), *куна̄ӣ* (Паралово, Тројаци, Дуње, Витолиште, Старавина), *к'уна̄ӣ* (Скочивир, Рожден, Ваташа), *куна̄ӣ/куна̄ӣка* (Буково), *куна̄ӣ/кун'а̄ӣка* (Живојно), *кун'а̄ӣа* (Николич, Никоман, Долни Балван, Штип), *куна̄ӣка* (Претор, Дихово, Драгош, Путурос, Крушовјани, Буф, Ошчима, Леска, Пустец, Л'к, Граждено), *к'уна̄ӣка* (Љубојно, Арвати, Тополчани), *кун'а̄ӣка* (Кнежје, Никодин, Подлес, Барово, Судик, Богословец, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Горенци, Тиолишта), *кун'а̄ва* (Хрупишта, Добролишта, Слимница), *куне̄ӣка* (Кукуречани), *в'идра* (Тремно).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *куна*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во пунктот Лаки (250), имаме двоен назив: *б'ел'ка/куна*. Во одделни пунктови, имаме зборообразувачки разновидности: *куна/куначка* (Гавато), *куна/куна̄ӣка* (Извор), *куна̄ӣ/куна̄ӣка* (Буково), *куна̄ӣ/кун'а̄ӣка* (Живојно). Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *куна*: Градец/Дурачка Река, Огут, Псача, Шопско Рударе, Романовце, Немањинци, Лезово, Древено, Гратче, Веница, Костин Дол, Калиманци, Четирце, Жегњане, Жидилово, Ранковци, Долни Стубол, Клечовце, Думановце, Речица, Белица.

Како карактеристично за дијалектните називи на ова животно треба да го истакнеме фактот дека има голема разноликост на формите на основниот назив, пред сè од зборообразувачки аспект (*куна*, *кунада*, *куна̄ӣка*, *куница* и сл.), но и од лексички аспект (*куна*, *белка*, *зуа̄ӣка*, *видра*).

Пор

Именувањето *йор* потекнува од прасловенскиот назив *dьchoŋь. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. tvòr, tvòr, буг. tòrĉe, рус. чоrъ, укр. tchirъ, чеш. tchoř (Bezljaj 1976: 101). Називот *йор* (лат. *mustela putorius*), спаѓа во групата на цицачи, познати по својата способност да испуштаат течност со силна смрдеа. Нивниот изглед варира од вид до вид. Порот, генерално има темнокафеава боја, со црна маска околу лицето. Неговата исхрана главно се состои од: глодари, птици, влекачи и сл.

сл. бр. 15 Тип на европски пор (mustela putorius)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно: *ѵор/ѵорче* (Ракотинце), *џ'аџлак* (*смрдушка*) (Дојран), *луџуд'арџ* (Миравци), *иш'авџл* (Стојаково), *смрдушка* (Тројаци), *смрдулка* (Путурос), *б'урсук* (Емборе), *кокар* (Сараќинце), *кокарче* (Пожаране, Печково), *кокаре* (Челопек, Волковија, Куново), *кокаре*, (*и кокарче*) (Милетино), *кукурџа* (*вид кунада*) (Фурка), *луџуд'ар* (Николич), *неџвес'ѵл'ка* (Пирава), *невес'ѵл'ка* (Вељуса), *ѵ'ор* (Старчиште), *ѵџф* (Г. Пожарско), *ѵор* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Луке, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Лугунци, Костурино, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Веница, Костин Дол, Саса, Каменица, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Двориште, Белица, Мутулово, Градобор, Лешок, Раздол, Банско, Крецово, Тресино, Амбар Ќој, Прострање), *ѵ'ор/ѵ'орче* (Муртино, Ново Село), *смрдушка* (Езерец), *см'рд'ешка* (Добролишта), *см'рд'ешка* (Хрупишта), *см'рдел'ка* (Стење, Гломбочани), *см'рдолика* (Голем Папрадник), *см'рд'ул'* (Струпино), *см'рд'ул'џк* (С'ботско), *см'рдул'ка* (Претор), *см'рдул'ка//самсур* (Ресен), *смрдушка* (Конопиште), *смрделика* (Ефловец, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Букојчани, Туин), *смрделика//кокарче* (Лешница), *смрделка* (Г. Белица), *смрдел'ка* (Леска), *смрдељка* (Смилево), *смрдолика* (Речица), *смрдушка* (Подлес, Градско, Праведник, Барово, Клисуре), *смрдушка* (Црквино, Извор), *смрдушка//ѵ'вор* (Башино Село), *смрдул* (Буково), *смрдулајка* (Стровија, Богомила), *смрдулка* (Тополчани, Слечче (Д. Хис.), Слечче (Прил.), *смрдулка//ѵ'воре* (Кукуречани), *смрдул'ка* (Гавато, Дихово, Драгош, Скочивир, Паралово), *смрдул'ка* (Живојно, Старавина), *смрдул'ук* (Црнешево), *ѵ'орче* (Којнско), *ѵ'ор* (Негован, П'теле), *ѵ'ор/ѵ'орче* (Струга, Пештани), *ѵ'орче* (Ржаново, Боровец,

Глобочица, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Трпејца, Љубаништа, Речица), *и'орче* (Вевчани, Шулин), *и'рор* (Клечовце), *и'вор* (Жегњане, Четирце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Брезно, Крушовјани, Здуње, Нерези, Ракотинци, Драчево, Држилово, Зелениково, Катланово, Карабуниште), *и'вор//и'ор* (Младо Нагоричане), *и'ворка* (Белимбегово), *зимно куи'але* (Буф).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *и'ор*, се јавува како најфреквентен назив во поголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, немаме регистрирано назив за *и'ор*: Баниште, Гратче, Сараќиново, Конско, Теарце, Ростуше, Горенци, Модрич, Крушје, Ваташа, Гуменце, Луковец, Чеган, Ранци, Тречно, Липинци, Пустец, Бобошчица, Тумчевиште, Клење, Нивици, Габер, Маврово, Џепиште, Стеблево, Царев Двор, Д. Дивјаци, Тајмишта, Н. Брезница, Прилепец, Тиолишта, Марковени, В'мбел, Ошчима, Л'к, Граждено, Слимница, Љубојно, Арвати. Во одделни пунктови, забележани се двојни називи за *и'ор*: *џ'аџ'лак* (*смрдушка*) (Дојран 207), *см'рдул'ка//самсур* (Ресен 109), *смрделика//кокарче* (Лешница 138).

Од особеностите на називите за ова животно треба да се истакнат бројните зборообразувачки разновидности, што се добиени со глаголот *смрди* во основата: *см'рдул'*, *смрдушка*, *см'рдел'ка*, *см'рдолика*, *смрдулајка* и др. Мотивација за ваквите именувања, како што веќе истакнавме, е во смрдеата што ја испушта ова животно како одбрамбен механизам.

Ласица

Називот *ласица* е прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 271). Претставува словенски назив (сесловенски и прасловенски деминутив на -ица сроден со литв. *liūšs* за коњ, сив, сивожолт, бледожолт или добиен од општословенскиот корен *Lask/last* „нежност“). Обликот *власица* што е регистриран во неколку пунктови, најверојатно е преосмислен според *влас* „коса“, поради козината на *ласицаиџа* (БЕР III: 316). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *lāsica*, буг. *vlasica*, рус. *laska*, укр. *lāsycja*, брус. *lāsica*, чеш. *lasice*, *lasička* (Bezljaj 1982: 125). Називот *ласица* (лат. *mustela nivalis*), означува 'грабливо животно со издолжено тело и долга опашка'. Ласицата е мало диво животно, од фамилијата куни. Таа има костенливо крзно на грбот и бело на предниот дел. Нејзиното крзно е скапоцено, па затоа ласицата е честа мета на ловците. Таа најчесто се храни со ситни глодари, кои претежно ги лови ноќе, но, не е невообичаено да се сретне и преку ден. Уште во минатото постоеле различни верувања поврзани со ласицата. Како што е познато таа уште се нарекува и *невес'иулка*, односно *невес'иџа*, поради

некои народни верувања дека во минатото таа била невеста што се претворала во мало, злобно животно, кое од завист им ги уништувало невестинските фустани на другите невести. Овие верувања датираат уште од минатото, од каде потекнуваат верувањата дека ако се види ласица е добар знак и дека ако влезе во нечиј дом таа не треба насилно да се брка или тепа, бидејќи важи за одмаздољубиво животно.

сл. бр. 16 Тип на мала ласица (*mustela nivalis*)

На поголемиот дел од територијата се регистрирани називи со словенскиот корен *невесѝ-* (*nevjasta, сп. БЕР IV: 587). На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за ова животно: *царов'ичка* (Рожден), *царвер'ичка* (Праведник), *царе:несѝулка* (Прострање), *царе:"не:сѝулка* (Вранештица), *цара:не:сѝица* (Печково), *цара невесѝул'ка* (Баниште), *цар'а-не:сѝица* (Струга), *царан'есѝица* (Маврово, Тајмишта, Букојчани), *цара-нев'есѝул'ка* (Стеблево), *цареа неесѝулка* (Кнежино), *цар'ејца* (Претор, Вевчани), *цар'ејца/царе'улка* (Боровец), *цар'ејца/царвена не'есѝул'ка* (Лескоец), *цар'ефка* (Скочивир), *царејца/царе" невесѝул'ка* (Буково), *царева к'ерка/невесѝулка* (Башино Село), *царева керка* (Старавина), *царева керка* (Конопиште, Ваташа), *царева к'ерка* (Марена), *царева к'ерка* (Барово), *царева невесѝул'ка* (Зеленич), *царевич'ина керка/ласица* (Тројаци), *царевичка* (Долни Балван, Штип, Богословец), *царевичка// невесѝул'ка* (Љуботен), *царевича* (Кнежје, Судиќ, Лезово), *царевича/невесѝица/ласица* (Смилево), *царива нив'есѝа* (Тремно), *царива нивисѝул'ка* (Липинци), *царја неесѝул'ка/царејца* (Радожда), *царја невесѝул'ка* (Гавато), *царва нивисѝул'ка* (Чеган), *царв'улка* (Градско), *цар'ва неве"сѝул'ка* (П'теле), *цар'евулка/цар'евулка* (Црквино), *цар'цаул'ка* (Љубојно), *царвена не'есѝул'ка/цар'ејца* (Крушје), *царвена невесѝица* (Горенци, Голем Папрадник), *царвена невесѝул'ка* (Стење, Гломбочани), *царв'улка* (Подлес), *црна неесѝул'ка/ласица* (Волино), *црвена невесѝица* (Ростуше), *црвена невесѝул'ка* (Оровник), *ласица* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Куново, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Лешница, Г. Белица, Здуње, Стровија, Слепче (Прил.),

л'асица (Вратница, Лешок, Теарце, Н. Брезница), *ласица//царе^a* (-e^a)
н'есїулка (Туин), *ласица//невесїулка* (Драчево, Богомила, Извор),
лиманова невесїица (Жерноница, Држилово), *л'асица//неесїулка//царја*
неесїулка (Душегубица/Попоец), *навесї'ул'ка* (Костурино), *невесї'ул'ка*
(Конско), *навесї'улька* (Николич), *не'сїул'ка* (Буф),
н'есїулька//ц'арцаулька (Ошчима), *несї'улька//невесї'улька*
(Бучинци/Бујковци), *н'евесїи:лка* (Нивици), *невесїичка//невесїица*
(Љубаништа), *невесїица* (Цепиште, Трпејца), *невесї'ица* (Бобошчица),
невесїица//ласица (Милетино), *невесїица//ц'арвена невесїица* (Г.
Косоврасти), *невесї'уўка* (Кратово/Шлегово), *невесї'ул'ка* (Каменица),
невесїулка (Путурос, Светорача, Звечан, Катланово, Карабуниште,
Прилепец), *нев'есїулка* (Белимбегово), *невесї'ул'ка* (Жидилово, Долни
Стубол, Превод, Лугунци, Гратче, Белица, В'мбел),
нев'есїулка//ц'арцаулка (Арвати), *невесї'ул'ка//овчар'ичка* (Блатец),
невесї'ул'ка (Добролишта), *невесї'ул'ка* (Киселица), *невесї'ул'ка*
(Костин Дол, Саса, Калиманци, Раздол), *невесї'ул'ка//офчар'ичка* (Лаки),
невесї'ул'ка (Галичник, Гари, Клење, Модрич, Луково, Глобочица, Ресен,
Речица, Драгош, Подареш, Пустец, Граждено), *н'евесї'ул'ка* (Шопско
Рударе), *нев'есї'ул'ка* (Леска, Л'к, Шулин), *невесї'ул'ка* (Ранковци, Псача,
Клечовце, Дивле, Живојно, Смоларе, Робово, Нивичино, Конче,
Дукатино, Радовиш, Никоман, Злетово, Лесново, Древено, Припечани
Виница, Двориште, Попадија, Поп'лжани, Горенци, Тиолишта, Хрупишта,
Марковени, Езерец, Крчишта, Слимница), *н'евесї'ул'ка* (Негован),
невесї'ул'ка (*царева*) (Ржаново), *невесї'ул'ка//блаѓамедена* (Пештани),
невесї'ул'ка//ц'аревица (Немањинци), *невесї'ул'ка//невесїица* (Ефловец),
невесї'ул'ка//цареа невесї'ул'ка (Дихово), *невесї'ул'ка//ц'арева н'евесїи*
(Спанчево/Соколарци), *невесї'ул'ка//ц'ароа не'есїи* (Д. Котари),
невесї'ул'ка//ласица (Челопек), *невесї'ул'ка//св'ерка* (Дедино),
невесї'ул'к'а (Берово), *невесї'уља* (Орашац), *невесїулька* (Црешево,
Љубанце), *невесї'улька* (Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут,
Кнежево, Страцин, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Думановце,
Романовце, Павлешенци, Ново Село, Стинек), *невесї'улька//ц'аревица*
(Клисура), *невесї'уљк'а* (Пехчево), *н'ав'сї'ул'ка* (Дојран),
н'ав'сї'ул'ка//м'ан'сї'ул'ка (Мутулово), *нивесї'ул'ка* (Стојаково),
нивесї'ул'ка (Црнешеве, Сараќиново, Струпино), *нивесї'улька*
(Муртино), *нивесї'ул'ка* (Миравци), *нивесї'ул'ка* (Тресино), *нивесї'ул'ка*
(Фурка, Савек/Кула, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Гуменце, Тушин,
Луковец, Ранци, Емборе), *нивесї'ул'ка//ц'арива нив'есїи* (Г. Пожарско),
нив'асї'ул'ка (Сухо, Висока), *офчарка//невесї'ул'к'а* (Мачево), *їой'ова*
снаа//невесї'ул'ка (Габрово), *сїара невесї'ул'ка* (Ботун), *сїара*
нев'есїулька (Рамне), *їерез'инка* (Стар Истевник), *їерз'иница*
(Тработевиште), *власица* (Бардовци, Кучково, Кукуречани, Тополчани),
вл'асица (Нерези, Ракотинци), *власица//невесїулка* (Зелениково).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *невесѝулка*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Боровец (80), и Љубаништа (100), имаме зборообразувачки разновидности: *цареѝца/цареулка, невесѝичка/невесѝица*. Во одделни пунктови, имаме двојни (па и тројни) називи: *царевница/невесѝица/ласица* (Смилево), *ласица/невесѝулка* (Драчево, Богомила), *ласица/невесѝулка* (Извор), *л'асица/невесѝулка/царја неесѝулка* (Душегубица/Попоец), *н'еесѝулка/ц'арцаулка* (Ошчима), *невесѝица/ласица* (Милетино), *невесѝулка/овчар'ичка* (Блатец), *невесѝул'ка/офчар'ичка* (Лаки), *невесѝул'ка/блаѝамедена* (Пештани), *невесѝул'ка/св'ерка* (Дедино), *наѝсѝул'ка/маѝсѝул'ка* (Мутулово), *власица/невесѝулка* (Зелениково). Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *цара невесѝул'ка* (Баниште), *царѝа-не:сѝица* (Струга), *цара-невесѝул'ка* (Стеблево), *цареа неесѝулка* (Кнежино), *ц'рвена не'есѝул'ка* (Лескоец), *царе^а невесѝул'ка* (Буково), *ц'арева к'ерка* (Башино Село), *царева к'ерка* (Старавина), *ц'арева к'ерка* (Конопиште, Ваташа), *ц'арева к'ерка* (Марена), *ц'арева к'ерка* (Барово), *ц'арева невесѝул'ка* (Зеленич), *царевич'ина к'ерка* (Тројаци), *ц'арива нив'есѝа* (Тремно), *ц'арива нивисѝул'ка* (Липинци), *царја несѝул'ка* (Радожда), *царја невесѝул'ка* (Ѓавато), *царва нивисѝул'ка* (Чеган), *ц'ар'ва неве'сѝул'ка* (П'теле), *ц'рвена не'есѝул'ка* (Крушје), *ц'рвена невесѝица* (Горенци, Голем Папрадник), *ц'рвена невесѝул'ка* (Стење, Гломбочани), *црна несѝул'ка* (Волино), *црвена невесѝица* (Ростуше), *црвена невесѝул'ка* (Оровник), *лиманова невесѝица* (Жерноница, Држилово), *царја неесѝулка* (Душегубица/Попоец), *ц'рвена невесѝица* (Г. Косоврасти), *ц'арева н'евесѝа* (Спанчево/Соколарци), *ц'ароа нив'есѝа* (Д. Котари). Скоро на целата дијалектна територија, ја среќаваме формата *невесѝулка*, која претставува калка од турскиот јазик сп., *невесѝулка*, ласица спрема *gelincik* (*gelin* 'невеста' + дем. -*sik*: невеста + дем. -улка) (сп. Јашар-Настева 2001: 128).

Еж

Називот *еж* потекнува од прасловенскиот назив *eǰь. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. jěž, буг. ež, рус. ež, укр. jížak, брус. vóžuk, чеш. ježek (Bezljaj 1976: 232). Називот *еж* (лат. erpaseus), означува 'животно обвиено со боцки'. Ежот спаѓа во групата на цицачите каде постојат повеќе врсти и типови на ежови. Должината на нивното тело е претежно од 15 до 30 центиметри, а тежината може да достигне и до 2 килограма. Нивниот одбранбен механизам се состои во тоа што нивното тело го обвиткуваат во вид на топка. Тие претежно се ноќни животни, а денот најчесто го искористуваат за спиење, сместени во дупки или под трева.

сл. бр. 17 Тип на европски еж (erinaceus)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски разновидности на основниот назив за *еж*: (*i*)еш (Езерец), (*j*)еж (Радожда), (*j*)еш (Сараќинце), *еж* (Младо Нагоричане, Дивле, Волковија, Ржаново, Арвати, Царев Двор, Смилево, Муртино, Белица, Ошчима, Леска, Слимница), *јеж* (Шопско Рударе), *еж*//(*еш*) (Крушовјани), *еж*^{uu} (Думановце, Печково, Куново, Горенци, Живојно, Извор), *еже* (Жерноница, Ростуше, Баниште, Стеблево, Држилово), *еже*//*еш* (Црквино), *ежиј* (Висока), *еш* (Огут, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Романовце, Орашац, Немањинци, Кнежје, Превод, Белимбегово, Љубанце, Бардовци, Кучково, Тумчевиште, Пожаране, Маврово, Галичник, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Модрич, Луково, Боровец, Вевчани, Глобочица, Струга, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Љубојно, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Тајмишта, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица, Здуње, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисурса, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Костурино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Габрене, Раздол, Банско, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Илиџиево, Гуменце, С'ботско, Црнешчево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Попадија, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Буф, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Крчишта, В'мбел, Гломбочани, Нивици, Шулин,

Граждено, Бобошчица), *џеи* (Волино, Тречно, Градобор), *еи//еж^и* (Дуње), *еи//еже* (Светорача), *еи//џеи'* (Старчиште), *еи^ж* (Старавина), *еие* (Г. Косоврасти, Клење), *џеи* (Тушин), *јеж* (Жидилово), *јеж^и* (Милетино, Челопек), *џеи* (Страцин, Жегњане, Четирце, Клечовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Црешево, Вратница, Лешок, Брезно, Теарце, Ракотинце, Којнско, Крушје, Тресино, Пустец), *џеи//еж* (Сухо), *јџ* (Л'к), *џар'аеи* (Габер), *џар'аџеи* (Градец/Дурачка Река), *џер'аеж* (Луке, Ранковци, Псача).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *еж*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, се среќаваат фонетски промени на основниот назив *еж*: *еж//еи* (Крушовјани), *еи//еж^и* (Дуње), *еи//еже* (Светорача), *еи//џеи'* (Старчиште), *џеи//еж* (Сухо). Едната фонетска разлика регистрирана во називите за *еж* се поврзува како и кај елен со појавата на прејотација во северномакедонските говори (сп. Видоески 1998: 66), а другата, со правилото за обезвучување на звучните гласови на крајот на зборот (*Правоиис на македонскиот сџандарден јазик*: 2017) што во дел од записите во картотека е прецизно обележано.

Желка

Именувањето *желка* потекнува од прасловенскиот назив *žělŷ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: буг. žělva, želka, укр. želv, чеш. želva (Bezljaj 2005: 445). Називот *желка* (лат. testudinata), означува 'копно и водено животно обвиео со цврст оклоп'. Желката спаѓа во групата на влечуги, нејзината основна карактеристика е цврстиот оклоп којшто го штити и покрива целото нејзино тело. Желките живеат на сите континенти освен на Антарктикот. Живеат на различни места како: бари, шуми, реки и океани. Желките варираат во однос на големината и тежината во зависност од местоположбата.

wiseGEEK

сл. бр. 18 Тип на копнена желка (testudinata)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски разновидности на основниот назив за *желка*, кои најчесто

варираат во однос на изговорот на гласот /л/ од целосно затврдната варијанта, па сè до палатализираното л' или палаталното љ: *ж'ел'ка* (Тушин), *жеўка* (Претор, Слечче (Д. Хис.), Драчево, Праведник), *жеўка* (Кратово/Шлегово, Лешок, Лесново), *жел'ка* (Витолиште), *желка* (Челопек, Куново, Кукуречани, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Туин, Светорача, Г. Белица, Здуње, Зелениково, Катланово, Карабуниште, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Барово, Добролишта, Езерец, В'мбел, Ошчима, Шулин), *желка* (Кнежево, Долни Стубол, Кнежје, Белимбегово, Вевчани, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Башино Село, Никодин, Ваташа, Подареш, Дукатино, Никоман, Судиќ, Богословец, Гратче, Винаца, Попадија, Хрупишта, Марковени), *желка/ж'ел'ка* (Спанчево/Соколарци), *желка* (Тресино), *желва* (Смоларе, Стинек, Двориште, Сухо, Висока), *жел'(љ)ка* (Думановце), *жел'ка* (Лаки, Киселица), *ж'ел'ка* (Костин Дол, Саса, Раздол), *жел'ва* (Црешево), *жел'ка* (Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Теарце, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Ресен, Ѓавато, Речица, Дихово, Буково, Живојно, Скочивир, Паралово, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Држилово, Лугунци, Црквино, Старавина, Конопиште, Дојран, Радовиш, Луковец, Тречно П'теле, Буф, Гломбочани, Леска, Л'к, Граждено), *ж'ел'ка* (Жидилово, Ранковци, Псача, Шопско Рударе, Клечовце, Немањинци, Превод, Дивле, Стеблево, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Рожден, Марена, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Костурино, Габрово, Робово, Нивичино, Вељуса, Конче, Дедино, Љуботен, Долни Балван, Штип, Лезово, Злетово, Древено, Припечани, Каменица, Блатец, Савек/Кула, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Пустец, Нивици), *ж'ел'к'а* (Калиманци, Мачево), *жел'ка* (Луке, Младо Нагоричане, Љубанце, Рамне, Смилево, Звечан, Тиолишта), *жел'ка* (Градец/Дурачка Река, Габер, Огут, Страцин, Жегњане, Четирце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Муртино, Ново Село, Белица), *жел'к'а* (Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово (во беровскиот говор запишано како *ж'ел'ка* (сп. Бетински 2013: 174), *ж'ал'ва* (Старчиште), *ж'алка* (Бобошчица).

Од дадениов преглед може да се заклучи дека називот *желка* се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Фонетската промена кај овој назив, варира во

однос на употребата на палатализираното л' и употребата на палаталното љ. Пр. *жел'ка* (Жидилово, Ранковци, Псача, Шопско Рударе, Клечовце, Немањинци, Превод, Дивле, Стеблево, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Рожден, Марена, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Костурино, Габрово, Робово, Нивичино, Вељуса, Конче, Дедино, Љуботен, Долни Балван, Штип, Лезово, Злетово, Древено, Припечани, Каменица, Блатец, Савек/Кула, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Саракиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, Поплжани, Д. Котари, Горенци, Пустец, Нивици) и *жел'ка* (Градец/Дурачка Река, Габер, Огут, Страцин, Жегњане, Четирице, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Муртино, Ново Село, Белица). Како што се гледа од дадените пунктови, назив со изговор на палаталниот глас е карактеристичен, главно, за северните македонски говори.

Желур

Називот *желур* 'машкото од желката' води потекло од прасловенскиот назив *žěly, кој во повеќето словенски јазици ја има истата форма како и кај ж. род: буг. *želva*, *želka*, укр. *želv*, чеш. *želva* (Bezljaj 2005: 445). Исто како и за желката, називот означува вид на влекач што во меѓународната терминологија се означува со латинскиот термин *testudinata*. Разликата во надворешниот изглед помеѓу желката и желурот е тешко воочлива на прв поглед. Постојат неколку карактеристики со кои може да се воочи дали станува збор за мажјакот или за женката. Разликите можат да се воочат, откако ќе се постигне нивната полова зрелост. Женките имаат поискривен стомак, а мажјацие порамени. Мажјакот исто така има погуста опашка, додека женката потенка.

сл. бр. 19 Тип на желур, мажјак (*testudinata*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за 'машкото од желката': *жел'ка* (Милетино, Жерноница, Г. Косоврасти, Струга, Црешево, Кучково, Печково, Голем Папрадник, Горенци, Цепиште, Ржаново, Боровец, Радожда, Оровник, Стење, Ѓавато, Дихово, Драгош, Буково, Живојно, Паралово, Држилово, Лугунци, Старавина, Рожден, Дојран, Радовиш, Тречно), *мајшка жел'ка* (Ранци), *(мајшка) жел'ка* (Лескоец), *жел'ка* (Башино Село), *жел'ка* (Претор, Драчево, Праведник), *жел'ка* (Лесново), *жел'ка* (Лаки), *жел'ок* (Шулин), *жел'ок* (Кнежево), *жел'ок/желка* (Светорача), *желка* (Бардовци, Путурос, Кукуречани, Тополчани, Здуње, Извор, Црквино, Градско, Д. Дивјаци, Туин, Г. Белица, Катланово, Богомила, Стровија, Слепче (Прил.), Подлес), *желка* (Вевчани, Ваташа, Судик, Богословец, Гратче, Марковени), *желка/желчок* (Буф), *желок* (Барово), *жел'ок* (Крушовјани), *желук* (Тресино), *желур* (Ефловец), *желва* (Двориште), *жел'ка* (Саса, Киселица), *жел'че* (Мутулово, Амбар Кој), *жел'ок* (Тумчевиште), *жел'ок* (Берово), *жел'ка* (Конопиште, Клисурса, Конско, Пирава, Костурино, Габрово, Нивичино, Дедино, Љуботен, Долни Балван, Штип, Спанчево/Соколарци, Древено, Припечани, Савек/Кула, Негован, Крецово, Градобор, Гуменце, Сараќиново, Г. Пожарско), *жел'ка (мајшка жел'ка)* (Л'к), *жел'ка (мајшка) жел'ка* (Љубаништа), *жел'ка/жел'ол* (Челопек), *жел'ок* (Сараќинце), *жел'ок* (Лешок), *жел'ок* (Лезово, Костин Дол, Стар Истевник), *жел'ок/жел'ка* (Ракотинце), *жел'ок* (Страцин, Жегњане, Четирце, Орашац), *жел'ка* (Габер, Луке, Думановце, Тиолишта), *жел'ка* (Муртино), *жел'кар* (Младо Нагоричане), *жел'ка* (Бобошчица), *мајшка жел'ка* (Клење), *мајшка жел'ка* (Нивици), *мајшка жел'ка* (Пештани, Гломбочани), *мајшка жел'ка* (Луковец), *мајшка жел'ка* (Црнешеве).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *желка*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, нема регистриран назив за машкото од *желка*: Белимбегово, Николич, Велуса, Мачево, Огут, Кратово/Шлегово, Шопско Рударе, Романовце, Немањинци, Брезно, Теарце, Нерези, Карабуниште, Миравци, Стојаково, Фурка, Смоларе, Робово, Конче, Никоман, Винаца, Белица, Чеган, Липинци, Подареш, Псача, Волино, Љубојно, Крушје, Дукатино, Жидилово, Ранковци, Долни Стубол, Клечовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Кнежје, Превод, Дивле, Љубанце, Галичник, Модрич, Ботун, Царев Двор, Речица, Смилево, Прострање, Кнежино, Лешница, Тајмишта, Н. Брезница, Ракотинци, Зелениково, Тројаци, Прилепец, Дуње, Злетово, Блатец, П'теле, Д. Котари, Горенци, Ошчима, Леска, Пустец, Граждено, Слимница, Рамне, Арвати, Тработевиште, Пехчево, Зеленич, Поп'лжани, Стинек. Во одделни пунктови, се среќаваат синтагматски називи: *мајшка жел'ка* (Ранци), *(мајшка) жел'ка* (Лескоец), *(мајшка жел'ка)* (Л'к), *(мајшка)*

жел'ка (Љубаништа), *мшика жел'ка* (Клење), *м'шика жел'ка* (Нивици), *машка жел'ка* (Пештани, Гломбочани), *машка жел'ка* (Луковец), *машка жел'ка* (Црнешево), ситуација карактеристична и за други називи на животни како што веќе забележавме кај дел од називите за *срнав* (види погоре). Во одделни пунктови, забележуваме зборообразувачки особености: *желчок* (Буф), *желџок* (Крушовјани), *жел'чок* (Тумчевиште), *жел'чок* (Берово), *жел'ок* (Лешок), *жел'ок* (Лезово, Костин Дол, Стар Истевник).

Лилјак

Називот *лилјак* потекнува од црковнословенскиот и прасловенскиот назив **liljакъ*, *лиљакъ*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *liljak*, *ljiljak*, буг. *lilek*, чеш. *lelek*, укр. *lélet* (Bezljaj 1982: 141). Називот *лилјак* (лат. *plecotus*), означува 'мал цицач што лета ноќно време'. Лилјаците се населени насекаде, препознатливи се по нивните крилја кои, за разлика од оние на птиците, се потенки и можат попрецизно да маневрираат. Крилјата на лилјаците служат како терморегулатори и заштита додека одмораат. Постојат повеќе типови на лилјаци (мали и големи), а во нашите краишта најзастапени се малите лилјаци кои најчесто се хранат со инсекти. Другите типови на лилјаци се хранат со мали цицачи, плодови и сл.

сл. бр. 20 Тип на мал лилјак (*plecotus*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за *лилјак*: *сл'ејо вр'аиче* (Ранци), *кор кусџиб'ек* (Липинци), *кор љил* (Жидилово), *к'ор љиле* (Градец/Дурачка Река), *кораво љиле* (Габар), *к'ораво љиле* (Блатец), *корџиле* (Луке), *корџил'ич* (Стојаково, Фурка, Николич, Дојран), *џџ//лил'ак* (Брезно), *карл'иџ* (Габрово), *кајарец//сл'ејо љиле* (Ржаново), *карл'ејка* (Нивичино), *карл'иџ* (Смоларе), *ка'рл'еј* (Вељуса), *кради кајче* (Цепиште), *кр'илејец* (Стинек), *крл'еј* (Ново Село, Робово), *л'илек* (Баровица), *л'илјак* (Чеган), *л'илјаче* (Судик), *лилјаче* (Превод, Којнско), *лилјак* (Вратница, Маврово, Волино,

Путурос, Слепче (Д. Хис.), Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/ Попоец, Лешница, Зелениково, Лугунци, Стровија, Тројаци, Витолиште, Марена, Попадија, Добролишта, В'мбел, Граждено, Слимница), *л'ил'јак* (Долни Стубол, Немањинци, Кнежје, Белимбегово, Теарце, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Долни Балван, Гратче, Каменица, Горенци, Хрупишта, Марковени, Езерец, Пустец, Нивици, Шулин, Тиолишта), *ли'јак//к'ор'о ѝиле* (Тајмишта), *л'ил'јак//сл'еју ѝиле* (Тресино), *л'ил'јак* (Негован), *ли'л'ак* (Л'к), *л'ил'ак* (Конско, Мутулово, Емборе, Зеленич), *л'ил'ак* (Крецово), *л'ил'јаче* (Лезово, Спанчево/Соколарци), *ли'л'јаче* (Подлес, Оровник), *ли'л'јак* (Бардовци, Кучково, Ракотинце, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Ростуше, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Модрич, Луково, Боровец, Струга, Радожда, Ботун, Пештани, Трпејца, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Дихово, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Тополчани, Д. Дивјаци, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Држилово, Катланово, Башино Село, Карабуниште, Извор, Слепче (Прил.), Богомила, Прилепец, Дуње, Градско, Праведник, Старавина, Барово, Ошчима, Гломбочани), *л'ил'јак* (Лешок, Драгош, Рожден, Ваташа, Штип, Костин Дол, Саса, Калиманци, Киселица, Раздол, Поп'лжани, Д. Котари), *л'ил'јак//сл'ејо ѝиле* (Вевчани), *л'ил'јак//н'окно ѝиле* (Црнешеве), *ли'л'јак//сл'ејачишиѝе* (Љубаништа), *ли'л'јак//сл'еј'о ѝиле* (Галичник), *ли'љак* (Црешеве, Рамне, Крушовјани, Никодин), *л'и'љак* (Бучинци/Бујковци, Тработевиште, Двориште), *л'и'љак//сл'еј'о ѝиле* (Кнежево), *ли'в'љак* (Љубанце), *л'акур'ик* (алб.) (Стеблево), *л'ил'јак* (Буф), *л'ил'ак* (П'теле), *л'и'л'ак* (Дивле, Злетово, Лесново), *л'ил'ак* (Кратово/Шлегово), *л'ил'јаче* (Жерноница), *л'ил'јак* (Сараќинце, Челопек), *л'ил'јак* (Древено, Г. Пожарско), *л'ил'јак//сл'ејо ѝиле* (Милетино), *л'и'љак* (Клечовце, Романовце), *н'окна лас'т'ив'ичка* (Сараќиново), *нокно ѝиле* (Г. Косоврасти, Гуменце), *н'окно ѝиле* (Љуботен), *нокно ѝиле* (Клисура), *нокно ѝиле//нокни миш* (Пирава), *нокно врајче* (Дукатино), *нокн'о ѝиле* (Амбар Ќој), *н'ојкно ѝиле* (Луковец), *н'ок'но ѝиле* (Конче), *н'ок'но ѝиле//сл'еј миш* (Миравци), *ѝан'ада* (Висока), *ѝилик'оч* (Градобор), *ѝр'илеј* (Виница, Лаки, Белица, Банско), *ѝр'и'ѝлаѝ* (Припечани), *љ'и'љач* (Павлешенци), *љ'и'љак* (Ранковци, Страцин, Шопско Рударе, Жегѓане, Четирце, Орашац), *љ'и'љак//к'ор'ѝиле* (Псача), *љ'и'љак//сл'еји миш* (Младо Нагоричане), *сл'еј миш* (Муртино), *сл'еји миш* (Куново), *сл'еји миш* (Радовиш, Богословец, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Тушин), *сл'еји миш//ли'л'јак* (Црквино), *сл'ејо ѝиле* (Огут), *сл'еј'о ѝиле* (Клење), *сл'ејо врајче* (Думановце), *сл'ајо ѝиле* (Делчово), *в'ач'ерно вр'ајче* (Тремно).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *ли'л'јак*, се јавува како најфреквентен назив на поголемиот дел од македонската

дијалектна територија. Во следниве пунктови нема регистриран назив за *лилјак*: Бобошчица (391), Никоман (228), Савек (297). Иако селата Савек и Кула се водат под еден број во Прашалникот (Видоески 2000: , за селото Савек нема регистрирано назив за ова животно, додека за селото Кула, според Лаброска има многу интересен назив за лилјак, а тоа е *џурлин* (Лаброска 2003: 96). Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *лилјак*: *џӣӣ//лил'ак* (Брезно), *ка̄йарец//сле̄йо̄ љиле* (Ржаново), *лилјак//ќор'о љиле* (Тајмишта), *л'илјак//сл'е̄йу љиле* (Тресино), *л'ил'јак//сл'е̄йо̄ љиле* (Вевчани), *л'ил'јак//н'окно љиле* (Црнешево), *лил'јак//сл'е̄йачишӣџе* (Љубаништа), *лил'јак//сл'е̄йо̄ љиле* (Галичник), *л'иљак//сл'е̄йо̄ љиле* (Кнежево), *л'ил'јак//сл'е̄йо̄ љиле* (Милетино), *нокно љиле//нокни миш* (Пирава), *н'ок'но љиле//сл'е̄й миш* (Миравци), *л'иљак//ќор'иле* (Псача), *л'иљак//сл'е̄ји миш* (Младо Нагоричане), *сл'е̄ји миш//лилјак* (Црквино). Во дел од говорите забележуваме и некои фонетски разновидности резултурани од различниот изговор на второто /л/: *л'илек* (Баровица), *л'илјак* (Чеган), *л'илјак* (Негован), *лил'ак* (Л'к) и сл. Во одделни говори, забележани се и калки од турскиот јазик: *нокно љиле* (Г. Косоврасти, Гуменце), *н'окно љиле* (Љуботен), *нокно љиле* (Клисура), *нокно љиле//нокни миш* (Пирава), *нокно вра̄иче* (Дукатино), *нокн'о љиле* (Амбар Ќој), *н'ојкно љиле* (Луковец), *н'ок'но љиле* (Конче), исто и формата *вечерно љиле* 'лилјак, лилкапа' според *гесе кӯшу* 'лилјак, лилкапа', (*гесе* 'вечер, *нок'* и *кӯш* 'птица') (сп. Јашар Настева 2001: 128) со тоа што во македонскиот јазик не се употребил општиот назив за животни што летаат – *џӣӣшца* туку називот *љиле* којшто со својата вградена семантика на деминутивност асоцира на малата големина на видовите на овој цицач што се среќаваат на теренот на Македонија.

Крт

Лексемата со која се именува *кр̄ӣ* потекнува од старословенскиот назив *крѣтъ*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *křt*, буг. *крѣт*, рус. *krot*, укр. *krit*, брус. *krot*, чеш. *krt(ek)* (Bezlej 1982: 103). Називот *кр̄ӣ* (лат. *talpa europaea*, т.е. европски крт) означува 'цицач што живее под земја и прави подземни ходници'. Кртовите се животни што се приспособени да живеат под земја, истовремено правејќи подземни ходници. Телото на кртовите е издолжено, обвиткано со мазно и густо крзно. Нивната боја најчесто е темносива, кафеава или црна. Имаат кратки нозе, развиени шепи, со кои полесно продираат и ја копаат земјата. Кртовите се познати по тоа што прават кртичини, 'земја изриена од крт'. Честопати излегуваат и лазат по површината на почвата во потрага по храна. Кртот е повеќе штетно отколку корисно животно (ТРМЈ 2005: 652).

сл. бр. 21 Тип на европски крт (*talpa europaea*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *крѝ*: *кѝрѝ* (Цепиште, Клење, Стеблево), *кѝрѝ*, *кѝрѝица* (Луково), *кѝрѝица* (Модрич), *кѝрѝ* (Вевчани, Радожда), *к'ѝрѝ* (Подареш), *к'ѝрѝ* (Ростуше, Тиолишта), *к'ѝрѝ*, *к'ѝрѝица* (Волино), *к'ѝрѝица* (Баниште), *карѝ* (Жерноница, Бобошчица, Слимница), *карѝ'ињаќ* (Страцин), *керѝе/ишлејо куѝ'але* (Езерец), *к'ѝрѝ* (Вратница, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич), *к'ѝрѝ*, *к'ѝрѝица* (Лешок), *к'ѝрѝ* (Теарце, Тумчевиште, Печково, Куново, Маврово, Глобочица, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор, Крушје, Речица, Старчиште, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Тресино, Струпино, Г. Пожарско, Тречно, Липинци, Хрупишта, Добролишта, Гломбочани, Л'к), *к'ѝрѝ* (Негован, Чеган, Ранци, Емборе), *к'ѝрѝ*, *к'ѝрѝица* (Волковија, Ресен, Брезно, Пожаране, Г. Косоврасти, Горенци, Голем Папрадник, Ржаново), *к'ѝрѝе* (Стење, Пустец), *к'ѝрѝица* (Боровец), *к'ѝрѝица* (Дојран), *к'ѝрѝ'ињаќ* (Шопско Рударе), *к'ѝрѝ* (Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Н. Брезница, Ракотинци, Конопиште, Костурино, Конче, Дедино, Штип, Судик, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Калиманци, Белимбегово, Ваташа), *к'ѝрѝ*, *к'ѝрѝица* (Галичник, Лешница), *к'ѝрѝ*, *к'ѝрѝица* (Светорача), *к'ѝрѝица* (Нивичино, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Двориште), *к'ѝрѝ'ињаќ* (Ранковци), *к'ѝрѝ'ињаќ* (Псача, Жегњане, Клечовце, Романовце), *к'ѝрѝ'ињок* (Жидилово), *корѝек* (Држилово), *кр'ѝи* (Муртино), *кр'ѝи*, *кр'ѝица* (Кнежево), *крѝ* (Долни Стубол, Бардовци, Кучково, Ракотинце, Сараќинце, Ботун, Оровник, Рамне, Ѓавато, Смилево, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Тајмишта, Букојчани, Туин, Г. Белица, Здуње, Нерези, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Прилепец, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Барово, Марена, Клисуре, Робово, Велуса, Дукатино, Никоман, Долни Балван, Богословец, Лезово, Злетово, Припечани, Киселица, Тушин, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Попадија, Зеленич, П'теле, Поп'лжани,

Д. Котари, Буф, Марковени, Крчишта, Ошчима, Шулин, Граждено, Катланово, Црешево), *кр̄ӣ*, *кр̄ӣица* (Гари, Ефловец, Дихово, Крушовјани, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Звечан, Зелениково, Башино Село, Извор, Челопек), *кр̄ӣ*, *кр̄ӣица* (Каменица, Раздол, В'мбел), *кр̄ӣ//кр̄ӣичина* (Милетино), *кр̄ӣ//сле̄ӣо кӯӣре* (Радовиш), *кр̄ӣења̄к* (Љубанце), *кр̄ӣица* (Габрово), *к'р̄ӣица* (Смоларе), *кр̄ӣица* (Ново Село, Мачево), *кр̄ӣица//р'ачка* (Белица), *кр̄ӣиња̄к* (Габер, Луке, Огут, Кратово/Шлегово, Четирце, Думановце, Орашац), *кр̄ӣиња̄к*, *кр̄ӣица* (Младо Нагоричане), *кр̄ӣиња̄к//сле̄ӣ'ак* (Градец/Дурачка Река), *кр̄ӣ'ок*, *к'р̄ӣица* (Блатец), *сле̄ӣо к'уче* (Дуње, Рожден), *'р̄ӣ* (Нивици).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *кр̄ӣ*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *кр̄ӣ*: *кер̄ӣе//ӣле̄ӣо кӯӣ'але* (Езерец), *кр̄ӣ//сле̄ӣо кӯӣре* (Радовиш), *кр̄ӣица//р'ачка* (Белица), *кр̄ӣиња̄к//сле̄ӣ'ак* (Градец/Дурачка Река). Во Стинек (214), немаме регистрирано назив за *кр̄ӣ*.

Од особеностите на овој назив треба да се истакне разликата во рефлексите на вокалното *ḡ, како и различните суфикси со кои се добиени четири различни лексеми од истиот корен: *кр̄ӣ*, *кр̄ӣица*, *кр̄ӣиња̄к*, *кр̄ӣек*, а како одделен назив се користи и деминутивот *кр̄ӣе* во три пункта во југозападна Македонија: *кер̄ӣе//ӣле̄ӣо кӯӣ'але* (Езерец),), *ка̄р̄ӣе* (Стење, Пустец).

Глушец

Називот *џлушец* во македонскиот јазик е различен од називот карактеристичен за другите словенски јазици каде што вообичаено се сретнуваат називи по потекло од прасловенскиот назив *mušь. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. miš, буг. miška, укр. му́шча (Bezljaj 1982: 185). Називот *џлушец* (лат. mus), означува 'мал глодач со долга тенка опашка'. Глувците спаѓаат во групата на цицачи, од редот на глодарите. Тие живеат во шумите, полињата и во домовите на луѓето. Глувците се носители на заразни инфекции и паразити, притоа нанесуваат големи штети на земјоделските култури. Со помош на глувците, во многу лаборатории во светот, се вршат разни биолошки експерименти кои се од особено значење за науката.

Називот *џлушец* што е карактеристичен за македонскиот стандарден јазик е од словенско потекло (*gluh-, *g(ə)l̥is(i)-, сп. БЕР I: 253).

сл. бр. 22 Тип на домашен глушец (mus)

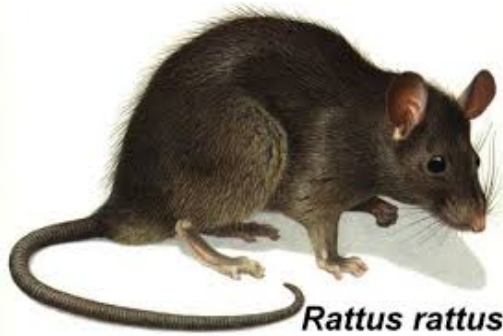
На поголемиот дел од македонската дијалектна територија е регистриран називот *џлушец*, со различни фонетски варијанти кои се резултат на рефлексацијата на гласот *h од основата во различни дијалекти. На македонската дијалектна територија се среќаваат следниве разновидности: *џлушиц* (Вратница), *џл'уше^дц* (Клисурса), *џл'ушец* (Дедино), *џлушиц* (Црешево, Кучково), *џл'ушиц* (Кратово/Шлегово, Шопско Рударе, Дивле), *џлушец* (Љубанце, Бардовци, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Цепиште, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Тројаци, Прилепец, Дуње, Градско, Витолиште, Марена, Муртино, Радовиш, Буф, Гломбочани, Леска, Л'к), *џл'ушец* (Ранковци, Долни Стубол, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Белимбегово, Лешок, Теарце, Вевчани, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Никодин, Подлес, Праведник, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Вељуса, Конче, Дукатино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Пустец, Нивици, Бобошчица), *џлуш'ец* (Ново Село, Смоларе, Стинек, Нивичино, Подареш, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Раздол), *џл'уш'ец* (Злетово), *џл'уш^дц* (Страцин), *џл'уш^дц* (Бучинци/Бујковци), *џлуфец* (Голем Папрадник, Клење, Добролишта, В'мбел, Ошчима,

Граждено, Слимница), *џ'луфец* (Стеблево, Попадија, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Езерец, Крчишта, Шулин), *џ'луфи'ц* (П'теле), *џ'луфиц* (Тремно), *џ'луфиц*, *џ'луфч'ица* (Чеган), *џ'лусац* (Младо Нагоричане), *џ'лусац* (Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Орашац), *џ'лус'ц* (Думановце), *џ'лушец* (Старавина), *м'џика* (Висока), *миш* (Миравци, Фурка, Николитч, Дојран, Костурино, Двориште, Габрене, Стожа, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Илиџиево, Гуменце, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Тресино, Струпино, Г. Пожарско, Тушин, С'ботско, Конско, Стојаково), *м'џика* (Белица, Брежани, Разлог, Осиково, Делчово, Пирин, Годешево, Жижево, Волак, Савек/Кула), *миш'ок* (Осеново, Банско), *м'џика* (Сухо), *џоџ'анац* (Огут), *џоџ'анац* (Псача), *џоџанец* (Градец/Дурачка Река), *џоџанец* (Габер), *џоџанец/џ'лушец* (Жидилово), *џоџан'ц* (Луке).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *џ'лушец*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Жидилово (1), имаме двоен назив за *џ'лушец*: *џоџанец/џ'лушец*. Во Чеган (341), имаме назив и за машки и за женски род: *џ'луфиц*, *џ'луфч'ица*, што не е вообичаено за останатите пунктови. Регистриран е и називот *миш* (со зборообразувачките варијанти *мишка*, *мишок*), исто така од словенско потекло како еден од архаизмите зачувани во југоисточното македонско наречје (праслов. *мушь; сп. БЕР IV: 142). Во пунктовите: Огут, Псача, Градец/Дурачка Река, Габер, Жидилово и Луке регистриран е називот *џоџанец*, изведен од придавката *џоџан* (од праслов. *raganъсь, сп. БЕР V: 419; стара латинска заемка *raganus*).

Стаорец

Називот *сџаорец* се јавува како основен назив во најголемиот дел од македонските пунктови. Во срхр. јазик имаме именувања од типот: *štàkor*, *stàhor*, *stàvor*, *stàor* (Bezljaj 2005: 105). Називот *сџаорец* (лат. *rattus*), означува 'вид глодар, поголем од глушец'. Постојат повеќе видови на стаорци, нивната големина најчесто е над 12 центиметри и тежина од околу 500 грама. Тие живеат во близина на населени места или во домовите на луѓето. Овие животни познати се по штетата која ја предизвикуваат, на места каде што има залихи од храна. Доколку дојде до нивно размножување, се врши дератизација.

Rattus rattus

сл. бр. 23 Тип на кафеав стаорец (rattus)

На македонската дијалектна територија, среќаваме различни лексеми како називи за ова животно, дел од нив, главно, имаат зборообразувачки разновидности: *сѝ'аор* (Г. Пожарско), *сѝаор//сѝаорец* (Ефловец, Душегубица/Попоец, Звечан), *сѝаорац* (Младо Нагоричане), *сѝ'аорац* (Романовце, Орашац), *џ'луфци џ'олеми* (Пустец), *џ'олеми џ'луфци* (Тиолишта), *џ'ул'ем миши* (Николич), *миши* (Миравци), *џ'ул'ем џ'луш'ец* (Лесново), *шѝ'афорец* (Спанчево/Соколарци), *шѝ'афорец* (Гратче, Винаца, Костин Дол, Калиманци), *шѝ'аор* (Огут), *шѝ'аорец* (Претор), *шѝ'аорец* (Градец/Дурачка Река, Крушје), *шѝ'аурец* (Царев Двор), *шѝ'аварец* (Долни Стубол, Павлешенци), *шѝ'аверец* (Немањинци), *шѝ'р'афорец* (Киселица), *џ'олем џ'лушец* (Смилево), *џ'ул'еми џ'луфци* (П'теле), *џ'лушец* (Жерноница, Г. Косоврасти, Ракотинце, Гари, Оровник, Г. Белица, Држилово, Карабуниште, Извор, Барово), *џ'лушец* (Градско, Праведник, Судиќ, Лезово, Бобошчица), *џ'луш'ец* (Робово), *џ'лушец џ'олем//џ'лушец*, *сѝаор* (Љубаништа), *џ'лушишиѝе* (Ростуше), *џ'луфчишиѝе* (Баниште), *џ'олем џ'луфец* (Голем Папрадник), *џ'ул'ем миши* (Фурка, Мутулово), *џ'ул'ем м'иши* (Негован), *џ'ул'еми џ'луфци* (Горенци, Марковени), *џ'ул'еми м'ише* (Сараќиново), *џ'ул'јам миши'ок* (Савек/Кула), *ѝ'ау* (Гратче), *ѝац* (Глобочица, Лешница, Тајмишта), *ѝацоф* (Кратово/Шлегово), *ѝац'оф* (Луке), *ѝац'ов* (Страцин, Четирце), *ѝарцов^ф* (Челопек), *ѝас* (Злетово, Вратница, Пештани), *ѝаф* (Струпино, С'ботско), *ѝах* (Банско), *ѝа'л'х//сѝаорец* (Старчиште), *ѝа'хове//џ'ол'еми м'иши* (Белица), *ѝоџ'анец* (Габер, Саса), *ѝолицко џ'луфец* (Емборе), *ѝуџ'аниц* (Крецово), *сѝаор* (Стеблево), *сѝ'афор* (Стинек, Зеленич), *сѝи'форец* (Граждено), *сѝ'афорец* (Љубојно, Ново Село, Габрово, Смоларе, Нивичино, Подареш, Конче, Блатец, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол), *сѝ'афорец* (Дукатино, Дедино), *сѝ'афурец* (Муртино, Вељуса), *сѝ'афуриц* (Амбар Кој), *сѝ'ао:рец* (Нивици), *сѝаор* (Брезно, Сараќинце, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Гавато, Речица, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д.

Дивјаци, Вранештица, Туин, Здуње, Зелениково, Стровија, Слечче (Прил.), Дуње, Буф, Шулин), *сѝаор* (Кнежево, Теарце, Стојаково, Поп'лжани, Д. Котари), *сѝа'ор* (Црнешеве), *сѝа'орац* (Црешеве), *сѝаорец* (Бардовци, Луково, Струга, Стење, Ресен, Путурос, Прострање, Кнежино, Букојчани, Светорача, Драчево, Лугунци, Подлес, Гломбочани, Леска), *сѝаорец* (Кнежје, Белимбегово, Арвати, Нерези, Ракотинци, Каменица), *сѝа'орец* (Крчишта, В'мбел), *сѝаорец//ѝацоф* (Боровец), *сѝаорец//сѝафорец* (Радовиш), *сѝаорец//сѝаор* (Ошчима), *сѝаор'ац* (Љубанце), *сѝар љлус'ац* (Думановце), *сѝар миш* (Дојран), *сѝаро љлус'ац* (Тремно), *сѝаур* (Милетино), *сѝ'аур* (Ранци), *сѝаурец* (Горенци, Цепиште), *сѝ'аурец* (Лешок), *сѝ'аварец* (Древено), *сѝавор* (Прилепец), *сѝав'орац* (Бучинци/Бујковци), *сѝаворац//сѝаварац* (Кучково), *сѝаворец* (Лескоец, Катланово), *сѝ'аворец* (Жидилово), *сѝ'авревец* (Долни Балван), *сѝ'авревец* (Штип), *сѝ'авур* (Тушин), *сѝра'орец* (Ваташа, Марена).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *сѝаорец*, се јавува како најфреквентен назив во поголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови немаме регистрирано назив за *сѝаорец*: Псача, Шопско Рударе, Модрич, Рамне, Рожден, Конско, Пирава, Љуботен, Никоман, Богословец, Припечани, Луковец, Чеган, Липинци, Клење, Трпејца, Богомила, Ранковци, Клечовце, Превод, Дивле, Ботун, Тројаци, Старавина, Конопиште, Л'к. Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *љл'уфци љолеми* (Пустец), *љолеми љл'уфци* (Тиолишта), *љул'ем миш* (Николич), *љул'ем љлуш'ец* (Лесново), *љолем љлуш'ец* (Смилево), *љул'еми љл'уфци* (П'теле), *љолем љлус'ац* (Голем Папрадник), *љул'ем миш* (Фурка, Мутулово), *љул'ем м'ши* (Негован), *љул'еми љл'уфци* (Горенци, Марковени), *љул'еми м'шице* (Саракиново), *љул'јам миш'ок* (Савек/Кула), *љолеми м'шици* (Белица), *сѝар љлус'ац* (Думановце), *сѝар миш* (Дојран), *сѝаро љлус'ац* (Тремно).

Змија

Именувањето *змија* потекнува од прасловенскиот назив *zmiǫjъ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. zmiја, буг. zmiја, zmeја, рус. zmiја, укр. zmiја, брус. zmјaja, чеш. zmiје (Bezлаj 2005: 418). Називот *змија* (лат. orchidia), означува 'отровен влекач, со лизгаво, долго тело'. Постојат многу типови на змии, во зависност од географската положба во која се наоѓаат. Тие припаѓаат на групата влекачи, ги има на секој континент, освен на Антарктикот. Телата на змиите се прекриени со луспи што се дел од мазната обвивка, која го прекрива целото змиско тело. Најголем дел од змиите поседуваат отров што го вбризуваат во пленот. Други типови на змии плукаат отров како начин на самоодбрана.

сл. бр. 24 Тип на шарена змија (ophidia)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски разновидности на основниот назив за змија: *зми(j)a* (Пожаране, Извор, Праведник), *зми:* (Дојран), *зми:ја* (Бобошчица), *зми'a* (Богословец), *зми'a* (Лесново), *зми'a* (Смоларе), *змиа* (Бардовци, Тумчевиште, Жерноница, Дихово, Вранештица, Марена, Костурино, Радовиш, Припечани, Гуменце), *змиа* (Тајмишта, Старавина, Рожден, Конопиште, Ваташа, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Пирава, Николич, Муртино, Габрово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Винаца, Делчово, Савек/Кула, Негован, Амбар Ќој, Тречно, Липинци, Емборе, Нивици), *змија* (Лезово, Спанчево/Соколарци, Древено), *зми'a* (Дукатино, Костин Дол, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол), *зми'a/змија* (Киселица), *змиа/змија* (Гратче), *змиј* (Фурка, Крецово), *змија* (Жидилово, Огут, Стинек, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Тработевиште, Банско, Висока, Младо Нагоричане, Думановце, Црешево, Љубанце, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Волковија, Печково, Куново, Маврово, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Попадија, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Витолиште, П'теле, Буф, Тиолишта, Добролишта, Крчишта, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Пустец, Л'к, Шулин, Граждено), *змија* (Габер, Луке, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице,

Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Ново Село, Робово, Злетово, Мачево, Белица, Сухо, Мутулово, Градобор, Тушин, С'ботско Црнешево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Хрупишта, Марковени, Езерец, Слимница), *змијѝ* (Тресино), *змија* (*бела, камењарка, шарка жуѝа*) (Градец/Дурачка Река).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *змија*, се јавува како единствен назив на целата македонска дијалектна територија, со одредени фонетски промени кои се однесуваат, главно, на јасниот изговор на глајдот /j/ или негово ослабнување до целосно губење: *зми'а//змиѝа* (Киселица 253), *зми'а//змија* (Гратче 240). Таму каде што имаме засилена редукција на неакцентираниите вокали како во Дојран, забележано е губење на финалното *а*: *зми:* (Дојран, 207). Во Градец/Дурачка Река (3), покрај основниот назив за *змија*, забележани се и типови на змии како што се: *змија* (*бела, камењарка, шарка, жуѝа*). Во дел од говорите забележани се типови на змии карактеристични за тоа поднебје: *вѝдн'ушка* (Николич), 'змија, „пу в'ојте гѝ 'има“, не е опасна“, *слейѝрѝ'ок* (Дојран), 'вид змија', *л'уѝ'ица* (Дојран), 'вид змија, опасна е', *стрѝл'ушка* (Дојран), 'опасна змија, потскокнува кога напаѓа' (Пеев 1979: 124).

Смок

Називот *смok* потекнува од прасловенскиот назив *smokъ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. smûk, буг. smók, рус. smók, брус. smók, smók, чеш. smok (Bezljaj 1995: 272). Називот *смok* (лат. coluber), означува 'вид неотровна змија'. Смокот е вид на змија што не е отровна. Постојат повеќе типови на سموкови: жолт смок, планински смок, балкански смок, шумски смок и сл. Тие се широко распространети низ целиот свет, се разликуваат во однос на живеалиштето и однесувањето. Овие змии брзо се движат и се познати како тркачки змии.

сл. бр. 25 Тип на жолт смок (coluber)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за *смок*: *с'ивјак* (Миравци), *џул'јам с'ивек* (Савек/*с'ив'ак* Кула (сп. Лаброска 2003: 96)), *кр'авик//смок* (Смоларе), *нейерка* (Бобошчица), *с'ивак (смок)* (Дојран), *с'ивик* (Крецово, Градобор), *с'ивик//смок* (Мутулово), *сивик* (Амбар Ќој), *с'ивик//с'ивјак* (Гуменце), *с'ивјак* (Клисуре), *с'ивјак* (Фурка, Стојаково), *см'ок* (Тушин), *см'лк* (Г. Белица), *смок* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут, Ранковци, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице, Младо Нагоричане, Клевовце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Теарце, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Стеблево, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Вевчани, Глобочица, Струга, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Тајмишта, Букојчани, Туин, Светорача, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквико, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Конопиште, Барово, Марена, Николич, Костурино, Ново Село, Габрово, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Велуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Судик, Лезово, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Негован, Црнешево,

Луковец, Тресино, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Попадија, Тречно, Липинци, Емборе, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Буф, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Нивици, Шулин, Граждено, Слимница, Лешок, Рожден, Ваташа, Муртино, Штип, Спанчево/Соколарци, Белица, Банско, Сухо, Висока, С'ботско, Саракиново, Ранци, Пустец, Радожда), *смок*, *смоч'ица* (Псача), *смок//с'ивјак* (Пирава), *смок//с'ивјак* (Конско), *смок//с'еијак* (Крушје), *смолк* (Звечан, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *смок*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *смок*: *кр'ивик//смок* (Смоларе), *с'ивик//смок* (Мутулово), *смок//с'ивјак* (Пирава), *смок//с'ивјак* (Конско), *смок//с'еијак* (Крушје). Во Гуменџе (323), имаме фонетска разновидност *с'ивик//с'ивјак*. Во Псача (9), имаме назив и за машки и за женски род: *смок*, *смоч'ица*. Во Савек/Кула (297), имаме синтагматски назив: *џул'јам с'ивек*.

Гуштер

Називот *џушџер* потекнува од прасловенскиот назив **gušceгъ*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *gušter*, *gušcer*, буг. *gušcer*, укр. *jaščirka*, чеш. *ještër* (Bezljaj 1976: 188). Називот *џушџер* (лат. *lacerta*), означува 'влечуга со четири нозе и долга опашка'. Гуштерите ја сочинуваат најголемата група на влекачи, ги има во различна боја, форма и големина. Кај гуштерите карактеристични се канцестите стапала, сувата дебела кожа како и долгата опашка. Нивната исхрана зависи од типот на гуштерот, најчесто се хранат со инсекти. Тие се движат различно, во зависност од нивната големина, форма и местоположба.

сл. бр. 26 Тип на зелен гуштер (*lacerta*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *џушџер*:

ѝуиѝир, *ѝуиѝир'ица* (Чеган), *ѝ'луиѝир* (Клисура), *ѝ'лукчер*, *ѝ'лукчерица* (Смилево), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝер'ица* (Гуменце), *ѝуиѝар* (Д. Котари, Марковени), *ѝуиѝар*, *ѝуиѝарица* (Пехчево, Берово), *ѝуиѝар*, *ѝуиѝер'ица* (Хрупишта), *ѝуиѝер* (Тројаци, Никоман, Слимница), *ѝуиѝер* (Љуботен, Долни Балван, Богословец, Раздол, Банско, Емборе, Тиолишта), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝер'ичка* (Поп'лжани), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝерица* (Тработевиште), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝерица* (Ефловец, Трпејца, Љубаништа, Радовиш, Драгош, Галичник, Ржаново, Витолиште, Буф, Бобошчица, Л'к, Старавина, Живојно, Буково), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝер'ица* (Горенци, Езерец, Штип, Попадија, Добролишта, Крчишта), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝерца* (Ошчима), *ѝуиѝер*, *ѝуиѝер'ица* (Мачево), *ѝуиѝер//ѝуиѝер*, *ѝуиѝ'ерица* (Пештани), *ѝуиѝерица* (Струга), *ѝуиѝер'ица* (Луковец), *ѝуиѝ'ерица*, *ѝуиѝер* (Стеблево), *ѝуиѝар* (Тремно), *ѝуиѝар*, *ѝуиѝар'ица* (Негован), *ѝуиѝ'ерица* (Пустец), *ѝуиѝир* (Конско, Конче, Старчиште, В'дришта), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ичка* (П'теле), *ѝуиѝир* (Градец/Дурачка Река, Луке, Думановце, Црешево, Бардовци, Кучково, Сараќинце, Глобочица, Ботун, Којнско, Башино Село, Паралово, Вратница, Ракотинце, Ресен, Ѓавато, Речица, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Драчево, Зелениково, Држилово, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Подлес, Граждено), *ѝуиѝир* (Жидилово, Габер, Огут, Ранковци, Кратово/Шлегово, Долни Стубол, Бучинци/Бујковци, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Орашац, Павлешенци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Љубојно, Крушје, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Конопиште, Дојран, Костурино, Габрово, Смоларе, Стинек, Нивичино, Подареш, Дукатино, Дедино, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Градобор, Сараќиново, Липинци, Шулин), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝирица* (Младо Нагоричане, Брезно, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Џешиште, Клење, Модрич, Луково, Боровец, Радожда, Оровник, Лескоец, Стење, Претор, Дихово, Кукуречани, Путурос, Тополчани, Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Катланово, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Прилепец, Гломбочани, Леска), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝ'еричка* (Праведник), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ица//ѝуиѝ'ерка* (Градско), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ица* (Ваташа, Струпино, Белица, Немањинци), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ица* (Скочивир), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝирка* (Љубанце), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ичка* (Барово), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝирица* (Нивици), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ичка* (Марена), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝирица* (Кнежево, Црнешево, Стар Истевник, Двориште, Спанчево/Соколарци, Псача), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝ'ерица* (Вевчани, Арвати, Тајмишта, Рожден, Ново Село), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝирка* (Робово), *ѝуиѝир*, *ѝуиѝир'ица* (Ранци), *ѝуиѝ'ерица* (Требиште, Рамне,

Царев Двор), *љуиљер'ица* (Судик, Зеленич), *љуиљер'ица*, *љуиљер* (Дуње), *љуиљер'ица*, *љуиљер* (Лезово), *љуиљљер* (Вељуса), *љуиљљр* (Миравци, Стојаково, Пирава, Илиљиево, Баровица), *љуиљљр*, *љуиљљр'ичка*, *мљнљљр'ак* (Амбар Ќој), *љуиљљр*, *љујка* (Фурка), *љуиљљр*, *љуиљљр'ица* (С'ботско), *љуиљљр*, *љуиљљр'ица* (Муртино, Савек/Кула), *љуиљљр*, *љуиљљир'ица* (Тушин), *љуиљљир* (Крецово, Г. Пожарско), *љуиљљир*, *љуиљљир'ичкљ* (Тресино), *љуиљљ'ер*, *љуиљљ'ер'ица* (Сухо, Висока), *мљнљљр'ак* (Николич), *мљнљљр'ак//љуиљљр* (Мутулово), *зел'ен љуиљер*, *љуиљерица* (Гари).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *љуиљер*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, покрај формата за машки или за женски род, имаме и двојни називи за *љуиљер*: *љуиљљр*, *љуиљљр'ичка*, *мљнљљр'ак* (Амбар Ќој 315), *мљнљљр'ак//љуиљљр* (Мутулово 311). Во Гари (68), имаме синтагматски назив: *зел'ен љуиљер*.

Од фонетските разновидности на називот *љуиљер* ќе го споменеме различниот изговор на рефлексите на групата *šć од тврдо *иљљ* до меките *ишк/ишч*, како и форми со апсорбиран втор глас со што консонантската група се свела на *и* (*љуиљ'ерица* Пустец, 386а).

Полжав

Именувањето *љолжав* потекнува од прасловенскиот назив *rylž'ь. Во дел од словенските јазици забележан е со следниве називи: срхр. rylž, буг. rylžek, чеш. plž (Bezlej 1995: 84). Називот *љолжав* (лат. gastropoda), означува 'животно од класата мекотели кое живее на копно и во вода'. Полжавите се мали животинчиња, со меко тело кое се состои од едноклеточен епител, рокчиња на главата и карактеристичен полукружен цврст оклоп. Постојат повеќе типови на полжави, некои живеат во морските длабочини, други пак, во слатки води, додека во нашите краишта најзастапени се лозовиот и шумскиот полжав, кои се на листата на загроени.

сл. бр. 27 Тип на лозов полжав (gastropoda)

Називот *йолжав*, на одредена територија се употребува само за назив на 'полжав со куќичка' (*Helix*) додека како назив за 'полжав без куќичка' (*Limax*) се јавува називот *лиѓавец*, од прасл. **ligā* (БЕР III: 393). Во тие пунктови за кои има позитивна информација за оваа семантичка диференцираност на двата назива се дадени паралелно двете форми. На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот *йолжав*, но и неколку други интересни именувања: *й'алжаф*//*йолжаф* (Ржаново), *й'алжај* (Маврово), *й'алжај*//*диви мари* (Смилево), *и'йолжав*^ф//*лиѓаец* (Г. Косоврасти), *и'йолцаф* (Голем Папрадник), *шул'ак* (Висока), *ф'ујкул'*//*с'ал'мен'* (Старчиште), *лиѓавиц* (Струпино), *лиѓафче* (Ранци, Тречно, Липинци), *лиѓафец* (Емборе), *лиѓавец* (Граждено), *лиѓавец* (Зеленич, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Крчишта, В'мбел, Бобошчица, Слимница), *лиѓавец*//*гол лиѓавец* (Добролишта), *лиѓавиц*//*й'алж'ок* (Саракиново), *й'шоок* (Нивици), *й'лцаф* (Луково), *й'лцаф*//*тиуриц'и* *й'лцаф* (Вевчани), *й'лжаф* (Тајмишта), *й'лжаф*//*й'лжаф* *лиѓајц* (Кнежино), *й'ишоок* (Арвати), *й'алж'ок* (Г. Пожарско), *й'лжај* (Галичник, Гари), *й'алжаф* (Живојно), *й'алжај* (Старавина), *й'алжак* (Буково), *й'алж'ок* (Банско), *й'ишоок* (Л'к), *й'ал'жајка* (Богомила), *й'афец* (Поп'лжани), *й'афец*//*лиѓавец* (Д. Котари), *й'алжаф* (Сараќинце, Тумчевиште, Пожаране, Скочивир, Д. Дивјаци, Прострање, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Г. Белица), *й'алжаф*//*лиѓаец* (Струга), *й'алжаф*//*йо'лжаф* (Вранештица), *й'алжан* (Брезно), *й'алжав* (Зелениково), *й'алжав*^ф (Волковија, Печково, Куново), *й'алжань* (Лешок), *й'алжень* (Тearце), *й'алжок* (Ошчима), *й'алж'ок* (Савек), *й'лиж'ок* (Кула, според Лаброска 2003: 96), *й'алжук* (Чеган), *й'алж'ук* (П'теле), *й'алж'ок* (Црнешевево), *й'алж'ок*//*лиѓавиц* (С'ботско), *й'алж'ок* (Тушин), *й'алж'ок* (Гуменце), *й'арж'л'ок* (Крецово, Градобор), *й'арж'л'ок* (Мутулово, Амбар Кој), *й'арж'л'ок* (Фурка), *й'иж'ајка* (Костин Дол), *й'иж'ок* (Белица), *й'иж'овјак* (Виница, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Мачево, Раздол), *й'иж'овјак*//*лиѓавец* (Стар Истевник, Берово), *й'иж'овјак* *лиѓавец*//*гол й'иж'овјак* (Тработевиште), *й'лжаф* (Ефловец), *й'лж'ок* (Негован), *й'рж'ајка* (Конопиште, Ваташа, Конче), *й'рж'л'ок* (Конско), *й'рж'ојка* (Дедино), *й'рж'олјак* (Нивичино), *й'ржовек* (Двориште), *й'рж'овјак* (Подареш), *й'рж'л'ок* (Николич), *й'ожаф*//*коњски й'ожаф* (Здуње), *й'ожок* (Дихово), *й'оујаф* (Оровник, Којнско), *й'оујав* (Рамне), *й'олжаф* (Претор, Драчево), *й'олжај* (Крушје), *й'олжак* (Царев Двор), *й'олцаф* (Стење), *й'олцак* (Лескоец), *й'олжаф* (Путурос, Слечче (Д. Хис.), Звечан, Дуње, Глобочица), *й'олжаф*//*диф й'олжаф* (Трпејца), *й'олжај* (Држилово), *й'олжајка*//*й'олжав* (Милетино), *й'олжав* (Крушовјани), *й'олжав* (Н. Брезница, Ракотинци), *й'олжав*^ф (Челопек), *й'олжавф* (Кукуречани), *й'олжуф*//*лиѓаец* (Шулин), *й'олиоџ* (Леска), *й'олиоок* (Гломбчани, Пустец), *й'оложань* (Ракотинце), *й'олцаф* (Модрич, Боровец, Радожда, Волино,

Ботун, Пештани, Речица, Тополчани, Слечче (Прил.), Прилепец), *йолџаџ*/*йџаџаџ* (Љубаништа), *йолџав* (Паралово, Стровија), *йрџајка* (Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Никодин, Витолиште), *йрџајка* (Кнежје, Лугунци, Тројаци, Подлес, Градско, Праведник, Рожден, Барово, Марена, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Богословец), *йрџл'ок* (Клисуро), *йрџл'ок* (Стојаково), *йрџок* (Драгош, Буф), *йрџ'ок* (Габрово, Велуса, Радовиш, Смоларе), *йрџ'олек*/*йрџ'овјак* (Дукатино), *йрџљ'ок* (Ново Село), *йрџљ'овек* (Стинек), *йр^ажл'ок* (Миравци), *йр^ажл'ок* (Пирава), *йр^ашил'ок* (Костурино), *йрџ'ок* (Муртино, Робово), *йрџил'ок* (Дојран), *й'ошок* (Љубојно), *йошок*/*йодошок* (Ресен), *йуж'ајка* (Кратово/Шлегово, Лесново), *йужаџ* (Бардовци), *йужајка* (Катланово), *йуж'ајка* (Долни Стубол, Немањинци, Судик, Лезово, Спанчево/Соколарци, Гратче), *йуж'алка* (Кнежево, Превод, Злетово), *йуж'ал'ка* (Клечовце, Дивле, Древено), *йуж'ал'ка* (Шопско Рударе), *йужаљ* (Црешево), *йужаљ* (Бучинци/Бујковци), *йуж'аљак* (Четирце), *йуж'аљка* (Жегњане, Младо Нагоричане, Думановце, Романовце, Орашац, Павлешенци), *йужив* (Белимбегово, Нерези), *йуже* (Ранковци), *йужел* (Кучково, Вратница), *йужел'ка* (Жидилово), *йужель*, *йужельа* (Страцин), *йужелька* (Габер), *йужелька* (Луке, Огут, Псача), *йужелька*, *йуж'ель* (Градец/Дурачка Река), *йуж'овјак* (Припечани), *йуш*/*голџаџ* (Љубанце), *йџ'ок*/*лиџавиц* (Тресино), *сиолџаџ* (Горенци), *сиолџаџ* (Баниште, Цепиште), *сиолџај* (Жерноница, Ростуше, Клење), *сиолџај* (Стеблево).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека на поголемиот дел од македонската дијалектна територија, се забележуваат различни лексеми како називи за *йолџав*. Во одделни пунктови имаме двојни/тројни називи за *йолџав*: *ийолџав^ф*/*лиџаец* (Г. Косоврасти), *ф'ујкул'с'ал'мен'* (Старчиште), *лиџавец*/*гол лиџавец* (Добролишта), *лиџавиц*/*йџ'ок* (Саракиново), *й'лџаџ*/*йиуриц'и й'лџаџ* (Вевчани), *й^алџаџ*/*й^алџаџ лиџајц* (Кнежино), *й'афец*/*лиџавец* (Д. Котари), *йџаџ*/*лиџаец* (Струга), *йџај*/*дыва мара* (Смилево), *йџ'ок*/*лиџавиц* (С'ботско), *йџ'овјак*/*лиџавец* (Стар Иственик, Берово), *йџ'овјак лиџавец*/*гол йџ'овјак* (Тработевиште), *йоџаџ*/*коњски йоџаџ* (Здуње), *йолџаџ*/*диф йолџаџ* (Трпејца), *й'олџуф*/*лиџаец* (Шулин). Во дел од пунктовите, имаме фонетски особености: *йошок*/*йодошок* (Ресен), *йџаџ*/*й'џаџ* (Вранештица), *йџаџ*/*йолџаџ* (Ржаново). Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *гол лиџавец* (Добролишта), *йиуриц'и й'лџаџ* (Вевчани), *дыва мара* (Смилево), *гол йџ'овјак* (Тработевиште), *коњски йоџаџ* (Здуње), *диф йолџаџ* (Трпејца).

Во различните форми на основниот назив *полџав* можат да се забележат различните рефлексии на вокалното *! на македонската дијалектна територија. Исто така, посебно е интересен називот *йрџ(л)ок* којшто се сретнува во голем број пунктови со различни фонетски

варијанти (*ī*ржл'ок, *ī*ржл'ок, *ī*ржок, *ī*рж'ок, *ī*р'шил'ок, *ī*р'аж'ок, *ī*р'шил'ок, *ī*'о:шок и др.).

Дождалец

Називот *дождеалец* изведен е од основниот збор *дожд* којшто е со нејасно потекло. Иако се сретнува во повеќето словенски јазици, според Трубецкој е од ие. потекло **dus-dju*, со значење на 'дождливо време' (БЕР I: 454/455). Називот *дождеалец* (лат. *salamandra*) означува 'водоземно животно, слично на гуштер'. Дождеалецот е водоземно животно коешто живее на влажни места. Ова животно има четири нозе, долго издолжено тело, претежно со црна боја и жолти дамки, негова одлика е и долгата цилиндрична опашка. На планинските места се среќаваат вакви водоземци со црна боја.

сл. бр. 28 Тип на шарен дождеалец (*salamandra*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *дождеалец*: *дождеалник*//*дождеовник* (Љубаништа), *дождар* (Извор), *дождарче* (Нерези), *дождарец* (Рамне, Звечан), *дождарец* (Долни Балван), *ражд'еуник* (Праведник), *ц'арвик* (Стојаково), *дожд'арка* (Судик), *дужц'арка* (Ранци), *џ'лисџа* (Бучинци/Бујковци), *св'оец* (Немањинци), *ч'арф* (Стеблево), *жизален*//*свршален* (Смилево), *жуждалник* (Ботун), *ц'арвец*//*ц'арвец*//*дожов'ар* (Хрупишта), *ц'арвак* (Дојран), *ц'р'авиц* (Негован), *ц'рвец* (Д. Котари, Марковени), *даж'довник* (Старчиште), *дежд'елнак* (Псача), *дежд'евнак* (Жегњане, Думановце), *даждеалник* (Маврово, Баниште), *дажденик* (Љубанце), *дажд'евник* (Амбар Кој), *дажд'евнак* (Четирце, Младо Нагоричане), *дажд'овнак* (Кратово/Шлегово), *дажд'овник* (Превод, Белица), *дажд'овнак* (Павлешенци, Дивле, Злетово), *даж'овник* (Банско), *дизд'евнак* (Луке), *дожг'алник* (Подлес), *дожг'ар* (Буково), *дождарка* (Ошчима), *дождауник* (Претор), *дождеалец* (Кнежино, Г. Белица, Стровија), *дождеалец*//*жвиждеалец* (Голем Папрадник), *дождеалец* // *слейичанец* (Вранештица), *дождеалки* (Прилепец), *дождеалник*

(Сараќинце, Ростуше, Горенци, Цепиште, Пештани, Ѓавато, Здуње, Држилово), *дождалник* (Н. Брезница), *дожд'алник* (Скочивир, Дуње), *дождалник//дождовник* (Љубаништа), *дождар* (Извор), *дождарче* (Нерези), *дождарец* (Рамне, Звечан), *дождарец* (Долни Балван), *дождарка* (Тумчевиште, Кукуречани, Зелениково, Слечче (Прил.), *дождарка* (Љубојно, Арвати, Л'к), *дожд'арка//своец* (Лезово), *дождарник* (Лескоец, Стење, Карабуниште, Црквино, Башино Село), *дожд'арник* (Барово), *дождавник* (Царев Двор), *дожд'еуник* (Старавина), *дождедник* (Витолиште), *дождедник* (Тројаци, Градско, Ваташа), *дождед'ник* (Никодин), *дождевник* (Припечани, Костин Дол, Саса, Лаки, Киселица), *дождев'нак* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Огут, Лесново, Древено), *дожд'илник* (Рожден), *дождоуник//ца'рвец* (Којнско), *дождоец* (Бардовци, Драчево), *дождолка* (Паралово), *дождолник* (Г. Косоврасти), *дождован* (Челопек), *дождов'ар* (Габрово), *дождов'арка* (Вељуса), *дождовник* (Црешево, Брезно, Струга, Ресен, Крушовјани, Катланово, Никоман), *дождовник* (Кнежеје, Белимбегово, Лешок, Теарце), *дожд'овник* (Кнежево, Шопско Рударе, Лугунци, Стинек, Нивичино, Конче, Дедино, Радовиш, Богословец, Спанчево/Соколарци, Винаца, Каменица, Калиманци, Блатец, Стар Истевник, Мачево, Двориште, Сараќиново, Смоларе, Подареш), *дожд'ов'нак* (Долни Стубол), *дожов'алка* (Крчишта), *дожов'ар* (Добролишта, Езерец, Слимница), *дожцалник* (Жерноница, Трпејца), *дожцар* (Дихово), *дожцарка* (Драгош, Буф), *дожц'евник* (Тработевиште), *дожц'овник* (Пехчево, Берово, Раздол), *доужалник* (Крушје), *дожд'ев'нак* (Гратче), *дожд'олник* (Конопиште), *дожд'овник* (Клисура, Конско), *дождов'арник* (Дукатино), *дождов'ница* (Г. Пожарско), *доуж'арка* (Емборе), *дожд'овник* (Тушин), *дождедален* (Гари), *дождедалник* (Клење, Модрич, Боровец, Радожда, Лешница, Букојчани), *доуждалник* (Вевчани), *дождоу'ици* (Тресино), *дожд'овник* (Миравци, Николич, Муртино), *дождув'ица//дождув'ичка* (Чеган), *дождув'нак* (Фурка), *дожр'овник* (Робово), *дожцалник* (Ржаново), *дожц'арка* (Липинци), *дождедавник//дождедавник* (Слечче (Д. Хис.), *дождедиш//дождедник* (Вратница), *дождеиска* (Нивици), *дождеиста* (Страцин), *дожде и'а'а'ж'ок* (Гуменце), *дождеискален* (Ракотинце, Печково), *дожде и'ушчерици* (Луковец), *дождедалник* (Оровник, Речица), *дождедалник//дождеуки и'а'а'ж'а'и'иарен и'олжав//дожде и'олжав* (Душегубица/Попоец), *дождедал* (Д. Дивјаци, Светорача), *дождедалец//дождедалец* (Волковија), *дождедален* (Пожаране, Куново, Богомила), *дождедалец* (Прострање), *дождедален* (Тајмишта).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називите од коренот *дожд*, со различните суфикси се јавуваат како најчести називи во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, нема регистриран назив за *дождедалец*: Романовце, Орашац, Љуботен, Штип, Крецово, Градобор, Црнешево, Тречно, Зеленич, Гломбочани, Бобошчица, Ранковци, Клечовце, Живојно, Ракотинци,

Тиолишта, В'мбел, Леска, Пустец, Шулин, Граждено, Ново Село, Волино, Савек/Кула. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за ова животно: *жижален//свриален* (Смилево), *ца̀рвец//ча̀рвец//дожов'ар* (Хрупишта), *дождеалец//жвиждеалец* (Голем Папрадник), *дождеалец//слейичанец* (Вранештица), *дождоџник//ца̀рвец* (Којнско), *гладиш//д'аждовник* (Вратница), *цуждалник//џујски ѡлжај//шарен ѡлжав//гол ѡлжав* (Душегубица/Попоец). Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *гол ѡлжаж'ок* (Гуменце), *водни џушчер'ици* (Луковец), *џујски ѡлжај //шарен ѡлжав//гол ѡлжав* (Душегубица/Попоец). Во следниве пунктови, имаме фонетски особености: *дождеалник//дождеовник*, Љубаништа (100), *цвиждеалец//цвиждеалењ* Волковија (50). Како посебни калки од турскиот јазик ги среќаваме: *д'аждалник//сулџ'ан* (тур.) 'црв дождеовник' (Давкова-Ѓоргиева 2004: 60).

Жаба

Лексемата со која се именува *жаба* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1973: 669). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *žaba*, буг., рус., укр., брус. *žába*, чеш. *žába* (Bezljaj 2005: 432). Називот *жаба* (лат. *rana*), означува 'водоземно животно, со долги задни нозе кое живее покрај бари'. Како група водоземци, жабите живеат покрај влажни места, реки, бари и сл. Нивна карактеристика се долгите задни нозе кои се приспособени да скокаат на суво и да пливаат во вода. Тие варираат во однос на големината и бојата во зависност од местоположбата. Тие се водоземци што немаат опашка, а нивната потреба за парење се препознава по звучните повици.

сл. бр. 29 Тип на крастава жаба (*rana*)

На македонската дијалектна територија, најчесто се среќаваат фонетски разновидности на називот за *жаба*: *ж'џба* (Слимница), *ж'џба//ж'џба* (Висока), *жаба* (Габер, Луке, Младо Нагоричане, Думановце, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Ракотинце, Сараќинце,

Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Барово, Марена, Радовиш, Стожа, Струпино, Попадија, П'теле, Буф, Тиолишта, Добролишта, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Шулин, Граждено), *жаба* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Љубојно, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Подлес, Рожден, Конопиште, Ваташа, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Костурино, Муртино, Габрово, Смоларе, Стинек, Нивичино, Подареш, Велуса, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судиќ, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Припечани, Гратче, Винаца, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Двориште, Габрене, Раздол, Брежани, Осеново, Белица, Банско, Осиково, Делчово, Волак, Мутулово, Градобор, Тушин, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Г. Пожарско, Липинци, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Хрупишта, Марковени, Крчишта, Пустец, Нивици, Древено), *жаба/жаба* (Разлог, Пирин), *жаба/жаба* (Сухо), *жаба/жаба* (Жижево), *жаба/жаба* (Кресна), *жаба/жаба'ок м'ишка* (Крецово), *жаба/красија*, *зелени жабе* (Брезно), *жаба/красија жаба/зелена жаба* (Пехчево, Берово), *жаба/красија жаба/зелена жаба* (Робово), *жаба/красија жаба/зелена жаба* (Огут, Орашац, Белица), *жаба/красија жаба/зелена жаба* (Ранци, Емборе), *жаба/куругачка = красија жаба* (Амбар Ќој), *жаба/водна жаба/бабини жаби* (Езерец), *жаба/зелена жаба* (Тајмишта), *жаба/зелена жаба/красија жаба/чел'арски* (Ново Село), *жаба* (Тресино, Тречно), *жаба* (Дојран), *жаба* (Негован), *жаба* (Бобошчица), *жаба/жаба* (Савек/Кула), *жаба* (Костин Дол).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *жаба*, се јавува како единствен назив на македонската дијалектна територија, со

одредени фонетски разновидности: *ж'аба/ж'аба* (Висока), *ж'аба/ж'еба* (Разлог, Пирин), *ж'аба/ж'аба* (Сухо), *ж'аба/ж'еба* (Кресна), *ж'аба/ж'еба* (Савек/Кула). Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи кои означуваат одделни видови на ова животно: *жаба/красџаја*, *зелени жабе* (Брезно), *красџава жаба/зелена жаба* (Пехчево, Берово), *красџава жаба/зелена жаба* (Робово), *красџава жаба/зелена жаба* (Огут, Орашац, Белица), *красџава жаба/зелена жаба* (Ранци, Емборе), *водна жаба/бабини жаби* (Езерец), *зелена жаба* (Тајмишта), *зелена жаба/красџава жаба* (Ново Село).

Интересно е дека кај називот на ова животно (истото го констатиравме и кај називот за змијата) сретнуваме само ретки фонетски разновидности и две зборообразувачки варијанти, со што можеме слободно да констатираме дека македонската дијалектна територија претставува една компактна целина по однос на овој назив.

Вошка

Називот *вошка* потекнува од прасловенскиот назив **vъšь*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: хр. *ûš*, *i*, ср. *vâš*, буг. *vŕška*, рус. *vôšь*, укр. *vôša*, *vôška*, брус. *vóš* (Bezljaj 2005: 269., БЕР I: 217). Називот *вошка* (лат. *pediculus humanus*), означува 'мал инсект што живее во главата на човекот'. Вошката е бескрилен инсект што на некој начин живее паразитски, сместен во главата на човекот. Овој мал паразит лесно се пренесува од човек на човек, преку директен контакт, употреба на ист прибор за чешлање, капи, марамы и сл. Нивната боја варира, од белузлава до кафеава. Тие лесно можат да се манифестираат кај човекот, преку силен јадеж на скалпот.

сл. бр. 30 Тип на белузлава вошка (*pediculus humanus*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни фонетски варијанти на основниот назив за *вошка*: *в'ошка/в'ашка* (Градобор), *в'ошкѝ* (Тресино), *в'ошка* (Тушин), *вашка* (Банско), *в'ашка*

(Белица), *в'аишка* (Градец/Дурачка Река, Луке, Младо Нагоричане, Думановце, Љубанце, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Ватилак), *в'аишка* (Жидилово, Габер, Огут, Ранковци, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Превод, Дивле, Црешево, Габрене, Савек/Кула, Сухо, Висока, Негован), *воишка* (Бардовци, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Барово, Марена, Радовиш, Блатец, Киреч Ќој, Попадија, П'теле, Буф, Хрупишта, Добролишта, Езерец, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Граждено, Слимница), *в'оишка* (Псача, Шопско Рударе, Кнежје, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Никодин, Рожден, Конопиште, Ваташа, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судиќ, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Тречно, Липинци, Емборе, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Тиолишта, Марковени, Крчишта, Пустец, Нивици, Шулин, Бобошчица), *в'оишка//џн'ида* (Белица), *в'оишки* (Мокрени).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *воишка*, се јавува како единствен назив на македонската дијалектна територија. Во пунктот Белица (274), покрај називот *воишка* даден е и називот за јајцето од *воишкаџи*: *в'оишка//џн'ида*, а во пунктот Градобор (316), забележани се две фонетски разновидности за истиот назив: *в'оишка//в'аишка*. Во пунктот Мокрени (359), е забележана само множинската форма *в'оишки*.

Низ фонетските варијанти на овој назив на македонската дијалектна територија можеме да ги следиме разликите од рефлексот на големиот ер во основата на овој збор, коишто главно се два *o* и *ǎ*: *вошка* и *вǎшка*. Интересно е да се напомене дека во Николич, покрај основната форма *в'ошка*, се употребува и формата *св'енче* 'мала, млада вошка', и на слабо дете се вика: *куџу св'енче си* (Пеев 1979: 124).

Болва

Именувањето *болва* е балтословенски збор (сп. Skok 1971: 229). Во дел од словенските јазици забележан е со следниве називи: срхр. *bùha*, буг. *bълчà*, рус. *blochá*, укр. *blochá*, брус. *blychá*, чеш. *blecha* (Bezljaj 1976: 32). Називот *болва* (лат. *pulex irritans*), означува 'мал инсект што живее како паразит кај луѓето и кај животните'. Болвите се распространети речиси, насекаде низ светот, живеат како паразити кај луѓето и кај животните. Овој мал, ситен инсект, иако е без крилја, има нозе кои се прилагодени за скокање. Симптомите од болвата се: црвенило, чешање и сл. Човечката болва живее на кучињата, на мачките и на луѓето, кои се наоѓаат во недоволно хигиенски услови. Бидејќи таа ги посетува и домашните стаорци и стаорците преселници, во некои земји може да ја пренесе чумата на човекот (Стањек 1971: 226).

]

сл. бр. 31 Тип на човечка болва (*pulex irritans*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни фонетски разновидности на називот за *болва*: *бџва* (Џешиште, Клење, Стеблево, Луково), *б'џва* (Вевчани), *б'џва* (Нивици), *ба* (Витолиште), *баа* (Стинек, Каменица, Стар Истевник), *баа//баа* (Лаки), *бала* (Слимница), *б'ала* (Бобошчица), *блва* (Галичник, Ефловец), *ба* (Драгош, Барово, Праведник), *ба*: (Куново), *ба://ба*: (Пожаране), *ба*: (Волковија), *ба:а* (Робово), *ба*: (Буково), *ба'ва* (Извор, Богомила), *баа//баа* (Милетино, Челопек, Тумчевиште, Печково, Маврово, Старавина, Конопиште, Марена, Клисуре, Миравци, Конско, Ново Село, Габрово, Смоларе, Нивичино, Подареш, Вељуса, Дедино, Попадија, Буф, Тајмишта, Рожден,

Ваташа, Конче, Белица, Костин Дол, Саса, Калиманци, Блатец, Киселица, Тработевиште, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол), *б'ава* (Тиолишта), *б'аа* (Муртино), *б'аја* (Башино Село, Подлес, Градско), *б'аја* (Црквино), *б'ала* (Букојчани, Г. Белица), *б'ала* (Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Тушин, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Тречно, Липинци, Емборе, Зеленич, П'теле), *б'алфа* (Шулин), *б'алха* (Дојран, Старчиште, Марковени, Хрупишта), *б'алва* (Г. Косоврасти, Гари, Ржаново, Струга, Смилево, Д. Дивјаци, Прострање, Лешница, Туин, Светорача, Зелениково, Катланово, Карабуниште, В'мбел, Ошчима, Граждено), *б'алва* (Н. Брезница, Савек/ Кула, Д. Котари, Горенци, Добролишта, Крчишта, Руља), *б'алва//б'алва:* (Кнежино), *б'ави* (Живојно, Лугунци, Никодин, Тројаци, Л'к), *б'ава* (Поп'лжани), *б'ја* (Древено), *б'лаа* (Костурино), *б'лаха* (Сухо, Висока, Негован), *б'лаоха* (Мокрени), *бо:* (Крушје), *бо:"* (Царев Двор), *б'ова* (Љубојно, Арвати), *боўба* (Којнско, Стење), *боўфа* (Ресен), *боўва* (Оровник, Лескоец, Претор, Драчево), *б'оўв'а* (Тресино), *боа* (Гавато, Дихово, Здуње), *бола//болла* (Држилово, Жерноница), *болфа* (Рамне), *болха* (Езерец), *болва* (Ростуше, Баниште, Горенци, Цепиште, Боровец, Глобочица, Радожда, Волино, Ботун, Пештани, Трпејца, Речица, Кукуречани, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Слечче (Прил.), Прилепец, Дуње, Гломбочани, Леска), *болва* (Нерези, Ракотинци, Пустец), *болва//б'ал'ва* (Љубаништа), *болва//болва:* (Стровија), *бова* (Паралово), *б'ова* (Скочивир), *болва* (Требиште), *буа* (Псача, Жегњане, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Дукатино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Судик, Богословец, Спанчево/Соколарци, Припечани, Грагче, Винаца, Жидилово, Градец/Дурачка Река, Ранковци, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Четирце, Клечовце, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Дивле, Лешок, Теарце, Долни Балван, Штип, Лезово, Злетово, Лесново, Габер, Луке, Огут), *буа//бола* (Звечан), *бува* (Младо Нагоричане, Думановце, Љубанце, Бардовци, Кучково), *бува* (Романовце, Бучинци/Бујковци, Превод, Белимбегово, Црешево).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *болва*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови имаме фонетски разновидности: *б'аа//б'аа* (Лаки), *б'а://б'а:"* (Пожаране), *бола//болла* (Држилово, Жерноница), *болва//б'ал'ва* (Љубаништа), *буа//бола* (Звечан). Различните фонетски варијанти на овој назив како и кај неколку претходно обработени називи, произлегуваат од различните рефлексии на вокалното *].

Тавтабита

Називот *īāvīābīīā* или дрвеница е 'вид паразит' (српски, хрватски: *сīеница*), спрема турското *tahtabiti* (букв. 'дрвена вошка'). Калката е забележана во Охрид -*дрв'ејница*, а и во Прилеп -*дрвеница*, покрај *īāvīāбида*. Освен калката се среќава и заемката *īāvīāбīīā*, дури со почеста употреба (сп. Јашар Настева 2001: 128). Називот *īāvīāбīīā* (лат. *asanthia lectularia*), означува 'ноќен инсект кој се храни со човечка крв и живее во мебел'. Овој вид на ноќен инсект, покрај тоа што се храни со цицање на човечката крв, главно ноќе, спаѓа во групата на најраспространети човечки паразити. Тие можат да живеат насекаде, во мебелот, покуќнината, креветите и сл. Бојата на тавтабитата е кафеава до црвеникава.

сл. бр. 32 Тип на кафеава тавтабита (*asanthia lectularia*)

На македонската дијалектна територија се среќаваат различни лексеми како називи за *īāvīāбīīā*, главно, со фонетски и зборообразувачки разновидности на називот *īāvīāбīīā*: *īāvī'аба* (Конопиште, Злетово), *īāvīāбида* (Л'к), *īāvīāбида* (Ошчима), *īāvī'абија* (Љубојно), *шīеница* (Ракотинце), *шīен'ица* (Смоларе, Савек/Кула), *ч'имка* (Вевчани), *чимка/кѐрлеж* (Радожда), *дрв'ејница* (Речица), *дрвен'ица* (Огут, Раздол, Белица), *дрвеница/īафīāбица* (Ѓавато), *к'арк'абил'ка/(īāvīāбīīā)* (Пештани, Трпејца), *сīејн'ица* (Долни Балван), *сī'еница* (Бучинци/Бујковци, Павлешенци), *сīен'ица* (Кратово/Шлегово, Ново Село, Габрово, Никоман, Штип, Судик), *сī'еница/īафī'аба* (Спанчево /Соколарци), *сīен'ица/īахī'аба/црвен'ица* (Костурино), *сī'еница/īāvī'аба* (Превод, Дивле), *сīен'ица/īāvī'аба* (Кнежје), *сī'еница/īāvī'аба* (Немањинци), *сī'ен'ица* (Вељуса), *сī'ан'ица* (Муртино), *īа'хī'аба* (Долни Стубол, Лезово, Лесново, Припечани, Гратче, Веница, Костин Дол), *īа'хī'аба/дрвен'ица* (Древено), *īа'хī'аба/сīен'ица* (Богословец), *īа'хī'абица* (Лаки, Киселица), *īафī'аба* (Кнежево, Праведник, Рожден, Барово, Конско), *īафī'аби* (Марена), *īафīāби:а* (Нивици), *īафīāбица* (Дихово, Буково, Кукуречани, Паралово, Тополчани, Звечан, Г. Белица, Слечче (Прил.), Прилепец, Буф), *īафīāбица* (Драгош), *īафī'абица*

(Блатец), *ѿафѿабиѿца* (Скочивир, Старавина), *ѿафѿабѿида* (Тиолишта, Габреш), *ѿафѿабѿик* (Бобошчица), *ѿафѿабѿил'ка* (Којнско, Драгош), *ѿафѿабѿиѿ* (Стеблево), *ѿафѿабѿиѿ* (Црнешеве), *ѿафѿабѿиѿа* (Црешево, Бардовци, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Волино, Оровник, Рамне, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Здуње, Драчево, Башино Село, Црквине, Извор, Дуње), *ѿафѿабѿиѿа* (Арвати), *ѿафѿабѿиѿа* (Живојно, Лугунци, Тројаци, Подлес, Градско, Струпино, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Добролишта, Слимница), *ѿафѿабѿиѿа//дрвѿениѿца* (Кнежино), *ѿафѿабѿиѿка* (Љубаништа, Стење, Ресен), *ѿафѿабѿиѿка* (Лешок), *ѿафѿабѿиѿка//ѿиѿениѿца* (Брезно), *ѿафѿабѿиѿа* (В'мбел), *ѿахѿабѿа* (Ваташа, Пирава, Подареш, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Двориште), *ѿахѿабѿиѿца* (Нивичино, Саса, Каменица, Калиманци, Тработевите, Стар Истевник, Мачево, Берово), *ѿахѿабѿида* (Горенци), *ѿахѿабѿиѿ* (Висока), *ѿахѿабѿиѿа* (Смилево), *ѿахѿабѿиѿа* (Пехчево, Сухо, Мутулово), *ѿахѿабѿиѿа* (С'ботско, Хрупишта, Марковени), *ѿахѿабѿиѿа* (Вратница), *ѿарѿабѿиѿи* (Пустец), *ѿасѿабѿиѿца* (Витолиште), *ѿаѿабѿа* (Псача, Шопско Рударе, Жегњане, Младо Нагоричане), *ѿаѿабѿиѿца* (Луке), *ѿаѿабѿиѿца* (Жидилово, Градец/Дурачка Река), *ѿаѿабѿиѿ* (Орашац), *ѿаѿабѿиѿа* (Габер, Ранковци, Четирце, Клечовце, Думановце, Романовце), *ѿаѿабѿиѿка* (Жерноница, Држилово), *ѿаѿабѿиѿ* (Страцин), *ѿав(ф)ѿабѿиѿа* (Карабуниште), *ѿавѿабѿика* (Лескоец), *ѿавѿабѿиѿа* (Љубанце, Кучково, Крушовјани, Зелениково, Стровија), *ѿавѿабѿиѿа* (Тајмишта, Н. Брезница, Ракотинци), *ѿавѿабѿиѿа* (Никодин), *ѿавѿабѿиѿа//ѿафѿабѿиѿа* (Катланово), *ѿавѿабѿиѿка* (Царев Двор, Крушје), *ѿафѿабѿиѿа* (Чеган, Попадија), *ѿафѿабѿиѿа* (Ранци, Липинци, Емборе), *ѿафѿабѿиѿа* (Тресино, Тречно), *ѿахѿабѿа* (Робово), *ѿахѿабѿа* (Дојран), *ѿахѿабѿиѿ* (Баровица), *ѿахѿабѿиѿ//ѿиѿин'иѿи* (Амбар Ќој), *ѿахѿабѿиѿа* (Негован), *ѿахѿабѿиѿа* (Сараќиново), *ѿахѿавѿиѿца* (Стинек), *ѿахѿабѿиѿ* (Фурка, Градобор), *ѿахѿабѿиѿа* (Крцово), *ѿарѿабѿи//ѿарѿиѿбани* (Гломбочани), *ѿарѿабѿида* (Леска), *ѿасѿабѿиѿа* (Крчишта), *ѿфѿабѿиѿца* (Шулин), *ѿфѿабѿиѿа* (Граждено), *ѿавѿабѿиѿа* (Тушин).

Од дадениов преглед може да се заклучи дека називот *ѿафѿабѿиѿа* се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Клење (74), нема регистриран назив за *ѿавѿабѿиѿа*. Во одделни пунктови имаме двојни називи: *чимка// керлеж* (Радожда), *дрвениѿца// ѿафѿабѿиѿа* (Ѓавато), *каќка'абѿил'ка// ѿавѿабѿиѿа* (Пештани, Трпејца), *ѿиѿениѿца//ѿафѿабѿа* (Спанчево/Соколарци),

сѣен'ица// *ѣахѣ'аба*// *црвен'ица* (Костурино), *сѣ'еница*// *ѣавѣ'аба* (Превод, Дивле), *сѣен'ица*// *ѣавѣ'аба* (Кнежје), *сѣ'еница*// *ѣавѣ'аба* (Немањинци), *ѣа'ѣ'аба*//*дрвен'ица* (Древено), *ѣа'ѣ'аба*//*сѣен'ица* (Богословец), *ѣафѣабѣѣ'а*// *дрвејнца* (Кнежино), *ѣафѣабѣѣ'а*// *ѣѣеница* (Брезно), *ѣахѣ'абѣѣ'и*//*сѣѣин'ици* (Амбар Кој).

Од примерите може да се забележи дека освен заемката *ѣафѣабѣѣ'а* и калката *дрвеница*, друг фреквентен назив е словенскиот назив *сѣеница*.

Од фонетските разновидности можеме да забележиме фонетски варијанти на заемката *ѣавѣабѣѣ'а* со оглед на фактот дека гласот *х* во македонскиот јазик во периодот кога навлегувале турцизмите веќе бил во голема мера загубен како глас (сп. Конески 1982: 90–97). Во овој турцизам сретнуваме замена за *х* од ист вид како што е заменето *х* и во словенските зборови, главно со *в/ф*, а сретнуваме и неколку пункта каде што гласот *х* е само испуштен (сп. *ѣаѣ'аба*, *ѣаѣ'абица*, *ѣаѣ'абица*, *ѣаѣ'абѣѣ'и*, *ѣаѣ'абѣѣ'и*, *ѣаѣ'абѣѣ'а*).

Крлеж

Називот *крлеж* потекнува од прасловенскиот назив **kъrha* (Skok II: 211). Според Скок можно е да се работи за овчарски термин што претставува остаток од јазикот на средновековните Власи (сп. алб. *kërpushë*). Називот *крлеж* (лат. *ixodes ricinus*), означува 'паразит што се впира во кожата на човекот и на животните и се храни со нивната крв'. Овој вид на паразит, сместувајќи се во кожата, предизвикува воспаление и инфекции. Тој најчесто живее на високите тревни места каде со помош на сетилото за мирис се закачува во кожата на животните и на човекот. Убодот од крлежот е безболан, така што (не секогаш) може веднаш да се забележи неговиот убод.

сл. бр. 33 Тип на крлеж (*ixodes ricinus*), кој лази по човечката кожа

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски промени на називот за *крлеж*: *кѣрлеи* (Клење, Стеблево, Модрич, Луково), *к'ѣрлеи* (Вевчани), *к'ѣрч'ак* (Конско), *к'ѣрлеи* (Вратница),

к'а'рлеи (Лешок, Конче), *к'а'ржъл* (Стојаково), *к'рлеж* (Волино, Л'к),
к'рлеи (Ростуше, Ѓавато, Речица), *к'а'рлеи* (Тиолишта), *к'а'рлейи* (Пирава),
к'а'рлаи (Миравци), *к'а'йуиш/к'рлеи* (Виница), *кайушка* (Саса), *карлеи*
(Слимница), *карлеи* (Бобошчица), *керлеи* (Езерец), *ка'рлеи* (Подареш),
к'аржел' (Фурка), *ка'рч'ан* (Гуменце, Струпино), *ка'р'лаиш* (Сухо), *ка'рлеж*
(Ржаново), *к'арлеж* (Кнежево, Царев Двор), *ка'рлеж'''* (Волковија,
Печково, Куново, Г. Косоврасти), *ка'рлеи* (Тумчевиште, Пожаране,
Маврово, Дебар, Горенци, Голем Папрадник, Боровец, Глобочица,
Струга, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен,
Речица, Добролишта, Гломбочани, Пустец), *ка'рлеи* (Шопско Рударе,
Теарце, Љубојно, Арвати, Крушје, Банско, Ранци, Тречно, Липинци,
Емборе), *ка'рлеиш/ка'йушки* (Хрупишта), *ка'рлајж* (Муртино), *ка'рлиш*
(Висока, Негован, Мугулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Тресино),
ка'рлишш/ваишшница (Чеган), *ка'рл'еиш* (Којнско), *ка'рл'е'иш/ка'рл'аиш*
(Савек/Кула), *ка'рл'ајж* (Дојран), *крч'ан* (Двориште, Стинек), *крлеж*
(Галичник), *к'рлеж* (Жидилово, Огут, Ранковци, Кратово/Шлегово,
Кнеже, Дивле, Белимбегово, Н. Брезница, Ракотинци), *крлеи*
(Конопиште, Радовиш, Гратче), *к'рлеи* (Псача, Жегњане, Клечовце,
Романовце, Бучинци/Бујковци, Немањинци, Превод, Нерези, Рожден,
Ваташа, Нивичино, Дедино, Штип, Судик, Спанчево/Соколарци, Лесново,
Древено, Калиманци, Тработевиште, Пехчево, Берово, Лаки, Стар
Истевник), *к'рлиш* (Николич), *к'рљеж* (Павлешенци), *корлеж*
(Жерноница), *корлеи* (Држилово), *крч'ак* (Белица), *крч'ан* (Тушин,
Луковец), *крлеж* (Луке, Младо Нагоричане, Думановце, Гари, Смилево,
Дихово, Крушовјани, Никодин, Витолиште, Робово, Леска), *к'рлеж* (Ново
Село, Блатец, Ошчима), *крлеж'''* (Милетино, Челопек, Извор), *крлеи*
(Градец/Дурачка Река, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково,
Ракотинце, Сараќинце, Ефловец, Ботун, Оровник, Рамне, Драгош,
Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани,
Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица,
Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица,
Здуње, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Башино Село,
Карабуниште, Црквико, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Тројаци,
Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Старавина, Барово,
Марена, Велјуса, Никоман, Попадија, Буф, Горенци, Крчишта, В'мбел,
Граждено), *крлеи* (Габер, Долни Стубол, Страцин, Четирце, Орашац,
Тајмишта, Клисуре, Костурино, Смоларе, Дукатино, Љуботен, Долни
Балван, Богословец, Лезово, Злетово, Припечани, Костин Дол, Каменица,
Мачево, Раздол, Зеленич, Д. Котари, Нивици, Шулин), *к'рлеиш/крч'ан*
(Габрово), *к'рлеиш/ка'йушки* (Марковени), *к'рли'иш* (П'теле), *к'рл'аиш*
(Киселица), *ка'дица/ка'рлеж* (Брезно), *ска'рч'ан* (С'ботско, Црнешево),
скрл'еиш (Сараќиново).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *крлеж*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови имаме двојни називи за овој вид на паразит: *к'ајуш/к'рлеш* (Виница), *к'рлеш/џај'учки* (Хрупишта), *к'рлеш/вуш'иница* (Чеган), *к'рлеш/џај'ушки* (Марковени), *џај'ца/к'рлеж* (Брезно). Во одделни пунктови, имаме фонетски разновидности на *крлеж*: *к'рлеш* (Клење, Стеблево, Модрич, Луково), *к'ерлеш* (Вевчани).

Во пунктовите Саса (246) и Виница (242) ја регистриравме заемката од албанскиот јазик *кајуш(а)*.

Скорпија

Лексемата со која се именува *скорпија* води потекло од грчкиот јазик. Во повеќе македонски говори се среќаваат формите *шкрајја*, *чкрајја* со метатеза на ликвидното **р** и преоѓање на **о>а**, *шкрајл'а* со епентетско **л**, гр. *σκόριπς* 'исто'. Во ром. јазик имаме *scorpión*, *scorpie*, аром. *scorpij*, *scorpiónă* (Аргировски 1998: 254). Називот *скорпија* (лат. *euscorpius eugoraeus*), означува 'мало животно со осум нозе'. Постојат различни видови на скорпии, во зависност од местоположбата во која тие се наоѓаат, најмалите видови се долги неколку милиметри. Опашот кај најголем дел од скорпиите завршува со отровна боцка. Боцката служи за парализација на пленот и како одбранбен штит. Скорпиите се доста издржливи животни, некои видови можат дури една година да издржат без храна. Скорпиите имаат доста слаб вид, некои видови се дури и слепи.

сл. бр. 34 Тип на црвеникава скорпија (*euscorpius eugoraeus*)

На македонската дијалектна територија, најчесто се среќаваат фонетски разновидности на називот за *скорпија*: *чкрајла* (Вратница, Карабуниште, Извор, Никодин), *шк'орпиа* (Муртино, Раздол), *к'ондајр'ајк* (Пирава), *ш'иш'аљка* (Градец/Дурачка Река), *шк'рпавица* (Чеган), *шкрај* (Милетино, Ранци, Маврово, Држилово), *шкрајка* (Баниште), *шк'раја* (Кратово/Шлегово), *шкрајја* (Челопек, Волковија, Пожаране, Печково,

Куново, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Оровник, Љубаништа, Претор, Ѓавато, Драгош, Живојно, Букојчани, Витолиште, Старавина, Зеленич, Буф, Добролишта, Езерец, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Шулин, Граждено), *шкр'аїја* (Вевчани, Љубојно, Арвати, Тајмишта, Попадија, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Марковени, Крчишта, Габреш, Нивици), *шкр'аїја/шкр'аїар* (Хрупишта), *шкр'аїја/чкр'аїја* (Тиолишта), *шкраїла* (Бардовци, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Подлес, Праведник, Радовиш, Штип), *шкр'аїла* (Долни Стубол, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Нерези, Ракотинци, Црквино, Градско, Барово, Ваташа, Марена, Костурино, Ново Село, Робово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Припечани, Дукатино, Веница, Амбар Кој), *шкраїл'а* (Смоларе), *шкр'аїла/шкр'аїл'а* (Судик), *шкр'аїла/шїїшїї'ул'ка* (Мутулово), *шкраїл'ика* (Габрово), *шкраїл'а* (Думановце, Црешево, Кучково), *шкр'аїл'а* (Псача, Конопиште, Миравци, Конско, Конче, Дедино, Негован, Сараќиново), *шкраїл'а* (Љубанце), *шкр'аїл'а* (Четирце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци), *шкраїл'а/скорїија* (Младо Нагоричане), *шкриїов'ица* (П'теле), *чкраї* (Рожден), *чкраїија* (Којнско, Речица), *чкраїја* (Тумчевиште, Волино, Ботун, Рамне, Пештани, Трпејца, Стење, Ресен, Смилево, Дихово, Буково, Кукуречани, Паралово, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Путурос, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Прилепец, Дуње), *чкр'аїја* (Крушје, Скочивир, Н. Брезница), *чкр'аїла* (Немањинци, Гратче), *чкраїла/рачец* (Башино Село), *країл'а* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце), *чкр'аїл'а* (Ранковци), *акр'еї* (Дојран), *акреї* (Жерноница), *аїисїї'ајка/шкорїија* (Црнешево), *кркајак/кундарїї'арї* (Николич), *к'унд'а иї'арї* (Фурка), *ск'арїл'а* (Савек/Кула), *скрїија* (Саса), *скрїја* (Стар Истевник, Двориште), *скр'аїца* (Тушин, С'ботско, Струпино), *скр'аїц'а* (Тресино), *скр'аїја* (Луке, Жегњане), *скраїја* (Калиманци, Лаки, Киселица, Тработевиште, Пехчево, Берово), *скр'аїла* (Кнежево, Стојаково, Стинек), *скраїл'а* (Костин Дол), *скр'аїл'а* (Жидилово, Шопско Рударе, Клечовце, Клисура, Злетово, Лесново, Древено, Крецово, Градобор), *скр'аїл'а* (Габер, Страцин, Орашац), *скреїја* (Белица, Банско), *скриї'а* (Старчиште), *скриї'ица* (Луковец, Г. Пожарско), *скрїија* (Каменица), *скр'рїја* (Блатец), *скрїја* (Мачево).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *шкраїја*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови нема регистриран назив за *скрїија*: Огут, Лешок, Теарце, Тречно, Липинци, Царев Двор,

Бобошчица, Слимница. Во одделни пунктови, имаме фонетски разновидности: *шкр'аїја/чкр'аїја* (Тиолишта), *шкр'аїла/шкр'аїл'а* (Судик), *шкр'аїја/шкр'аїар* (Хрупишта). Во дел од пунктовите, забележуваме двојни називи за *скорїија*: *шкраїља/скорїија* (Младо Нагоричане), *чкраїла/рачец* (Башино Село), *аїисї'ајка/шкорїија* (Црнешево), *кркајак/кундарїјри* (Николич).

Стоногалка

Називот *сїоногалка* е словенска лексема образувана од бројот сто и именката нога. Регистрирана е и во бугарскиот јазик (сп. БЕР VII: 466), што асоцира на изгледот на овој инсект и што има свои семантички паралели во други европски јазици (анг. centipede, фр. centipèdes). Називот *сїоногалка* (лат. *julus terrestris*), означува 'инсект со сто нозе'. Како и најголемиот број многуноги инсекти така и стоногалката живее на влажни места: под камења, лисја, дрвја и сл. Нивното тело се состои од глава и труп, со помош на трупот тие се движат и во него се сместени најголемиот број на органи. Нивната големина варира, а нивната боја најчесто е темнокафеава или црна, иако некои видови можат да варираат во однос на бојата.

сл. бр. 35 Тип на стоногалка (*julus terrestris*) на влажна почва

На македонската дијалектна територија среќаваме различни лексеми како називи за *сїоногалка*, во дел од пунктовите забележуваме фонетски и зборообразувачки промени на називот *сїоногалка*: *сї'онога/сїон'ожница* (Лешок), *сїоногач* (Вратница), *кркајак* (Николич), *скр'аїца* (С'ботско), *св'ојак* (Спанчево/Соколарци, Саса), *скр'аїца* (Струпино), *жиџав'ица* (Липинци, Ранци, Емборе), *шкр'аїец* (Горенци), *чїїјрд'есїи носу* (Тремно), *св'оец* (Кнежје), *бїмб'ариц* (Саракиново), *црвїц сїоногїц* (Љубанце), *кїрк ајїкл'и* (Амбар Ќој), *кїрк ајїкл'и* (Дојран), *к'їрк акл'иа* (Фурка), *кромин'аїїка* (Поплжани), *ножица* (Голем Папрадник), *їоїад'ија* (Дуње), *їоїадија* (Црквино, Никодин, Витолиште, Старавина, Барово), *саранд'оїида* (Хрупишта), *саранд'оїоди/жїр'абја* (Марковени), *сарандоїодоро* (Езерец), *скрї'ја*

(Стар Истевник), *скр'їица* (Г. Пожарско), *скр'айица* (Црнешево), *сї'рнoжица* (Држилово), *сї'он'н'оџа//їуїџ'дија* (Тушин), *сїанoжица* (Волковија), *сїан'ок* (Псача), *сїоно:жица* (Радожда), *сї'оно:џа* (Нивици), *сїоножец* (Богомила), *сїоножица* (Ракотинце, Челопек, Пожаране, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Модрич, Ржаново, Боровец, Глобочица, Ботун, Рамне, Пештани, Речица, Драчево), *сїон'oжица* (Тајмишта), *сїоножица//сїоноџал'ка* (Трпејца), *сїон'ожка* (Белица), *сїон'ожница* (Стеблево), *сїон'ошка* (Рожден, Ново Село), *сїонодзе* (Бобошчица), *сїоноџа* (Бардовци, Струга, Крушовјани, Башино Село, Извор, Гломбочани, Леска, Л'к), *сї'оноџа* (Долни Стубол, Пустец), *сїон'оџа* (Градец/Дурачка Река, Луке, Огут, Кратово/Шлегово, Кнежево, Младо Нагоричане, Конопиште, Костурино, Мачево, Конче, Штип, Лесново, Древено, Тработевиште, Пехчево, Берово, Раздол), *сї'он'оџа* (Негован), *сїоноџац* (Кучково), *сїон'оџац* (Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Орашац), *сїоноџалец* (Г. Белица), *сїоноџалица* (Галичник), *сїоноџалка* (Тумчевиште, Клење, Смилево, Кукуречани, Паралово, Тополчани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Светорача, Звечан, Здуње, Катланово, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Буф, Лугунци, Ошчима), *сїон'оџалка* (Љубојно, Арвати), *сїоноџалка* (Жидилово, Бучинци/Бујковци), *сїоноџал'ка* (Ѓавато, Сараќинце, Ефловец, Волино, Оровник, Којнско, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Дихово, Буково, Скочивир, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани), *сї'оноџал'ка* (Драгош), *сїон'оџал'ка* (Теарце, Вевчани, Царев Двор, Крушје), *сїоноџал'ка* (Живојно), *сїоноџал'ка//сїоножица* (Милетино, Луково), *сїоноџарка* (Брезно, Туин), *сїоноџарка//чкраїла* (Тројаци), *сїон'оџец црвик//сїоноџиї црвик* (Габер), *сїон'оџа'ц* (Страцин), *сїон'оџац* (Думановце), *сїоноџица* (Печково, Куново), *сїун'оџа* (Муртино), *сїун'оџа* (Тресино), *сви'ок* (Смоларе), *св'оец* (Павлешенци, Превод), *св'оек* (Злетово), *св'ојак* (Никоман, Блатец, Лаки), *својак* (Стинек, Двориште), *зми:на сесїра* (Гари).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *сїоноџалка*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови немаме регистрирано назив за *сїоноџалка*: Ваташа, Клисура, Стојаково, Пирава, Габрово, Нивичино, Подареш, Вељуса, Дукатино, Дедино, Долни Балван, Судиќ, Богословец, Лезово, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Калиманци, Киселица, Мутулово, Крецово, Градобор, Гуменце, Шопско Рударе, Белимбегово, Нерези, Миравци, Конско, Робово, Луковец, Немањинци, Дивле, Ракотинци, Зелениково, Градско, Праведник, П'теле, В'мбел, Граждено, Слимница, Савек. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *сїоноџалка*: *саранд'оїоди//жџр'абја* (Марковени), *сї'он'н'оџа//їуїџ'дија* (Тушин), *сї'оноџа//сїон'ожница* (Лешок),

сѣноно҃арка/чкраїла (Тројаци), *сѣноно҃ѣц црвик//сѣноно҃иї црвик* (Габер). Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *чѣїѣрд'есїї носѣ* (Тремно), *црвѣц сѣноно҃ѣц* (Љубанце), *сѣноно҃ѣц црвик//сѣноно҃иї црвик* (Габер), *зми:на сесѣра* (Гари). Во три пункта од Егејска Македонија е регистриран и грчкиот назив на овој инсект *сарандоїода* што во буквален превод значи 'четириесетногалка': *саранд'оїада* (Хрупишта 365), *саранд'оїоди//жѣр'абја* (Марковени 367), *сарандоїодоро* (Езерец 369) и во еден пункт е регистрирана калка на овој грчки назив во вид на синтагма: *чѣїѣрд'есїї носѣ* (Тремно). Во пунктот Кула (297) којшто е под ист број во прашалникот со селото Савек од каде што немаме материјал за односнава лексема, регистриран е исто така називот *саранд'оїоро* како заемка од грчкиот јазик (Лаброска 2003: 96).

Од зборообразувачките разновидности треба да ги истакнеме, навистина бројните суфикси со кои е образуван овој назив-сложенка, па така имаме: *сѣноно҃алка*, *сѣноно҃жица*, *сѣноно҃алица*, *сѣноно҃ѣц сѣноно҃гач*, *сѣноно҃ок* и др.

Пајак

Именувањето *пајак* потекнува од прасловенскиот назив *раџкъ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *раџк*, *раџина*, буг. *рајак*, рус. *раџк*, укр. *равџк*, брус. *равџк*, чеш. *равџк* (Bezlej 1995: 3). Називот *пајак* (лат. *aranea*), означува вид на 'членконогот животно што плете мрежа'. Постојат илјадници видови и подвидови на пајаци. Еден од најраспространетите видови на пајаци во Европа е пајакот-крстач. Бојата на овој пајак варира, од светложолта до темносива, на грбот имаат големи бели точки. Мрежите направени по ќошињата ги плетат женките, во нив го заробуваат пленот и често го јадат заедно со сплетената мрежа. Големината на пајациите варира во однос на местоположбата, дел од нив имаат и отровни жлезди.

сл. бр. 36 Тип на пајак-крстач (*aranea*)

На македонската дијалектна територија се среќаваат, главно, фонетски промени на називот за *ѝајак*: *ѝојек* (Галичник), *ѝа:к* (Л'к), *ѝ'а'јк* (Тремно), *ѝ'а'ек* (Љуботен), *ѝ'а'ек//ѝ'а'јк* (Дедино), *ѝ'аак* (Стар Истевник), *ѝаек* (Драгош, Живојно, Скочивир, Паралово, Извор, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Старавина), *ѝ'аек* (Путурос, Рожден, Конопиште, Габрово, Смоларе, Стинек, Подареш, Конче, Никоман, Припечани, Двориште, Белица, Попадија, Емборе, Поплжани, Д. Котари, Руља, Ошчима), *ѝаем* (Добролишта), *ѝ'аем* (Хрупишта), *ѝ'аенк* (Слимница), *ѝ'аик* (Негован, Мутулово, Амбар Ќој), *ѝ'ајак* (Праведник), *ѝајак* (Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Дихово, Буково, Кукуречани, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Прилепец, Градско, Барово, Марена, Гломбочани), *п'ајак* (Кнежје, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Ваташа, Робово, Долни Балван, Штип, Богословец, Спанчево/Соколарци, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Лаки, Киселица, Тработевиште, Мачево, Пехчево, Берово, Раздол, С'ботско, Црнешево, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, П'теле, Буф, Горенци, Марковени, Габреш, Пустец, Нивици, Шулин, Граждено, Радовиш), *ѝ'ајанк//ѝ'ајунк* (Висока), *ѝ'ајек* (Зеленич), *ѝ'ајенк* (Лобаница), *ѝ'ај'а'к* (Нивичино, Велјуса), *ѝ'ај'а'к//ѝ'аек* (Дукатино), *ѝ'ајк* (Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Николич, Дојран, Муртино, Савек/Кула, Градобор, Илициево, Баровица, Гуменце, Тушин, Тресино, Ранци, Липинци), *ѝ'ајик* (Ватилак), *ѝ'ајк* (Ново Село, Луковец), *ѝ'ајонк* (Крчишта), *ѝ'ајк* (Витолиште, Патарос), *ѝаук* (Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково), *ѝ'аук* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Четирце, Младо Нагоричане, Клечовце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Превод, Дивле, Вратница, Костурино, Судиќ, Лезово, Злетово, Лесново, Древено), *ѝавук* (Луке), *ѝ'авук* (Габер, Кнежево, Жегњане), *ѝј'анк* (Бобошчица), *ѝоек* (Смилево), *ѝоек//маѓаруи* (Гари).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека називот *ѝајак*, со своите фонетски разновидности се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во дел од

пунктовите, најчесто, се забележуваат следниве фонетски промени: *ī'a'iek//ī'ajǎk* (Дедино), *ī'ajǎnk//ī'ajǎnk* (Висока), *ī'ajǎ'k//ī'aiek* (Дукатино). Во пунктот Гари (68), се забележани два назива за овој инсект: *īoek//maǎaruš*.

Називот *īajǎk* како и називот *zajǎk*, иако во првиот во основата е носовката *ǝ, а во вториот е носовката *ǝ̄, покажува разлики во рефлексацијата на оваа носовка што се резултат на т.н. мешање на носовките (Конески 1982: 47).

Молец

Називот *молец* со потекло од стсл. и цсл. *moľь, moľ'ь*, во дел од словенските јазици забележан е со следниве називи: срхр. *mòljас, буг. moléc, рус. mol, укр. miľь, брус. mol*. (Bezljaj 1982: 193). Називот *молец* (лат. *tinea*), означува 'инсект сроден со пеперуга чии ларви гризат крзно и волна'. Иако молецот е инсект сроден со пеперугата, тој се разликува од неа по составот на антените, припоеноста на крилјата за телото и сл. Молците се, главно ноќни животни, тие се активни навечер. Тие обично се хранат со нектар, додека ларвите од еден вид молци јадат волна.

сл. бр. 37 Тип на ларва од домашен молец (*tinea*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски разновидности на основниот назив за *молец*: *м'олиц* (Тушин), *м'аљац* (Николич), *мојц* (Струпино), *м'ојец* (Лешок), *молче* (Тремно), *м'олиц* (Кратово/Шлегово, Кнежево), *м'олц* (Мутулово), *м'олца* (Сухо), *молец* (Бардовци, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница,

Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Барово, Радовиш, Попадија, Буф, Тиолишта, Хрупишта, Добролишта, Езерец, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Шулин, Граждено, Слимница), *молец* (Долни Стубол, Бучинци/Бујковци, Кнежје, Превод, Белимбегово, Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Скочивир, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Рожден, Конопиште, Ваташа, Марена, Клисуре, Костурино, Муртино, Габрово, Стинек, Робово, Подареш, Вељуса, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Каменица, Калиманци, Двориште, Раздол, Белица, Банско, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, Д. Котари, Горенци, Крчишта, Пустец, Нивици, Бобошчица), *молец* (Ново Село, Смоларе, Нивичино, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Саса, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово), *молец/моец* (Спанчево/Соколарци), *молец/својак* (Костин Дол), *мола'ц* (Немањинци), *мола'ц* (Љубанце, Вратница), *мола'ц* (Миравци, Стојаково, Фурка, Пирава, Дојран, Савек/Кула), *моли'ц* (П'теле), *молиц* (Негован, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешеве, В'дришта, Луковец, Сараќиново, Тресино, Г. Пожарско), *моли'ц* (Кучково), *моли'ц* (Псача, Шопско Рударе, Клечовце, Дивле), *моли'ц* (Стеблево), *моле'ц* (Брезно, Жерноница, Којнско), *моле'ц* (Жидилово, Теарце, Марковени), *мола'ц* (Думановце), *мола'ц* (Конско), *моли'ц* (Чеган), *молац* (Младо Нагоричане), *молац* (Огут, Жегњане, Четирце, Романовце, Орашац, Павлешенци), *молец* (Габер), *молец* (Градец/Дурачка Река), *мола'ц* (Страцин), *мола'ц* (Луке).

Од дадениов преглед, може да се забележи дека називот *молец*, со своите фонетски разновидности се јавува како единствен назив на македонската дијалектна територија. Во еден пункт регистриравме два назива за *молец*: *молец/својак* Костин Дол (243), а во пунктовите Спанчево и Соколарци (235) коишто се водат под еден број во Прашалникот (Видоески 2000), има фонетски разновидности за овој инсект: *молец/моец*.

Фонетски разлики се забележуваат во изговорот на гласот /л/ во одделни пунктови, но и во различните рефлексии на малиот ер во суфикот - њцъ.

Црв

Називот *црв* потекнува од прасловенскиот назив *сѣгвѣ. Во дел од словенските јазици забележан е со следниве називи: срхр. сѣв, буг. сѣв, рус. сѣгвѣ, укр. сѣвѣк, брус. сѣгвѣѣк, чеш. сѣгв (Bezlej 1976: 90). Називот *црв*

(лат. anellus), ја означува групата црви, со издолжено и меко тело. Овој тип на црви уште се нарекуваат прстенести, нивното тело е изградено од сегменти кои по големина се еднакви меѓу себе. Нивното тело е покриено со еднослоен епител кој во себе содржи жлезди и лачи лигава материја, која му помага на телото полесно да се движи. Во групата на прстенести црви спаѓаат и дождовниот црв, пијавицата и одредена група на морски црви.

сл. бр. 38 Тип на прстенест црв (anellus)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни варијанти на лексемата *црв*, и фонетски и зборообразувачки како што може да се види од следниов преглед: *чџрф* (Клење, Стеблево, Модрич, Луково), *чџрвец* (Цепиште), *ч'џрвец* (Вевчани), *чарф* (Бобошчица), *чарвец* (Слимница), *ч'ерв'а* (Висока), *червец* (Радожда, Езерец), *ч'јрвец* (Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Добролишта), *ч'јрвец/ч'јрвец* (Хрупишта), *чорвец* (Жерноница, Држилово), *ч'ј'рф* (Лешок), *ч'ј'рвец* (Конско), *ч'ј'рвец* (Конче), *ч'ј'рв'ац* (Вратница), *ч'ј'рвец* (Волино, Тиолишта), *ч'ј'рвец* (Подареш), *ч'ј'рвик* (Стојаково), *ч'јрф* (Ржаново, Гајтаниново, Старчиште), *ч'јрф/ч'јрвиц* (Чеган), *ч'јрв* (Крушје), *ч'јрвец* (Брезно, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Боровец, Глобочица, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Речица, Гломбочани, Л'к), *ч'јрвец* (Теарце, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Тречно, Липинци, Емборе, Пустец), *ч'јрвец/ч'јрф* (Којнско), *ч'јрвек* (Струга), *ч'јрв'ак* (Фурка, Пирава, Дојран), *ч'јрвиц* (В'дришта, Тресино), *ч'јрвиц* (С'ботско, Струпино), *ч'јрвиц/ч'јрв'а* (Гуменце), *ч'јрвик* (Амбар Кој), *ч'јрвик* (Мутулово, Крецово, Градобор), *цр* (Псача, Романовце), *црф* (Клечовце, Гратче), *црф/црвец* (Радовиш), *црв* (Ранковци, Шопско Рударе, Жегњане, Бучинци/Бујковци, Превод, Нерези, Ракотинци, Белимбегово), *црвиц* (Павлешенци, Дивле), *црвик* (Кратово/Шлегово), *црвец* (Галичник, Ефловец, Буково, Прострање, Конопиште, Дедино), *црвец* (Кнежје, Н. Брезница, Рожден, Ваташа, Штип, Судик), *црв'ец* (Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено), *црвек* (Стинек, Двориште), *црв'а'ц* (Немањинци),

ц'рвѣк/ц'рвук (Николич), *ц'рвик* (Жидилово, Огут, Саса), *ц'рвѣк* (Нивичино, Веница, Калиманци, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово), *цр^ѣф* (Миравци), *црф* (Орашац, Бардовци, Драчево, Црквино, Стровија, Слѣпче (Прил.), Тројаци, Прилепец, Дуње, Праведник, Костурино), *црф//црвѣц* (Башино Село), *црѣф* (Савек/Кула), *црѣв'ак* (Разлог), *цр'ѣвик//црв* (Кнежево), *цр'ѣвек* (Муртино, Брежани), *цр'ѣвиц* (Негован), *црв* (Четирце, Младо Нагоричане, Думановце, Кучково, Зелениково, Катланово, Богомила, Робово), *црв(ф)* (Карабуниште), *црв^ф* (Извор), *црвѣц* (Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Гари, Ботун, Оровник, Рамне, Ѓавато, Смилево, Дихово, Драгош, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Д. Дивјаци, Вранештица, Кнежино, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Лугунци, Подлес, Градско, Витолиште, Старавина, Барово, Марена, Долни Балван, Буф, Крчишта, Ошчима, Леска, Шулин, Граждено), *црвѣц* (Долни Стубол, Тајмишта, Клисурса, Вељуса, Дукатино, Љуботен, Никоман, Богословец, Лезово, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Горенци, Марковени, Нивици), *црв'ѣц* (Злетово, Блатец), *црвѣц//црф* (Слѣпче (Д. Хис.), Душегубица/Попоец), *црвѣц//црв* (Крушовјани), *црвѣц//м'олец* (Никодин), *црвек* (Попадија), *црвек* (Ново Село, Габрово, Смоларе, Припечани, Белица), *црвѣц* (Љубанце), *црвиц* (Тушин, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Г. Пожарско), *црвик* (Луке), *црвик* (Градец/Дурачка Река, Габер), *црвѣк* (Каменица, Киселица, Мачево, Раздол).

Од дадениов преглед, можеме да заклучиме дека лексемата *црвѣц*, се јавува како најфреквентна во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови имаме по две варијанти за називот на *црв*, некаде само фонетски, а некаде и зборообразувачки односно без и со суфикс (кој може да биде -ѣц или -ак): *ц'рвѣц//ц'рвѣц* (Хрупишта), *ц'рвѣц//ц'рвѣц* (Чеган), *ц'рвѣц//ц'рвѣц* (Којнско), *ц'рвѣц//ц'рвѣц* (Гуменце), *црф//црвѣц* (Радовиш), *ц'рвѣк//ц'рвук* (Николич), *црф//црвѣц* (Башино Село), *цр'ѣвик//црв* (Кнежево), *црвѣц//црф* (Слѣпче (Д. Хис.), Душегубица/Попоец), *црвѣц//црв* (Крушовјани). Кај податокот за пунктот Никодин (177), (*црвѣц//м'олец*) каде што паралелно со називот за бараната лексема е даден и називот *молец*, може да се работи за грешка од страна на информаторот.

Глиста

Лексемата со која се именува *ѓлисиѓа* е прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1971: 570). Потекнува од прасловенскиот назив *glista, *glistь. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. glista, буг. glist, рус. glistá, укр. hlýsta, брус. hlist, чеш. hlista (Bezljaj 1976: 147). Називот *ѓлисиѓа* (лат. lumbricus), означува 'долг црв што

живее во цревата на луѓето или животните'. Покрај тоа што глистите живеат во цревата на луѓето и на животните, тие живеат и на земја, односно, се појавуваат во дождливо време. Заразата од детските глисти е чест проблем кај децата, тие живеат во тенкото или дебелото црево. Постојат повеќе видови на глисти, од кои најпозната е дождовната глиста. Нејзината должина е од 20 до 25 сантиметри, а во некои делови од светот се наоѓаат дури и поголеми видови.

сл. бр. 39 Тип на детска глиста (lumbricus)

На македонската дијалектна територија се среќаваат, најчесто, двојни лексеми како називи за *џлисиџа*, кај дел од нив, главно, се забележани фонетски и зборообразувачки промени, прикажани во следниов преглед: *џлис*//*џлисиџа* (Огут, Звечан), *џлис*//*џлисиџа*//*џлисиџа* (Луке), *џлисиџа* (Муртино), *џлисеџ* (Буково, Лугунци, Црквико), *џрви* (Слимница), *џрвеџ* (Голем Папрадник), *џрф*//*џрвеџ* (Пожаране), *џрф*//*џлис* (Ресен), *џрвеџ* (Волковија, Стење, Тречно), *џрвеџ*//*џлис*//*џлисиџа* (Љубаништа), *џрвиџ*//*џлис* (Гуменџе), *џрвеџ* (Галичник), *џрвеџ*//*џлисеџ* (Радовиш), *џрви* (Прострање), *џрвџак* (Пехчево, Берово), *џрф* (Драчево), *џрф*//*џлисеџ* (Тројаци), *џрџиџ* (Негован), *џрв* (Лешница, Богомила, Витолиште), *џлишеџ* (Башино Село, Карабуниште, Праведник), *џлишеџ* (Клисура, Долни Балван, Штип, Судик, Лезово), *џлифеџ* (Зеленич), *џлифеџ*//*џлишеџ* (Барово), *џлифиџ* (П'теле), *џлис* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Дивле, Црешево, Кучково, Рамне, Којнско, Лескоец, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Дихово, Драгош, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Г. Белица, Здуње, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Зелениково, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Дуње, Градско, Миравци, Конско, Стојаково, Пирава, Дојран, Костурино, Смоларе, Стинек, Саса, Калиманци, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Двориште, Старчиште, Тресино, Гломбочани, Шулин, Банско), *џлисеџ* (Долни Стубол, Кнежје, Старавина, Ваташа, Марена, Габрово, Велјуса, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Злетово, Лесново), *џлис'еџ* (Нивичино, Подареш, Припечани, Винаџа, Костин Дол, Блатец), *џлисиџ* (Николич), *џлисиџа* (Нивици), *џлисиџ* (Оровник, Никодин, Робово,

Крецово, Липинци, Емборе, Крчишта, В'мбел, Л'к, Граждено, Бобошчица, Тушин, Ранци, Горенци), *џлисѝ/џѳрвеџ* (Трпејца), *џл'исѝ/џл'ис* (Фурка), *џлисѝ/џлисѝа* (Крушовјани), *џлисѝ/џл'исѝа* (Ново Село), *џлисѝа* (Младо Нагоричане, Претор, Душегубица/Попоец, Катланово, Извор, Думановце, Љубанце, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Цепиште, Клење, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун, Ѓавато, Речица, Смилево, Тополчани, Кнежино, Букојчани, Светорача, Држилово, Ошчима, Леска), *џл'исѝа* (Габер, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Превод, Белимбегово, Лешок, Теарце, Стеблево, Вевчани, Крушје, Тајмишта, Конопиште, Каменица, Раздол, Градобор, Луковец, Сараќиново, Поп'лжани, Д. Котари, Тиолишта), *џлисѝа/џлис* (Бардовци, Пештани), *џл'исѝа/сѧлѧан* (Амбар Ќој), *џл'исѝо* (Мутулово), *џлисѝра* (Езерец), *џл'исѝра* (Хрупишта, Марковени), *џл'ивец* (Богословец), *џл'ивѧ'ц* (Немањинци).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називите изведени од коренот *џлис-*, се најфреквентни на македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, немаме забележано назив за *џлисѝа*: Тумчевиште, Волино, Древено, Гратче, Црнешево, Пустец. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *џлисѝа*: *џѳрф/џлис* (Ресен), *џѳрвеџ/џлис/џлисѝа* (Љубаништа), *џѳрвиџ/џлис* (Гуменце), *џрвеџ/џлисеџ* (Радовиш), *џрф/џлисеџ* (Тројаци), *џлисѝ/џѳрвеџ* (Трпејца), *џл'исѝа/сѧлѧан* (Амбар Ќој); а во неколку пункта има зборообразувачки варијанти: *џлис/џлисѝа* (Огут, Звечан), *џлис/џл'исѝа/џлисѝа* (Луке), *џлисѝ/џлисѝа* (Крушовјани), *џлисѝ/џл'исѝа* (Ново Село), *џлисѝа/џлис* (Бардовци, Пештани), *џѳрф/џѳрвеџ* (Пожаране). Во два пункта, регистрирани се само фонетски разновидности на лексемата за *џлисѝа*: *џлифеџ/џлишеџ* Барово (193), *џл'исѝ/џл'ис* Фурка (203).

Пијавица

Називот *џијавиџа* е збор што е забележан во поголемиот дел од словенските јазици, и во основата го има прасловенскиот глагол **pitī*. Во дел од нив забележани се следниве називи: срхр. *pijavica*, буг. *pijavica*, рус. *pijavka*, рџјавка, укр. *p'javka*, чеш. *pijavice* (Bezlej 1995: 34). Називот *џијавиџа* (лат. *hirudo medicinalis*), означува 'водена глиста што пие крв' (Видоески 2000: 145). Пијавиците може да се најдат на секој континент освен на Антарктикот, некои од нив живеат во морски, други во слатки води. Пијавиците имаат две цицалки, едната на едниот крај од телото (главата),

а другата на задниот дел (опашката). Пијавицата живее како паразит, припиена на телото на животните, хранејќи се со нивната крв.

сл. бр. 40 Тип на пијавица (*hirudo medicinalis*)

На македонската дијалектна територија се среќаваат, најчесто, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *пијавица*: *пијавица* (Зелениково), *пијавица* (Живојно), *пијавица* (Вратница, Сараќинце, Милетино, Челопек, Драгош), *пијавица* (Тремно), *пијавица* (Пожаране), *пијавица* (Извор), *пијавица* (Велуса, Долни Балван), *пијавица* (Фурка), *пијавица* (Мутулово), *пијавица* (Висока), *пијавица* (Костурино), *пијавица* (Љуботен, Лесново, Древено, Калиманци), *пијавица* (Куново), *пијавица* (Жерноница), *пијавица* (Ново Село, Смоларе, Дукатино, Радовиш, Костин Дол, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Пехчево, Берово, Двориште), *пијавица* (Конопиште), *пијавица* (Илициево), *пијавица* (Павлешенци, Дедино, Никоман, Штип, Судик, Припечани), *пијавица* (Миравци, Пирава, Габрово), *пијавица* (Негован), *пијавица* (Гуменце), *пијавица* (Волковија), *пијавица* (Гратче), *пијавица* (Луковец, Горенци), *пијавица* (Нивици), *пијавица* (Луково, Звечан), *пијавица* (П'теле), *пијавица* (Бардовци, Тумчевиште, Баниште, Цепиште, Боровец, Струга, Радожда, Трпејца, Стење, Прилепец, Гломбочани), *пијавица* (Лешок, Брезно, Теарце, Ракотинце, Крушје, Ошчима), *пијавица* (Ростуше, Вевчани, Оровник, Љубаништа, Лескоец, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор, Путурос, Д. Дивјаци, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Л'к), *пијавица* (Кучково, Печково, Маврово, Г. Косоврасти, Голем Папрадник, Глобочица, Којнско, Речица, Дихово, Буково, Кукуречани, Паралово, Тополчани, Крушовјани, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Светорача, Г. Белица, Драчево, Стровија, Богомила, Буф, Леска, Пустец, Стеbleво, Модрич, Волино, Ботун, Рамне, Пештани, Ресен, Ѓавато, Тајмишта, Букојчани, Туин, Здуње, Слепче (Прил.), *пијавица* (Љубанце, Галичник, Гари, Ефловец, Смилево, Држилово, Катланово, Карабуниште, Витолиште, Бобошчица, Жидилово, Габер, Луке, Огут, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирице, Младо Нагоричане, Клечовце, Думановце, Романовце,

Орашац, Немањинци, Превод, Нивичино, Подареш, Конче, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Ваница, Саса, Каменица, Блатец, Мачево, Раздол, Граждено, Бучинци/Бујковци, Белимбегово, Башино Село, Црквино, Дојран, Белица, Шулин), *īijāv'ица* (Старавина, Рожден, Барово, Ваташа, Марена, С'ботско, Црнешево, Сараќиново, Чеган, Струпино, Г. Пожарско, Попадија, Липинци, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Тиолишта, Марковени, Езерец, Крчишта), *ī'ijāv'ица* (Градец/Дурачка Река), *īijāv'ица/ī'jāv'ица* (Сухо), *ī'ijāv'ица* (Стојаково, Муртино), *īijāv'ица* (Клисурса, Тушин, Тресино), *ī'ijāv'ица* (Градобор), *īijov'ица* (В'мбел, Слимница), *ī'ij'ица* (Николич, Савек/Кула), *īioв'ица* (Хрупишта, Добролишта), *ī'и'ица* (Конско, Амбар Ќој), *ī'и'ица* (Крецово), *īi'v'ица* (Ранци, Емборе).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *īijāv'ица*, заедно со своите фонетски и зборообразувачки промени се јавува како единствен назив на македонската дијалектна територија. Во Клење (74), нема регистриран назив за *īijāv'ица*. Во Сухо (305), имаме две фонетски разновидности за називот *īijāv'ица*: *īijāv'ица/ī'jāv'ица* кои се резултат на силната редукција на првиот вокал.

Мравка

Називот *мравка* потекнува од прасловенскиот назив *morvъjъ. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. mrāv, буг. mrávka, mráva, рус. murávéj, укр., брус. muráška, чеш. mravenec (Bezljaj 1982: 199). Називот *мравка* (лат. *tapinoma sessile*), означува 'инсект што спаѓа во групата на членконоги животни'. Мравките обично живеат во заедница каде што заедно копаат подземни тунели. Најчесто живеат во листопадните и зимзелените шуми. Се хранат со растителна храна, а преку зимата мируваат во мравјалниците. Мравката како колективен инсект, живее во голема организирана заедница која може да содржи илјадници мравки. Нивната боја претежно е црна и кафеава, а нивната просечна должина изнесува повеќе од 3 милиметри.

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни форми изведени од коренот *мрав-*, кои претставуваат интересни примери за фонетски и за зборообразувачки разновидности: *мравка* (Габер, Луке, Црешево, Љубанце, Кучково, Зелениково, Катланово, Витолиште), *мр'авка* (Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клевчовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Конопиште, Костурино, Ново Село, Робово, Злетово), *брабињок* (Жидилово), *марам'инка* (Думановце), *мајр'авешка* (Луковец), *мајрв'анка* (Чеган), *мајрв'ешка* (С'ботско, Струпино), *мрафка* (Бардовци, Струга, Трпејца, Праведник, Барово, Марена, Радовиш), *мр'афка* (Градец/Дурачка Река, Рожден, Ваташа, Конско, Фурка, Николич, Дојран, Муртино, Габрово, Смоларе, Стинек, Нивичино, Подареш, Вељуса, Конче, Дукатино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Габрене, Раздол, Кресна, Брежани, Осеново, Белица, Разлог, Стожа, Осиково, Делчово, Пирин, Жижево, Волак, Савек/Кула, Негован, Мутулово, Црнешево, Г. Пожарско), *мр'афка//мр'авја* (Горенци), *мр'аушка* (В'мбел, Слимница), *мрава* (Тумчевиште, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Галичник, Боровец, Глобочица, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Г. Белица, Здуње, Драчево, Лугунци, Црквино, Извор, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Градско, Старавина, Амбар Ќој, Буф, Добролишта, Ошчима, Гломбочани, Леска, Л'к, Шулин, Граждено), *мр'ава* (Вевчани, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Клисурса, Миравци, Стојаково, Пирава, Сухо, Висока, Крецово, Градобор, Гуменце, Ранци, Тремно, Липинци, Емборе, Поп'љжани, Д. Котари, Хрупишта, Марковени, Пустец), *мрава//мрафка* (Гари, Ефловец, Пештани, Звечан, Башино Село, Подлес), *мр'ава//мр'афка* (Тиолишта), *мрава//мравја* (Ржаново, П'теле), *мрава//мравка* (Крушовјани, Карабуниште), *мравја* (Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Волковија, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Голем Папрадник, Џешиште, Клење, Модрич, Луково, Држилово), *мр'авја* (Лешок, Теарце, Стеблево, Зеленич, Нивици), *мравја//мравец* (Езерец), *мр'авка* (Банско), *мравка//брабињак* (Младо Нагоричане), *мр'авка//брабињак* (Огут),

мр'ушка (Крчишта), *мурав'ешка* (Сараќиново), *мур'в'ешкă* (Тресино), *сирв'ейка* (Тушин).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *мрава*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија.

Во одделни пунктови, имаме по две зборообразувачки варијанти за *мравка*: *мр'афка*//*мр'авја* (Горенци), *мрава*//*мрафка* (Гари, Ефловец, Пештани, Звечан, Башино Село, Подлес), *мр'ава*//*мр'афка* (Тиолишта), *мрава*//*мравја* (Ржаново, П'теле), *мрава*//*мравка* (Крушовјани, Карабуниште), *мравја*//*мравец* (Езерец). Во два пункта среќаваме двојни називи за *мравка*: *мравка*//*брабињак* (Младо Нагоричане 19), *мр'авка*//*брабињак* (Огут 6).

Таму каде што како суфикс за образување на називот на ова животно се јавува суфиксот -ка, регистрирани се промени по звучност, т.е. обезвучување на *в* во *ф*, појава што не е карактеристична за другите зборообразувачки разновидности: *мрава*, *мравја*, *мравец*.

Бубамара

Називот *бубамара* е образуван од два елемента, лексемата *буба* и личното име *Мара*<*Марија* (БЕР III: 432). Називот *бубамара* (лат. *coccinella septempunctata*), означува 'инсект со црвена боја и црни дамки'. Таа спаѓа во типот на членконоги инсекти, тврдокрилци. Нејзините крилца се со црвена боја и црни точки, телото е во должина од околу 8 милиметри. Ја има најчесто во тревниците, грмушките, цвеќињата и на други слични места. Сезоната на парење најчесто започнува напролет или летно време. Животниот век на бубамарата е околу една година.

сл. бр. 42 Тип на голема европска буба мара (*coccinella septempunctata*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за *бубамара*: *шарено бубаче* (Кнежино), *баба кала* (Пустец), *баба м'ара* (Превод, Д. Котари), *б'аба м'ара* (Ранци), *баба мара* (Печково, Извор), *б'ела м'ара* (Габер), *б'аб м'ара* (Емборе), *буба мара*

(Брезно, Ракотинце, Горенци, Гари, Струга, Ботун, Трпејца, Љубаништа, Речица, Крушовјани, Душегубица/Попоец, Тајмишта, Светорача, Башино Село, Никодин, Подлес, Крчишта, Л'к), *б'уба мара* (Н. Брезница, Ошчима), *буба м'ара* (Огут, Тројаци, Кратово/Шлегово, Младо Нагоричане, Никоман, Лесново), *буби м'ара* (Романовце, Бучинци/Бујковци, Лешок, Којнско, Црквино, Градско, Конопиште, Барово, Ваташа, Миравци, Конско, Раздол, Црнешеве, Липинци, Нивици), *б'уба м'ара//йуй мара* (Кнежево), *б'уба м'ара//б'ожја крава* (Рожден), *буба мара//кала мал'а* (Шулин), *б'уба м'ара//велиџденче* (Штип), *буба//бубарка* (Дихово), *бубал'ка* (Тушин), *бубал'ка* (Сботско, Струпино), *бубелазе* (Туин), *црвена невесџул'ка* (Клење), *цара навесџица* (Баниште), *царанесџица* (Маврово), *цареа невесџа* (Ржаново), *царене:есџа* (Пожаране), *царева ќерка* (Витолиште), *царева невесџа//царева невесџул'ка* (Ефловец), *ц'аривџ нивесџа//нивисџул'ка* (Тресино), *џосџод'ова кравичка//буба м'ара* (Ново Село), *каца маца* (Прилепец), *кала мала* (Волковија), *кал'а маца* (Прострање), *кала мала* (Кукуречани, Леска), *кал'а мала* (Тополчани), *кал'а мал'а* (Паралово), *кал'а мара* (Букојчани), *калај мала* (Куново), *кале бубале* (Луковец), *к'але бубале* (Поплжани), *к'але бубавле* (П'теле), *калејмал'а* (Тумчевиште), *калениче малениче* (Богомила), *калина малина* (Стровија), *кал'инка мал'инка//лиџ мара* (Белица), *кал'а бубал'а* (Старавина), *к'ал'а бубал'а* (Сараќиново, Г. Пожарско), *кал'а мала* (Царев Двор), *кал'а мал'а* (Оровник, Стење, Арвати, Претор, Драгош, Скочивир, Слепче (Д. Хис.), Лешница, Гломбочани), *к'ал'а мал'а* (Лескоец, Љубојно, Крушје), *кал'а мал'а* (Волино), *кал'а мал'а//бубал'а* (Буково), *кал'а мал'а//каља маља* (Дуње), *кал'а мара//кал'а м'ара* (Ресен), *камариче* (Ростуше), *каља маља* (Путурос), *каљ'а маља* (Рамне), *кара м'аца* (Д. Дивјаци), *кара мара* (Слепче (Прил.), *карабоница* (Смилево), *калим'анка* (Савек, Негован, но *кал'инка* во Кула (иако под ист број со Савек) како единствен пункт со ваков назив (сп. Лаброска 2003: 96)), *к'ралица//б'уба м'ара* (Вевчани), *к'ралица//марица* (Радожда), *к'раушица* (Вратница), *к'равајче* (Сараќинце, Пештани), *к'равичка* (Бобошчица), *к'равичка* (Киселица), *к'уку м'ара//буба м'ара* (Тиолишта), *куџ м'ара* (Николич, Костурино), *лазарка//ц'арева невесџа* (Горенци), *лази бубале* (Живојно), *л'еџ м'ара* (Старчиште), *леџ мара* (Габрово, Радовиш, Долни Балван), *л'еџ мара* (Звечан, Ракотинци, Стојаково), *леџ мара* (Велуса, Дедино, Крецово), *л'еџ мара* (Фурка, Градобор), *л'еџи м'ара//буба мара//џосџува крава* (Амбар Ќој), *лиџ мара* (Жидилово, Луке, Ранковци, Робово, Спанчево/Соколарци, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Мутулово, Буф), *л'иџ мара* (Страцин, Муртино, Злетово, Стар Истевник), *лиџ мара* (Градец/Дурачка Река, Псача, Нивичино, Дукатино, Припечани, Блатец, Тработевиште, Двориште), *л'иџ мара* (Смоларе, Стинек, Езерец), *лиџ мара//б'уба мара* (Калиманци), *л'иџ мара//буба мара* (Древено), *лиџ мара//м'аричка*

(Лаки), *лиѝа м'ара* (Хрупишта, Добролишта), *лиѝн'и мара* (Пехчево, Берово), *лиѝни м'ара* (Мачево), *мајмаруша* (Жерноница), *м'ара* (Четирце, Судик, Богословец, Лезово), *мара* (Здуње, Држилово), *м'ара//лиѝ м'ара* (Марковени), *мара//марушка* (Тремно), *мара//маѝ мара* (Карабуниште), *м'аричка* (Дојран), *мар'ија//мара* (Праведник), *м'арушка* (Кнежје), *маѝ мара* (Катланово, Љуботен), *маѝ м'ара* (Клисура, Конче), *момче* (Челопек), *м'омчеј д'ејче* (Тearце), *мумур'иска* (Слимница), *несѝул'ка* (Луково), *несѝул'ка* (Модрич), *невесѝа* (Г. Косоврасти), *невесѝица* (Голем Папрадник, Џешиште), *невесѝулка* (Г. Белица), *невесѝул'ка* (Стеблево), *невесѝул'ка* (Граждено), *ѝѝѝ мара* (Милетино), *ѝѝѝ'ашка* (Гуменце), *ѝ'оѝче//к'але буб'але* (Зеленич), *ѝуѝ мара* (Думановце, Орашац, Павлешенци, Бардовци, Драчево, Зелениково), *ѝуѝ мара* (Долни Стубол, Дивле, Белимбегово, Црешево, Љубанце, Кучково), *ѝуѝ м'ара* (Нерези), *ѝ'але буб'але* (Чеган), *ѝ'еѝѝка* (Шопско Рударе), *ѝ'одурче* (Банско), *ѝѝмален* (Глобочица).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *бубамара*, се јавува како најфреквентен назив во поголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Вранештица (135), и В'мбел (377), нема регистриран назив за *бубамара*. Во одделни пунктови имаме двојни називи за *бубамара*: *б'уба м'ара//ѝуѝ мара* (Кнежево), *б'уба м'ара//б'ожја крава* (Рожден), *буба мара//к'ала мал'а* (Шулин), *буба м'ара//велигд'енче* (Штип), *госѝод'ова кр'авичка//б'уба м'ара* (Ново Село), *каж'и мара//буби м'ара* (Тројаци), *кал'инка мал'инка//лиѝ м'ара* (Белица), *кал'а мал'а//бубал'а* (Буково), *кр'алица//буба м'ара* (Вевчани), *к'ралица//марица* (Радожда), *к'уку м'ара//б'уба м'ара* (Тиолишта), *лаз'арка//ц'арева невесѝа* (Горенци), *л'еѝѝ м'ара//б'уба мара//госѝѝува крава* (Амбар Ќој), *лиѝ мара//буба мара* (Калиманци), *лиѝ м'ара//буба м'ара* (Древено), *лиѝ мара//м'аричка* (Лаки), *м'ара//лиѝ м'ара* (Марковени), *ѝ'оѝче//к'але буб'але* (Зеленич).

Од различните називи на овој инсект на македонската дијалектна територија може да се заклучи какво богатство на форми употребува нашиот народ за инсект што спаѓа во убавите инсекти и за којшто се сврзани верувања како што е верувањето дека бубамарата носи гости (па оттука и детската песна: *Лейѝ, лейѝ, бубамаро, донеси ми гостѝѝ!*). Од грчкиот јазик ја среќаваме калката *калим'анка* (грч.) // *л'еѝѝ м'ара* 'буба мара' (Давкова-Ѓоргиева 2004: 60).

Скакулец

Називот *скакулец* е збор што во најголемиот дел од словенските јазици ја има основата од стсл. *скочити*. Во дел од нив основата е идентична или слична: срхр. *skōčiti*, буг. *skōča*, рус. *skočitъ*, укр. *skōčyту*, брус. *skōčусь*, чеш. *skočiti* (Bezlaј 1995: 244). Називот *скакулец* (лат. *locusta viridissima*), означува

’мал инсект кој се движи со помош на скокање’. Постојат многу типови на скакулци, тие најчесто се исхрануваат со тревести растенија. Скакулците имаат долги задни нозе, со кои можат да скокаат, на главата имаат кратки антени како и предни и задни крилја. Во сезоната на парење, машките скакулци создаваат звук. Нивната боја варира, најпрепознатливи се зелените скакулци.

сл. бр. 43 Тип на зелен скакулец (*locusta viridissima*)

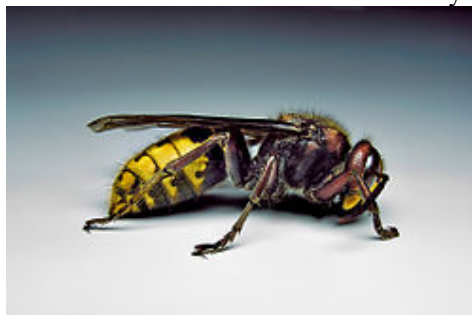
На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски и зборообразувачки разновидности на називот за *скакулец*: *скачик* (Волковија, Пожаране), *скачка* (Младо Нагоричане, Думановце, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Печково, Куново, Маврово, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Богомила, Никодин, Подлес, Градско, Барово, Радовиш), *ск'ачка* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Лешок, Теарце, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Праведник, Рожден, Конопиште, Ваташа, Клисуре, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Велуса, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судиќ, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор), *скачка/скакулец* (Ефловец, Пештани, Лешница), *ск'акаў* (Тушин, Црнешево), *ск'икало* (Сараќиново), *скак'ац* (Луке), *ск'акъл* (Савек/Кула, Негован, Гуменце), *ск'аклец* (Белица), *ск'аклица* (С'ботско, Струпино), *скакулец* (Жерноница, Галичник, Гари, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Волино, Ботун, Оровник, Којнско, Лескоец,

Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Паралово, Путурос, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Светорача, Стровија, Слепче (Прил.), Прилепец, Витолиште, Буф, Гломбочани, Леска, Л'к, Граждено, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Ошчима, Нивици, Шулин), *скак'улец* (Живојно, Скочивир, Дуње, Старавина, Зеленич, Поп'лжани, Д. Котари, Тиолишта, Крчишта), *скерк'улец* (Езерец), *скај'улец* (В'мбел), *скај'улиц* (Тресино, П'теле), *скокалец* (Баниште, Голем Папрадник, Џешиште, Клење, Рамне, Трпејца), *ск'окалец* (Стеблево, Вевчани, Пустец), *скок'алец* (Хрупишта, Марковени, Добролишта, Слимница), *скокалец//скакулец* (Љубаништа), *скокален* (Ростуше, Радожда, Држилово), *скокален//скокалец* (Г. Косоврасти, Горенци), *сук'алец* (Бобошчица), *сук'улец* (Ранци, Липинци, Емборе), *сук'ул'че* (Тремно), *з'ин'зур* (Сухо).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека зборообразувачката разновидност *скачка* се јавува како најфреквентен назив на македонската дијалектна територија. Во пунктовите: Ефловец (71), Пештани (96), Лешница (138), имаме по две зборообразувачки варијанти за овој инсект: *скачка//скакулец*. Во пунктот Љубаништа (100), забележуваме фонетска разновидност: *скокалец//скакулец*.

Стршен

Именувањето *сѝршен* потекнува од прасловенскиот назив *sъršĕ, цсл. sъršєнь Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: рус. sъrša, срхр. sŕšĕn, буг. stŕšel, рус., укр. šĕršєnъ, брус. šĕršanъ, чеш. sršeň (Bezlej 1995: 311). Називот *сѝршен* (лат. vespa crabro), означува 'инсект кој е сличен на осата'. Стршенот спаѓа во фамилијата на осите, по изгледот е сличен на осата, неговата должина најчесто изнесува до 5 сантиметри. Неговата најчеста исхрана е секретот од овошјето, овој вид на инсект често ги напаѓа другите видови инсекти, меѓу кои и пчелите. Стршенот живее во заедница, во оформени гнезда. Поседува отров што го вбризгува во телото на инсектите и со самото тоа ги онеспособува.

сл. бр. 44 Тип на женски стршен (vespa crabro)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми за *сѝршен*, дел од нив се со зборообразувачки и фонетски разновидности: *сѝршен* (Конско), *сѝршиан* (Двориште), *ма̋г̋а̋р'ешка 'оса* (Градобор), *ж̋з̋рабец* (Езерец), *ши̋ја̋ркалец* (Гломбочани), *ши̋ја̋ркел'//ба̋мбар* (Ресен), *ши̋ршел'* (Шопско Рударе), *ши̋ршелъ* (Жегњане), *ши̋ршле* (Белимбегово), *ши̋рк* (Романовце), *ши̋ркол* (Нивичино), *ши̋рколъ* (Павлешенци), *ши̋ршел'* (Ранковци), *ши̋ршелъ* (Љубанце), *ши̋ршелъ* (Градец/Дурачка Река, Четирце), *ши̋рекол* (Живојно), *ши̋ркол* (Кукуречани, Путурос, Тополчани, Прилепец), *ши̋рк'олъ* (Орашац), *бумбар* (Пештани, Дихово, Буково), *бумба̋р* (Липинци), *дива оса* (Баниште), *див'а оса* (Рамне), *к'укул'* (П'теле, Д. Котари), *оса* (Дојран, Костурино, Држилово, Љуботен, Судик, Негован, Бобошчица), *оса голема* (Пустец), *осило//сѝршен* (Шулин), *с'а̋ршин* (Савек/, но *ши̋и̋и̋ул'ка* во Кула (Лаброска 2003: 96)), *с'а̋рчин* (Мутулово), *с'а̋рчин//сѝршен* (Амбар Кој), *ск'ачка* (Клисура), *сѝэржлен* (Џешиште), *сѝэршен* (Модрич), *сѝэрилен* (Луково), *сѝ'еришин* (Вевчани), *сѝэрилен* (Радожда), *сѝ'а̋ршен* (Тиолишта), *сѝ'а̋ршен* (Конче), *сѝ'а̋ршиан* (Миравци, Стојаково), *сѝ'а̋ршелъ* (Лешок), *сѝ'а̋рша̋нъ* (Тумчевиште), *сѝ'а̋ршел* (Банско), *сѝ'а̋ршен* (Брезно, Маврово, Пожаране, Горенци, Боровец, Глобочица, Којнско, Лескоец, Стење, Добролишта), *сѝ'а̋ршен* (Тearце, Царев Двор, Хрупишта), *сѝ'а̋рше̋нъ* (Печково), *сѝ'а̋ршиан* (Фурка), *сѝ'а̋ршин* (С'ботско, Црнешево, Тресино, Чеган, Струпино), *сѝ'а̋ршлен* (Ржаново, Речица), *сѝ'а̋рина* (Голем Папрадник, Претор), *сѝ'а̋ри̋ња* (Куново), *сѝ'а̋рлен* (Струга), *сѝ'рше̋у* (Кратово/Шлегово), *сѝ'ршел* (Гратче, Винаца), *сѝ'ршел'* (Жидилово, Псача, Превод, Рожден, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Саса, Пехчево), *сѝ'ршен* (Н. Брезница, Конопиште, Ваташа, Дедино), *сѝ'ршелъ* (Огут), *сѝ'ршлен* (Ефловец), *сѝ'ршл'ак* (Клечовце), *сѝ'ршл'ан* (Берово), *сѝ'ршина* (Нерези, Ракотинци), *сѝ'ршиол'* (Лаки, Тработевиште, Стар Истевник), *сѝ'рчалъ* (Бучинци/Бујковци), *сѝ'рчел'* (Дивле), *сѝ'р'а̋шила* (Подареш), *сѝ'ршиал'* (Киселица, Мачево), *сѝ'ршеј* (Габер), *сѝ'ршел* (Долни Стубол, Ново Село, Каменица, Блатец, Раздол), *сѝ'ршел//ши̋рклица* (Белица), *сѝ'ршел'* (Кучково, Буф), *сѝ'ршел'* (Лезово, Злетово, Припечани, Костин Дол, Калиманци), *сѝ'ршел'ᵇ* (Црешево), *сѝршен* (Ботун, Ѓавато, Смилево, Драгош, Скочивир, Паралово, Слeпче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Вранештица, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Богомила, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Старавина, Марена, Богословец, В'мбел, Ошчима), *сѝ'ршен* (Тајмишта, Градско, Праведник, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Велуса, Тушин, Зеленич, Поп'лжани, Горенци, Марковени, Крчишта), *сѝршен//ши̋ркул* (Слeпче (Прил.), *сѝршен//ши̋ршен* (Крушовјани), *сѝршен//сѝ'а̋рне* (Љубаништа),

сї̀ршен//сї̀ршина (Зелениково), *сї̀ршелъ* (Луке, Младо Нагоричане), *сї̀ршелъ* (Страцин), *сї̀ршенъ* (Вратница, Сараќинце, Милетино), *сї̀ршенъ*-(н) (Башино Село), *сї̀ршиѡ* (Думановце), *сї̀ршин* (Костин Дол), *сї̀ршин//шѝрк'ливиц* (Сараќиново), *сї̀ршила* (Бардовци), *сї̀ршилен* (Кнежино, Радовиш), *сї̀ршина* (Оровник, Драчево), *сї̀ршина* (Дукатино), *сї̀ршиљењ* (Ракотинце), *сї̀ршиња* (Катланово), *сї̀р'аиан* (Пирава), *сї̀рашен* (Слимница), *сї̀р'аиел* (Кнежево), *сї̀р'аиан* (Муртино), *сї̀р'аиин* (Гуменце), *сї̀р'аиин* (Луковец), *ѝа̀ршен* (Л'к), *ѝр'еска* (Тремно), *в'а̀дра* (Емборе).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *сї̀ршен*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во следниве пунктови, немаме забележано назив за *сї̀ршен*: Немањинци, Волино, Трпејца, Никоман, Долни Балван, Крецово, Ранци, Нивици, Клење, Стеблево, Љубојно, Крушје, Кнежје, Ростуше, Граждено, Арвати. Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи: *ма̀г'ар'ешка 'оса* (Градобор), *дива оса* (Баниште), *див'а оса* (Рамне), *оса голема* (Пустец). Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *сї̀ршен*: *ѝѝа̀ркел'//ба̀мбар* (Ресен), *осило//сї̀ршен* (Шулин), *с'а̀рчин//сї̀ршен* (Амбар Ќој), *сї̀ршел'//шѝрк'лица* (Белица), *сї̀ршен//шѝркул* (Слепче (Прил.)), *сї̀ршин //шѝрк'ливиц* (Сараќиново). Во пунктот Крушовјани (129), има две фонетски варијанти на називот: *сї̀ршен//шѝршен*, а во Љубаништа (100), зборообразувачки и фонетски: *сї̀ршен//сї̀а̀рне*.

Мува

Називот *мува* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 476). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *mùha, mùva*, буг. *muchá*, рус. *múcha*, укр. *múcha, moška*, брус. *múcha*, чеш. *moucha* (Bezlej 1982:205). Називот *мува* (лат. *musca domestica*), означува 'инсект двокрилец што живее на нечисти места'. Мувите се инсекти кои се распространети насекаде, најчесто живеат близу до човековите населби. Имаме повеќе типови на муви, некои од нив со помош на угод сисаат крв и пренесуваат заразни болести кај луѓето и кај животните. Друг тип на мува е домашната мува, со сиво-црна боја, спаѓа во групата на најзастапени инсекти особено во летниот период.

сл. бр. 45 Тип на домашна мува (*musca domestica*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски промени на основниот назив за мува: *мув'а* (Огут), *мува//муја* (Кучково), *маа* (Муртино, Габрово, Робово, Подареш, Велјуса, Конче, Двориште), *му:* (Дојран), *мушичка* (Модрич, Луково), *муш'ичка* (Тремно), *мушинка* (Вратница, Брезно, Сараќинце), *м'ушинка* (Теарце), *муа* (Жидилово, Габер, Немањинци, Милетино, Челопек, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Баниште, Голем Папрадник, Џешиште, Ѓавато, Дихово, Буково, Живојно, Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Лешница, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица, Здуње, Држилово, Стровија, Праведник, Витолиште, Старавина, Барово, Клисуре, Конско, Стојаково, Пирава, Николич, Дедино, Радовиш, Никоман, Богословец, Припечани, Гратче, Винаца, Калиманци, Амбар Кој, Гуменце, Луковец, Езерец, Ошчима, Градец/Дурачка Река, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клевовце, Орашац, Павлешенци, Кнежје, Дивле, Драгош, Тајмишта, Н. Брезница, Рожден, Конопиште, Ваташа, Миравци, Костурино, Ново Село, Смоларе, Нивичино, Дукатино, Љуботен, Долни Балван, Штип, Судик, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Раздол, Белица, Осиково, Тушин, С'ботско, Црнешево, Поп'лжани, Д. Котари, Луке, Стинек, Костин Дол, Саса, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово), *муа//мува* (Марена), *муа//мушинка* (Ракотинце), *м'уа//м'ушинка* (Лешок), *муџ* (Крецово, Фурка, Савек/Кула), *м'уха* (Делчово, Негован, Градобор), *м'уха//муш'ичка* (Сухо), *м'уха//м'ухчинка* (Висока), *м'уја* (Струпино, Г. Пожарско), *м'ујџ* (Тресино), *мува* (Младо Нагоричане, Думановце, Црешево, Љубанце, Бардовци, Тумчевиште, Галичник, Горенци, Гари, Ефловец, Клење, Стеблево, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Речица, Смилево, Кукуречани, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слепче (Д. Хис.), Душегубица/Попоец, Светорача, Драчево, Зелениково, Катланово,

Лугунци, Карабуниште, Црквино, Извор, Слечче (Прил.), Богомила, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Попадија, Буф, Тиолишта, Хрупишта, Добролишта, В'мбел, Гломбочани, Леска, Л'к, Граждено, Слимница), *м'ува* (Романовце, Бучинци/Бујковци, Превод, Белимбегово, Вевчани, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Нерези, Ракотинци, Башино Село, Никодин, Каменица, Сараќиново, Чеган, Ранци, Липинци, Емборе, Зеленич, П'теле, Горенци, Марковени, Крчишта, Пустец, Нивици, Шулин, Бобошчица).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *мува*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме по две форми на истата лексема *мува*, од кои во првите два пункта разликата се состои во постоењето/губењето на рефлексот на гласот /x/: *муа//мува* (Марена 197), *мува//муја* (Кучково 39), а во другите се работи за паралелизам со деминутивната варијанта *мушичка*: *муа//мушинка* (Ракотинце), *м'уа//м'ушинка* (Лешок), *м'уха//муш'ичка* (Сухо), *м'уха//м'ухчинка* (Висока).

Оса

Лексемата со која се именува *оса* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1972: 568). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *osa*, буг. *osa*, рус., укр. *osa*, *osvá*, чеш. *vosa* (Bezljaj 1982: 255). Називот *оса* (лат. *vespidae*), означува 'инсект еднокрилец со жолто-црна боја и со осило на задниот дел' (ТРМЈ 2006: 555). Телото на осата се одликува со голема виткост и еластичност, пропратено со просирни крилја. Осата како и другите сродни инсекти, може да испушта звук. Осите, главно се хранат со мед и цветен сок, иако обичните осии често се хранат со слатки намирници кои ги употребува човекот. Со помош на осилото, осата може да боцне неколкупати, убодот може да биде болен, а осата притоа испушта отров што може да предизвика алергиска реакција.

сл. бр. 46 Тип на обична оса (*vespidae*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, најчесто, фонетски промени на називот за *оса*: *оса дива* (Љубаништа), *оса//див'а оса* (Боровец), *оса//ируи машка оса* (Ресен), *ч'ела* (Савек/Кула), *дива оса* (Баниште, Радожда, Попадија), *дива оса//лоша 'оса* (Хрупишта), *лоша оса//дива оса* (Добролишта), *оса//ос'а* (Градец/Дурачка Река, Габер, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Клевовце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Црешево, Љубанце, Бардовци, Кучково, Вратница, Лешок, Брезно, Теарце, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Стеблево, Модрич, Луково, Ржаново, Вевчани, Глобочица, Струга, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Лескоец, Стење, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор, Гавато, Крушје, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Живојно, Скочивир, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Тајмишта, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Прилепец, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Витолиште, Старавина, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисурса, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Пирава, Николич, Дојран, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Робово, Нивичино, Подареш, Велуса, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Висока, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Сараќиново, Чеган, Г. Пожарско, Зеленич, П'теле, Поп'лжани, Д. Котари, Буф, Тиолишта, Марковени, Езерец, Крчишта, В'мбел, Ошчима, Гломбочани, Леска, Пустец, Л'к, Нивици, Шулин, Граждено, Бобошчица, Слимница, Жидилово, Луке, Огут, Смоларе, Стинек, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Белица), *оса//ул'ицка оса//дива 'оса* (Горенци), *у'оса* (Тушин), *ус'а* (Банско), *в'оса* (Сухо, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Луковец, Струпино, Ранци, Тречно, Липинци, Емборе), *в'ос'а* (Тресино).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *оса*, заедно со своите фонетски промени се јавува како најфреквентен назив на најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи за *оса*, во коишто само се додаваат

определби на основната лексема *оса*: *диви оса* (Баниште, Радожда, Попадија), *диви оса/л'оша 'оса* (Хрупишта), *лоша оса/диви оса* (Добролишта), *оса дива* (Љубаништа), *див'а оса* (Боровец), *машка оса* (Ресен), *ул'ицка оса/диви 'оса* (Горенци). Називот *воса* регистриран во повеќе пунктови од Егејска Македонија претставува само фонетска разновидност со протетичко *в*: *в'оса* (Сухо, Градобор, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Луковец, Струпино, Ранци, Тремно, Липинци, Емборе), *в'осѝ* (Тресино).

Комарец

Називот *комарец* води потекло од старословенскиот назив *комарѝ*, кој во дел од словенските јазици забележан е со следниве називи: срхр. *komáras*, буг. *komár*, рус., укр. *komár*, брус. *kamár*, чеш. *komár* (Bezlej 1982: 60). Називот *комарец* (лат. *culex pipiens*), означува 'инсект што живее на влажни места и цица крв'. Комарецот е двокрилен инсект со тенко, нежно тело и долги нозе. За разлика од женките кои се хранат со крв, мажјаците се хранат со нектар, сокови од растенијата, полен и др. Комарците живеат, речиси насекаде, а особено на места близу до вода, независно од нејзиниот квалитет. Постојат многу видови, некои од нив се преносители на многу заразни болести како маларија, грозница и други типови на заразни болести.

сл. бр. 47 Тип на обичен комарец (*culex pipiens*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за *комарец*: *комарѝц* (Думановце, Љубанце, Вратница), *ком'арѝц* (Бучинци/Бујковци), *сиврисинец* (Голем Папрадник), *ајѝида* (Радожда), *к'омѝриц* (Тушин), *к'омаѝр* (Стојаково, Пирава), *к'омар* (Љубојно, Николич, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Робово, Конче, Спанчево/Соколарци, Припечани, Гратче, Винаца, Саса, Каменица, Блатец, Лаки, Киселица, Стар Истевник, Црнешево, Г. Пожарско, Зеленич, Нивици), *к'омар(ец)* (Стинек, Мачево), *к'омариц* (Кнежево, Павлешенци), *ком'ариц* (Огут, Ранковци, Кратово/Шлегово, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Клечовце, Романовце, Орашац),

к'омаре (Белица), *комарец* (Бардовци, Кучково, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Гари, Ефловец, Цепиште, Клење, Ржаново, Боровец, Глобочица, Волино, Ботун, Оровник, Рамне, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Кукуречани, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Прилепец, Витолиште, Радовиш, Гломбочани, Леска, Граждено), *к'омарец* (Долни Стубол, Шопско Рударе, Кнежје, Превод, Белимбегово, Лешок, Теарце, Вевчани, Којнско, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Дукатино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Лесново, Древено, Костин Дол, Калиманци, Тработевиште, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Л'к, Шулин), *ком'арец* (Габер, Дивле, Црешево, Живојно, Скочивир, Лугунци, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Старавина, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Поп'лжани, Д. Котари, Тиолишта, Марковени, Добролишта, Крчишта, В'мбел), *комарец* (Жидилово), *комарец/ајјида* (Струга), *комарец/цинцар* (Буково), *комарец/комар* (Горенци), *ком'арец/s'инсар* (Рожден, Клисуре), *к'омар'а'ц* (Немањинци), *ком'ар'а'ц* (Псача), *к'ом'ар* (Миравци, Фурка, Дојран, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор, Тресино, Тречно, Липинци, Емборе), *к'ом'ар//к'ом'ар'а* (Гуменце), *ком'ариц* (Сараќиново, Струпино), *ком'ариц/шип'арк* (С'ботско), *куком'арец* (Езерец), *кук'уи* (Хрупишта), *кумар* (Сухо, Висока), *кумар* (Банско), *кумарец* (Ранци, Горенци), *кумар'а//идин кум'ар'* (Савек/, но и *к'омар* во Кула, според Лаброска 2003: 96), *кумар'и'ц* (П'теле), *кумар'иц* (Луковец, Чеган), *к'унуй* (Бобошчица), *кунуй* (Слимница), *мушичка* (Пустец), *мушкоња* (Стеблево), *осиче* (Речица), *ујков'а'ц* (Страцин), *ујков'а'ц* (Луке), *вујкоец* (Буф), *вујковец* (Нивичино, Подареш), *вујковец/к'омар* (Злетово), *вуњул'ка/комарец* (Луково), *вуњул'ки* (Модрич), *s'инсер//к'омар* (Конско).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *комарец*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *комарец*: *комарец/ајјида* (Струга), *комарец/цинцар* (Буково), *ком'арец/s'инсар* (Рожден, Клисуре), *ком'ариц/шип'арк* (С'ботско), *кумар'а//идин кум'ар'* (Савек/Кула), *вујковец/к'омар* (Злетово), *вуњул'ка/комарец* (Луково), *s'инсер//к'омар* (Конско). Во пунктот Горенци (361), забележана е зборообразувачка рановидност *комарец/комар*.

Од лексемите што ги наведовме погоре, а кои се забележани како називи на овој инсект на македонската дијалектна територија, можат да се забележат интересни форми како што се: (в)ујковец, вуњулка, кунуї, *sinsar* и др.

Пеперуга

Именувањето *їейеруџа* најверојатно е ономатопејски збор како и лат. *papilio* или итал. *papaglione*. Наставката -уда најверојатно е добиена според нгр. -оџда, позајмено и во алб. *perperuge* (БЕР V: 161/162). Називот *їейеруџа* означува 'инсект со два пара крилца прекриени со седефест прав во живописни бои и со свиткано јазиче' (ТРМЈ 2008: 63). Постојат илјадници типови на пеперуги, населени се речиси насекаде. Препознатливи се по живите бои, при што мажјаците најчесто се пошарени. Тие најчесто се исхрануваат со нектар. Пеперугите имаат слаби нозе и влакнесто тело, а предните крилја најчесто се поголеми од задните. Постојат повеќе фази во процесот на метаморфоза кај пеперугата, првата фаза е јајцето, потоа имаме гасеница која по природен пат во одреден период се претвора во пеперуга.

сл. бр. 48 Тип на шарена пеперуга (*papilio*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат одделни лексеми како називи за *їейеруџа*, дел од нив се со фонетски и зборообразувачки разновидности на називот *їейеруџа*: *лейтарка* (Љубанце), *лиїаишка* (Слимница), *лиї'аишка* (Хрупишта, Добролишта, Езерец), *ї'рї'ел'уџа* (Лешок), *ї"рїил'иџа* (Тремно), *їенор'иџа* (Поп'лжани), *їенор'иџа/їейеруџа* (Попадија), *їейел'иџа* (Д. Котари), *їейеруишка* (Катланово), *їейер'уишка* (Павлешенци, Дивле, Габрово, Конче, Дедино, Судик, Костин Дол, Калиманци), *їейер'уишка/їейер'уџа* (Никоман, Киселица), *їейеруа* (Држилово), *їейер'уда* (Банско), *їейеруда* (Галичник, Глобочица, Ботун, Речица, Светорача), *їейер'уда* (Скочивир, Штип, Злетово, Белица, П'теле), *їейеруда/їейеруїка* (Струга), *їейеруџа* (Луке, Бардовци, Ростуше, Ефловец, Оровник, Рамне, Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Гавато, Смилево,

Драгош, Кукуречани, Паралово, Путурос, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Лешница, Букојчани, Туин, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Башино Село, Црквино, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Прилепец, Витолиште, Гломбочани, Леска, Граждено), *йејеруџа* (Ошчима, Нивици), *йејеруџа* (Вевчани, Волино, Љубојно, Арвати, Крушје, Тајмишта, Н. Брезница, Пустец, Л'к, Шулин), *йејер'уџа* (Жидилово, Габер, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Немањинци, Кнежје, Превод, Живојно, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Градско, Праведник, Рожден, Ваташа, Смоларе, Стинек, Робово, Подареш, Велуса, Дукатино, Долни Балван, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Саса, Каменица, Блатец, Лаки, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Буф, Тиолишта, Марковени), *йејеруџа//йејер'уџа* (Марена), *йејер'уџа//лий'ашка* (Горенци), *йејер'уџа//йејер'ушка* (Ново Село), *йејеруџа//йејеруџка* (Душегубица/Попоец), *йејер'уџа//йејер'уџка* (Кнежево), *йејеруџка* (Кнежино), *йејер'уџка* (Лугунци, Радовиш, Љуботен, Веница, Зеленич, Крчишта, В'мбел), *йејерува* (Клење, Радожда), *йејер'уџа* (Муртино), *йерен'иџа* (Конско), *йерн'иџа* (Барово, Струпино), *йерн'уџа* (Пирава), *йерјелица//йърјелица* (Печково), *йерјеруџа* (Маврово), *йерјеруџа* (Царев Двор), *йерјер'уџа* (Габреш), *йерунџа* (Карабуниште), *йерун'ушка* (Нивичино), *йер'униџа* (Нерези), *йерун'иџа* (Старавина, Црнешево), *йайан'уџа* (Мутулово), *йайар'уџа* (Дојран), *йарн'иџа* (Миравци), *йарн'уџа* (Николич), *йарјелица* (Волковија, Пожаране, Куново), *йарјел'уџа* (Брезно, Тумчевиште), *йийер'уџа* (С'ботско, Сараќиново), *йийир'уџа* (Савек/Кула, Негован, Градобор, Гуменце, Луковец, Г. Пожарско, Ранци), *йийир'уџа//йирјир'уџа* (Тушин), *йийир'уџка* (Чеган), *йирин'уџа* (Стојаково, Крецово, Амбар Ќој), *йирн'уџа* (Фурка), *йирин'иџа* (Липинци, Емборе), *йирун'иџа* (Тресино), *йрејелица* (Баниште, Горенци, Голем Папрадник), *йрејерица* (Цепиште, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец), *йр'ејерка* (Клечовце), *йрејер'ушка* (Црешево), *йрејеруџа* (Кучково, Вратница, Гари, Дихово, Буково, Тополчани, Зелениково, Богомила), *йрејеруџа* (Белимбегово, Ракотинци), *йрејерува* (Стеблево), *йрејереура* (Жерноница), *йријерица//йрејерица* (Г. Косоврасти), *йрјелуџа* (Теарце), *йрјел'(љ)уџа* (Челопек), *йрјел'уџа* (Ракотинце, Сараќинце, Милетино), *скукалец* (Бобошчица), *џасен'ица* (Конопиште, Клисурса).

Во одделни пунктови, називот *йејеруџа* може да биде со различна зборообразувачка основа, или со иста основа, но со различен суфикс: *йенор'иџа//йејеруџа* (Попадија), *йејер'ушка//йејер'уџа* (Никоман, Киселица), *йејеруда//йејеруџка* (Струга), *йејер'уџа//йејер'ушка* (Ново Село), *йејеруџа //йејеруџка* (Душегубица/Попоец), *йејер'уџа//йејер'уџка*

(Кнежево). Во следниве три пункта, сретнуваме фонетски разновидности на називот за овој инсект: *īerīелица//īārīелица* Печково, *īīīир'уџа//īирīир'уџа* Тушин, *īриīерица//īреīерица* Г. Косоврасти. Во Конопиште (192), и Клисуре (198), формата *g̃асен'ица* се јавува како општ назив за *īеīеруџа*, бидејќи гасеницата претставува дел од развојната фаза, односно ларвата на пеперугата. Интересни се и словенските називи: *лейтарка*, *лийаишка*, *лий'аишка* образувани со глаголот *леїа* во основата.

Гасеница

Називот *g̃асеница* е балтословенски, прасловенски и општословенски збор (сп. Skok 1971: 635). Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *gùsjenica*, буг. *g̃sènica*, рус. *gùsenica*, укр. (h)úsenycja, чеш. *housenka* (Bezljaj 1976: 163). Називот *g̃асеница* (лат. *heliopetes ericetorum*), означува 'ларва од пеперуга'. Гасениците се сметаат за штетници во земјоделските култури, особено поради уништувањето на овошјето. Многу гасеници имаат боја која личи на растението од кое се хранат, притоа тешко може да се воочат додека стојат на него. Иако претежно се хранат со лисја, некои типови гасеници се хранат со јајцата од други помали инсекти.

сл. бр. 49 Тип на гасеница (*heliopetes ericetorum*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски промени на називот за *g̃асеница*: *g̃асеница* (Жерноница, Ростуше, Гари, Ефловец, Паралово, Путурос, Слечче (Д. Хис.), Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Здуње, Драчево, Зелениково, Катланово, Карабуниште, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Богомила, Прилепец, Витолиште), *чрви* (Стеблево), *ц'арвик* (Стојаково), *g̃асаница* (Нивици), *g̃ас'ејница* (Луково), *g̃ас'ајница* (Радожда), *g̃ас'ајница* (Вевчани), *g̃ад* (Муртино), *g̃ас'еница* (Банско), *g̃ас'ајница* (Којнско, Граждено), *g̃ас'ајница* (Рамне), *g̃ас'ајница* (Оровник), *g̃ас'ајница* (Волино, Љубојно, Арвати), *g̃асаница* (Дуње), *g̃асан'ица* (Добролишта), *g̃ас'е'н'ица* (Д. Дивјаци), *g̃асе'н'ица* (Кукуречани, Букојчани), *g̃ас'е'н'ица* (Тополчани), *g̃асејница* (Ржаново, Ботун, Ѓавато, Речица, Дихово, Буково, Прострање, Вранештица,

Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница), *ȳas'ej̄nca* (Тајмишта), *ȳasej̄nca* (Струга), *ȳas'ej̄nca* (Царев Двор, Крушје), *ȳaseniца* (Блатец, Тработевиште, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Габрене, Раздол, Стожа), *ȳas'eñica* (Белимбегово, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Башино Село, Црквино, Белица, Брежани, Шулин), *ȳasen'ица* (Скочивир, Лугунци, Тројаци, Подлес, Старавина, Рожден, Барово, Ваташа, Марена, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Нивичино, Подареш, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш, Љуботен, Никоман, Штип, Богословец, Припечани, Разлог, Попадија, Зеленич, Езерец, Габреш, Бобошчица, Слимница), *ȳasen'ица* (Виница, Лаки), *ȳasen'ица//м'уишица* (Вељуса), *ȳaseñca* (Крушовјани), *ȳaīi* (Градско), *ȳāsen'ица* (Пирава), *ȳāc'a"ница* (Љк), *ȳāc'a"ница//ȳāсанца* (Драгош), *ȳāc'a"н'ца* (Печково), *ȳāc'aјница//ȳāсеница* (Пештани), *ȳāсанца* (Ошчима), *ȳācaјница* (Пожаране), *ȳāc'aјница//ȳāc'aјница//ȳāсејница* (Љубаништа), *ȳāсан'ица* (Чеган, Д. Котари), *ȳācaјñca* (Тумчевиште), *ȳāc'e"ница* (Горенци, Голем Папрадник), *ȳāc'e"н'ца* (Волковија, Куново, Г. Косоврасти), *ȳāсејница* (Глобочица, Леска), *ȳāc'eјница* (Маврово, Ресен, Пустец), *ȳāсеница* (Челопек), *ȳāсејница* (Трпејца, Лескоец, Стење, Претор, Гломбочани), *ȳāсеница* (Бардовци, Држилово, Буф), *ȳāc'eñica* (Кресна, Осеново, Белица), *ȳāсен'ица* (Живојно, Никодин, Николич, Робово, Црнешево, Г. Пожарско, Поплжани, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Крчишта, В'мбел), *ȳāсен'ца* (Милетино), *ȳācaјница* (Боровец), *ȳāc'aјница* (Фурка, Мутулово), *ȳāc'aјница* (Тремно), *ȳāсиница* (Ранци), *ȳāсин'ица* (Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Тушин, С'ботско, Сараќиново, Струпино, Липинци, Емборе), *ȳāсин'ица* (Негован), *ȳāсин'ица//см'у'ак* (Савек/Кула), *ȳāсин'ица* (Тресино), *ȳāсин'ица* (Требиште), *ȳласеница* (Џешиште), *ȳlāсејница* (Баниште), *ȳosaјница* (Модрич), *ȳ'уса"ница* (Сараќинце), *ȳ'усајца* (Теарце), *ȳ'усаница* (Брезно), *ȳ'усајница* (Лешок), *ȳ'усаñca* (Ракотинце), *ȳ'усеница* (Вратница), *ȳ'усеница* (Думановце, Кучково, Галичник, Смилево), *ȳ'усеница* (Жидилово, Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Младо Нагоричане, Орашац, Кнежје), *ȳусен'ица* (Долни Стубол, Страцин, Клечовце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Немањинци, Превод, Дивле, Црешево, Долни Балван, Судик, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово), *ȳусеñица* (Љубанце), *м'уишица* (Дојран, Костурино), *усен'ица* (Лесново, Древено), *в'сеница* (Осиково, Лехово), *васан'ица* (Висока), *вāсен'ица* (Делчово), *вāсен'ица//ȳāсен'ица* (Гајтаниново), *вāсен'ица* (Пирин).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *ȳасеница*, заедно со своите фонетски промени се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во Клење (74), нема регистриран назив за *ȳасеница*. Во одделни пунктови, имаме фонетски варијанти на основниот назив за *ȳасеница*: *ȳāc'a"ница//ȳāсанца*

(Драгош), *ḡās'ajница/ḡāsеница* (Пештани), *ḡās'ajница/ḡās'ница/ḡāsејница* (Љубаништа), *в'асен'ица/ḡāsен'ица* (Гајтаниново). Во пунктот Вељуса (220), регистриравме два назива: *ḡасен'ица/м'уишица*.

Пчела

Називот *пчела* потекнува од прасловенскиот назив **vbčela*. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. *rčèla, čèla*, буг. *rčelà*, рус. *rčelá*, укр. *rčolá*, чеш. *včela* (Bezlej 1976: 75). Називот *пчела* (лат. *apis mellifica*), означува инсект што дава мед. Еден од најпознатите видови пчели е медоносната пчела или домашна пчела, овој тип на пчела уште позната како европска медоносна пчела застапена е и во нашите региони. Тие се исхрануваат со нектар и цветен прав. Пчелите се од огромно значење за природата и за човекот, пред сè поради медот и восокот што го произведуваат, но и поради опрашувањето кое го вршат кај растенијата. Нивната боја претежно е сива или црна. Пчелите уште се делат и на социјални видови, кои функционираат во заедница и осамени пчели, кои живеат самостојно.

сл. бр. 50 Тип на медоносна пчела (*apis mellifica*)

На македонската дијалектна територија, се среќаваат различни лексеми како називи за *пчела*, дел од нив се со фонетски разновидности: *пчелá* (Тресино), *пчел'а* (Конопиште), *(п)чела* (Пештани), *(п)чел'а* (Белица), *мува* (Крчишта, Ошчима, Л'к), *м'ува* (Нивици, Слимница), *чела* (Оровник, Трпејца, Скочивир, Путурос, Прилепец, Вељуса, Радовиш), *ч'ела* (Црешево, Праведник, Миравци, Конско, Фурка, Пирава, Николич, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Стинек, Робово, Нивичино, Подареш, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Судик, Богословец, Спанчево/Соколарци, Припечани, Гратче, Чеган), *чел'а* (Жидилово), *чела/пчела* (Паралово), *ч'ела п'иш'ума* (Савек/Кула), *ч'ела/ч'елка* (Превод), *чела/пчела/п'иш'умка* (Струга), *оса* (Г. Косоврасти, Горенци, Голем Папрадник, Драгош, Живојно, Држилово, Попадија, Зеленич, Поп'лжани, Хрупишта, Марковени, Добролишта, П'теле), *мува* (Жерноница, Езерец), *мува/пчела* (Граждено), *оса* (*п'иш'ума оса*)

(Цепиште, Тиолишта), *оса ул'ицка* (Горенци), *оса//ѿчела* (Ростуше), *оса//ѿиѿѿома оса* (Баниште), *ѿи'ела* (Сухо, Висока), *ѿч'ела* (Тушин), *ѿчела* (Думановце, Бардовци, Галичник, Ефловец, Клење, Стеблево, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Ботун, Рамне, Лескоец, Стење, Претор, Ресен, Ѓавато, Речица, Смилево, Буково, Кукуречани, Тополчани, Крушовјани, Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Туин, Светорача, Г. Белица, Драчево, Зелениково, Катланово, Лугунци, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Стровија, Слепче (Прил.), Богомила, Никодин, Тројаци, Дуње, Подлес, Градско, Витолиште, Старавина, Барово, Градобор, Буф, В'мбел, Гломбочани, Леска), *ѿч'ела* (Огут, Ранковци, Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Вевчани, Стојаково, Долни Стубол, Страцин, Жегњане, Четирце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Павлешенци, Кнежје, Дивле, Волино, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Рожден, Ваташа, Клисура, Дојран, Штип, Лесново, Древено, Веница, Негован, Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Гуменце, С'ботско, Црнешево, Луковец, Сараќиново, Струпино, Г. Пожарско, Ранци, Тречно, Липинци, Емборе, Пустец, Шулин), *ѿчел'а* (Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Двориште, Раздол, Банско), *ѿчела//оса* (Гари, Дихово), *ѿчела//ѿчелка* (Марена), *ѿч'ела//ѿ'рмка* (Клечовце), *ѿчела//ѿ'рмка* (Младо Нагоричане, Слепче (Д. Хис.), Лешница), *ѿчел'а//ѿ'рмка* (Блатец), *ѿч'ела//ѿ'рмка* (Орашац), *ѿч'елка* (Шопско Рударе, Немањинци, Белимбегово, Злетово), *ѿиѿѿома оса* (Радожда), *ѿиѿѿома оса//ѿчела* (Љубаништа), *ѿиѿѿоми 'оси* (Д. Котари), *ѿ'рмка* (Вратница), *ѿ'рмка* (Лешок), *ѿ'рмка* (Брезно, Тумчевиште, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово), *ѿ'рмка* (Теарце), *ѿ'рмка* (Н. Брезница, Нерези), *ѿ'рмка//ѿч'ела* (Ракотинци), *ѿ'рмка* (Љубанце, Ракотинце, Сараќинце, Челопек, Букојчани, Здуње), *ѿ'рмка* (Градец/Дурачка Река, Луке, Кучково, Милетино, Тајмишта), *ѿ'рмка//ѿчела* (Габер, Звечан), *ул'ишче* (Бобошчица).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *ѿчела*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови, имаме синтагматски називи за *ѿчела*: *ч'ела ѿиѿѿума* (Цепиште, Тиолишта), *ѿиѿѿома оса* (Љубаништа), *ѿиѿѿоми 'оси* (Д. Котари), *оса ул'ицка* (Горенци). Во пунктот Паралово (124), имаме две фонетски варијанти за *ѿчела*: *чела//ѿчела*. Во одделни пунктови, имаме двојни називи за *ѿчела*: *мува//ѿчела* (Граждено), *оса//ѿчела* (Ростуше), *оса//ѿиѿѿома оса* (Баниште), *ѿчела//оса* (Гари, Дихово), *ѿч'ела//ѿ'рмка* (Клечовце), *ѿчела//ѿ'рмка* (Младо Нагоричане, Слепче (Д. Хис.), Лешница), *ѿчел'а//ѿ'рмка* (Блатец), *ѿч'ела//ѿ'рмка* (Орашац), *ѿиѿѿома оса//ѿчела* (Љубаништа), *ѿ'рмка//ѿч'ела* (Ракотинци), *ѿ'рмка//ѿчела* (Габер, Звечан).

Матица

Именувањето *маџица* потекнува од прасловенскиот назив *māter̥. Во дел од словенските јазици забележани се следниве називи: срхр. māti, mäterē, укр. máty, máteri, брус. maci, чеш. máti, mateře (Bezlej 1982: 171). Називот *маџица* (лат. regina apis), означува 'целосно полово развиена пчела што несе јајца од кои се создава ново пчелно семејство' (TRMJ 2006: 102). Во кошницата каде што се одгледуваат пчелите, матицата е полово зрела. Одгледувачите на пчели ѝ посветуваат особено внимание, поради тоа што таа е одговорна за репродукцијата во кошницата каде што се одгледуваат пчелите. Во текот на пролетта матицата полага јајца, а дежурните пчели околу неа ги задоволуваат сите нејзини потреби, почнувајќи од носење на храна, па сè до чистење на сметот околу неа.

сл. бр. 51 Тип на матица (regina apis) во пчеларник

На македонската дијалектна територија, се среќаваат, главно, фонетски разновидности на називот за *маџица*, покрај двојните лексеми кои се застапени во одделни пунктови: *џари:ца//м'аџи:ца* (Нивици), *џар'ица* (Емборе), *џар'ица//маџица* (Амбар Кој), *маџ'ица* (Луковец, Г. Пожарско, П'теле), *мајка* (Хрупишта, Добролишта, Езерец, Леска, Слимница), *м'ајка* (Дојран, Стинек, Негован, Мутулово, Крецово, Двориште, Градобор, Липинци, Зеленич, Горенци, Крчишта), *мајка/џар'ица* (Попадија), *мајка//маџ'ица* (Тиолишта), *м'ајкаџи* (Савек/Кула), *маџец* (Тумчевиште), *маџица* (Младо Нагоричане, Љубанце, Бардовци, Вратница, Брезно, Ракотинце, Сараќинце, Волковија, Пожаране, Печково, Куново, Маврово, Жерноница, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци, Гари, Ефловец, Голем Папрадник, Цепиште, Клење, Стеблево, Модрич, Луково, Ржаново, Боровец, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун, Оровник, Љубаништа, Лескоец, Претор, Ресен, Речица, Смилево, Дихово, Драгош, Буково, Кукуречани, Паралово, Путурос, Тополчани, Крушовјани, Слечче (Д. Хис.), Д. Дивјаци, Прострање, Вранештица, Кнежино, Душегубица/Попоец, Лешница, Букојчани, Туин, Светорача, Звечан, Г. Белица, Драчево, Зелениково, Држилово, Катланово, Карабуниште, Извор, Стровија, Слечче (Прил.), Прилепец, Дуње, Витолиште, Радовиш, Буф, Ошчима, Гломбочани, Граждено), *м'аџица* (Градец/Дурачка Река, Габер, Луке, Огут, Ранковци,

Псача, Кратово/Шлегово, Кнежево, Долни Стубол, Страцин, Шопско Рударе, Жегњане, Четирце, Клечовце, Думановце, Романовце, Бучинци/Бујковци, Орашац, Павлешенци, Немањинци, Кнежје, Превод, Дивле, Белимбегово, Кучково, Лешок, Теарце, Милетино, Челопек, Вевчани, Волино, Којнско, Љубојно, Арвати, Царев Двор, Крушје, Тајмишта, Здуње, Н. Брезница, Нерези, Ракотинци, Башино Село, Црквино, Богомила, Миравци, Конско, Стојаково, Фурка, Николич, Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Робово, Нивичино, Подареш, Конче, Дукатино, Дедино, Љуботен, Никоман, Долни Балван, Штип, Судик, Богословец, Лезово, Спанчево/Соколарци, Злетово, Лесново, Древено, Припечани, Гратче, Винаца, Костин Дол, Саса, Каменица, Калиманци, Блатец, Лаки, Киселица, Тработевиште, Стар Истевник, Мачево, Пехчево, Берово, Раздол, Белица, Тушин, С'ботско, Црнешево, Струпино, Л'к, Шулин), *мајѝица* (Црешево, Живојно, Сочивир, Лугунци, Никодин, Тројаци, Подлес, Градско, Праведник, Старавина, Рожден, Конопиште, Барово, Ваташа, Марена, Клисура, Поп'лжани, Д. Котари), *мајѝица//мајка* (Рамне), *мајѝица//м'ајка//цар'ица* (Марковени), *мајѝица//мајѝица* (Пештани), *м'ајѝица* (Гуменце, Тресино), *мајѝка* (Стење, В'мбел), *м'ајѝка* (Жидилово, Пустец, Бобошчица), *мајѝица* (Трепјца), *мајѝица* (Ранци), *мајѝица//мајкѝ* (Тремно), *ѝ'арвак//м'ајка* (Чеган).

Од дадениов преглед, може да се заклучи дека називот *мајѝица*, се јавува како најфреквентен назив во најголемиот дел од македонската дијалектна територија. Во одделни пунктови имаме двојни називи за *мајѝица*: *ц'ари:ца//м'ајѝи:ца* (Нивици), *ц'ар'ица//мајѝица* (Амбар Ќој), *мајка//цар'ица* (Попадија), *мајка//мајѝица* (Тиолишта), *мајѝица//мајка* (Рамне), *мајѝица//м'ајка//цар'ица* (Марковени), *ѝ'арвак//м'ајка* (Чеган). Во пунктот Пештани (96), имаме фонетски варијанти за *мајѝица*: *мајѝица//мајѝица*.

Заклучок

Овој труд претставува обид за комплетна обработка и анализа на називите на диви животни, лазачи и инсекти во македонските дијалекти што се забележани во глава XIV од *Прашалникој за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас* од Б. Видоески, од аспект на фонетско и лексичко-зборообразувачко рамниште (таму каде што материјалот го понуди тоа). При анализирањето на лексичките единици одделно, се прикажува еден хронолошки пристап почнувајќи од прасловенските називи кои се во кохерентна врска со повеќе индоевропски јазици и јазици со иста генетска сродност, преку кои се доаѓа до дијалектните разновидности и стандардниот назив на животното во македонскиот јазик. Дијалектната диференцијација во македонскиот јазик е одразена и може да се согледа и во самите називи преку кои може да се востановат варијациите во однос на лексичко-фонолошко и зборообразувачко рамниште. Од особено важно значење беше вметнувањето на латинскиот назив за секоја лексичка единица одделно, каде што се востановува припадноста на животното кон точно определена класа (род и вид). Анализираниите лексички единици во трудов укажуваат на фактот дека самата структура и форма на лексичкиот систем не е статична и дека е во постојана тенденција на проширување и надополнување на лексичките разновидности и обрасци. Во *горнолошкиот, дебарскиот, сирџишкиот и охридскиот* говор имаме развој на вокалните **l* и **ɣ*, каде што **ɣ* во тие говори преминува во /*ǎp*/ додека **l* се изменило во /*ǎl*/: *вǎлк*, *вǎлчица*. Во просторот каде се простираат јужните дијалекти, вокалното **l* преминува во /*ǎl-lǎ*/: *вǎл'к*, *вǎлк*. Во дел од северните говори, рефлексот /*y*/ се јавува наместо вокалното **l*: *вук*, *вучица*. Во голем дел од говорите /*x*/ се загубило или преминало во друга фонема најчесто во *в-ф*, па така во одделни дијалекти токму поради таа варијација имаме *ǎуф*, *ǎув* од *ǎух*. Покрај вообичаените дијалектни промени, имаме присуството на голем број лексеми од туѓо потекло, од коишто најголемиот дел се навлезени во македонскиот јазик во минатото преку индивидуалниот билингвизам, за разлика од денес каде што новите називи навлегуваат најчесто преку медиумите. Во македонскиот јазик најмногу влијание имаат извршено соседните јазици, при што голем број заемки се навлезени директно преку турскиот и грчкиот јазик. Влијанието на турскиот јазик врз македонскиот започнало некаде по доаѓањето на Османлиите на македонско тло. Поради силното влијание на турскиот јазик врз македонскиот, голем број на зборови од словенско потекло биле истиснати од употреба и заменети со турски заемки (како во случајот со називот *ǎавǎабийǎа*). Влијанието на турскиот јазик може да се согледа на сите рамништа, почнувајќи од лексиката, фонетиката, морфологијата, па сè до фразеологијата. Од турскиот јазик во оваа лексичка област ги наоѓаме заемките *ǎавǎабийǎа* спрема тур.

tahtabiti, *бурсук* (јазовец), калките: *невесѝулка* (ласица), и *нокно ѝиле* (лилјак). Поради непосредниот јазичен контакт на Македонците со Грците, навлегување на грчки зборови имаме во речиси сите сфери на животот, од религиозно-црковни, па сè до културно-политички. Од грчкиот јазик ја среќаваме заемката *скорѝија*, која во повеќето македонски говори се среќава како *шкраѝија*, *чкраѝија*, *шкраѝл'а* од гр. *σκόριος*, (Аргировски 1998: 254) како и *зарк'ада* (срна), и *зирк'аѝ* (срناق). Во однос на распространетоста на овие лексички единици на целиот македонски јазичен ареал, некои од нив зафаќаат поголем дел, додека некои се ограничени и нивната употреба варира во ограничен ареал, односно покриваат помали дијалектни подрачја т.е. одделни говори. Така на пр., лексемата *кошуѝа*, во пунктовите кои се истражени се јавува само во неколку фонетски разновидности, при што, главно, варира местоположбата на акцентот: *куш'уѝа*, *кошуѝа*, *кош'уѝа*, *к'ошуѝа*, *к'ош'уѝа*. При самата анализа на лексичките единици, несомнено се забележува појавата на синтагматски називи кај значително голем број лексеми, што е доволен показател за дијалектната разновидност на македонските говори и умешноста да се претстави одреден назив, на еден својствен и уникатен начин од страна на одреден говорител на одреден дијалект сп. *ѝчела*: *ч'ела ѝѝѝума*, *ѝѝѝома оса*, *ѝѝѝ'оми 'оси*, *оса у'лицка* и сл. Во македонските говори, за поголем дел од лексичките називи посветени на дивите животни, лазаците и инсектите, често се јавуваат двојни форми во изговорот, понекогаш и со посебни основи. Така на пр., за називот *крлеж* имаме: *к'аѝуш//к'рлеи*, *к'арлеи//ѝаѝ'ушки*, *к'арлеи//вуѝѝѝѝница*, *к'рлеи//ѝаѝ'ушки*, *ѝадаѝа//к'арлеж*. На македонскиот јазичен ареал постојат и голем број фонетски разновидности кај овие називи што се резултат, главно, од развојот на одделни фонеме, со чија помош може да се издиференцираат македонските дијалекти. Така на пр., континуантите на **q*, *e*, *r*, *l*, *x*, *čr* итн. во одделни позиции даваат: сп. *волк*, *в'алк*, *в'эк*, *в'ак*, *вок*, *вук*; *јазовец*, *јазевец*, *јазев'ац*, *јаз'аец*, *јаз'аѝец*, *јаз'аѝ'ац*, *јазивѝц*, *јазлец*, *јазоац*, *јазоец*; *ѝолв*, *ѝа'лф*, *ѝох*, *ѝ'элф*, *ѝа'л'х*; *зајак*, *з'ек*, *з'ајек*, *з'ек*, *за:к*, *з'а'ек*, *з'аац/з'а'ец*, *заец*; *срна*, *с'рна*, *с'ерна*, *с'а'рна*, *с'арна*; *крѝ*, *к'арѝ*, *к'ерѝ*, *к'а'рѝ*, *карѝ*, *к'арѝ*, *крѝ*; *крлеж*, *к'арлеи*, *к'ерлеи*, *к'р'леи*, *к'рлеи*, *карлеи*, *к'ар'леи*, *корлеи*; *жаба*, *ж'еба*, *ж'еба*, *ж'е'ба*; *црв*, *ч'рф*, *чарф*, *ц'арв*, *ц'арф*, *цр'ф*, *ц'рв'а'ц*, *цр'ф*, *цр'а'век*; *ѝајак*, *ѝојек*, *ѝа:к*, *ѝ'а'ек//ѝ'ајак*, *ѝаек*, *ѝ'аик*, *ѝ'ајанк//ѝ'ајанк*, *ѝ'ајенк*, *ѝ'ај'ак*, *ѝаук*; *ѝасеница*, *ѝ'асеница*, *ѝ'ас'е:јница*, *ѝ'есаѝница*, *ѝ'еса'ѝница*, *ѝасаѝница*, *ѝа'с'а'ница*, *ѝ'усаѝца*, *ѝусенца*, *ѝус'еница*, итн. Исто така, од овој труд можеме да констатираме дека имаме богатство од зборообразувачки форманти кај одделни називи, како на пр.: сп. *скакал*, *скачак*, *скакулец*, *скаклец*, *скакало*; *ѝеѝеруѝа*, *ѝеѝеруда*, *ѝеѝерушка*; *ѝлисѝа*, *ѝлисца*, *ѝлисец*, *ѝлиска*, *ѝлисѝо*, *ѝлисѝира*; *ѝи'јавица*, *ѝијавица*, *ѝијајаца*; *ѝавѝаѝѝѝѝа*, *ѝавѝаѝѝѝа*, *ѝавѝаѝѝѝа* итн. На крајот, со спроведената анализа на лексичката група

називиие на дивии живоиинии, лазачии и инсектиии во македонските дијалекти, можеме да констатираме дека основниот речнички фонд на секој јазик се испреплетува со системот на друг јазик од големите јазични семејства и групи. Оттука, можеме да потврдиме дека дел од животинскиот свет во нашата средина се означува со лексеми коишто во голем дел се базираат на прасловенскиот јазик, но, исто така голем дел се заемки од други јазици, соседни или подалечни или се пак калки образувани според моделот на некој широко употребуван јазик како што бил во еден подолг период латинскиот јазик или кај нас турскиот јазик. Дистрибуцијата, односно распределбата на одделните називи на нашата дијалектна територија зависи и од соседството на даден дијалект со друго јазично население или изолираноста на некој од пунктовете што резултирала со зачувување на архаизми, кои сведочат за културни и за јазични остатоци од историскиот времеплов.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилица:

- Аргировски Мито 1998: *Грцизмиите во македонскиот јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Бандиловска-Ралповска Елизабета 2008: *Лексичко-семантичка група на зборови со значење овошје во македонскиот јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- БЕР: *Български етимологичен речник*, I, II, III, IV, БАН, София, 1971, 1979, 1986, 1995.
- Бетински Илија 2013: *Беровскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Брем Алфред 1953: *Живот животиниња*, Народна књига, Београд.
- Велковска Снежана 2011: *Студии од македонската лексикологија и лексикографија*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Видоески Божидар 1998: *Дијалектиите на македонскиот јазик*, том1, МАНУ, Скопје.
- Видоески Божидар 1999а: *Дијалектиите на македонскиот јазик*, том2, МАНУ, Скопје.
- Видоески Божидар 1999б: *Дијалектиите на македонскиот јазик*, том3, МАНУ, Скопје.
- Видоески Божидар 1999в: *Географската терминологија во дијалектиите на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје.
- Видоески Божидар 2000а: *Прашалник за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас*, ИМЈ, Скопје.
- Видоески Божидар 2000б: *Фонолошки бази на говорите на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје.
- Видоески Божидар 2000в: *Текстови од дијалектиите на македонскиот јазик*, ИМЈ, Скопје.

Видоески Б., Димитровски Т., Угринова-Скаловска Р. и Конески К. *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Скопје 1998.

ГБР: *Грчко-български речник*, БАН, Институт за български език, София 1994.

Гортан-Премк Даринка 1997: *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд.

Давкова-Ѓоргиева Светлана 2004: *Лексиката на говорот на селото Чифлицик-Демирхисарско*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Давкова-Ѓоргиева Светлана 2009: *Дијалектните именувања на исайкиите во македонскиот јазик од јужнословенски и од балканистички аспекти*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Давкова-Ѓоргиева Светлана 2013: *Од лексиката поврзана со ичеларството на македонскиот јазичен ареал*, Научен собир во чест на Благоја Корубин, „Значењето низ просторот и времето“, Скопје 2013 (во печат).

Дрвошанов Васил 1993: *Кајларскиот говор*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, посебни изданија кн. 21, Скопје.

Дрвошанов Васил 2005: *Анајомската лексика за човеки во македонските говори*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Јашар-Настева Оливера 1962/63: „Македонските калки од турскиот јазик“, *МЈ*, XIII-XIV, Скопје, стр. 109-172.

Јашар-Настева Оливера 2001: *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*, Скопје.

Јашар-Настева Оливера 1974: *Прилог кон истражувањето на лексичките балканизми во македонскиот јазик*, Скопје.

Киш Маријана 1996: *Дијалектната лексика од областа на расипителниот свет*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Киш Маријана 2010: *Лексички, зборообразувачки и морфолошко-граматички особености на македонските дијалекти*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, посебни изданија, кн. 69, Скопје.

Конески Блаже 1982: *Историја на македонскиот јазик*, Култура, Скопје.

Конески Блаже 2004: *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје.

Конески Кирил 1995: *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*, „Бона“, Скопје.

Конески Кирил 1999: *Правописен речник на македонскиот литературен јазик*, Просветно дело, Скопје.

Лаброска Веселинка 2002: „Градскиот кичевски говор (генерациски разлики)“, *Македонски социолингвистички и филолошки итеми*, Совет за македонски јазик на Република Македонија, Скопје, стр. 137-144.

Лаброска Веселинка 2008: *Кичевскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Македонски дијалектѝен аѝлас – ѝролеѝомена, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2008.

Макаријоска Лилјана 2007: *Сѝудии од исѝорискаѝа лексиколоѝија*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Макаријоска Лилјана 2011: *Лексикаѝа од областа на исѝоријаѝа на медицинаѝа*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Маленко Билјана 2012: *Шѝѝѝскиоѝ ѝовор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Пеев Коста 1999: *Речник на македонскиѝе ѝовори во јуѝоисѝочниоѝе еѝејски дел, ѝом 1*, НИП „Студентски збор“, Скопје.

Пеев Коста 1972: *Фразеолошкиѝе изрази во македонскиоѝ јазик*, МЈ XXIII, Скопје.

Пеев Коста 1999/2002/2004/2006: *Речник на македонскиѝе ѝовори во јуѝоисѝочниоѝе еѝејски дел*, Скопје.

Пеев Коста 1976: *Земјоделскаѝа ѝерминологија во македонскиѝе дијалектѝи*, МЈ, XXVII.

Правоѝис на македонскиоѝ јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 2017.

РМЈ – *Речник на македонскиоѝ јазик 1,2,3*, Институт за македонски јазик, Скопје 1961/1965/1966, Скопје.

РЦЈ – Петковић С., *Речник црквенословенскоѝа језика*, Сремски Карловци, 1935.

Савицка Ирена, Спасов Људмил 1997: *Фонологија на современиоѝ македонски сѝандарден јазик*, Детска Радост, Скопје.

Селишчев А.М. 1981: *Полоѝ и неѝовоѝо бѝлѝарско население*, Наука и изкуство, Софија.

СМР – *Срѝскохрваѝско-македонски речник*, „Македонска книга, Просветно дело“, Скопје 1989.

СРЈ – *Современный русский язык, лексика*, „Просвещение“, Москва 1977.

Стањек В. Ј. 1971: *Свеѝоѝ на живоѝниѝе во слики*, Култура, Скопје.

Стефановска-Ристеска Фани 2008: *Лексичко-семантичка анализа на ѝемаѝскоѝо ѝодрачје облака и облекување во македонскиоѝ сѝандарден јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Стоевска-Денчова Еленка 2009: *Именување на роднинскиѝе односи во македонскиѝе дијалектѝи од словенски и балканисѝѝички асѝектѝ*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

ТБР – *Турско-бѝлѝарски речник*, Държавно издателство „Наука и изкуство“, Софија 1962.

Трајкова Катица 2002: *Лексикаѝа на Сѝаниславовиоѝ ѝролоѝ*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

ТРМЈ – *Толковен речник на македонскиот јазик*, том I, II, III, IV, V, ИМЈ, Скопје 2003-2012.

ТРС – *Турецко-рускиот словарь*, Издателство „Рускиот јазик“, Москва 1977.

Толковен речник на българиот език, МАГ -77, Софија 1997.

Угринова-Скаловска Радмила 1979: *Слоарословенски јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.

Угринова-Скаловска Радмила 1994: *Слоаредбена граматика на словенскиот јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.

Француско-македонски речник, „Македонска книга, Просветно дело“, Скопје 1992.

Цветановски Гоце 2004: *Општествениот промени и дијалектниот на македонскиот јазик*, Општествените промени и јазикот, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Цветановски Гоце 2004: *Каришјачкиот говор - Скопско (со посебен осврт на синтаксата)*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Цветановски Гоце 2010: *Каришјачкиот говор на фонолошките бази во граничните зони на западниот македонско наречје (врз примери од скопскоблатинскиот и западнохрватскиот говор)*, Конференција и заседание на Комисијата за фонетика и фонологија при Меѓународниот славистички комитет, Скопје 2010.

Цветановски Гоце 2010: *Говорот на Македонците во Мала Преспа (западнохрватскиот говор)*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Џубалевска Мери, Макаријоска Лилјана 2013: *Лексиката на коменитарот кон Погодиновиот исалир*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Ширилова Велика 2001: *Голем лексикон на српски зборови и изрази*, Топер, Скопје.

Латиница:

Bezljaj France 1976-2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana.

Divković Mirko 1980: *Latinsko hrvatski rječnik*, Zagreb.

Klaič Bratoljub 1966: *Veliki rječnik stranih riječi*, Zora, Zagreb.

RCJHR – *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, Zagreb 1991.

Simeon Rikard 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb.

Skok Petar 1971-74: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb.

Snoj Marko 1997: *Slovenski etimološki slovar*, Mladinska knjiga, Ljubljana.

Šipka Danko 1998: *Osnovi leksikologije I srodnih disciplina*, Matica srpska, Novi Sad.

Škaljić Abdulah 1965: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", Sarajevo.

СПИСОК НА ИСТРАЖЕНИ И ОБРАБОТЕНИ ПУНКТОВИ

1. ЖИДИЛОВО
2. КРКЉА
3. ГРАДЕЦ/ДУРАЧКА РЕКА
4. ГАБЕР
5. ЛУКЕ
6. ОГУТ
8. РАНКОВЦИ
9. ПСАЧА
10. КРАТОВО/ШЛЕГОВО
11. КНЕЖЕВО
12. ДОЛНИ СТУБОЛ
13. СТРАЦИН
15. ШОПСКО РУДАРЕ
16. МУРГАШ
17. ЖЕГЃАНЕ
18. ЧЕТИРЦЕ
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ
22. КЛЕЧОВЦЕ
23. ДУМАНОВЦЕ
- 23а. МАТЕЈЧЕ
24. РОМАНОВЦЕ
- 24а. БУЧИНЦИ/БУЈКОВЦИ
25. ОРАШАЦ
26. ПАВЛЕШЕНЦИ
29. НЕМАЊИНЦИ
30. КНЕЖЈЕ
31. ПРЕВОД
32. ДИВЛЕ
33. БЕЛИМБЕГОВО
36. ЦРЕШЕВО
37. ЉУБАНЦЕ
- 37а. БРОДЕЦ
38. БАРДОВЦИ
39. КУЧКОВО
40. ВРАТНИЦА
41. ЛЕШОК
42. БРЕЗНО
43. ТЕАРЦЕ
44. РАКОТИНЦЕ
45. ТЕТОВО

- 46. САРАЌИНЦЕ
- 47. МИЛЕТИНО
- 47а. Г. СЕДЛАРЦЕ
- 47б. УРВИЧ
- 47в. БРОД (ГОРА)
- 48. ЧЕЛОПЕК
- 49. ТУМЧЕВИШТЕ
- 50. ВОЛКОВИЈА
- 51. ПОЖАРАНЕ
- 52. ПЕЧКОВО
- 53. БАЛИН ДОЛ
- 54. КУНОВО
- 55. ЛЕУНОВО
- 57. МАВРОВО
- 58. ЖЕРНОНИЦА
- 59. ТРЕБИШТЕ
- 59а. ОБОКИ
- 60. РОСТУШЕ
- 61. ГАЛИЧНИК
- 64. Г. КОСОВРАСТИ
- 65. БАНИШТЕ
- 66. ДЕБАР
- 67. ГОРЕНЦИ
- 68. ГАРИ
- 69. ЛАЗАРОПОЛЕ
- 71. ЕФЛОВЕЦ
- 72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК
- 73. ЦЕПИШТЕ
- 74. КЛЕЊЕ
- 74а. СТЕБЛЕВО
- 75. МОДРИЧ
- 76. ЈАБЛАНИЦА
- 78. ЛУКОВО
- 79. РЖАНОВО
- 80. БОРОВЕЦ
- 81. ВЕВЧАНИ
- 81а. ВИШНИ
- 82. ГЛОБОЧИЦА

85. СТРУГА
86. РАДОЖДА
87. ВОЛИНО
88. БОТУН
89. ВРБЈАНИ
92. БЕЛЧИШТА
93. ОРОВНИК
94. ОХРИД
95. РАМНЕ
- 95а. КОЈНСКО
96. ПЕШТАНИ
99. ТРПЕЈЦА
100. ЉУБАНИШТА
101. ЛЕСКОЕЦ
102. СТЕЊЕ
103. ЉУБОЈНО
106. АРВАТИ
107. ПРЕТОР
108. ЦАРЕВ ДВОР
109. РЕСЕН
110. ЃАВАТО
113. КРУШЈЕ
114. РЕЧИЦА
115. СМИЛЕВО
116. ДИХОВО
117. ДРАГОШ
118. КАНИНО
120. БУКОВО
121. КУКУРЕЧАНИ
122. ЖИВОЈНО
123. СКОЧИВИР
124. ПАРАЛОВО
125. ДОБРОМИР
127. ПУТУРОС
128. ТОПОЛЧАНИ
129. КРУШОВЈАНИ
130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.)
131. Д. ДИВЈАЦИ
134. ПРОСТРАЊЕ
135. ВРАНЕШТИЦА
136. КНЕЖИНО
137. ДУШЕГУБИЦА/ПОПОЕЦ
138. ЛЕШНИЦА

141. ТАЈМИШТА
142. БУКОЈЧАНИ
143. ТУИН
144. СВЕТОРАЧА
145. М. БРОД
146. ТОПОЛНИЦА
147. ЗВЕЧАН
148. САМОКОВ
149. Г. БЕЛИЦА
149а. БРЕЗНИЦА
150. ЗДУЊЕ
151. Н. БРЕЗНИЦА
152. НЕРЕЗИ
155. РАКОТИНЦИ
156. ДРАЧЕВО
157. ЗЕЛЕНИКОВО
158. ДРЖИЛОВО
159. КАТЛАНОВО
162. ЛУГУНЦИ
163. БАШИНО СЕЛО
164. КАРАБУНИШТЕ
165. МЕЛНИЦА
166. ЦРКВИНО
169. ГРНЧИШТЕ
170. ИЗВОР
171. НЕЖИЛОВО
172. СТРОВИЈА
173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.)
176. БОГОМИЛА
177. НИКОДИН
178. ТРОЈАЦИ
179. ВАРОШ
180. ПРИЛЕПЕЦ
183. ДУЊЕ
184. ПОДЛЕС
185. ГРАДСКО
186. ПРАВЕДНИК
187. ВИТОЛИШТЕ
190. СТАРАВИНА
191. РОЖДЕН
192. КОНОПИШТЕ
193. БАРОВО
194. ВАТАША

197. МАРЕНА
198. КЛИСУРА
199. МИРАВЦИ
200. КОНСКО
201. СТОЈАКОВО
203. ФУРКА
205. ПИРАВА
206. НИКОЛИЧ
207. ДОЈРАН
208. КОСТУРИНО
209. МУРТИНО
210. НОВО СЕЛО
211. ГАБРОВО
212. МОКРИЕВО
213. СМОЛАРЕ
214. СТИНЕК
215. ПИПЕРОВО
216. РОБОВО
218. НИВИЧИНО
219. ПОДАРЕШ
220. ВЕЉУСА
221. КОНЧЕ
222. ДУКАТИНО
225. ДЕДИНО
226. РАДОВИШ
227. ЉУБОТЕН
228. НИКОМАН
229. ДОЛНИ БАЛВАН
230. ШТИП
232. СУДИЌ
233. БОГОСЛОВЕЦ
234. ЛЕЗОВО
235. СПАНЧЕВО/СОКОЛАРЦИ
236. ЗЛЕТОВО
237. ЛЕСНОВО
238. ДРЕВЕНО
239. ПРИПЕЧАНИ
240. ГРАТЧЕ
241. КОЧАНИ
242. ВИНИЦА
243. КОСТИН ДОЛ
246. САСА
247. КАМЕНИЦА

248. КАЛИМАНЦИ
249. БЛАТЕЦ
250. ЛАКИ
253. КИСЕЛИЦА
254. ДЕЛЧЕВО
254а. ЗВЕГОР
255. ТРАБОТЕВИШТЕ
256. СТАР ИСТЕВНИК
257. МАЧЕВО
260. ПЕХЧЕВО
261. БЕРОВО
262. ДВОРИШТЕ
263. КРНАЛОВО
264. ГАБРЕНЕ
265. МЕНДОВО
267. РАЗДОЛ
267а. БЕЛИЦА
268. КРЕСНА
269. БРЕЖАНИ
270. ПОКРОВНИК
270а. ЛЕШКО
271. ОСЕНОВО
272. БИСТРИЦА
274. БЕЛИЦА
275. РАЗЛОГ
276. БАНСКО
276а. ЕЛЕШНИЦА
277. СТОЖА
278. КРЕМЕН
279. ДЕБРЕНЕ
280. РОЖЕН
281. ХРСОВО
282. ОСИКОВО
283. ГРМЕН
284. ДЕЛЧОВО
285. ПИРИН
286. ЛЕХОВО
287. ГАЈТАНИНОВО
288. ГОДЕШЕВО
289. ЖИЖЕВО
290. ВОЛАК
291. ЗРНОВО
291а. СТАРЧИШТЕ

292. Г. БРОДИ
293. КРУШЕВО
294. РУПЕЛ
295. БУТКОВО
296. ЧИФЛИЦИК
297. САВЕК/КУЛА
298. ФРАШТЕНИ
- 298а. ДЕРВИШАН
299. ПЛЕВНА
300. КАЛАПОТ
301. СКРИЖЕВО/КЛЕПУШНА
302. ЗИЈАХОВО
303. КАЛЕНДРА
304. СЕКАВЕЦ
305. СУХО
306. ВИСОКА
307. НЕГОВАН
309. БАЛИВЕЦ
310. АЈВАТОВО
311. МУТУЛОВО
312. КУКУШ
313. ПАТАРОС
- 313а. СНЕВЧЕ (ШТЕМНИЦА)
314. КРЕЦОВО
315. АМБАР КОЈ
316. ГРАДОБОР
317. КИРЕЧ КОЈ
318. КУЛАКИЈА
319. ВАТИЛАК
- 319а. ВАРДАРОВЦИ
320. ИЛИЦИЕВО
322. БАРОВИЦА
323. ГУМЕНЦЕ
324. МАЧУКОВО
325. ТУШИН
326. С'БОТСКО
327. КОРНИШОР
328. ЦРНЕШЕВО
330. В'ДРИШТА
331. ЕНИЦЕ-ВАРДАР
332. ПЛАСНИЧЕВО
333. МОНОСПИТА/ЈАНЧИШТА
334. ВРТОКОП/ЛИПОХАР

336. МАНДАЛЕВО
337. ЛУКОВЕЦ
338. ВЛАДОВО
339. САРАКИНОВО
340. ТРЕСИНО
341. ЧЕГАН
342. СТРУПИНО
343. Г. ПОЖАРСКО
344. ПОПАДИЈА
345. ОСТРОВО
346. КАТРАНИЦА
346а. БИРИЛЦИ
347. РАНЦИ
348. ТРЕМНО
348а. ЛИПИНЦИ
349. ЕМБОРЕ
350. ЕКШИ СУ
352. ЗЕЛЕНИЧ
353. П'ТЕЛЕ
354. ВОШТАРАНИ
355. ПОП'ЛЖАНИ
356. Д. КОТАРИ
357. БУФ
359. МОКРЕНИ
360. ЗАГОРИЧАНИ
361. ГОРЕНЦИ
362. ТИОЛИШТА
363. БАПЧОР
365. ХРУПИШТА
366. БОГАТСКО
367. МАРКОВЕНИ
368. ДОБРОЛИШТА
369. ЕЗЕРЕЦ
369а. СНИЧЕНИ
370. ГАЛИШЧА
373. НЕСТРАМ
374. ГРАТЧЕ
375. Д'МБЕНИ
376. КРЧИШТА
376а. ЛОБАНИЦА
377. В'МБЕЛ
377а. ВРЪНИК
380. ВИШЕНИ

- 381. КОНОМЛАДИ
- 381а. ГАБРЕШ
- 382. РУЉА
- 383. ОШЧИМА
- 384. ГЕРМАН
- 385. ГЛОМБОЧАНИ
- 386. ЛЕСКА
- 386а. ПУСТЕЦ
- 387. Л'К
- 388. НИВИЦИ
- 389. ШУЛИН
- 390. ГРАЖДЕНО
- 391. БОБОШЧИЦА
- 391а. ДРЕНОВЕНИ
- 392. СЛИМНИЦА

Изворен научен труд
811.163.3'282.2(497.751)
81'28

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
МАКЕДОНИСТИКА 18 – 1/2019

ДУШКО ДЕСПОТОВСКИ

ГОВОРОТ ВО СЕЛО СИРИЧИНО – ТЕТОВСКО

Трудот е примен на 11.6.2019 г.

Р е ц е н з е н т и: проф. д-р Веселинка Лаброска,
проф. д-р Гоце Цветановски

ГОВОРОТ ВО СЕЛО СИРИЧИНО – ТЕТОВСКО

ВОВЕД

Предмет на обработка на овој магистерски труд е говорот во селото Сиричино којшто се наоѓа во долнополошката котлина или уште позната како Долни Полог, а која претставува дел од поголемиот северозападен регион – Полог, кој се дели на Горни и Долни Полог. Центар на долнополошката котлина е градот Тетово, кој е распослан, пред сè, во рамничарскиот дел од подножјето на Шар Планина.

Поголемиот дел на долнополошката котлина го сочинуваат две области, Подгор и Поселје. Тоа се подрачја кои се простираат североисточно од градот Тетово. Ваквото делење на Полог е старо, уште во XI век се споменуваат два Полога - Горни и Долни, според текот на Вардар.

Горни Полог со центар Гостивар, ја опфаќа јужната половина на Полог, додека Долни Полог, со центар Тетово, ја зафаќа северната половина.

Областа Подгор ја сочинуваат потшарпланинските села што се наоѓаат во подножјето на Шар Планина, од градот Тетово на југозапад, па сè до граничното село Јажинце на североисток. Денеска, дел од населените места во Подгор спаѓаат во рамките на општина Теарце, додека другиот дел (населените места кои според старата територијална поделба спаѓаа во општината Вратница) денеска се во состав на општина Јегуновце.

Поселје, пак, се простира по течението на реката Вардар, од селото Палатица на југозапад до селото Јегуновце на североисток. Селата се од рамничарски тип и гравитираат од двете страни на реката Вардар. Речиси сите села во Поселје спаѓаат во рамките на општината Јегуновце.

Селото Сиричино чијшто говор е предмет на обработка на овој магистерски труд се наоѓа во Долни Полог, на територијата на Општина Јегуновце, во денешните граници на Република Македонија, чиј атар се издига на еден дел на планината Жеден и од десната страна на течението на реката Вардар. Селото е рамничарско, на надморска висина од 390 метри. Во селото има црква „Св. Петка“ за којашто се претпоставува дека потекнува од XVIII век кога била изградена мала црква, којашто во 1884

година била обновена. Ова село е оддалечено 18 км од градот Тетово. Атарот зафаќа простор од 10,2 км². Тука шумите зафаќаат површина од 579 ха. Обработливата површина зафаќа околу 207 ха, додека пак пасиштата 14 ха. Селото е средно по големина, населено со чисто македонско население, па така селото во 1961 год. броело 761 жител, а во 1994 год. бројот се намалил на 435 жителя. Во 1947 година ова село броело 19 фамилии со 91 куќа. (Трифунски 1976: 448).

Покарактеристично за селото е тоа дека Сиричино се дели на неколку маала, и тоа на: Горно (или Бегор) Маало, Долно или Јанчо/Јанчео Маало и Сретсело. Источно од селото на планината Жеден е местото викано Царичино или Брце (се смета дека прво тука било селото, па потоа било преселено подолу). Денеска селото брои околу 80 куќи, односно од 300 до 350 жители. Според информаторите немаме некои посигурни податоци за тоа колку е тоа старо, но судејќи по пописот што е правен во XV и XVI век кога во селото се попишани 20 христијански семејства, можеме да заклучиме дека тоа датира од многу одамна. Според податоците кај Селишчев, селото Сиричино на почетокот на дваесеттиот век броело 59 куќи со 520 жители (Селищев 1929: 22).

Во однос на потеклото на името на ова село, поопширни податоци ни дава Љубица Станковска (Станковска 1995: 268–269). Според податоците наведени кај Станковска, името на селото *Сиричино* (Тетовско) во форма на *Ш-и-р-ч-н-а* е забележано во турскиот опширен пописен дефтер од 1452–1453 год. (Соколовски 1976: 91), а во турскиот опширен пописен дефтер од 1467–1468 год. селото е запишано како *Ширичина* (Соколовски 1971: 332). Во обликот *Сиричино* ојконимот е регистриран во турскиот пописен дефтер од 1568–1569 год. (Соколовски 1984). Според Љубица Станковска, ојконимот **Сиричина* е образуван со посесивниот прид. суфикс *-ин* во формата за ж. р. *-ина*, а во неговата основа лежи личното име *Сирица*. Тоа е деминутивно име изведено од *Сиро* со антрополошкиот суфикс *-ица*. Според неа и личното име *Сиро* е изведено по пат на скратување од некое сложено име од типот на антропонимот *Сирослав* (составено од морфемата *сиро-* од стсл. прид. *сирѣ* со значење на 'лишен' и од морфемата *-слав* од стсл. им. *слава* (Станковска 1995: 268–269). Според кажувањата на информаторите за населувањето на ова село се знае дека многу одамна Сиричино било населено главно со население од соседните македонски села Озормиште, Желино, Бојане и Церово кои денеска се чисто албански. Покрај ова население среќаваме и жители од Порече.

Порано населението во Сиричино главно се занимавало со земјоделство и со сточарство, за разлика од денес каде поголемиот дел од луѓето работат во индустријата, во фабриките во Јегуновце и во Тетово, додека пак земјоделството и сточарството им е секундарна работа. Во

селото главно се сее пченка и пченица. Жителите на ова село најблиски контакти одржуваат со селата Туденце, Шемшово, Јегуновце, а исто така и со градот Тетово. Трговски и културно ова село гравитира пред сè кон градот Тетово. Говорот во селото Сиричино е чист македонски говор, којшто дијалектно спаѓа во северната група говори.

Материјалот што е предмет на обработка во овој магистерски труд е собиран според *Прашалничкој за собирање материјал за Македонскиот дијалектѝен атлас* (Видоески 2000). Прашалникот се состои од неколку делови од кои ние работевме главно според теренскиот дел од Прашалникот, кој е и основна алатка за собирањето на дијалектниот материјал. Анализата на говорот се состои од: опис на современата состојба на гласовниот систем, историски промени на гласовите, преглед на состојбата на акцентот, разгледување на граматичките категории на сите зборовни групи, преглед на синтаксичкиот систем, краток осврт на лексиката и на топонимите од атарот на селото, а на крајот се приложени текстови од селото Сиричино. Анализата на овој говор ја правиме во согласност со современите методи и принципи на обработка на дијалектен материјал. Главни информатори беа Убавка Трпковска и Тодор Трпковски (познат како Тоде), двајца сопружници родени во селото Сиричино, кои и ден денеска живеат во ова село.

Тодор Трпковски е роден во селото Сиричино во 1927 година. Завршил основно образование (четврто одделение) во Сиричино на српски јазик. Дваесет години живеел во Сиричино, потоа заминал да работи како пекар во Скопје 38 години, при што доаѓал во селото од време на време за викендите, а потоа на стари години му се вратил на селскиот живот, на старото огниште.

Убавка Трпковска е родена во 1929 година во селото Сиричино, каде што завршила основно образование на српски јазик. Како млада, неколку години живеела во Сиричино, потоа заминала да живее во Скопје и на старост пак се вратила да живее во Сиричино.

Петранка Трпчевска, родена во селото Сиричино во 1941 година, е исто така една од информаторките од којашто успеавме да снимиме и запишеме неколку приказни и случки коишто се поместени на крајот на овој труд. Голема благодарност упатувам и до мојот татко Тоше Деспотовски, роден во 1962 година, кој живее во селото Сиричино и од кого се запишани неколку приказни и случки.

Првите пишани податоци за Полог и за дијалектите во Полошко ги сретнуваме во книгата на Афанасиј Селишчев *Полог и ево болгарское население*, забележани лично од него со теренско истражување во далечната 1914 година, а објавени како обемна студија во Софија во 1929 година, (Селишчев 1929) преобјавена во Софија во 1981 година како фототипно издание, каде што имаме интересни податоци за овој регион од

јазичен, од демографски и од историско-културолошки аспект.

Во досегашната дијалектолошка литература од македонски лингвисти овој говор не бил предмет на одделно научно проучување, освен во рамките на дијалектните истражувања и на обработката на одделни дијалектни прашања од страна на академик Божидар Видоески во трите тома на *Дијалектните на македонскиот јазик* (види: библиографија), а исто така собрани се и објавени неколку текстови од говорот на ова село во книгата на Божидар Видоески „*Текстови од дијалектните на македонскиот јазик*“ (Видоески 2000: 395). Градскиот тетовски говор бил предмет на истражување во педесеттите и во шеесеттите години на 20 век во трудовите на Трајко Стаматоски, што исто така ни беше солидна основа за споредба (види: користена литература). Се разбира, како најзначаен труд којшто во голема мера придонесе за релевантни споредби со другите делови на вратничко-полошките говори и вреднување на опишуваниите јазични црти на говорот на Сиричино, ни послужи монографијата *Врајничко-полошкиите говори – духовна ризница* (од авторите Веселинка Лаброска, Убавка Гајдова, Светлана Давкова-Ѓоргиева, Гоце Цветановски и Дарко Томовски) којашто е објавена во 2012 година и која донесува комплетен дијалектолошки опис врз база на нов дијалектен материјал, исто како и нашиот магистерски труд, што овозможува споредби од синхрониски аспект.

При обработката на темата ги користевме и лингвистичките трудови што обработуваат материјал од другите македонски дијалекти на сите јазични рамништа, не само за правење на споредби меѓу одделните македонски наречја, туку и како образец за тоа како треба да изгледа еден магистерски труд од областа на дијалектологијата којшто претставува комплетен опис на говор. Како појдовна точка ни беа трудовите: *Каришијачкиот говор, Кривојаланечкиот говор; Говорот во Ѓосипиварскиот крај, Кајларскиот говор, Дојранскиот говор, Радовишкиот говор, Говорот на селото Кула – Серско; Говорот на селото Чифлицик – Демирхисарско, Кичевскиот говор, Говорот во Мала Преспа* и др. трудови (види: користена литература).

Упатуваме голема благодарност до сите информатори (и веќе споменатите и оние од кои добивавме само одделни информации потребни за допрецизирање на одделни јазични особености) за големото богатство на информации коешто го добивме од нив, не само приказни и вистински случки, прераскажувани од колено на колено, туку и народни песни, во кои е вграден духот на жителите од овој крај, а сето тоа ни помогна да го забележиме изворниот чист говор на селото Сиричино, без што не можеше да се реализира овој труд.

1. ФОНЕТИКА

1.1. ВОКАЛЕН СИСТЕМ

Вокалниот систем на говорот во селото Сиричино се состои од следниве фонеме:

и		у
	ǎ	
е		о
	а	+ ѓ

Функција на силабема врши и вокалното *р*.

Вокалите *е* и *и* се предни вокали, *о* и *у* се задни, додека пак *а* и *ǎ* се средни вокали.

Овој говор за разлика од стандардниот јазик познава уште еден вокал, а тоа е вокалот од среден ред */ǎ/*. Со овој темен вокал е добиен шесточлен вокален систем којшто е најраспространет на македонската дијалектна територија. Се јавува не само во северните говори, туку и во сите источни и јужни дијалекти и на еден тесен појас по западната јазична периферија (Видоески 1978: 81).

Гласот *ǎ* се јавува како континуант на носовката **o* (само во одредени позиции), на секундарниот *ъ* и како рефлекс на вокалните *р* и *л* (*р*, *л*) во група со *р* и *л*, и заменува вокали со слична артикулација во зборови од туѓо потекло.

Темниот вокал во овој говор се среќава, како што веќе истакнавме погоре, и наместо секундарниот ер (*ъ*₂) во коренот на зборот: *л'ǎже*, *м'ǎла*, *м'ǎска*, *ш'ǎнко* и сл.

Исто така овој глас го среќаваме во ономотопејски зборови со експресивно значење: *б'ǎцка*, *с'ǎска*.

Во овој говор сите вокали во однос на дистрибуцијата, освен темниот вокал *ǎ*, можат да стојат во сите позиции на зборот, на почетокот, во средината и на крајот од зборот. Примери: *'авиџон*, *'арџаӣ*, *б'ос̄џан*, *б'ербер*, *в'еџар*, *Душко*, *'имењак*, *Марко*, *млад'ожења*, *'оџлаф*, *'орман*, *'офџа*, *п̄ешкир*, *п̄ушка*, *р'окчиња*, *с'ело*, *с'ено*, *ч'еџма*, *џ'ами(j)а*, *ш'ами(j)а*, *ш'ише*.

Во сиричинскиот говор можат да се јават и долги вокали *а:*, *и:*, *е:*, *о:*, кои се јавуваат по губењето на некои согласки што се наоѓаат во интервокална позиција (*ј*, *в*, *х*, *д* и др.) па така вокалите, доаѓајќи во непосреден допир, се стегаат, па двете еднакви самогласки се изговараат како еден глас со малку поголема должина.

аа > *а:*: *в'ика:*, *д'а:м*, *да:*, *к'ол'ка:*, *кач'уа:*, *к'оџа:*, *м'ала:*, *м'а:ло*, *р'а:ш̄и*, *сн'а:*, *ш̄'ол'ка:*, *'уба:*;

oo > o: *ḡ'oīo*; *m'alo*; среќаваме и асимилација во групата *avo* > *io* при што се добива *oo*, а потоа *o*: *k'ol'ko*: (*k'ol'koo* < *k'ol'kio* < *k'olkivo*) *'ol'ko*;

ee > *e*: *v'e*; *жн'е:m*, *н'е:сӣа*, *см'е*;

ии > *и*: *зм'и:че*, *шам'и:че*.

Губењето на вокалите во интервокална позиција (кое е карактеристично за западното наречје) се среќава редовно при допир на проклитика со глаголска форма што почнува со вокал. Ако на нивниот спој се најдат два вокала, вокалот од клитиката се испушта, па така имаме: *ḡ-'идеш*, *ḡ-'изеде*, *ḡ-'уӣера*, *ḡ-'уӣеӣал*, *м-инӣер'есӣра*, *к-'идеш*. Ваква појава е карактеристична за македонскиот јазик и особено доаѓа до израз во говорите со третосложен акцент (Видоески 1957: 43).

За разлика од сиричинскиот говор, во соседниот каршијачки говор, поточно во североисточниот каршијачки тип, темниот вокал /ǎ/ не се среќава во вокалниот систем, додека пак во југозападниот каршијачки тип овој вокал се јавува како маргинална фонема (Цветановски 2004: 19).

1.1.1. ИСТОРИСКИ ПРОМЕНИ НА ВОКАЛНИОТ СИСТЕМ

* ǝ

Носовката од заден ред * ǝ во говорот во Сиричино во коренски морфеме го дала рефлексот /y/: *вр'ук*, *вр'укина*, *ḡ'олӯй*, *ḡ'уска*, *ж'елудник*, *з'уби*, *к'ӯина*, *муж*, *м'ужи*, *м'ука*, *м'ӯино*, *м'ушко*, *'обруч*, *й̄ӯӣ*, *й̄'ӯӣец*, *рӯй*, *р'ука*, *сӣ'ӯӣало*, *ср'ӯга*, *с'уди(j)а*, *с'убо̄ӣа*, *скӯй*, *ӣ'ӯга*, *й̄ок'ук̄нина*, *й̄р'уба* и др.

Носовката од заден ред се развила во у и во другите наши дијалекти во целиот појас што го зафаќаат северните говори (Видоески 1988: 157). Ваков тип на замена на носовката од заден ред се среќава и во тетовскиот говор. За разлика од говорот во селото Сиричино и долнополошкиот говор во целина (сп. Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 36), основната замена на овој стар назал на целата територија од горнополошкиот говор е темниот глас ǎ, кој претставува типична црта (Поповски 1970: 27).

Имаме неколку исклучоци каде што носовката од заден ред * ǝ преминала во темен глас /ǎ/, што секако се должи на влијанието од говорот на горнополошките села, па имаме: *ḡ'н'ǎсен*, *ḡ'н'ǎса*, *ḡ'ǎс*, *ḡ'ǎзар*, *ḡ'ǎзечки*, *к'ǎса*, *к'ǎснаф*, *ка̄де/ка̄ј* и сл.

Интересни во овој говор се и остатоците од инструментална форма *д'ǎњум*, *н'окум*, кои денес се прилози.

Замената на * ǝ во суфиксите е различна од онаа во коренот, во сите суфикси * ǝ преминува во /a/, како што е и во повеќето македонски говори.

Во глаголкиот суфикс *-на* носовката **o* преминува во */a/*, па имаме: *в'икна, д'иџ-на, л'еџна, џ'адна, џ'обеџна, ск'окна, сџ'еџна*.

Носовката **o* дала рефлекс */a/* и во наставките за трето лице множина за сегашно и минато определено несвршено време (имперфект): *б'ера, б'ереа, в'икаа/в'икаја, џл'едаа/џл'едаја, д'ера, џ'ера, џџ'еџаа/џџ'еџаја* (се среќаваат и двојни форми).

Носовката **o* преминува во */a/*, исто така, и во општата форма на именките од женски род: *џл'ава, к'ука, н'оџа*.

Вокалот */a/* се јавува како рефлекс на назалот **o* и во примерите: *з'ајак, џ'ајак, џај'ажина*, појава карактеристична и за гостиварскиот говор (Поповски 1970: 28).

Во трето лице множина од презент од помошниот глагол *сум* имаме *са*: *к'аде са д'еџаџа/к'ај-са д'еџаџа*; додека пак во гостиварскиот говор што се однесува до помошниот глагол *сум* во трето лице множина, се среќава формата *сџџ*: *каде сџџ деџаџа* (Поповски 1970: 28).

Тука сретнавме и мал број примери со премин на **o* > *o* во примерите: *н'абобре, џ'оџок, џџ'оџон*.

**e*

Носовката од преден ред **e* дала вредност иста како и во другите македонски говори, т.е. има рефлекс */e/*, па имаме: *брес, џр'еда, џр'еоџа, џл'еда/џл'еа, д'еџе, м'есо, м'есеџ, џеџ, џ'еџок, реџ, св'еџи, св'еџеџ, џџ'ел'е, џџ'еџина, ч'едо* и сл.

Мешање на носовките, што настанало во нашиот јазик во 12 век, не е познато во овој говор, па така имаме: *ј'език, ј'еџрва, ј'еџула* (сп. и во тетовскиот говор *(ј)еџула, (ј)едро, (ј)език, (ј)еџула, (ј)ечи, (ј)ечмен*; (Стаматоски 1956: 227).

Изговорот на *e*, кое совпаднало со етимолошкото *e*, е чист како и во другите наши говори. Отстапување претставува лексемата *з'ајак*, која во ваква форма се јавува и на поширока територија, при што Видоески смета дека оваа форма во нашиот јазик била внесена од друга дијалектна средина, било директно или индиректно (Видоески 1953: 157).

**o*

Во говорот во селото Сиричино, во коренот на зборот, големиот **o* преминува во */o/*, па имаме: *бос, б'очва, б'озојна, в'ошка, в'ошлосан, дош, џој, џџ'окму*.

Во префикси за **o* го среќаваме рефлексот */o/*: *з'овре, с'обра, с'обере, с'оџне, с'оџна, с'обуе, с'оџише, с'обл'ече*.

Кај суфиксот *-ъв* имаме рефлекс /o/: *в'акоф, к'акоф, св'еакоф, ӣ'акоф*.

Кај суфиксот *-ък* имаме рефлекс /o/: *н'изок, ӣ'еӣок, ӣл'ӣӣок, ӣ'есок, р'едок, сл'адок, ӣ'ежок, ч'еӣвр̄ӣок*.

Кај предлогот *съ* имаме рефлекс /o/: *со-н'е̄го, со-м'ене, со-ӣ'еро, со-л'а̄сно, со-зр'авје, со-ср'е̄ка*, така и во префиксите, *с'о̄йна, с'обира, с'о̄ише, с'осве* за разлика од кривопаланечкиот говор каде што се среќава двојна замена во предлогот *съ*: *с̄ас-мене, с̄ас-не̄га*, а во поисточните села *сос-Марко* (Стоевска - Денчова 2004: 28).

Стариот предлог *въ* во говорот во селото Сиричино гласи у: *'Иде у-̄граӣ, вл'а̄га у-в'ода, се-к'ӯӣе у-к'а̄да, у-к'ӯка* и сл. Наместо префиксот *въ-* се употребува *у-*, пр: *'унук, 'удоец, 'удојца, 'унӯира, 'удена, 'унесе, 'ул'е̄гна*, но имаме *ф̄ӣ'орник*.

Во членската морфема за машки род *-о̄ӣ*, **ъ* се рефлектира во /o/: *св'а̄ӣо̄ӣ, с̄ӣ'оло̄ӣ*.

По аналогија, како и во другите македонски говори, на *-ок* завршуваат и именките со некогашниот вторичен **ъ*: *м'озок, в'осок*, појава карактеристична и за градскиот тетовскиот говор (Стаматоски 1956: 228).

**ь*

Малиот ер **ь* во говорот во селото Сиричино се рефлектира во /ǎ/. Примери: *в'ǎздǎн, дǎн, д'ǎноо̄ј, д'ǎнǎска, Д'ǎница, се с̄ӣ'ǎмни, ӣ'ǎмница, ӣ'ǎнко, ц'ǎф̄ӣи*.

За разлика од сиричинскиот, во каршијачкиот говор пак етимолошкиот **ь* преминал во /e/ во сите позиции: *ден, д'енеска, в'езден* и слично (Цветановски 2004: 38), истиот случај е и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 29).

Во одредени случаи малиот ер (**ь*) преминува и во /e/: *ӣес, с'е̄га, с̄ӣ'ебло, Ches, ч'ес̄ӣо, ӣ'е̄ине* и сл.

Во суфиксите среќаваме рефлекси /e/ и /a/:

Примери со рефлексот /e/ во суфиксот *-ел*: *к'о̄ӣел, 'орел, сврд'ел*, за *ч'ешел* имаме *ч'ешел'* и сл., но покрај *-ел* имаме и *-ал*: *к'о̄ӣал, 'орал, ӣ'е̄шал*;

Кај суфиксот *-ем* имаме исто така /e/: *ј'арем*.

Рефлексот /e/ се јавува и во суфиксите *-ен, -ец* и *-ер*. Примери:

Во суфиксот *-ен*: *'арен, б'ол'ен, бесен, з̄н'ǎсен, з̄р'озен, з̄л'аден, д'аден, ж'еден, м'ӯӣен, 'овен, р'ажен, ч'уден*;

Во суфиксот *-ец*: *в'енец, ж'ивец, ј'азоец, ј'арец, кв'асец, к'онец, к'омарец, Мак'едонец, ӣ'ал'ец, ӣ'ӯӣец, сл'е̄ӣец, с̄ӣ'арец, ск'о̄ӣјанец, ӣ'анец, ӣ'е̄ӣ'офчанец, ц'е̄ӣец*.

Во суфиксот *-ер* имаме /e/: *з̄абер* и др.

Лексемите 'оцеӣ, 'рбейӣ, 'овес се изговараат исто како и во стандардниот јазик.

Секундарен ер (**ʔ*₂)

Секундарниот ер (**ʔ*₂) во овој говор во коренот на зборот дал *ʔ* како што е и рефлексот од носовката **ʔ*: б'а̄дник, л'а̄же, м'а̄гла, з'ам'а̄л'и, м'а̄ска, ӣ'а̄нок.

Секундарниот ер (**ʔ*₂) што се јавил пред сонантите *р*, *л*, *м*, *н* на крајот на зборот различно се рефлектирал. На крајот на зборот дал различни резултати:

- Во говорот во селото Сиричино групата **tlʔ* дала рефлекс -ал во глаголските л-форми: д'ошал, м'о̄гал, 'о̄ӣишал, ӣ'екал/ӣ'ечел, р'екал, ӣ'екал, додека пак во гостиварскиот говор оваа група дала друга вредност *tl* > *ол* во глаголските л-форми: дошол, о̄ӣишол, рекол, ӣ'екол и др. (Поповски 1970: 29). Пред крајното *л* во групата **tl* во вратничкиот говор имаме *а*: р'екал, с'екал (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 36).

- групата **trʔ* во сиричинскиот говор дала рефлекс -ар, па имаме: в'еӣар, д'обар, 'ӣӣар, м'одар, 'осӣар, за разлика од гостиварскиот говор каде што оваа група дала рефлекс -ер, в'еӣер, в'еӣер, б'исӣер (Поповски 1970: 29), додека пак во вратничкиот говор оваа група најчесто се реализира како -ар: 'ӣӣар, м'одар, 'осӣар (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2013: 36). Во некои примери во сиричинскиот говор оваа група преминува и во -ор, па имаме: с'е'екор, б'ӣгор, ч'екор.

- групата **tnʔ* преминува во -ум, што значи вторичниот вокал пред /*m*/ е заменет со /*y*/, пример: с'едум, 'осум, сум, сед'умдесе, ос'умдесе, не сум со полна лабијализација.

- *tv* > *оф*: ј'азоец, м'рӣоф, м'рӣ'оец;

- *tn* > ј'а̄ганица.

Секундарниот ер (**ʔ*₂) пред сонантот /*n*/ се рефлектирал во /*u*/: 'о̄гин.

Во говорот во селото Сиричино турскиот суфикс -*liik* се предава со -лок, што значи со полн вокал, а не со /*ā*/: б'офчалок, б'екарлок, но имаме 'ацилак наместо 'ацилок, како што е во тетовскиот говор (Стаматоски 1956: 230).

**ē*

Во сиричинскиот говор овој широк глас, како и во другите западномакедонски говори (Вратничко-полошките говори – духовна ризница 2013: 37), се рефлектира најчесто во /*e*/:

*ѣ > е: бел, бeф, век, в'енец, ѓоре, ѓреф, ѓр'еoiша, д'едо, ј'адеф, л'еио, л'еи, л'ево, м'есио, мл'еко, мл'екара, и'есок, с'нек, с'енка, с'екира, сл'еи, сл'еиц, цел, ц'ефка, цр'ево, ц'ена, ц'едило и сл.

Во сиричинскиот говор среќаваме и замена на *ѣ во /а/, особеност што овој говор го поврзува со другите северни говори (Стаматоски 1956: 232), примери: 'ораф, 'Ораије, 'орие, ион'едалник, ир'ава.

Вокално *ј и *г

Во говорот во селото Сиричино вокалното *ј ги дало следниве рефлекси /ǎл/, /лǎ/, /у/. Зад дентални согласки вокалното *ј преминало во /лǎ/, па имаме: д'лǎго, сл'ǎнце, сл'ǎза, сл'ǎнчоǎл'еиц, сл'ǎйка, сл'ǎбица, ил'ǎче, ил'ǎчник. Рефлексот /лǎ/ се среќава само по забните согласки, односно во примерите каде што во скопскоцрногорскиот и во граничните српски говори се јавува рефлексот /лу/, (Стаматоски 1956: 232) којшто во сиричинскиот говор е непознат.

Рефлексот /ǎл/ се среќава во примерите: вǎлк, вǎлци, вǎлна, ǎллѝа, жǎллѝ/жуѝ, жǎлчка, кǎлне, мǎлзе, н'аиǎлни, и'ожǎлѝе, иǎлно. Кај тетовскиот говор пак *ј преминало во /оу/ во следниве примери: воуќ, воуна, жоуќка, иоуно и сл. (Стаматоски 1956: 232). Континуантот /ǎл/ за вокалното *ј е распространет на една поширока дијалектна територија во која спаѓаат јужните македонски говори (кајларскиот, леринскиот, костурскиот, гевгелискиот, кукушкиот, серскиот, лагадинскиот и гоцделчевскиот), западните периферни говори сè до Тетово и во дел од централните говори (на еден тесен појас по долината на Вардар, од Скопје до Бабуна) (сп. Дрвошанов 1993: 29).

Зад лабијални согласки на цела територија вокалното *ј има рефлекс /у/: б'уа, кук, м'уња, и'уковник, ир'одужи наместо ј'аболко имаме ј'абука и сл., додека пак во гостиварскиот говор се среќава формата ј'абулка (покрај ј'аболко) каде што имаме премин на л > ул (Поповски 1970: 30 – 31).

Вокалното /р/ се јавува во сите позиции што се карактеристични и за стандардот и претставува рефлекс на старото вокално *г: врвоѝ, крс, ирс, ирсѝењ итн. Во одредени случаи вокалното *г во сиричинскиот говор дало и рефлекс /ǎр/: зǎрно.

Интересни се случаите кога гласот /р/ се наоѓа на апсолутниот почеток и тогаш пред него се развива извесен вокален елемент: ǎрǎа, ǎрш, ǎрѝи.

1.2. КОНСОНАНТСКИ СИСТЕМ

Консонантскиот систем во говорот од селото Сиричино се состои од следниве фонемии:

експлозивни	фрикативни	африкати	сонанти
полувокал			
<i>ḡ t k</i>	<i>ʃ s ʃ x</i>	<i>ʧ ʧ ḳ</i>	<i>h – ɦ j</i>
<i>b d z</i>	<i>v z ʒ</i>	<i>s ʃ ʧ</i>	<i>ʎ</i>
			<i>l – l'</i>
			<i>ʀ</i>

Л и Л'

Овој говор разликува денталноалвеоларно */l/* и алвеоларно */l'/*, односно тврдо */l/* и полумекко */l'/*, но треба да се истакне дека понекогаш полумекото */l'/* може да се слушне и како меко, односно исто по изговор како и српското */lʲ/*. Во текстовите што се собрани на терен и се поместени на крајот на трудов се потрудивме да предадеме доследен фонетски запис, односно таму каде што слушавме меко */lʲ/* тоа е предадено со знакот за мекиот латерал */lʲ/*. Во погорниот систем на сонанти означени се само два латерали бидејќи полумекиот и мекиот изговор на */l'/* всушност се само алофони на една фонема.

Тврдото */l/* има образување како и во стандардниот јазик. Овој глас се изговара повеќе пред вокалите од заден и среден ред */a/, /o/, /y/, /ä/* пред консонантите и на крајот на зборот.

Пред */a/*: *б'ла̄зо, в'ила, в'лакно, в'ла̄га, ѓ'лава, д'ошла, з'ла̄ӣо, 'ӣгла, к'обила, к'ола, л'амба, м'а̄гла, м'ла̄ӣ, м'ла̄да, п'ила, п'ла̄че, р'екла, с'ала̄ӣа, с'ила, с'ӣр'ела* и сл.; пред */o/* имаме исто така изговор на тврдо */l/*: *б'ело, в'идело, кр'ило, лош, л'озје, л'оза, м'асло, м'рзло, с'едло, с'ело, с'укало, ч'ело* и сл.; пред */y/*: *ѓ'луф, ѓ'луо, ѓ'лушец, лук, л'убенца, 'о̄гла, 'о̄глувна, сл'уша, сл'ужи, сл'учка*; пред */ä/* имаме *сл'а̄за, сл'а̄бица, сл'а̄йка, п'л'а̄че, п'л'а̄чник* и сл., примери со тврдото */l/* пред консонант се следниве: *'алва, 'алӣан, б'олно, б'алкон, б'елка, д'ӣгалка, з'а̄лва, с'илно, п'он'едалник, с'ӣолче* и сл. Исто така се среќаваат примери со тврдо */l/* на крајот од зборот: *в'икал, ѓол, дал, дол, б'иол, п'ӯнел, 'имал, кол, кал, к'о̄шел, мал, 'орел, п'рал, п'е̄ӣал, п'ӣил, с'ӣол, п'ӯнел, цел* и сл.

Полумек изговор на */l'/* се среќава доста често во овој говор, па така, не само што се изговара на местото на старото палатално */l'/*, туку и пред вокалите од преден ред */e/* и */u/*, примери: *б'ил'е, д'ал'е, д'ебел'и, ја̄гл'ен, ја̄дел'е, л'е̄ӣо, л'е̄во, Л'ешок, л'ӣще, м'ил'ион, п'ол'е, п'е̄п'л'и, р'екл'е, ф'ӣӣл'и* (овој позициски мек изговор нема понатаму да го одбележуваме во текстот); исто така и на крајот од зборот се среќава мек изговор на */l'/*:

б'ил'бил', к'о̄ӣил', м'ан̄ӣил', њ'р'и(j)а̄ӣел', р'езил', р'одӣӣел', сл'ужиӣел', ш'емел', ч'ешел'.

Полумек изговор имаме и пред вокалите /a/, /o/, /y/ пред консонантите и на крајот од зборот во одредени лексеми.

Пред вокалот /a/, имаме полумек изговор на /a'/: *б'ол'а, 'ил'ада, к'аил'а, к'ошул'а, к'удел'а, Мил'ан, н'едел'а, њ'осӣел'а, с'ел'ак, ч'ешл'а, шл'ака,* итн.; исто така пред /o/ среќаваме полумек изговор на /o'/: *б'осил'ок, 'Ил'о;* пред /y/ имаме: *вил'ушка, кл'уч, кл'ука, л'ӯӣи, л'ӯӣи, л'уди, л'ӯӣӣа, њл'ука, се л'ӯӣи* и сл.

Пред согласки особено пред /k/ и /ç/: *б'ол'ка, б'ил'ка, жел'ка, м'ол'ци, с̄ӣӯӣал'ка, шк'ол'ка, шк'ол'ке, ш'ӯӣел'ка* и во лични имиња: *К'офил'ка, Недел'ко.*

Во сиричинскиот говор епентетското *l' е изгубено во примерот *з'емја*, појава карактеристична и за каршијачкиот говор (Цветановски 2004: 44). Епентетското /l'/ се чува во формите *с'абл'а* и *чкр'а̄ил'а* коишто се карактеристични за говорот кај постарите жители на селото Сиричино, додека кај помладата генерација веќе се слушаат форми без епентетско /l'/ како во стандардниот јазик: *с'абја* и *чкр'а̄ӣја*. Што се однесува до билабијалното /j/, коешто е познато во градскиот тетовски говор, (Стаматоски 1956: 237) во говорот во селото Сиричино, а исто така и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 32) ваков изговор не се среќава.

Н и Њ

Во овој говор старото палатално *n' напивно затврднало пред вокали од преден ред во следниве примери: *ја̄г̄не, к'ане̄ӣ, кн'ӣг̄а, н'е̄г̄а, н'еа, н'е̄гоф, н'е̄гоо, н'е̄го, н'е̄јзин, н'е̄гоа, ним, н'ива, н'ивна, н'ичива, н'ика̄ӣ* и сл.

Мек изговор на старото палатално *n' е зачуван во примерите: *б'а̄ња, бр'а̄ња, б'ӯӣӣњ, в'ӣӣња, к'аме̄њ, к'аме̄ња, к'оре̄ња, ко̄њ, м'е̄њаа, 'о̄г̄ӣњ* (се среќава и форма со затврднато н: *'о̄г̄ин*), *њ'е̄ња, с'а̄ња, св'ӣња, се кл'а̄ња, цр'е̄шња* и др. Кај глаголите во несвршен вид: *кл'е̄кӣња, л'е̄г̄ӣња, з'а̄ӣӣња.*

Во сиричинскиот говор се среќава и ново јотување, па така, мекото /њ/ се добило со јотување во позиции од следниов тип, во *ње-(<н̄је)*: *брз'а̄ње, вла̄г̄а̄ње, г̄л'е̄да̄ње/г̄л'е̄а̄ње, зн'аче̄ње, к'о̄ӣа̄ње, ја̄де̄ње, 'има̄ње, с'еде̄ње, њл'е̄ӣе̄ње, њр'еде̄ње, њере̄ње, с'ире̄ње, ш'е̄ӣа̄ње;* јотување во *ња-(<н̄ја)*: *ја̄де̄ња, вр'а̄ӣчӣња, ја̄јцӣња, њил'ӣња, њр'асӣња, ш'ел'ӣња, р'аме̄ња,* појава карактеристична и за гостиварскиот говор (Поповски 1970: 34). Мекото /њ/ го среќаваме и кај изведенките *б'ӯӣӣӣе, с̄ӣр̄њ'ӣӣӣе* и сл.

Во некои случаи /њ/ се добило по аналогича, пример: *б'ӯӣӣњ, д'рма̄њ.*

Гласоѝ Ј

Во говорот во селото Сиричино гласот /j/ се изговара исто како и во стандардниот јазик, со неколку исклучоци, и тоа, пред вокали од заден ред имаме чување на гласот /j/: *јаре, јабука, јагодо, јава, јазоец, јагне, јајца, ја, јасика, јарем, јорџан, јавор, јунец, јунак, Јордан, Јоан, Јошко* и сл.

Среќаваме примери каде што се губи /j/ на почеток на зборот пред вокалот /e/: *'едан, еи, 'еднаи, 'Евреин, 'есен*, појава карактеристична и за градскиот тетовски говор (Стаматоски 1956: 236), колебање се јавува кај помошниот глагол (*ј*)*е* (за 3. л. едн. сегашно време), (*ѝ*)*ој* (*ј*)*е криф*), но во секојдневниот говор почесто се слуша во зборот *јесен* и изведенките од него: *јесен, јесен'о-време*.

Во средината на зборот меѓу два вокала /j/ обично не се слуша: *беа, вее, д'ојдоа, в'идоа, к'осеа, кр'оач, м'есеа, м'оа, н'осеа, ѝр'ае, се м'ие, ѝв'оа, ѝр'ае, з'аедно*. Гласот /j/ исто така не се слуша и во групата *-уе*, примери: *бојад'исуе, вар'осуе, к'уѝуе, к'ажуе, ѝуѝуе* и сл.

Гласот /j/ во групата *и-а*, во зависност од лицето што зборува, но исто така и во зависност од брзината на изговорот, обично не се слуша, па имаме: *н'осу(ј)а, ѝр'у(ј)аѝел', ѝу(ј)а, р'аку(ј)а, ѝеѝсу(ј)а, фам'ил'у(ј)а*.

На крајот од зборот, /j/ е асимилирано во соседниот вокал кај формите на заповедниот начин: *ѝи – ѝѝѝе* (лит. *ѝиј– ѝѝѝе*), *скр'и-се, ѝокри-се*. Ваква појава се среќава и во кривоपालанечкиот говор (Стоевска - Денчова 2004: 36).

Како и во говорот во селото Сиричино така и во тетовскиот говор имаме ново /j/, добиено од *е* и *и* по загубата на интервокалното *в*, и место *и* во брзиот изговор, пр: *ѝојдо < ѝоведо; м'ојѝе < м'оѝѝе*. Дали ќе се употреби или не гласот /j/ во извесен број случаи, сепак зависи од брзината на изговорот на зборовите од страна на говорителот.

Х

Гласот /x/ во сиричинскиот говор, или наполно исчезнал, или пак е заменет со некој друг глас. Според Видоески (1981: 5) овој глас во северните говори и на поголемиот дел од Западна Македонија наполно се загубил без да остави никакви траги (Стоевска - Денчова 2004: 40).

Во почетокот на зборот гласот /x/ се загубил без трага и пред вокал и пред консонант *'абер, ар'ами(ј)а, 'алва, 'амбар, 'адеѝ, 'арно, 'иѝар, 'ил'ада, л'еѝ, 'оро, 'оца, 'убоо*.

Во интервокална позиција гласот /x/ не е заменет со /в/ или /ф/, како што е во други говори, туку наполно се изгубил: *ѝл'уа, ѝр'аор, д'оаѝа, д'уа, м'аам, м'еур, ѝазуа, ѝердуе, р'ааѝ, сн'аа, ср'еа, с'уо, с'ааѝ*, во 3 л. мн. *в'икаа, д'ојдоа, к'оѝаа, н'осеа, 'ораа, ѝред'адоа, с'едоа* итн. +

Во финална позиција и пред согласка $x > v$ (ϕ): *беф, врф, ѓреф, д'увна, з'асијанаф, 'имаф, ј'авна, к'ожуф, м'авна, меф, 'ораф, и'аднаф, и'ердуф, с'иромаф, си'анаф, суф*.

Гласот $/x/$ се јавува само во зборови од туѓо потекло и кај извесен број словенски зборови, но самиот факт што овој глас може да се слушне, нè обврзува да го регистрираме, макар како маргинален во потсистемот. Овде ќе ги наведеме примерите од сиричинскиот говор во кои го забележавме овој глас: *'архиф, в'аздух, Јуџ'охром, Мих'ајло, охриѓанец, 'Охрид, и'ар'охиа, хр'ом, х'ијино//ијино, х'одник, х'аха*, но имаме *и'л'ек*.

Како причина за губењето на фонемата $/x/$ во македонскиот јазик Бл. Конески го истакнува фонолошкиот фактор. Гласот $/x/$ бил изолиран глас во нашиот консонантски систем, бидејќи не се вклучувал во колерацијата на звучните и беззвучните консонанти, што е, како што знаеме, основна консонантска корелација во нашиот јазик. Заправо еден феномен во реализирањето на таа корелација е и губењето на $/x/$, односно неговата замена со други консонанти, со што се отклонува една асиметричност на консонантскиот систем (Конески 1982: 91). Почетоците на процесот на губењето на гласот $/x/$ во нашиот јазик се околу 16 век (Конески 1982: 92).

Групата xv - во овој говор дала $/\phi/$: *ф'ала, фалб'аци(ј)а, ф'ака, ф'аји/в'аји* итн.

Гласот В

Во иницијална позиција гласот $/v/$ се чува пред сите вокали и сонанти: *в'ас, в'лакно, в'идел'е, вр'ајка, в'ише, верв'ерица, в'ика, в'ечера, в'еридба, вер'еници, в'ујко, в'ода, В'арвара, Вр'ујок, В'ардар*.

Испуштањето на иницијално $/v/$ во овој говор не е застапено.

Во говорот во селото Сиричино гласот $/v/$ пред беззвучни согласки преминува во $[f]$: *џ'лафче, Зр'афко, мр'афка, 'офца, 'офце, 'офјика, и'р'афка, ф'и'орник, ф'и'ор*.

На крајот на зборот $/v/$ редовно се обеззвучува: *буф, б'ереф/браф, в'идоф, џ'луф, џ'ајинаф, д'ојдоф, крф, к'ожуф, ниф, 'олкаф/ол'каф, и'аднаф, и'обеѓнаф, и'рф, и'ереф/ираф, р'укаф, суф, с'еднаф, и'олкаф/и'ол'каф, и'рчаф, 'убаф* и сл.

Консонантот $/v/$ се губи во продуктивните суфикси за именски образувања, кај заменските форми и кај некои глаголски форми. Примери: *б'укоец, ј'азоец, к'уйуа, м'екаа, м'арсоец, мр'и'оец, н'еѓоо, се с'обуа, и'еѓаец, и'рѓ'оец, и'оар, и'еј'оец, и'еј'оска р'ека, ч'уа* (<чува).

Карактеристична е замената на $*v\bar{z} > u$ во предлошка функција, па имаме: *'иде у ѓраји; у-р'оден крај*; како и во некои примери во почетокот на

зборот во улога на префикс: 'удојца, 'унуѝра, 'унесе. Но во некои зборови во префикс *вѣ>в: внук.

Кај именките /в/ се губи во интервокална позиција: б'иол, ѓ'ојдо (ѓ'оедо < ѓ'оведо), жиоѝ, Јоан, н'есѝа/н'есѝа, ч'уек, но имаме и зачувување во неколку примери: ј'авор, н'евол'а и сл. Слична ситуација е регистрирана во југозападниот тип на каршијачкиот говор каде што почесто се губи интервокалното /в/, но некаде и се изговара (Цветановски 2004: 26-27).

Кај итеративните глаголи имаме губење на /в/ кај глаголи изведени со суфиксот -ва: ѝ'оѝраа, ѝ'осѝаа, ѝр'еѝраа. Исто е и кај количествените заменки во формите за женски род: к'ол'каа, ѝ'ол'каа, 'ол'каа, за среден род к'ол'коо, ѝ'ол'коо, 'ол'коо, додека пак за множина имаме: к'ол'каај, ѝ'ол'каај, 'ол'каај.

Согласничката група -вр во сиричинскиот говор се зачувала: вр'аѝче, вр'ѝел'ешка, вр'ѝи, вр'ѝиѝоѝ, вр'еѝено, вр'ѝник, за разлика од гостиварскиот говор каде што во оваа согласничка група се губи /в/: раѝче (<врапче), Раѝчиѝиѝа (<Врапчишта) и сл., (Поповски 1970: 36).

*tj, *kj, *dj

Во овој говор прасловенската група *tj го дала рефлексот /ќ/, па имаме: Б'ожѝк, бр'аќа, вр'еќа, вр'аќа, вр'уќина, ѓ'аќе, д'офаќа, з'афаќа, к'уќа, обраќа, ѝр'аќа, ѝ'олноќ, св'еќник, св'еќа, ср'еќа, сф'аќа, св'аќа (роднина), ќе, к'ерка, к'ел'аф, ф'аќа и сл.

За прасловенската група *dj во говорот во село Сиричино го имаме рефлексот /ѓ/, па ги среќаваме следниве примери: в'аѓа, в'еѓа, ѓр'аѓанин, ѓр'аѓанка, ѓр'аѓа, ѓ'осѝоѓа, 'измеѓу, м'еѓа, м'еѓу, ѝр'еѓа, р'аѓа, р'ѓоса, р'ѓосан, ѝ'уѓо, ч'аѓе итн.

Групата ѝѝ<*tj се среќава во поограничен број примери: в'еѝиѝерка, ѓор'еѝиѝина, ѝ'еѝиѝера, св'еѝиѝеник.

Гласовите /ќ/ и /ѓ/ во сиричинскиот говор освен како рефлексии на погорните прасловенски групи, се среќаваат и во заемки: б'еќар, д'уќан, к'уѝуќ, к'ибриѝ, ѓ'ердан, ѓум, ѓ'аол, ѓ'еврек, ѓ'езве. За разлика од говорот во селото Сиричино, во тетовскиот говор карактеристични се /ќ/ и /ѓ/ добиени кога меконепчените к и ѓ се наоѓаат пред меките вокали /е/, /у/. Па така имаме: к'исела, к'иѝика, д'ејќе, р'уќе, н'оѓе, др'уѓа итн (Стаматоски 1956: 234).

Овде треба да ја нагласиме фонетската вредност на фонемите /ќ/ и /ѓ/ во сиричинскиот говор којашто е со изразита африкатизација, односно многу се приближува до изговорот на африкатите /ч/ и /џ/. Оваа специфика не е карактеристична само за говорот на Сиричино, туку и за поширокиот регион на полошките говори, односно е карактеристична и за

долнополошките и за горнополошките говори. Слична ситуација на изговор на /k/ и /z/ близок до /ч/ и /ц/ Гоце Цветановски регистрира во селото Нова Брезница кое припаѓа на југозападниот тип од каршијачкиот говор (Цветановски 2004: 31).

**stj, *skj, *zdj, *zgj*

Како и во старословенскиот јазик така и во сиричинскиот говор овие прасловенски групи дале рефлекси *шш* и *жд*, примери: *џушшџер*, *џр'обшшџа*, *кл'ешшџи*, *к'учшшџие*, *к'ушшшџа*, *моч'уришшџие*, *'оџнишшџие*, *шл'емшшџие*, *шшџо*, *шшџица*, *шшџишџка*, *џл'уж/џл'ужд*, *џл'уждошџ/џлуждошџ*, *дош/дожд*, *д'ождарник*, *д'ождоој* и сл.

1.2.1. КОНСОНАНТСКИ ГРУПИ И ИЗМЕНА НА КОНСОНАНТИТЕ

Во однос на консонантските групи коишто се карактеристични за говорот во селото Сиричино ќе ги споменеме следниве карактеристики:

Консонантската група *вн* се асимилирала во *мн*: *џумно*, *нав'имница*, *'одамна*, *р'амно*, *р'амница*, *р'амнина* и оваа група е карактеристична за повеќе наши дијалекти (Тошев 1950: 59), но среќаваме и *внук*.

Групата *мј* останала иста, неизменета, во примерите: *Д'амјан*, *з'емја*, *з'емјак*, *з'емјошџрес*, *л'амја*, *шл'емја*, *шшџамјан* и сл.

Групата *бн* > *мн*: *д'емне*, *с'емне*.

Среќаваме примери на дисимилација на групата *мн* > *мл*, примери: *мл'оџу*, *мл'озина*.

Групата *шс* кај различни зборови различно се променила, па така: *шс* > *шџ* > *шџи* кај *в'ашџа*, *шџуе/шџиуе*. Групата *шс* се зачувала во следниве примери: *шшџејси(ј)а*, *сшшџица*; кај зборот *шџ'овисан* имаме *шџ'ојсан*, односно тука групата *шџ* > *ш*.

шш > *шч* > *ч*: *ч'енка*, *ч'енца*;

ошшџ > *ошџ*: *'оценка*, *'оцени*, *'ошџица*; *шс* > *шџ* кај *џр'ашџи* (*'алишџобус*), *л'ивашџи*, *бр'ашџи*, *'ошџри* и сл.

Се зачувала согласничката група *-ски*: *бшшџолски*, *б'ероски*, *в'ардарски*, *ск'ошџски*, *шшџејоски* итн.

Измена на *с* > *ш* кај *л'ушшџа*.

Групите *сшџр* и *здр* се упростиле во *ср* и *зр* и со тоа се израмниле со етимолошките *ср* и *зр*: *с'есра*, *ср'ана*, *ср'ина*, *сра/сраф*, *ср'ојник*, *'осро*, *б'исро*, *б'исра*, *зр'аво*, *зр'авје*, *зраф*, *Зр'аве*, *'озрае*, *жр'ебе*, како и кај етимолошките: *срам*, *ср'ека*, *зрел*, *зр'ее* итн. Во каршијачкиот говор пак овие консонантски групи се зачувале: *сшџр'ажа*, *здр'аво* и сл. (Цветановски 2004: 46).

Во сиричинскиот говор се среќава и скратување на групата *-с̄ӣн* во *-сн*: *ж'алосен, ж'алосни, р'адосен, р'адосни*.

Консонантските групи како што се *-с̄ӣ, -ӣӣ, -жд* се упростуваат, така што согласката *ӣ* на крајот од зборот во најголем број случаи се губи: *брес, ѝриш, дош, ж'алос, л'ис, ѝрс, чис* и сл.

Звучните согласки на крајот од зборот се обезвучуваат: *брџ, бр'аӣучеӣ, ѓрој, ѓраӣ, л'еӣ, меӣ, мрас, ѝрас, рӣӣ, снџ, н'арој, 'ораф* и слично.

Во средината на зборот се слуша звучна согласка наместо безвучна во следниве примери: *'алӣобус – 'алӣобузи, м'ирис – м'иризој/м'ирисој – м'иризи/м'ириси*.

1.2.2. ГУБЕЊЕ НА КОНСОНАНТИТЕ

Се среќава редовно губење на крајното *ӣ* кај броевите, на пример: од 11 до 19 *дван'аесе, ѝрин'аесе, чеј'арн'аесе, ѝејн'аесе*, исто така и кај броевите од 20 до 90 *дв'аесе, ѝр'иесе, чеј'ир'иесе, ѝ'едесе, ш'еесе, сед'умдесе, ос'умдесе, дев'едесе*.

Кај зборот *дош* имаме губење на крајното *д*, додека пак кај множинската форма *д* се чува во *д'ождо:ј* бидејќи не се работи за финална позиција.

Што се однесува до губењето на одделни консонанти во интервокална позиција, во говорот во селото Сиричино се јавува само во некои поединечни случаи и зависи од темпото на зборување, но и од должината на зборот, т.е. од бројот на слоговите. Станува збор за губење на гласовите *д, ж, к, ѓ, ѓ*, во *тетро allegro* и тоа:

д во: *ќе-ѓо-'изваем; ќе-д'аем* (извадам, дадам), наспроти: *и ѓ-'извади(ј)а, и ѓ-'извае(ј)а* кај истиот говорител; *ќе-д'оје* (ќе-д'ојде), наспроти: *ќе-д'ојде* кај истиот говорител и др.

ж во: *не-м'оџем* (не можам), *м'оџи* и сл.

к во: *ка-д'ејџе* (како дете), но во самостојни прашања секогаш само: *ќ'ако*.

ѓ се губи во: *коај* (кога) *с'еа*, но во самостојни прашања само: *ќ'оѓај*, појава карактеристична и за градскиот тетовски говор (Стаматоски 1956: 240).

ѓ во: *ѝр'еска* (префеска).

в се губи во глаголската придавка: *забр'аено, најр'аено, 'ос̄ӣаено, ѝојр'аено*.

м се губи во зборот *з'еџем*.

д се губи при изговор на бројот *ѝ'еесе*.

1.3. АКЦЕНТ

Акцентот во село Сиричино е од западномакедонски тип, иако овој говор спаѓа во северната група говори. Северната група говори во поглед на акцентот не е монолитна, па така, според Видоески, западниот дел од овие говори акцентски се приклонува кон западното наречје, а источната група од северните говори има акцент карактеристичен за југоисточното македонско наречје. За западното македонско наречје карактеристичен е акцентскиот тип со фиксиран акцент на антепенултимата – на третиот слог од крајот на зборот независно дали зборот се зголемува со префикси и суфикси. Овој модел се протега не само во западниот дел од северните говори, односно во говорите од Долни Полог, туку и ја надминува јазичната граница меѓу западното македонско наречје и српските дијалекти од призренски тип, опфаќајќи ги говорите во Гора и Сретечка Жупа (Видоески, приредил Марковиќ 2007: 137).

Примери:

- кај именките:

б'ик – б'икоӣ – б'икоој – б'ика; в'а̄лк – в'а̄лкоӣ – в'а̄лкоој – в'а̄лка; в'ол – в'олоӣ – в'олоој – в'ола; л'е̄и – л'е̄боӣ – л'е̄боој – л'еба; ӣуӣ – ӣуӣоӣ – ӣуӣоој – ӣуӣа; к'ука – к'укаӣа – к'уке – к'укеӣе; ж'ена – ж'енаӣа – ж'ене – ж'енеӣе; д'ејка – д'ејкаӣа – д'ејке – д'ејкеӣе; в'оденца – вод'енцаӣа – в'оденце – вод'енцеӣе; брадајца – брадајцаӣа – брадајце – брадајцеӣе; ӣ'оӣенца – ӣ'оӣенцаӣа – ӣ'оӣенце – ӣ'оӣенцеӣе; л'убенца – л'убенце – луб'енцаӣа – луб'енцеӣе; р'аки(ј)а – рак'и(ј)аӣа – р'акие – рак'иеӣе; 'уше – 'ушеӣо – 'уши – 'ушиӣе; ј'ајце – ј'ајцеӣо – ј'ајца – ј'ајцаӣа; ӣ'енцере – ӣ'енцереӣо – ӣ'енцерӣња – ӣ'енцерӣњаӣа; саӣ'уњајца – саӣ'уњајцаӣа – саӣ'уњајце – саӣ'уњајцеӣе итн.

Кај именките *в'оденца – вод'енцаӣа – в'оденце – вод'енцеӣе; брадајца – брадајцаӣа – брадајце – брадајцеӣе; ӣ'оӣенца – ӣ'оӣенцаӣа – ӣ'оӣенце – ӣ'оӣенцеӣе; л'убенца – л'убенце – луб'енцаӣа – луб'енцеӣе*, имаме специфично акцентирање што се сретнува само во вратничко-полошките говори, бидејќи во овие позиции во другите западномакедонски говори акцентот паѓа на вториот слог, но третата мора од крајот на зборот, а во овој говор дошло до скратување на мората и хиперкоректност во третосложното акцентирање што се забележува и кај глаголскиот прилог (Видоески 1999: 115).

- кај придавките:

б'лак – б'ла̄га – б'ла̄го – б'ла̄ги; б'ол'ен – б'олна – б'олно – б'олни; кр'уӣен – кр'уӣна – кр'уӣно – кр'уӣни, кр'уӣноӣ – кр'уӣнаӣа – кр'уӣноӣо – круӣ'ниӣе; с'ил'ен – с'илна – с'илно – с'илни; з'аден – з'адна – з'адно – з'адни; з'ол'ем – з'ол'ема – з'ол'емо – з'ол'еми; и'арен – и'арена – и'арено –

шарени; в'исок – в'исока – в'исоко – в'исоки; ш'и́рок – ш'ирока – ш'ироко – ш'ироки – шир'оки(j)о̄ӣ – шир'ока̄ӣа – шир'око̄ӣо – шир'окӣӣе итн.

- кај глаголите во презент:

вл'ечем – вл'ечеш – вл'ече; 'идем – 'идеш – 'иде – 'идемо – 'иде̄ӣе – 'ида; ѵ̄ешачим – ѵ̄ешачиш – ѵ̄ешачи – ѵ̄ешачимо – ѵ̄ешачӣӣе – ѵ̄ешача; д'о̄зл'едам – д'о̄зл'едаш – д'о̄зл'еда – до̄зл'едамо – до̄зл'еда̄ӣе – до̄зл'едаа; сл'ужим – сл'ужиш – сл'ужи – сл'ужимо – сл'ужӣӣе – сл'ужа; ч'е̄йка̄м – ч'е̄йка̄ш – ч'е̄йка – ч'е̄йка̄мо – ч'е̄йка̄ӣе – ч'е̄йка̄а итн.

Кај глаголскиот прилог среќаваме третосложно акцентирање: *б'ерејки, в'икајки, зл'еајки, др'емејки, 'ӣӣајки, ѵ̄о̄ејки, р'ӣӣајки, с'еејки, ф'а̄рл'ајки, ш'е̄ӣајки.*

Што се однесува до акцентските целости, во говорот во село Сиричино, тие се познати, иако не во онаа мера како во западните македонски говори. Имаме образување на акцентски целости од именка и определба (придавки, заменки, броеви, глаголски придавки и некои прилози). Пр: *ш'ес-да̄на, с̄ӣо-века, ов'ја-људи, с̄ӣар'а-жена, колк'у/к'ол'ку-кила, су'о-месо, Зл'и-дол, Горн'о-Пол'е, м'ој-чук, ѵ̄р'ед-нос, ц'ел-век* итн.

Во одредени случаи акцентски целости можат да образуваат и предлози со именка, но кога тие претставуваат единствена значенска целост, односно претставуваат прилошка определба, пр: *ѵ̄р'е̄ӣ-вра̄ӣа, б'ез-вода, з'а̄ӣ-кука, ѵ̄р'е̄ӣ-нос.* Во други случаи пак, во сиричинскиот говор ваков тип акцентски целости на предлог со именка не се среќава, особено не со предлогот *у:* *у-з̄р'а̄ӣ, у-н'ива, до-д'рво* и сл.

Заповедниот начин и кратката форма од личните заменки исто така образуваат акцентски целости: *в'икни-з̄о, каж'ӣӣе-му, ѵ̄регн'ӣӣе-з̄о, реч'ӣӣе-им, д'риш-з̄и, 'еве-ме* и сл.

Акцентски целости се образуваат и со негација и глагол, со или без кратка заменска форма меѓу негацијата *не* и глаголот: *н'е-с̄ӣи, н'е-ѵ̄рај, н'е-дрем, н'е-сум, н'е-смо, н'е-можеш, н'е-мора, не-ми-з̄о-давај, не-ви-з̄и-земам, не-з̄а-виде.*

Тука се образуваат акцентски целости и кај зборови кои означуваат определени празнични денови: *Вел'уки-ч'е̄ӣвор̄ӣок/ ч'е̄ӣв'р̄ӣок, Вел'уки-ѵ̄е̄ӣок* итн.

Што се однесува до отстапувањето од третосложното акцентирање во говорот во село Сиричино се случува доста ретко, во зависност од лицето што зборува, поточно се забележува кај некои сложени именки што завршуваат на суфиксот *-ец:* *земјод'ел'ец* и сл. кои во множина имаат исто така акцент на вториот слог на крајот од зборот: *земјод'елци.* Кај повеќесложните именки кои означуваат припадник на некоја

националност исто така имаме отстапување од третосложното акцентирање: *Макед'онец, Слов'енец, Америк'анец* и сл.

Се среќаваат и некои зборови од туѓо потекло кои исто така имаат акцент на вториот слог од крајот на зборот: *офиц'ири, парламенѝ'арци, нив'оа*. Тука среќаваме парадигматски акцент, при што акцентот си го задржува истото место и во еднина и во множина: *офиц'ир/ офиц'ири, парламенѝ'арец/ парламенѝ'арци, нив'о/ нив'оа*.

Кај некои зборови од туѓо потекло во сиричинскиот говор акцентот паѓа на последниот слог: *ѝ'а'м'а'н, ја'з'а'к, факулѝ'еѝ, команд'анѝ*.

2. МОРФОЛОГИЈА

2.1. ИМЕНКИ

2.1.1. ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ КАЈ ИМЕНКИТЕ

Во истражуваниов говор именките ги разликуваат следниве граматички категории: род, број, определеност и падеж (во одредени случаи).

Род

Кај категоријата род во овој говор, исто како и во стандардниот јазик, се разликуваат три рода: машки, женски и среден род. Именките од машки род завршуваат на една од следниве наставки: *-ø, -и, -е, -о*.

Ќе ги наведеме следниве примери:

-ø: Аѝ'анас, браѝ, бик, Б'ојан, Б'ожин, В'ојкан, в'а'лк, вол, Горан, дош, Десѝоѝ, зѝ, Лоан, кум, коњ, Милан, муш, ѝоѝ, ѝ'еѝшал, ѝуѝ, Сѝ'ојан, ѝ'еѝѝин, ч'уек.

-а: ар'ами(ј)а, Б'ла'ѝоја, Б'о'ѝоја, в'ла'дика, Н'икола, 'оца, с'уди(ј)а, сл'у'ѝа, и'ура.

-е: В'асе, Гоце, К'рсѝе, М'иѝре, Пеѝре, Тоше.

-о: Б'ошко, Б'орко, в'у'јко, Душко, Др'еко, д'едо, Ж'ифко, Лошко, Марко, ср'ико, С'лафко, Сѝ'асо, ѝ'аѝѝко, Тр'ајко, ч'ичко.

Именките од женски род ги имаат следниве граматички показатели: *-а* и *-ø*.

-а: б'аба, вр'аѝа, Горица, ѝ'лава, Дуѝица, д'ејка, ж'ена, зм'и(ј)а к'обила, к'офа, к'ука, к'оса, кр'ава, к'оза, л'исица, м'ајка, м'ачка, М'иѝра, М'ара, н'ива, 'офа, Пеѝра, Перса, р'ука, с'есра, С'лафка, ѝр'ава, 'усѝа, к'ерка.

-ø: сѝ'арос, м'ладос, р'адос, в'ечер итн. Следниве именки: *в'ар (в'ароѝ), ж'ар (ж'ароѝ), крф (кр'воѝ), ѝ'есок (ѝ'есокоѝ), ѝ'еѝел (ѝ'еѝелоѝ), ѝр'ол'еѝ (ѝр'ол'еѝоѝ, ѝр'ол'еѝѝа)* почесто се јавуваат како именки од

машки род. Како што може да се види од примериве, кај именките кои завршуваат на консонант во овој говор се јавува колебање во родот, односно дел од нив се јавуваат како именки од машки род, примери: *Слаӣ му-е-к'рвоӣ*; *Дон'еси-џо в'ароӣ*; *Тури-џо 'овде ӣесокоӣ*, *ф'арл'и-џо ӣеӣелоӣ на-ӣ'окон 'онамо* итн. Вакво колебање на родот кај овој вид именки има и во соседниот каршијачки говор (Цветановски 2004: 52).

Кај именките од среден род како граматички показатели се употребуваат наставките *-о* и *-е*.

-о: *џојдо*, *дрво*, *'езеро*, *л'еӣо*, *к'ол'ено*, *мл'еко*, *'око*, *'оро*, *с'ело*, *с'ӣӣо*.

-е: *д'еӣе*, *џ'арне*, *д'ејче*, *ј'аре*, *ја̄гне*, *јајце*, *к'уче*, *к'олце*, *л'ице*, *м'а̄гаре*, *ӣ'ол'е*, *ӣ'ил'е*, *ӣр'асе*, *ӣ'ел'е*, *'уше* итн.

Број

Кај граматичката категорија број во сиричинскиот говор разликуваме три вида множина и тоа:

- обична
- избројана и
- збирна

Обичнаӣа множина кај именките од машки род се образува со следниве наставки: *-и*, *-е*, *-оој*, *офци* // *-ефци*.

Со наставката *-и* множина се образува кај двосложните и кај повеќесложните именки од машки род, исто така и кај дел од едносложните именки. Примери: *'амбар* – *'амбари*, *б'ацанак* – *бац'анаци*, *б'унар* – *бунари*, *в'алк* – *в'алци*, *џ'лушец* – *џ'луфци*, *џојдар* – *џојдари*, *др'уџар* – *др'уџари*, *д'евер* – *д'евери*, *кр'евеӣ* – *кр'евеӣи*, *к'ауч* – *к'аучи*, *коњ* – *к'оњи*, *к'осач* – *к'осачи*, *муш* – *м'ужи*, *м'ол'ец* – *м'ол'ци*, *'орел* – *'орл'и*, *'офчар* – *'офчари*, *ӣ'енџер* – *ӣ'енџери*, *р'ибар* – *р'ибари*, *ӣ'окмак* – *ӣ'окмаци* итн. Кај именките што завршуваат во еднина на *-к*, во множината оваа согласка *-к* преминува во *-ц* пред наставката *-и*.

Именките од машки род што завршуваат на *-а*, множина образуваат со наставката *-е*, па имаме: *ар'ами(ј)а* – *ар'амие*, *вл'адика* – *вл'адике*, *к'омиш(ј)а* – *к'омише*, *л'овци(ј)а* – *л'овцие*, *с'уди(ј)а* – *с'удие*, *сл'уџа* – *сл'уџе*, *ш'ура* – *ш'уре* итн.

Во сиричинскиот говор во најголем број случаи, со наставката *-оој* множина се образува кај едносложните именки од машки род, но има и такви случаи кога се јавува и кај некои двосложни именки: *броӣ* – *бр'одоој*, *двор* – *дв'ороој*, *дан* – *д'аноој*, *збор* – *зб'ороој*, *лак* – *л'акоој*, *кум* – *к'умоој*, *крал* – *кр'алоој*, *ӣој* – *ӣ'ојоој*, *ӣуӣ* – *ӣ'уӣоој*, *син* – *с'иноој*, *сӣол* – *сӣ'олоој*, *ӣр'ошок* – *ӣр'ошкој*, *џам* – *џ'амоој* итн.

Со наставките *-офици// -ефици* се образува множина што е карактеристична за фамилијарните и за роднинските имиња како и за некои именки што означуваат лица, па имаме: *в'ујкофици, д'едофици, з'еџофици, ч'ичкофици*, исто и *Маркофици, Ник'олофици, П'еџрефици, Тошефици*, форма што се употребува и во другите говори.

Што се однесува на именките од женски род, обичната множина се образува со наставката *-е*, а помал број именки што завршуваат на консонант множина образуваат со наставките *-оој*. Пример: *вр'ека – вр'еке, ѓл'ава – ѓл'аве, д'ејка – д'ејке, ж'ена – ж'ене, зм'и(ј)а – зм'ие, јаџода – јаџоде, јабука – јабуке, к'оза – к'озе, кр'ава – кр'аве, к'оска – к'оске, м'ука – м'уке, мајка – мајке, н'оџа – н'оџе, н'ива – н'иве, 'офици – 'офце, р'ука – р'уке, сн'аа – сн'ае, џр'ава – џр'аве, к'ерка – к'ерке, џоџ – џоџоој, крф – крв'оој, ноќ – н'окоој, в'ечер – в'ечери* итн.

Кај именките од среден род множина се образува со наставките *-а* и *-иња*. Примери за образување множина со наставката *-а* се следниве: *вр'еџено – вр'еџена, д'еџе – д'еџа, јаџе – јаџа, к'ол'ено – к'ол'ена, 'оро – 'ора, оџл'едало – оџл'едала, с'ирење – с'ирења, с'ело – с'ела, ч'ело – ч'ела* и сл. Примери на образување множина со наставката *-иња* се следниве: *жр'ебе – жр'ебиња, к'олце – к'олциња, маџаре – маџариња, м'аче – м'ачиња, џр'асе – џр'асиња, џил'е – џил'иња, џел'е – џел'иња, и'шице – и'шициња* итн.

Тука исто така се среќаваат и множинските форми од старата двоина *'очи, 'уши*, изведени од единските форми *'око, 'уше*.

Во говорот во село Сиричино како специфичност во категоријата број ќе ги споменеме и именките коишто се јавуваат само во единска или само во множинска форма т.е. *singularia tantum* и *pluralia tantum*.

Именките што спаѓаат во *singularia tantum* се именки коишто се користат само во единска форма и тие се обично именки што означуваат некаква материја, дејства, состојби, именки што веќе со единската форма означуваат некаков збир, збирно единство на предметите, како и сопствени именки, па имаме: *бр'ашино, в'ода, Гос'оџоџ, ж'ениџиџи(ј)а, зл'аџо, мл'адос, мир, м'уџиџиџа, н'ароџ, 'олово, џесок, р'адос, ср'ебро, с'ено, сџ'арос, сол, ч'ел'ад, ш'еќер* итн (Конески 1981: 220 – 221).

Како именки што претставуваат *pluralia tantum* ќе ги наведеме следните примери: *џрди, џаке, на'очаре//окаљке, н'ожичке, џаниџ'олане/џаниџ'олоне, 'ушнике, ч'аџе*.

Формите на *избројанаџија* множина се јавуваат само кај именки од машки род коишто во еднина завршуваат на консонант и тие најчесто одат со број пред себе, обично со бројот *два*, или со некоја количествена определба и затоа не се членуваат. Овие форми се образуваат со наставката *-а*, а додека акцентот најчесто паѓа на третиот слог од крајот на целата именска група, односно најчесто се образува акцентска целост. Во овој говор ваков тип на множина многу често се употребува. Примери:

дв'а-д'ана, два-м'есеца, дв'а-бика, дв'а-л'еба, два-б'иола, ѿр'и-овна, ѿей-ѿейла, ѿей-с'ааѿа, д'есей в'алка, сѿо-века, кол'к'у-ѿуѿа, кол'к'у-коѿла и сл. Формите на избројаната множина се употребуваат на поголемиот дел од македонската дијалектна територија, освен во југозападните македонски дијалекти (Лаброска 1999: 128).

Што се однесува до *збирнаѿа множина*, во сиричинскиот говор таа не е многу распространета, односно многу ретко се употребува. Формите за ваков тип на множина ги имаат следниве наставки *-ја*, *-је*, *-иѿиѿа*. Во овој говор наставката *-је* е многу поретка за разлика од наставката *-ја*. Пример: *ѿр'обиѿиѿа*, *д'рвја*, *кр'ил'ја*, *к'уѿиѿиѿа*, *кр'аѿиѿиѿа*, *л'исја*, *ѿерја*, *к'оѿиѿање*, *ѿрње*. Ке дадеме и неколку примери во реченица: *Собери-ѿи дрвја̀на, ѿа ѿ'осл'е и л'исјана, да-не-ѿр'оаѿам ја ѿо-ѿ'ебе; Пеѿѿалон оѿ-баба-ѿи има м'оѿу ѿ'арени ѿ'ерја, оѿ-кеј-ѿо-заѿ'аѿиѿа; Шѿрк'ојне има м'оѿу 'убаај кр'ил'(ја); У два̀наесе с'ааѿ на-ѿ'олноќ 'идел'е на-ѿр'обиѿиѿа и не-им-било сра; Влаѿам кеј-Горана у-двор, и-ѿиѿо-к'е-видим, к'уѿиѿиѿа д'рвја у-дв'ороф, к'ујзнае оѿ-к'еј-му-са, ѿи-украл од-н'еѿдека 'изл'еа; Ти св'е-са-'убаај кр'аѿиѿиѿа за-живење, Кој ке-'идеш на-ѿ'азар к'уѿи-ми к'оѿиѿање. Збирната множина доследно се чува и се употребува на целото западно наречје (Лаброска 2008: 48), (поинаку е во стандардот каде што се изместува употребата на збирномножинските форми и формално и функционално, в. Корубин 1986: 191- 201), а сиричинскиот говор, во поглед на малата фреквентност на збирната множина се вклопува повеќе во северните говори. Во соседниот каршијачки говор, ситуацијата во поглед на постоењето на формите за збирна множина и нивната употреба е речиси иста како и во сиричинскиот говор, па заклучокот на Цветановски дека „се случува еден процес на повлекување на збирната множина во полза на обичната немаркирана множина“ (Цветановски 2004: 128) е потполно важечки и за сиричинскиот говор. Во кривопаланечкиот говор, пак, како дел од северните говори, како наставки за збирна множина ги сретнуваме *-ја*, *-је*, пр: *д'убје*, *класје*, *класја* и сл., а во некои села пак од именките на *-ин* се употребуваат множински форми на *-ње*: *крк'лање*, *баѿјање* и сл. (Стоевска - Денчова 2004: 73).*

Падеж

Осѿаѿоѿи од сѿариѿе ѿадежни форми

Остатоци од старите падежни форми среќаваме главно кај некои прилози, и тоа се затврднати форми од инструменталната и локативната падежна форма: *ѿ'оре*, *д'ањум*, *д'ол'е*, *н'оќум*, *скр'иѿум*, *с'илом/с'илум*.

Примери: *Скр'иѿум се-ѿр'оѿна н'из-враѿа, и ка-ѿ'аол ѿ'обеѿна; 'Ако н'ејкеш м'илум, ке-с'акаш с'илум; Д'ањум сѿи и ѿ'осл'е ке-р'овариѿи н'оќум и сл.*

Остатоци од двоинската форма се: *дв'есѝа, дв'аѝуѝи, 'очи, 'уѝи*.

Во сиричинскиот говор, а исто така и на целото западно македонско наречје е зачувана општа падежна форма (*casus generalis*) од лични и роднински имиња од машки род, освен кај оние што завршуваат на *-а*, *Никола, Блаџоја, Б'оџоја*, како на пример: *Тр'иѝун/Тр'иѝуна, ѝ'аѝко/ѝ'аѝкоѝа, Годе/Годеѝа, Пеѝре/Пеѝреѝа* како и општа форма од именките *Бок/Б'оџа, вол/в'ола, ч'уек/ч'уека, коњ/к'оња*, како и други општи именки кои во соодветен контекст може да функционираат како сопствено име на одредено лице. Иста ситуација во поглед на формите на општата форма истакнува Цветановски како особеност за каршијачкиот говор (Цветановски 2004: 57).

Од истражувањата на терен (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 107), кај северните говори може да се констатира во дел од нив ситуација карактеристична за западномакедонското, а во другиот дел, ситуација карактеристична за југоисточното македонско наречје. Во говорот во селото Сиричино, дативниот однос се искажува со предлогот *на + оѝиѝа* именка во членувана форма или *на + оѝиѝа ѝадежна форма* ако се работи за лично име или именка што означува роднински односи, примери: *Пеѝра им-в'ика на-д'ецаѝа; Му-д'аде р'ибе на-Годеѝа; Р'ечи-му на-Пеѝреѝа; 'Иди з'еми-му ѝ'аре на-д'едоѝа* и сл.

За разлика од сиричинскиот говор, во вратничките говори пак ситуацијата во однос на дативната флексивна форма кај машките имиња што завршуваат на консонант е дека таа се чува и завршува на *-у*. Примери: *Му-д'адоф Пероѝу, Му-в'икам Б'инкоѝу, Му-р'екоф Сѝ'анкоѝу*. Исто така наставката *-у*, во датив, се сретнува и кај именките на *-а*: *Му-д'адоф Блаџоју, Му-в'икаф Николу* итн. Кај именките од машки род што завршуваат на *-о* и *-е*, во датив, во вратничкиот говор наставката е *-ѝу*: *Му-р'екоф Б'ореѝу, му-н'аручаф Гомчеѝу, му-д'адоф Тр'ајкоѝу, Ѓореѝу, Пеѝреѝу* итн. Ситуацијата е поинаква во градскиот тетовски говор и во блиските села, па сè до Теарце во Подгор и до Јегуновце во Поселието, каде што немаме дативни флексивни форми, туку дативните односи се изразуваат аналитички, односно со општата падежна форма (*casus generalis*) и предлогот *на*. Примери: *Му р'екоф на Горана; ...р'ечи му на Пероѝа; Му з'едоф на Тр'ајчеѝа* итн (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 44 – 45).

Во гостиварскиот говор пак, се среќава дативната форма и кај именките од женски род, пр: *Мариѝ, К'оѝи, Слафки* (Поповски 1970: 60), појава што не е застапена во говорот во селото Сиричино.

Определеност

Категоријата определеност формално е изразена преку тројниот член. Определеноста кај именките се изразува со следниве членски морфеми: *-оӣ, -ӣа, -ӣо, -ӣе; -оф, -ва, -во, -ве; -он, -на, -но, -не*.

Нашиот член е постпозитивен, т.е. се додава како наставка на именката. Службата да го определуваат предметот како познат е онаа особеност што ги врзува сите три наши члена, а тоа што ги дели е нивната служба да го определуваат предметот и пространствено, по неговото место. По потекло тој доаѓа од показните заменки (Конески 1967: 229 – 230). Тројниот член е особеност на западните говори, и нашиов говор со оваа карактеристика се приклучува кон западното македонско наречје.

Членските морфеми *-оӣ, -оф, -он* се додаваат на именките од машки род што завршуваат на консонант: *б'икоӣ, б'икоф, б'икон; в'олоӣ, в'олоф, в'олон; в'а̄лкоӣ, в'а̄лкоф, в'а̄лкон; з'е̄ӣоӣ, з'е̄ӣоф, з'е̄ӣон; м'ужоӣ, м'ужоф, м'ужон; н'осоӣ, н'ософ, н'осон; п'ӯӣоӣ, п'ӯӣоф, п'ӯӣон; ч'уекоӣ, ч'уекоф, ч'уекон*.

Со наставките *-ӣа, -ва, -на* членувани форми образуваат именките од женски род кои завршуваат на *-а*: *џ'аваӣа, џ'авава, џ'авана; д'ејкаӣа, д'ејкава, д'ејкана; к'осаӣа, к'осава, к'осана; к'офаӣа, к'офава, к'офана; с'есраӣа, с'есрава, с'есрана; т'р'аваӣа, т'р'авава, т'р'авана; ус'ӣаӣа, ус'ӣава, ус'ӣана*. Овие членови исто така се додаваат и на именките од машки род коишто завршуваат на *-а* и во еднина или во множина: *џ'роб'ӣӣаӣа, џ'роб'ӣӣава, џ'роб'ӣӣана; 'оцаӣа, 'оцава, 'оцана; сл'ӯгаӣа, сл'ӯгава, сл'ӯгана; суд'ӣ(ј)аӣа, суд'ӣ(ј)ава, суд'ӣ(ј)ана; ш'ураӣа, ш'урава, ш'урана*. Сите именки што завршуваат на *-а* во множина ги добиваат овие членски морфеми: *д'ецаӣа, д'ецава, д'ецана; ј'ајцаӣа, ј'ајцава, ј'ајцана; ма'чӣњаӣа, ма'чӣњава, ма'чӣњана; с'елаӣа, с'елава, с'елана*.

Со наставките *-ӣо, -во, -но* членувана форма образуваат именките од среден род што завршуваат на *-е* или *-о*: *д'е̄ӣе̄ӣо, д'е̄ӣе̄во, д'е̄ӣе̄но; л'ӣце̄ӣо, л'ӣце̄во, л'ӣце̄но; м'оре̄ӣо, м'оре̄во, м'оре̄но; 'око̄ӣо, 'око̄во, 'око̄но; п'р'асе̄ӣо, п'р'асе̄во, п'р'асе̄но; с'ело̄ӣо, с'ело̄во, с'ело̄но; к'уче̄ӣо, к'уче̄во, к'уче̄но*. Овие членски морфеми се карактеристични и за именките од машки род што завршуваат на *-о*: *в'ӯјко̄ӣо, в'ӯјково, в'ӯјконо; д'едо̄ӣо, д'едово, д'едоно; ч'ичко̄ӣо, ч'ичково, ч'ичконо*.

Кај именките од машки и од среден род кои во множина завршуваат на *-и* се додаваат членските морфеми *-ӣе, -ве, -не*. Овие форми се додаваат и кај именките од женски род кои во говорот во селото Сиричино во множина завршуваат на *-е*: *ба̄бе̄ӣе, ба̄бе̄ве, ба̄бе̄не; дед'офцӣӣе, дед'офцӣве, дед'офцӣне; ж'ене̄ӣе, ж'ене̄ве, ж'ене̄не; з'убӣӣе, з'убӣве, з'убӣне; ӣџ'л'е̄ӣе, ӣџ'л'е̄ве, ӣџ'л'е̄не; ја̄б'уке̄ӣе, ја̄б'уке̄ве, ја̄б'уке̄не; кок'ошке̄ӣе, кок'ошке̄ве, кок'ошке̄не; м'ужиӣе, м'уживе, м'ужине; оч'ӣӣе,*

'очиве, 'очине; *ī'eīl'ūīīe*, *ī'eīl'ūīve*, *ī'eīl'ūīne*; *sl'uzēīīe*, *sl'uzēve*, *sl'uzēne*;
'уишīīe, 'уишive, 'уишne.

2.2. ПРИДАВКИ

2.2.1. ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ КАЈ ПРИДАВКИТЕ

Во говорот во селото Сиричино, а воопшто и во стандардниот јазик, ги разликуваме следниве граматички категории кај придавките: род, број, определеност и степен.

Род

Во овој говор категоријата род кај придавките се обележува со следниве формални показатели: за машки род -*ø* или -*и*, за женски род -*а*, за среден род -*о*. Примери: *z'аден*, *z'адна*, *z'адно*; *'убаф*, *'убаа*, *'убоо*; *б'ел*, *б'ела*, *б'ело*; *б'ол'ен*, *б'олна*, *б'олно*; *б'лак*, *б'лаzа*, *б'лаzо*; *л'уиī*, *л'уиīа*, *л'уиīо*; *ц'рвен*, *ц'рвена*, *ц'рвено*; *ц'арн*, *ц'арна*, *ц'арно*; *св'еиīи*, *св'еиīа*, *св'еиīо*; *с'елски*, *с'елска*, *с'елско*; *к'озji*, *к'озја*, *к'озjo*; *ī'ил'еишкi*, *ī'ил'еишкa*, *ī'ил'еишкo*; *j'аzнеишкi*, *j'аzнеишкa*, *j'аzнеишкo*; *ī'урски*, *ī'урска*, *ī'урско*; *б'ос*, *б'оса*, *б'осо*; *z'ладен*, *z'ладна*, *z'ладно*.

Ке дадеме и неколку примери во реченица: *'Оjна е мл'оzу z'аден ч'уек*; *Тања е обл'ечена у-б'ело ф'аīсiанче*; *Мачено е мл'оzу z'ладно*, *'иди д'аj-му да-j'аде* и сл.

Има и извесен број на придавки кои не се менуваат по род, особено од турскиот јазик, примери: *с'ерiī* (*ч'уек*, *ж'ена*, *д'еиīe*): *Тоj-е с'ерiī ч'уек*; *...ама ишiо б'еше с'ерiī ж'ена*; *Шiо с'ерiī д'еиīe си-било*, *'исiи-си ка-ī'аиīко-īи*. Неменливи по род се и придавките што завршуваат на суфиксите -*л'и(j)а*, и -*ци(j)а*: *каīс'еиīл'и(j)а*, *чорб'аци(j)а*. Примери: *Кaīс'еиīл'и(j)а-муш ми-се-ī'оzоди*. Во говорот во селото Сиричино се среќаваат и извесен број на англиски придавки неменливи по форма: *с'уiер*, *фер* и сл.

Број

Во сиричинскиот говор множината кај придавките од сите три рода се образува со наставката -*и*, па имаме: *б'ел'и*, *б'олни*, *б'лаzи*, *в'исоки*, *z'ладни*, *д'обри*, *л'уиiи*, *ц'рвени*, *ц'арни*, *и'ироки* и сл. Кај одредени придавки множинската наставка -*и* ако се најде зад вокал преминува во (-*j'/-аj*), па имаме *уб'аj-жене*/*'убааj ж'ене* и сл. Примери: *Д'ецана све/св'ишiина са-z'ладни*; *Гл'еj-zи л'удине све-са-в'исоки*, *'нема 'едан н'изок да-н'аjдеш*; *К'акви-са-ж'енене д'аīнашни*, *све с'акаа да-н'оса в'исоки ишi'икл'е* итн.

Придавките од турско потекло што завршуваат на *-л'и(j)a*, *-џи(j)a*, кои не разликуваат род, обично множина образуваат на наставката *-и*. Кога имаат функција на именка во говорот во село Сиричино, тие добиваат наставка *-е* како и именките од женски род: *кџсм'еџл'иши* (људи), *каба'еџл'иши/каба'еџл'ие* (жене), *фалб'ацие* (д'еца). Примери: *Мл'оџу се-џоџоди(j)a кџсм'еџл'иши* људиве, 'иначе н'ишиџо не-џр'аефмо; 'Ааа џџи(j)a две-са-и'зџл'еа *каба'еџл'ие* ж'ене, *зџџоа џџоа ви-џо-зб'ора*; *Е шџџо-фалб'ацие* д'еца све-'имал'е. Ваков тип на придавки стојат на границата помеѓу именки и придавки (што може да се констатира и од множинската наставка *-е* што е карактеристична само за именки од ж. род) и нивната припадност кон една или кон друга категорија зборови се определува спрема функцијата што тие ја вршат во самата реченица. Ваквиот турски суфикс *л'и+(j)a* се среќава и во тетовскиот (Стаматоски 1957: 99) и во каршијачкиот говор (Цветановски 2004: 68). Примери од сиричинскиот говор во реченици: *Мл'оџу кџсм'еџл'и(j)a* ч'уек б'еше, 'ама шџџо-да-џр'аеш и он-з'амина, не-н'аџушиџи; *Мрз'ешл'и(j)a* н'ароџ све-в'ие, н'е-све ка-нас; *Ја-сум џо-џр'уроа мил'озл'и(j)a* ч'уек, н'е-моем џџаквоо н'ешџџо ја-да-н'аџраем и сл.

Определеност

Категоријата определеност кај придавките морфолошки се изразува преку тројниот член со следниве наставки: за машки род ги имаме членските морфеме *-оџи*, *-оф*, *-он*, за женски род *-џа*, *-ва*, *-на*, за среден род *-џо*, *-во*, *-но* во еднина, додека пак во множина членски наставки за сите три рода се: *-џе*, *-ве*, *-не*.

Примери: *б'олниоџи-б'олниоф-б'олнион*, *б'олнаџа-б'олнава-б'олнана*, *б'олноџо-б'олново-б'олноно*, *б'олниџе-б'олниве-б'олнине*; *црв'ениоџи-црв'ениоф-црв'енион*, *црв'енаџа-црв'енава-црв'енана*, *црв'еноџо-црв'еново-црв'еноно*, *црв'ениџе-црв'ениве-црв'енине*; *кр'уџниоџи-кр'уџниоф-кр'уџнион*, *кр'уџнаџа-кр'уџнава-кр'уџнана*, *кр'уџноџо-кр'уџново-кр'уџноно*, *кр'уџниџе-кр'уџниве-кр'уџнине*; *шир'окиоџи-шир'окиоф-шир'окион*, *шир'окаџа-шир'окава-шир'окана*, *шир'окоџо-шир'оково-шир'оконо*, *шир'окиџе-шир'окиве-шир'окине* ИТН.

Ќе наведеме и неколку примери во реченица: *Црв'ениоџи коњ е-мој*; *'Овја кр'уџниоф ми-е-џџаџко*; *Вис'окион 'онамо е бр'аџи-ми Крсџџо*; *Шар'енана бл'уза шџџо-џа-'имаф ч'ера баба-ми ми-џа-џл'еџеше*; *Ц'арноџо б'уре е-од-коми'иеџе*; *На б'олново џџел'е џџр'еба да-му-се-д'аде ин'екци(j)a* да-'озрае; *Л'ел'е шџџо д'осадни са-м'ачкене оџи-коми'и(j)ана*.

Степен

Во говорот во селото Сиричино степенот се изразува со претставките *-ѝо* за компаратив и *-нај* за суперлатив.

Примери: *ѝ'обол'ен – ѝ'оболна – ѝ'оболно / н'ајбол'ен – н'ајболна – н'ајболно; ѝ'одебел – ѝод'ебела – ѝод'ебело / н'ајдебел – најд'ебела – најд'ебело; ѝ'овисок – ѝов'исока – ѝов'исоко / н'ајвисок – најв'исока – најв'исоко; ѝ'окруѝен – ѝ'окруѝна – ѝ'окруѝно / н'ајкруѝен – н'ајкруѝна – н'ајкруѝно; ѝ'оубаф // ѝ'убаф – ѝо'убаа // ѝ'убаа – ѝо'убоо // ѝ'убоо / н'ајубаф – н'ајубаа – најубоо.*

Од придавката *убав* се среќаваат две форми на компаратив во овој говор *ѝ'оубаф//ѝ'убаф*, но карактеристично е тоа што кај формата *ѝ'убаф* се губи вокалот *-о* од компаративната форма *ѝо-* бидејќи доаѓа во контакт со друг вокал, па така добиваме скратени компаративни форми, пр: *ѝ'убаф, ѝ'убаа, ѝ'убоо, ѝ'убаај*.

Ќе дадеме примери во реченица каде степенот се изразува со претставките *-ѝо, -нај*: *Деѝѝено е ѝ'убоо од-м'ене, как'о-може ѝѝ'оа; Ја-сум најубаа д'ејка у-с'ело; Најб'огаѝѝи со-н'иве смо-б'ил'е м'ие Др'екоа фам'ил'у(ј)а* и сл.

2.3. БРОЕВИ

Со броевите се означува количеството на предметите, било тоа да е точно избројливо, било да е само приближно определено (Конески 325: 1967).

Во говорот во село Сиричино формите на броевите не отстапуваат многу од стандардниот јазик: *'едан, 'една, 'едно; два, две; ѝри, ч'еѝѝири, ѝеѝ, шес, с'едум, 'осум, д'евеѝѝ, д'есеѝѝ, ед'анаес// един'аесе, дв'анаес// дван'аесе, ѝр'инаес// ѝрин'аесе, чеѝѝарнаес// чеѝѝирин'аесе, ѝ'еѝѝнаес// ѝеѝѝн'аесе, ш'еснаес// шесн'аесе, сед'амнаес// седумн'аесе, ос'амнаес// осумн'аесе, дев'еѝѝнаес// девеѝѝн'аесе, дв'аесе, дваес 'едан// дв'аесе и један, дв'аес два// дв'аесе и два, дв'аес ѝри// дв'аесе и ѝри, дв'аес ч'еѝѝири// дв'аесе и ч'еѝѝири, дв'аес ѝеѝѝ// дв'аесе и ѝеѝѝ, дв'аес шес// дв'аесе и шес, дв'аес с'едум// дв'аесе и с'едум, дв'аес 'осум// дв'аесе и 'осум, дваес д'евеѝѝ// дв'аесе и д'евеѝѝ, ѝр'иесе, чеѝѝир'иесе, ѝ'едесе, ш'еесе, сед'умдесе, ос'умдесе, дев'едесе, сѝѝ'о, дв'есѝѝа, ѝр'исѝѝа, ч'еѝѝарсѝѝо, ѝ'есѝѝо, ш'есѝѝо, с'едамсѝѝо, 'осамсѝѝо, д'евесѝѝо, 'и.љада*. Една мала споредба, што се однесува до бројот *един'аесейѝѝ*, којшто во говорот во Сиричино се изговара како *ед'анаес* или *един'аесе* во зависност од говорителот што зборува, во гостиварскиот говор имаме *инин'аесейѝѝ*, каде што имаме редукција на *е* во *и* и асимилација на *д* во *н* (Поповски 1970: 73).

Од дадениов преглед се гледа дека категоријата род е изразена со посебни форми само кај броевите *'едан* и *дв'а*. Па така, кај бројот *'едан*

покрај формата за машки род имаме посебни форми за женски и среден род, 'една, 'едно, додека кај бројот два покрај формата за машки род, имаме заедничка форма за женски и среден род: две, пр: *Чера ље-бараја 'една жена и 'едно д'еџе*. Множинска форма од бројот 'едан гласи 'едни, и тука треба да нагласиме дека оваа форма нема бројно значење, туку значење блиско со значењето на заменката *некој* и, според *Синџаксаџа на македонскиот стандарден јазик* од Лилјана Минова-Гуркова (2000: 125), ова е неопределен член, пр: *Те бараја 'едни људи; У Ж'едан шџо 'имаше 'едни д'ујке џол'еми, ако љаднеш ке-с-'уџеџаш*.

Бројот 'едан се слуша како *ен* (со губењето на согласката *д* и контракција на двата вокала) во составите 'енџуџ, 'енч'с. Примери: *'Енџуџ ке-џе-џр'ашџим у-д'укан и џа-ке-з'абраеш шџо-џр'ебаше да-к'уџиш; 'Абе за-'ен-ч'с ке 'изл'езем од-с'обава и в'ие 'одма р'авеш џр'аеџе*.

Кај броевите од 11 до 19, во зависност од говорителот што зборува, се изостава крајното *-џи//* или *-еџ*, па имаме: *ед'анаес//един'аесе, дв'анаес//дван'аесе, џр'инаес//џрин'аесе, чеџ'арнаес//чеџ'арнаесе* итн. Ваков тип на губење на крајното *-џи* се јавува и во други наши говори.

Тука е важно да напоменеме дека покрај формата *един'аесе* се јавува и паралелната форма *ед'анаес*.

Во сиричинскиот говор како интересни кај броевите ќе ги споменеме и формите со бројот четири *чеџ'арнаес// чеџ'арнаесе, чеџ'арсџо* каде што имаме промена на *и* во *а*.

За броевите од 20 па нагоре, во зависност од лицето што зборува, се чува или се губи сврзникот *и*, на пример: *дв'аес 'едан// дв'аесе и 'едан, дв'аес дв'а// дв'аесе и дв'а, дваес џр'и// дв'аесе и џр'и* итн., како и крајните гласови на десетичниот број.

Во сиричинскиот говор стотките се употребуваат скратено: *дв'есџа, џр'исџа, чеџ'арсџо, џесџо, ш'есџо* итн.

Броевите *'иљада* и *м'иљон* (кај постарата генерација кај некои говорители се употребува и *м'иљон*), бидејќи претставуваат именки, имаат исто така и род, број и определеност: *иљ'адаџа, -ва, -на; 'иљаде, иљ'адеџе, -ве, -не; миљ'ионоџ, -оф, -он; миљ'иони, миљ'иониџе, -ве, -не*.

За означување на приближна бројност се користат сложени форми од типот: *џри-чеџ'ири, џеџ-шес//џе-чес, седум-осум, џри-чеџ'арнаес//џри-чеџ'арн'аесе, џе-ч'еснаес//џе-чесн'аесе, седум-ос'амнаес//седум-осумн'аесе, два-џр'иесе, џеџ-ш'еесе* итн.

Приближните броеви се изразуваат и со наставите *-ина*: *дес'еџина, два'есџина, џри'есџина, чеџ'ири'есџина, џед'есџина, сџ'оџина*.

Форми за изразување бројна определба на лица од машки род во овие говори се следниве: *дв'аџа, џр'оџа, чеџ'вориџа, џ'еџина, ш'есџина, с'едмина, 'осмина* итн. Интересни се формите *џ'еџина, ш'есџина*, кои ги

забележал и Гоце Цветановски во соседниот каршијачки говор (Цветановски 2004: 70).

Броевите се членуваат на ист начин како и именките или придавките во нашиот јазик, па така формите на членот се *-ѝа, -ва, -на*, пример: *дв'ајцаѝа, дв'ајцава, дв'ајцана, ѝир'ојцаѝа, ѝир'ојцава, ѝир'ојцана, чейвор'ицаѝа, чейвор'ицава, чейвор'ицана, ѝейѝинаѝа, ѝейѝинава, ѝейѝинана*, и *-ѝе, ве, -не: ѝриѝе, ѝейѝе, шестѝе* итн.

2.4. ЗАМЕНКИ

Како и во стандардниот јазик така и во овој говор заменките се делат на три основни групи:

- лични
- лично-предметни и
- показни

2.4.1. ЛИЧНИ ЗАМЕНКИ

Во говорот во селото Сиричино кај личните заменки се среќаваат следниве граматички категории:

- род
- број и
- падеж

Формите на личните заменки ќе ги претставиме по следниов редослед:

Прво лице еднина од личната замена ги има следниве форми:

- *ја* (номинатив т.е. подмет)
- *(на) м'ене ми* (датив)
- *м'ене ме* (акузатив)

Примери: *Ја сум в'исок ч'уек.*

(На)-м'ене ми-се-р'азвика.

М'ене-ме ѝѝераа да-р'абоѝам.

Формите за прво лице множина се следниве:

- *м'и(j)е* (номинатив)
- *(на) н'ас ни* (датив)
- *н'ас не* (акузатив)

Примери: *Ми(j)е 'идофмо ѝо ѝ'уѝ.*

(На)-н'ас ни-в'икаѝ ѝѝ'оа?

Н'ас -не р'асѝѝа.

Во второ лице еднина од личната заменка се среќаваат следниве форми:

- *īī* (номинатив)
- (на) *īī'ебе īī* (датив)
- *īī'ебе īе* (акузатив)

Примери: *Ти си ī'осл'е.*
(На)-īī'ебе īī кажаф да д'ојдеи.
Тебе īе в'икаа.

Личната заменка за второ лице множина ги има следниве форми:

- *в'ие* (номинатив)
- (на) *в'ас ви* (датив)
- *в'ас ве* (акузатив)

Примери: *В'ие īр'еба да-д'ојдеīе.*
(На)-в'ас ви-р'екоф.
В'ас ве-сī'омнаф з'оре.

Личните заменки за трето лице еднина разликуваат и форми за род. Формите за машки и за среден род се следниве:

- *он//īīој* (м.р.), *'она//īī'оа* (ср.р.) (номинатив)
- *н'ему му* (датив)
- *н'еџо з̄о* (акузатив)

Примери: *Он//Тој ī'оеше. 'Она д'еīе в'икаше.*
Н'ему му-к'ажаф.
Н'еџо з̄о-в'икнаф.

Форми за трето лице еднина за женски род се следниве:

- *'она//īī'аја* (номинатив)
- *н'ејзе з̄а* (датив)
- *н'еџа з̄а* (акузатив)

Примери: *'Она//Таја е кр'ива.*
Н'ејзе з̄а-в'иде.
Н'еџа з̄а-īī'урна.

Кај формите за трето лице множина не се разликува категоријата род. Овие форми се заеднички за сите три рода:

- *о'ни//īī'и(ј)а* (номинатив)

- *н'иф им* (датив)
- *н'иф ѓи* (акузатив)

Примери: *'Они//Ги(ј)а раб'оѓаа ѓо-ѓ'ол'е.*
(На)-н'иф им ѓѓр'ебаа ѓ'аре.
Н'иф ѓи-наѓр'ади(ј)а.

Кај формите за трето лице еднина и множина можеме да забележиме дека се користат паралелно двете форми, па така покрај формите *ѓој*, *ѓ'аја*, *ѓ'оа*, *ѓ'и(ј)а* се употребуваат и формите *он* (за м.р.), *'она* (за ж.р.), *'они* (за ср.р.), *'они* (за множ.).

Карактеристично за сиричинскиот говор е и изразувањето на дативот не само со дативната долга заменска форма, туку и со *на*-акузативна форма од заменката, што не е карактеристично за западното наречје, иако веќе секаде се шири под влијание на медиумите и на таквиот изговор во скопскиот говор.

Што се однесува до енклитичката форма *ѓу* (*ју*), којашто е позната во посеверните села, како и во Скопската Црногорија, во сиричинскиот говор не се среќава (Видоески 2001: 190). Ваква форма не е застапена ниту во тетовскиот говор. За разлика од сиричинскиот говор, како типична црта за гостиварскиот крај е употребата на кратката дативна форма *му* од машки род наместо заменката за женски род *ѓ*: *му д'аде ѓ'аре на женѓа.* Генерализирањето на дативната форма од машки род *-му* и за ж. род наместо лит. *ѓ* се третира како балканизам (карактеристично е за ароманскиот и за албанскиот јазик), (Поповски 1970: 70 – 71).

2.4.2. ЛИЧНО-ПРЕДМЕТНИ ЗАМЕНКИ

Во говорот во селото Сиричино лично-предметни заменки се следниве:

Прашални форми од лично-предметните заменки се:

- *кој*, *к'оа*, *к'ое*, *кој* (<*кои*);
- *к'ому* (*му*);
- *к'оѓо* (*ѓо*);
- *ч'иф*, *ч'ива*, *ч'иво*, *ч'иви*;
- *ѓѓо*

Општите форми од лично-предметните заменки во овој говор се следниве:

- *св'аки*, *св'ака*, *св'ако*, *св'аки*;
- *св'екому* (*му*); *св'акому* (*му*);
- *св'екоѓо* (*ѓо*); *св'акоѓо* (*ѓо*);
- *св'ечиѓ*, *св'ечива*, *св'ечиво*, *св'ечиви*,

- св'е, св'еш̄ӣо

Неопределените форми од овој тип на заменки во овој говор се:

- н'екој, н'екоа, н'екое, н'екој (<н'екои), едан, 'една, 'едно, 'едни;
- н'екому (му);
- н'еко̄го (̄го);
- н'ечиф, н'ечива, н'ечиво, н'ечиви;
- н'еш̄ӣо

Одречни форми од лично-предметните заменки се следниве:

- н'икој, н'икоа, н'икое, н'икој (<н'икои);
- н'икому (му)
- н'ико̄го (̄го)
- н'ичиф, н'ичива, н'ичиво, н'ичиви

2.4.3. ПОКАЗНИ ЗАМЕНКИ

Показните заменки во говорот во селото Сиричино ги имаат следниве форми:

- *ī'oј, ī'aја, ī'oa, ī'u(j)a;*
- н'ему, н'ејзе; (датив)
- н'е̄го, н'е̄га; (акузатив)

- 'овја, 'оваја, 'ова, 'овја (<'овие);
- 'овему 'овејзе; (датив)
- 'ове̄га, 'оне̄га; (акузатив)

- 'ојна, 'онаја, 'она, 'ојна (<'оние);
- 'онему, 'онејзе; (датив)
- 'оне̄го//'оне̄га; (акузатив)

Формите за женски род 'овејзе, 'онејзе во овој говор се застапени, додека пак во тетовскиот говор не се познати (Стаматоски 1957: 105).

Како и во другите западни говори, така и овде зачувана е општата падежна форма: 'ове̄га, 'оне̄га (Поповски 1970: 72).

Често во говорот со показните заменки 'овја, 'ојна се среќаваат и честичките -ве, -не кои ја подзасилуваат определеноста 'овјаве, 'ојнине ме *īr'ēгази*.

2.4.4. ЗАМЕНСКИ ПРИДАВКИ

Во сиричинскиот говор формите на лично-присвојните заменски придавки се следниве: *мој, м'оа, м'ое, мој (<мои); наши, н'аша, н'аше, н'аши; *ī*вој, *ī*в'оа, *ī*в'ое, *ī*вој (<твој); ваши, в'аша, в'аше, в'аши; н'е̄гоф, н'е̄гоа,*

н'еџоо, н'еџоој (<негови); н'ејзин, н'ејзина, н'ејзино, н'ејзини; н'ивни, н'ивна, н'ивно, н'ивни.

Повратно-присвојната заменска придавка ги има следниве заменски форми: *свој, св'оа, св'ое, свој (<свои).*

Качествените заменски придавки во говорот во селото Сиричино се јавуваат со следниве форми: за прашања: *к'акоф// к'акви// к'акви(ј)а, к'аква, к'акво, к'акви// к'аквиш// к'акви(ј)а;* неопределени: *н'екакоф// н'екакви, н'екаква, н'екакво, н'екакви;* за негирање: *н'икакоф// н'икакви// никакви(ј)а, н'икаква, н'икакво, н'икакви;* со качествено општо значење: *св'екакоф// св'екакви, св'екаква, св'екакво, св'екакви;* качествено-показни: *в'акоф// в'акви// в'акви(ј)а// в'аквиш, в'аква, в'акво, в'акви// в'аквиш// в'акви(ј)а; ѿ'акоф// ѿ'акви// ѿ'акви(ј)а, ѿ'акваа, ѿ'аквоо, ѿ'аквиш// ѿ'акви(ј)а; онакоф, онаква, онакво, онакви// он'аквиш// он'акви(ј)а.*

Количествените заменски придавки се јавуваат во следниве форми: за прашања: *к'ол'каф, к'ол'каа, к'ол'коо, к'ол'каај;* со неопределено значење: *н'икол'каф, никол'каа, ник'ол'коо, ник'ол'каај;* со демонстративно значење: *ѿ'ол'каф, ѿ'ол'каа, ѿ'ол'коо, ѿ'ол'каај; 'ол'каф, 'ол'каа, 'ол'коо, 'ол'каај; 'уцкаф, 'уцкаа, 'уцкоо, 'уцкаај.*

Во говорот во селото Сиричино се користат и овие форми: *цел, ц'ела, ц'ело,* за множина се употребува формата *св'иѿиѿе.* Како особеност на сиричинскиот говор ќе ја истакнеме и формата на заменката *свиѿиѿина<сиѿиѿе* којашто често се употребува: *Св'иѿиѿина раб'оѿиѿаа, н'еџо ѿи-с'амо заб'ушавааи н'еиѿиѿо.* Оваа заменска форма ја регистрирал и Селишчев во своите истражувања во Тетово (*свиѿиѿина на џлавечки се ѿревџрнале доле* (Тет.), сп. Селищев 1981: 350) пред еден век што е многу интересен податок и што сведочи за архаичноста на формата.

2.5. ПРИЛОЗИ

Ќе претставиме еден дел од покарактеристичните и поспецифични прилози во овој говор, па така според нивната функција имаме:

Прилози за време се следниве: *в'ечер, в'аџдај, џод'инава, д'ајска, д'оцна, з'а(д)уѿре, з'имоска, зим'ава, к'оџај// к'оај, л'ани, л'еѿоска, н'икоаи, н'екња, ѿ'осл'е, ѿ'реклани, р'ано, с'еџа, св'екоаи, 'уѿре, ч'ера* итн. Примери: *К'оај да-ѿе-б'арам; В'ечер сѿр'емај-се и 'идемо; В'аџдај с'едиш и н'иѿиѿо не-ѿофакаи; Н'екња иѿиѿо н'осеише у-р'уке; М'а'оџу д'оцна се-ѿриб'ираѿиѿе д'ома* итн.

Прилози за место се: *бл'иску// бл'изу, вамо, д'есно, д'ол'е, д'ал'еку, к'ајде// к'еј// к'ај, л'ево, н'аамо, н'аѿамо, н'аџоре, н'адвор, 'оѿоде, 'одовде, ѿ'амо, ѿ'уе, 'удол'е* и сл. Примери: *Д'оаџај в'амо 'одма, см'есѿа: Л'ево од-м'ене с'еди коми'и(ј)ана Д'име; Н'е-јди м'а'оџу д'ал'еку; М'ари(ј)о д'ојди ѿ'осл'е н'аамо; ...навр'аѿиѿиѿе н'аамо* и сл.

Прилози за начин се: *бр̄ѹ, в'аке, 'едвај, к'ако, некако, н'икако, н'оѿаку, ноѿ'акечки// ноѿ'аѿечки, н'ичкум, ѿ'ол'ека, скр'ишум, сѿ'оро, ѿ'аѿман, ѿ'аке* итн. Ќе дадеме и по некој пример во реченица: *Неѿѿѿо мл'оѿѹ сѿ'оро 'иде раб'оѿава; Пол'ека раб'оѿаѿи; 'Едвај смо крѿ'ел'е крај-со-крај; 'Абе-ѿа-и-ѿи в'аке, ѿ'аке, с'амо неѿѿѿо да-се-оѿр'аало; Можемо д'а-ѿи ѿ'омоѿнемо некако.*

Прилози за количество што најчесто се употребуваат во овој говор се: *дв'аѿуѿѿа, 'еднаѿи, к'ол'ку, м'алу/м'алку, мл'оѿѹ, некол'ку, н'икол'ку, 'ол'ку, ѿ'еѿѿѿуѿѿа, ѿ'ојче, ѿ'ол'ку, ѿр'ѿѿѿуѿѿа, 'уѿѿѿе.* Примери во реченица: *Го-ѿр'аѿуем д'едо-ѿи к'ол'ку ѿ'аре 'ова, ѿ'ол'ку ѿ'аре, и-ѿо-з'еам 'одма; Малу-си-ми-д'онел цр'еѿѿе; Дај-ми 'уѿѿѿе; Др'ук-ѿуѿѿ ѿ'ојке д'онеси; Дв'аѿуѿѿа беф кеј-неѿо, св'онеф и не-ми-оѿв'ори(ј)а вр'аѿѿа и сл.*

Категоријата степен што ја познаваат прилозите, во сиричинскиот говор се изразува како и кај придавките, т.е. со претставките *ѿо-* за компаратив и *нај-* за суперлатив. Така, имаме: *ѿ'оѿоре – на'аѿоре, ѿ'обр̄ѹ – на'ајбр̄ѹ, ѿ'одол'е – на'ајдол'е, ѿ'окасно – на'ајкасно, ѿ'орано – на'ајрано, ѿ'обл'изу – на'ајбл'изу// ѿ'обл'иску – на'ајбл'иску, ѿ'онуѿѿра, ѿон'аамо, ѿон'аѿѿамо.* Ќе наведеме и неколку примери во реченица: *Др'аѿо живи ѿ'оѿоре од-м'ене; На'аѿоре у-ѿк'афоѿѿ ми-са-л'екојѿе, донес'и-ми-ѿи ѿ'осл'е; итн.*

Прилошката партикула *-ка* се употребува доста често, примери: *д'аѿѿска, з'имоска, (ј)ес'еноска, л'еѿѿоска, н'иѿдека, неѿдека, н'океска, 'овдека, 'ондека, ѿрол'еѿѿоска, с'инојка, св'еѿдека, ѿ'уека.* Примери: *Пр'ојди 'овдека наамо; Не-раб'оѿѿамо н'иѿдека; Тури-ѿо ѿ'уека; Св'еѿдека с'ака да-ч'ачне со-рук'ичеѿѿо ѿѿѿо-к'е-беѿе ова; Д'аѿѿска ѿо-ѿос'еафмо Ча'уѿѿкоо со-ч'енка и ѿра, ѿеѿѿ-д'екара, ц'ела н'ива.*

Старата партикула *-ре < -же* во говорот на Сиричино ретко се јавува, сп: *ѿѿак'уѿере:* пр: *'Абе к'ако-е-ѿѿ'аѿѿко-ѿи?–Так'уѿере, крѿѿи некако,* појава што се среќава и во кривопаланечкиот говор (Стоевска - Денчова 2004: 91).

2.6. ГЛАГОЛИ

2.6.1. ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ

Системот на глаголите во нашиот јазик, како во дијалектите така и во стандардниот јазик, има најсложена граматичка структура. Додека кај некои менливи зборови дошло до упростување на формите, кај глаголите не само што не дошло до упростување, туку се развиле и нови форми. Граматичките категории кај глаголите се: вид, време, начин, лице, род, број, залог.

2.6.1.1. Вид

Видот како глаголска категорија е карактеристичен за словенските јазици и овозможува свршеноста/несвршеноста на глаголското дејство да се изрази уште на лексичко рамниште, со самиот облик на глаголот. Разликуваме два вида: свршен (перфективен) и несвршен (имперфективен) вид. Во македонскиот јазик има повеќе начини на кои глаголите се трансформираат од едниот во другиот вид. Во овој дел ќе се осврнеме на посепцифичните видски парови во сиричинскиот говор и на начинот на кој се тие добиени.

Видските разлики кај глаголите во сиричинскиот говор се предаваат најчесто со додавање на префикси (префиксација) и со додавање на суфикси (суфиксација).

Образувањето на свршени од несвршени глаголи се нарекува перфективизација, а во говорот во селото Сиричино таа се реализира со префиксацијата и со суфиксацијата. Па така, во овој говор за добивање на свршени од несвршени глаголи продуктивен е суфиксот *-не*: *б'ацка* – *б'ацне*, *в'ика* – *в'икне*, *џр'еба* – *џр'ебне*, *к'аца* – *к'ацне*, *л'еџа* – *л'еџне*, *п'ика* – *п'икне*, *ск'ока* – *ск'окне*, *с'еди* – *с'едне*, *сџ'иџа* – *сџ'иџне*, *џр'оџа* – *џр'оџне*, *џр'оџа* – *џр'оџне*.

Образувањето на несвршени од свршени глаголи со помош на суфикси се нарекува имперфективизација, а тоа е процес во кој глаголите од свршен вид добиваат свој парник несвршен по вид, т.е. се добиваат видски парови. За образување на несвршени од свршени глаголи најмногу се користат суфиксите: *-а*, *(-ја)*, *-ава*, *-јава*, *-ва*, *-уе*, од кои најпродуктивен е суфиксот *-уе*.

При образувањето на несвршени глаголи од свршени се јавуваат и морфолошки промени на тематските вокали, а кај некои глаголи се забележуваат алтернации на вокалите во коренските морфеме, како и алтернации на тематските консонанти. Примери со суфиксите:

-а: *з'еме* – *з'ема*, *з'абрае* – *з'абраа*, *'осџ'ае* – *'осџ'аа*, *п'уџџи* – *п'уџџа*, *п'ури* – *п'ура*; и со алтернација на тематските согласки /*џ*, *џ*/ во *ќ* и *џ* пред суфиксот *-ја*: *вр'аџи* – *вр'аќа*, *п'лаџи* – *п'лаќа*, *п'раџи* – *п'раќа*, *ф'аџи* – *ф'аќа*, и со алтернација на коренските вокали:

/o/–/a/ *п'оџоди* – *п'оџаџа*, *р'оди* – *р'аџа*,
/e/–/a/ *вл'езе* – *вл'аџа/вл'еџуе*, *'обл'ече* – *'облака*, *с'обл'ече* – *с'облака*,
/e/–/u/ *'избере* – *'избира*, *с'обере* – *с'обира*,
/o/–/a/ *з'аџвора/з'аџвара* (:*з'аџвори*), *'оџвора/оџвара* (:*'оџвори*),
р'асџвора (:*р'асџвори*), *расџ'оара* (:*расџ'оари*).

/ø/–/u/ *з'аџне* – *з'аџиња*, *з'аџне* – *з'аџиња*, *'умре* – *'умира*, *'удри* – *'удира*.

Со суфиксот *-(в)*: *з'аџрее* – *з'аџреа*, *засџие* – *з'асџиа*, *'исџие* – *'исџиа*, *'оџие* – *'оџиа*, *п'оџие* – *п'оџиа*, *п'осее* – *п'осеа*, *'убие* – *'убиа*. Посебен модел

со суфиксот *-ва* прават имперфективните глаголи изведени од перфективни глаголи со општ дел на консонант: *д'аде – д'ава, ѓр'одаде – ѓр'одава*.

-со проширен сификс *-а(в)а*: *в'енча – в'енча(в)а, ѓр'еши – ѓр'еша(в)а, с'еџи – с'еќа(в)а*, и со промена *сџ – шџ*: *ѓ'осџи – ѓ'ошџеа, к'рсџи – к'ршџеа*.

-уе: *вл'езе – вл'езеуе, в'рзе/в'рже – в'рзуе/в'ржуе, јави – јавуе, к'ажа – к'ажуе, к'уџи – к'уџуе, н'ареди – н'аредуе, ѓр'аши – ѓр'ашуе, р'азнесе – разн'есуе* итн.

2.6.1.2. Време

Во говорот во селото Сиричино граматичката категорија време се изразува низ следниве прости и сложени глаголски форми: сегашно време (*ѓрезенџи*), минато определено несвршено време (*имѓперфекџи*), минато определено свршено време (*аорисџи*), минато неопределено време (*ѓперфекџи*), идно време (*кондиционал praesentis*), минато-идно време (*кондиционал praeteriti*), идно прекажано време.

2.6.1.2.1. Сегашно време (*ѓрезенџи*)

Во овој говор сегашното време се образува со следниве наставки:

еднина	множина
1 л. <i>-м</i>	1 л. <i>-мо</i>
2 л. <i>-ш</i>	2 л. <i>-џе</i>
3 л. <i>-ѓ</i>	3 л. <i>-а</i>

Како и во стандардниот јазик така и во овој говор се чуваат сите три глаголски групи. Една од поважните карактеристики на ова време се: наставките за 1 и 3 лице множина. Тука наставка за 1 лице множина е *-мо*, која е и општа во нашите северни говори (Стоевска - Денчова 2004: 100), а додека пак наставка за 3 лице множина сегашно време е *-а* каде што отсуствува гласот *-џи* од *-аџи* како што е во стандардниот јазик. За разлика од нашиот говор, во соседниот гостиварски говор кај третото лице едн. имаме наставка *-џи* (*в'икаџи, н'осџи, разм'есуаџи, с'ечџи, с'еднуаџи, ч'адиџи*), форма којашто кај нас не е позната. Во гостиварскиот говор оваа форма почесто се среќава кај постарите генерации, додека пак помладите изговараат повеќе без *-џи* (Поповски 1970: 81).

Примери за сегашно време кај глаголи од сите три групи:

а-група

1. <i>'иѓрам</i>	1. <i>'иѓрамо</i>
2. <i>'иѓраш</i>	2. <i>'иѓраџе</i>
3. <i>'иѓра</i>	3. <i>'иѓраа</i>

е-група

1. <i>јадем</i>	1. <i>јадемо</i>
2. <i>јадеиш</i>	2. <i>јадеише</i>
3. <i>јаде</i>	3. <i>јада</i>

и-група

1. <i>и'осим</i>	1. <i>и'осимо</i>
2. <i>и'осиш</i>	2. <i>и'осише</i>
3. <i>и'оси</i>	3. <i>и'оса</i>

Функцијата на формите за сегашно време во овој говор е иста како и во стандардниот јазик, поточно со нив се изразува дејство во моментот на зборување. Формите за сегашно време најчесто се изразуваат само од имперфективни глаголи кои се употребуваат во својата основна функција. Има и такви форми од презентот кои се образуваат и од перфективни глаголи, но тие не се користат за изразување на сегашност, туку се користат врзани со партикули при градењето на формите за идно време (*ќе д'ојде, ќе ч'уе*), или со други партикули или сврзници во зависни реченици (*да д'ојде, к'оај// к'оџај д'ојде* и сл.).

Формите за сегашно време се исти и во другите северни говори (Вратничко-полошките говори – духовна ризница 2012: 53–45), освен во посеверните села од кривоаланечкиот говор каде што ситуацијата е поинаква. Тука наставката *-м* во првото лице еднина се јавува само кај глаголите од *а*-група, а глаголите од *е*- и *и*-група имаат наставка *-у*: *'еду, м'есу, н'осу* и сл. Оваа наставка која е замена за некогашната наставка *-*o* (*он*), ја има и во кумановскиот говор (Видоески 1962: 195) во кратовскиот, овчеполскиот, говорот во Скопска Црногорија (Видоески 1954: 184), а исто така и во соседните српски дијалекти.

Глаголот *сум* во сегашно време ги има следниве форми:

1. <i>сум</i>	1. <i>смо</i>
2. <i>си</i>	2. <i>све//сфе</i>
3. <i>(j)e</i>	3. <i>са</i>

Кај третото лице еднина во зависност од лицето што зборува, и во зависност од брзината на изговорот се јавува и еден глас *ј*. Исто така и кај второто лице множина се јавуваат две форми во зависност од лицето што зборува и тука се среќава прогресивна асимилација по звучност на */в/*, појава позната во дијалектите.

2.6.1.2.2. Минато определено несвршено време (имперфект)

Формите на минатото определено несвршено време во сиричинскиот говор се образуваат со следниве наставки:

еднина	множина
1 л. -ф	1 л. -фмо
2 л. -ше	2 л. -фѝе
3 л. -ше	3 л. -(j)а

Основното значење на имперфектот е тоа што со ова време се искажува минато дејство што ни се претставува во своето одвивање, во траење. Карактеристично за ова време е наставката за прво лице множина -фмо.

а-група

1 л. 'иџраф	1 л. 'иџрафмо
2 л. 'иџраше	2 л. 'иџрафѝе
3 л. 'иџраше	3 л. 'иџраја

Примери: *Ја 'иџраф со-ѝ'оѝка; В'ие 'орафѝе со-ѝ'ракиѝ'ориѝе у-Б'очојца н'екња; Раб'оѝаше у-З'адруџа ѝи м'алце 'ил'и не; Св'иѝе ѝрч'аја ѝо-д'еѝа Пеѝреѝа иѝѝо до'аџше од-џ'урбейѝ; 'Ојна не-ѝ'ом'аџше н'иѝѝо.*

и-група

1 л. зб'ореф	1 л. зб'орефмо
2 л. зб'ореше	2 л. зб'орефѝе
3 л. зб'ореше	3 л. зб'оре(j)а

Примери: *Зборефмо со баба-ѝи за да ни џа даде кацаѝа;*

е-група

1 л. м'иеф	1 л. м'иефмо
2 л. м'иеше	2 л. м'иефѝе
3 л. м'иеше	3 л. м'ие(j)а

Примери: *Га м'иеф к'осава, н'е-моем да-'излаџам н'адвор л'адно-е м'л'оџу; Ч'ера ѝ'оефмо до р'ано с'абајл'е; Па се ѝ'еѝаше со В'асоѝа.*

1 л. с'едеф	1 л. с'едефмо
2 л. с'едеше	2 л. с'едефѝе
3 л. с'едеше	3 л. с'еде(j)а

Имперфектот се образува од несвршени и од свршени глаголи, при што формите од свршени глаголи не одат самостојно, туку врзани со партикули и сврзници: *Да-се-иск'уйѝе ке-'идеше/к-'идеше.*

Функцијата на ова време е изразување на засведочено дејство што се случило во минатото, претставено во неговото одвивање.

Една мала споредба со кривопаланечкиот говор, кај формата за еднина во имперфектот, тука наместо наставката *-ф* во 1 л. еднина, како што е во говорот во селото Сиричино, се среќава наставка *-ше*: *ја раб'оѿише, ја ѿрч'ише* (Стоевска - Денчова 2004: 106).

2.6.1.2.3. Минато определено свршено време (аорист̄)

Формите на аористот се образуваат со следниве наставки:

1 л. <i>-ф</i>	1 л. <i>-фмо</i>
2 л. <i>-ѻ</i>	2 л. <i>-фѿше</i>
3 л. <i>-ѻ</i>	3 л. <i>-(j)а</i>

Во сиричинскиот говор во аористот раздели формираат само глаголите од *е*-група, додека пак глаголите од *а*- и *и*-група завршуваат на нивниот основен вокал *-а* и *-и*.

а-група

1 л. <i>ѿ'обеѣнаф</i>	1 л. <i>ѿоб'еѣнафмо</i>
2 л. <i>ѿ'обеѣна</i>	2 л. <i>ѿоб'еѣнафѿше</i>
3 л. <i>ѿ'обеѣна</i>	3 л. <i>ѿоб'еѣнаја</i>

Примери: *'Одма ѿ'обеѣнаф кој-ѿше-в'идоф; В'икафмо, в'икафмо 'ама н'икој н'е-се-јави;*

е-група

а-раздел

1 л. <i>ѿ'аднаф</i>	1 л. <i>ѿ'аднафмо</i>
2 л. <i>ѿ'адна</i>	2 л. <i>ѿ'аднафѿше</i>
3 л. <i>ѿ'адна</i>	3 л. <i>ѿ'аднаја</i>

Примери: *Децана ѿ'аднаја од-д'рво...; Шѿо-е-раб'оѿиша 'одма сѿ'анафѿше и се-разб'еѣафѿше, кој н'аѣоре, кој н'адол'е;*

е-раздел

1 л. <i>'озраеф</i>	1 л. <i>озр'аефмо</i>
2 л. <i>'озрае</i>	2 л. <i>озр'аефѿше</i>
3 л. <i>'озрае</i>	3 л. <i>озр'ае(j)а</i>

Пример: *Ме-'умрефѿше в'ише.*

о-раздел

1 л. <i>р'екоф</i>	1 л. <i>р'екофмо</i>
2 л. <i>р'ече</i>	2 л. <i>р'екофѿше</i>

3 л. р'ече 3 л. р'екоа

Примери: *Ти-р'екофмо в'ише да-не-д'оаџаи и да-не-ни-д'осаџаи; ...и ѓа-ис'екоа р'укана, ѿ'уздер и-ѓа-наѿ'аеја;*

раздел без вокал

1 л. ѿ'ознаф	1 л. ѿ'ознафмо
2 л. ѿ'озна	2 л. ѿ'ознафѿе
3 л. ѿ'озна	3 л. ѿ'ознаја

1 л. чуф	1 л. ч'уфмо
2 л. чу	2 л. ч'уфѿе
3 л. чу	3 л. ч'уја

Примери: *Го-ѿ'ознафѿе д'еѿено ѿѿо б'еше сабајл'ево; ...д'обро ч'уфмо ѿѿо 'имаше д'а-кажеш; 'Измифмо д'осѿа ж'иѿо и сл.*

Основното значење на минатото определено свршено време е да искажува минато дејство што го сфаќаме во неговата завршеност, во присуство или со учество на оној што зборува, во еден определен момент во минатото. При образување на аористот најчесто се употребуваат форми од свршени глаголи, но има и ретки примери каде што во ова време се употребуваат и форми од несвршени глаголи (Конески 1967: 420 – 423), коишто не се карактеристични за говорот во селото Сиричино. За разлика од сиричинскиот говор во соседниот каршијачки говор има употреба и на аорист од несвршени глаголи (сп. *Синоќка сѿа кај-н'ас...*, Цветановски 2004: 137).

2.6.1.2.4. Минато неопределено време (*ѿерфекѿ*)

Перфектот во овој говор се образува на истиот начин како и во стандардниот јазик, поточно со формите на глаголот *сум* во сегашно време и глаголската *л*-форма.

Примери:

еднина	множина
1 л. сум ѿ'рчал	1 л. смо ѿ'рчал'е
2 л. си ѿ'рчал	2 л. све ѿ'рчал'е
3 л. ѿ'рчал	3 л. ѿ'рчал'е

Примери: *Ка м'ал'иши смо ѿ'рчал'е ѿо баба-ни кој-ке-д'ојдеше оѿ-Б'елѓраѿѿ; Мл'оѓу смо раб'оѿал'е ѿо-н'иве, 'ама с'еѓа н'икој не-ѓо-цени ѿ'оа, се-см'енило вр'емеѿо; ...В'асо ѿ'ерал ѓојда, б'ил ѓ'ојдар; ...сум сѿиел ѿ'оа-време; ѿ'роѿал и не-з'асѿанал, ...ѿи м'исл'иши 'они мл'оѓу ѿ'оел'е итн.*

Значењето на минатото неопределено време е да изрази дејство кое се одвивало во минатото, но без да побуди при тоа претстава за одреден момент кога се одвивало дејството каков што е случајот со минатите времиња (Конески 1981: 461). Со ова време се изразува и резултативност и прекажаност, а за прекажаноста повеќе ќе кажеме во делот посветен на неа.

2.6.1.2.5. Предминато време (плусквамперфект)

Во истражувањата што ги направивме на терен во сиричинскиот говор не регистриравме форми за предминато време. Ова време се среќава во вратничко-полошките говори, иако не е толку честа неговата појава (*Врајничко-йолошкиџе џовори – духовна ризница* 2012: 57), пример: еднина 1. *беф н'абрал*, 2. *б'еше н'абрал*, 3. *б'еше н'абрал*; множина: 1. *б'ефмо н'абрале* 2. *бефџе н'абрале* 3. *беа н'абрале*.

2.6.1.2.6. Има-консџрукџии

Има-конструкџиите се застапени во говорот во село Сиричино. Покарактеристични се особено за западните македонски говори, но ги има и во вратничко-полошките говори (*Врајничко-йолошкиџе џовори – духовна ризница* 2012: 58). Овие конструкџии се образуваат со помошниот глагол *има* (негирано: *нема*) и глаголската *-н/-џи* придавка во среден род, која не се менува.

еднина	множина
1 л. 'имам в'идено	1 л. 'имамо в'идено
2 л. 'имаџи в'идено	2 л. 'имаџе в'идено
3 л. 'има в'идено	3 л. 'имаа в'идено

Примери: *Ти 'имам зб'орено за ојн'а-чуек; Те 'имам в'идено н'еџдека џџебе; В'ие 'имаџе 'иџрано на мо'а-свадба; Ја 'имам д'ојдено два-џџри џ'уџа 'овдека; Го 'имаџи џл'еано д'еџено к'ако се в'аса// ка се в'аса; 'Ојна д'ечконо сџан'аџион џо 'имам в'идено н'еџдека; 'Имаџе д'ојдено н'екаџи џр'и-нас; В'ие да-не-'имаџе раб'оџано сл'учајно кеј Др'екоџа џ'орано и сл.*

2.6.1.2.7. Сум-консџрукџии

Сум-конструкџиите се посебен тип конструкџии составени од помошниот глагол *сум* и глаголската придавка. Овој тип на конструкџии во сиричинскиот говор се образува со презентските и со имперфектните форми на помошниот глагол *сум* и глаголската *-н/-џи* придавка, којашто се менува по род и број.

1л. сум д'ојден, -а, -о	1л. смо д'ојдени
2л. си д'ојден, -а, -о	2л. све д'ојдени

3л.(j)е д'ојден, -а, -о

3л. са д'ојдени

1л. б'еф д'ојден

2л. б'еше д'ојден

3л. б'еше д'ојден

1л. б'ефмо д'ојдени

2л. б'ефѝе д'ојдени

3л. б'еа д'ојдени

Конструкциите со *има* и со *сум* се употребуваат за изразување на резултативност во македонскиот јазик. Ќе дадеме и неколку примери во реченица: *Па да ѝи к'ажем ѝр'аво ја-сум-д'ојден оѝ-ѝреѝ два-с'ааѝа; Мие смо ѝок'анеѝи од мушкаѝа-срана; 'Она е-в'икнаѝа 'оѝ-ѝосл'е; И ѝи м'исл'им д'ека б'еше в'икнаѝи; Б'ефмо из'иѝрани од в'ааша ср'ана; В'ие да-не б'ефѝе в'икнаѝи сл'учајно у ѝол'иција.*

2.6.1.2.8. Идно време (кондиционал *praesentis*) (Ќе-конструкции)

Идното време во овој говор се образува исто како и во стандардниот јазик, со партикулата *ќе* и со сегашно време од глаголот, како од свршени така и од несвршени глаголи, и основната функција му е изразување на дејство постериорно во однос на времето во кое се зборува.

Примери:

Форми од несвршен вид

1 л. *ќе 'иѝрам*

2 л. *ќе 'иѝраш*

3 л. *ќе 'иѝра*

1 л. *ќе 'иѝрамо*

2 л. *ќе 'иѝраѝе*

3 л. *ќе 'иѝраа*

Ќе дадеме примери во реченица: *Ќе д'ојдемо ѝосл'е и ќе-иѝрамо со-ѝ'оѝка; 'Идиѝе раб'оѝајѝе у-в'аашаѝа н'ива, ѝа-ѝосл'е к'оај ќе-ѝро'аѝаѝе од'овдека викн'иѝе-ме и заедно ќе 'идемо н'а-дома; Ти(j)а м'исл'а м'ие 'одма ќе-ѝи-с'акамо ниф; Ќе 'иѝраѝе со-м'ене ѝосл'е; 'Еве-ѝи-в'еѝуам оѝ-с'еа-ѝа-н'аѝамо ќе-р'абоѝам ч'есно и ќе-ѝи-ѝо вр'аѝим д'уѝоѝи ѝиѝо-ѝи-ѝо-д'ужим и сл.*

Форми од свршен вид

1 л. *ќе з'аминем*

2 л. *ќе з'аминеш*

3 л. *ќе з'амине*

1 л. *ќе зам'инемо*

2 л. *ќе зам'инеѝе*

3 л. *ќе 'замина*

Примери: *'Ако-ми-їод'осагаши уш-м'алу ќе-сїї'анем и ќе-з'аминем од-овдека; Гл'еај њ'обрзџу д'ојди ќеј-м'ене, ќе-оїї'идемо и ќе-израб'оїїамо њ'обрзџу, ња њ'осл'е ќе-одм'арамо.*

2.6.1.2.9. Минато-идно време (кондиционал *praeteritii*)

Ова време се образува со партикулата *ќе* и минатото определено несвршено време (*имперфектї*) на глаголот, кој може да биде и од свршен и од несвршен вид.

Несвршен вид

1 л. <i>ќе 'идеф</i>	1 л. <i>ќе 'идефмо</i>
2 л. <i>ќе 'идеше</i>	2 л. <i>ќе 'идефїе</i>
3 л. <i>ќе 'идеше</i>	3 л. <i>ќе 'иде(ј)а</i>

Пр: *Да-ме-в'икнеше ќе-'идеф, 'ама не-ме-в'икна; Да-д'ојдеше да-ме-з'емеи, ќе-р'абоїџаф ќеј-її'ебе; Шїо м'исл'еше ч'ера д'ека ако д'ојдеф ќе-в'икаф њо-її'ебе.*

Свршен вид

1 л. <i>ќе изр'абоїџаф</i>	1 л. <i>ќе израб'оїџафмо</i>
2 л. <i>ќе израб'оїџаше</i>	2 л. <i>ќе израб'оїџафїе</i>
3 л. <i>ќе израб'оїџаше</i>	3 л. <i>ќе израб'оїџаја</i>

Примери: *Да-беф-со-вас ја-ќе-в'икнеф њ'о-неа, њї'оа не-е-їр'обл'ем н'екој; А да-бефмо развес'ел'ени ќе-в'икнафмо 'една њ'есна; Да-зн'аеф д'ека н'е-све-зл'адни, ја-све-ќе-изедоф с'инојка.*

Како што може да се забележи од примерите, имперфектните форми употребени во ова време, можат да бидат и од перфективната (последниот пример) и од имперфективната основа.

2.6.1.2.10. Идно *їрекажано време*

Идното прекажано време се образува со партикулата *ќе* и со минатото неопределено време. Ова време спаѓа меѓу покарактеристичните особености на македонскиот глаголски систем.

Примери:

еднина	множина
1л. <i>ќе сум zл'едал/zл'еал</i>	1л. <i>ќе смо zл'едал'е/zл'еал'е</i>
2л. <i>ќе си zл'едал/zл'еал</i>	2л. <i>ќе сфе zл'едал'е/zл'еал'е</i>
3л. <i>ќе zл'едал/zл'еал</i>	3л. <i>ќе zл'едал'е/zл'еал'е</i>

Од даденава парадигма се гледа дека ова време се образува од несвршената *л*-форма на глаголот што се менува, а во третото лице се испушта помошниот глагол (Конески 1967: 496). Во зависност од лицето што зборува, кај одредени глаголи имаме испуштање на гласот *-д* помеѓу

два вокала. *В'икаа Гоце ќе-ишиал на-р'аботиа у-Б'елџраӣ; Ајд'ее, 'абе Милан св'адба ќе-ѵр'аел, а-м'ие н'ишӣо не-зн'аемо, н'икој нас-не-н'и-казал.*

Одречните форми во ова време се образуваат на два начина: со честичката *не* (*Ја-не-ќе-сум-џл'едал?*; *Ти-не-ќе-си-в'икала?*), или со глаголот *нема* и *да*-конструкција (*Ја н'емало да-в'икам, мие н'емало да-в'икамо* итн).

Формите на ова време се користат за незасведочени, прекажани дејства што ќе се случуваат во иднина или по некое друго прекажано дејство.

2.6.1.3.1. **Зайоведен начин (императив)**

Во овој говор заповедниот начин се изразува со специјализираните форми на императивот за второто лице во еднина и множина, исто како што е и во стандардниот јазик.

Императивот се изразува со следниве наставки: *-ј* за второто лице еднина и *-јӣе* за второ лице множина, кај глаголи од *а*-група и кај оние со општ дел на вокал. Примери: *б'еџај – б'еџајӣе, бр'ој – бр'ојӣе, в'икај – в'икајӣе, џ'аљиај – џ'аљиајӣе, ск'окај – ск'окајӣе, ч'екај – ч'екајӣе, ш'еѵиај – ш'еѵиајӣе*. Примери во реченица: *Н'е-скојај на ч'ардакоф, ќе ѵр'оѵаднеш 'унуѵра; Не-в'икајӣе мл'оџу к'е-ми-џи разбудӣӣе д'ецава; 'Ако с'акаш 'ела б'ирај к'оа л'убенца д'а-џа из'едемо; 'Ајде св'ӣӣе ѵр'чајӣе ѵ'о-мене; 'Иди иск'уѵӣ-се на В'ардар и до'аџај ѵ'осл'е 'одма д'ома и сл.*

Кај глаголите од *е*-група во еднина императив се изразува со наставката *-и*, откако ќе се отфрли тематскиот вокал, и наставката *-ӣӣе* која се става во множина откако ќе се отфрли тематскиот вокал. Примери: *б'ери – б'ерӣӣе, д'ојди – д'ојдӣӣе// д'ој – д'ојӣе* (се употребува и формата *'ела – 'елайӣе*, форма позајмена од грчкиот јазик), *к'уѵи – к'уѵӣӣе, к'аџи – к'аџӣӣе, м'еси – м'есӣӣе, н'оси – н'осӣӣе, ѵл'ачи – ѵл'ачӣӣе, с'еди – с'едӣӣе*. Пример: *Вр'еке̄ӣе со-ж'ӣӣо нос'ӣӣе-џи у-'амбар; 'Ела̄ӣе св'ӣӣе н'аамо; З'еми к'уѵи н'еӣӣо за-д'еца̄ӣа; К'аџӣӣе ӣӣо-д'а-ѵраем со-ком'ӣриве, дал да-џи-ѵр'одадем 'ил'и да-џи-д'адем ѵ'аке*. Овие наставки се употребуваат кај глаголи чиј општ дел завршува на консонант. Додека пак кај глаголите на коишто општиот дел им завршува на вокал, кон општиот дел се додаваат наставките *-ј, -јӣе: ѵој – ѵ'ојӣе, чуј – ч'ујӣе*.

Императивна форма кај глаголите од *и*-група се образува на тој начин што во еднина глаголот останува на тематскиот вокал *и*, додека во множина на тематскиот вокал му се додава наставката *-ӣӣе: к'оси – к'осӣӣе, н'оси – н'осӣӣе, ѵр'а̄ӣи – ѵр'а̄ӣӣӣе, ф'а̄ӣи – ф'а̄ӣӣӣе*.

Глаголите коишто имаат скратени форми во презент, имаат кратки форми и во императивот: *дај, џл'еј, 'извај, с'ѵај. Д'ај-ми-џа лоѵ'а̄ӣана; Ж'ено*

'извај-џа и'уикаџа од и'одрум; Сиџај ио-'една ч'аша р'аки(ј)а; Гл'еј-џа-бе н'ишиџо не-р'абоиџа, ио-ц'ел-дџан с'амо др'еме у-двор.

Форми за забрана се образуваат со негацијата *не* која се употребува пред заповедниот начин: *н'е-бери*, *н'е-џл'едај/џл'еај*, *н'е-коиџај*, *н'е-џиј*, *н'е-џлчи*. Покрај овие форми, во говорот во селото Сиричино забрана се изразува и со партикулата *немој* + *да* + сегашно време: *н'емој да в'икаш*; *н'емој да-и'иеш*; *н'емој да-идеш*; *џи-р'екоф-ја н'емој-да-р'абоиџаши иџ'олку*, *ке-се-'измориши*; *н'ародоџи р'екал*, *н'емој-да-џл'укаш н'аџоре*, *н'а-џебе ке-џадне*.

Како и во другите наши говори, ублажена форма на заповед односно оптатив во сиричинскиот говор се изразува со *да*-конструкција: *Макар да-к'ажеше н'ешиџо!*

2.6.1.3.2. Прекажаност

Во македонскиот јазик, минатото неопределено време е главен носител на прекажаноста и со ова време се прекажуваат и сегашни и минати дејства (Конески 1981: 463). Една од функциите на формите на минатото неопределено време е токму изразувањето на прекажаност.

Во овој говор, а воопшто и во стандардниот јазик, како други глаголски форми за прекажување се јавуваат формите за предминатото време, оние што се образувани од глаголот *сум* во минато неопределено време и глаголската *л*-форма на глаголот што се менува (Конески 1981: 483), како и формите за идно прекажано време кои се образуваат од *ке* и од формите на минатото неопределено време. За прекажување на идни или постериорни дејства се употребуваат токму формите за идно прекажано време како специјализирана конструкција, која овде ја илустрираме со два примера: *ке си к'оџал*, *ке си р'абоиџал* и сл.

2.6.1.3.3. Можен начин (Поџенцијал)

Можниот начин или потенцијал се образува од партикулата *би* + глаголската *л*-форма. Кај потенцијалот глаголската *л*-форма се менува по род и број, додека пак партикулата е неменлива.

еднина	множина
1л. <i>ја би в'икал</i>	1л. <i>мие би в'икал'е</i>
2л. <i>џи би в'икал</i>	2л. <i>вие би в'икал'е</i>
3л. <i>џој/он би в'икал</i>	3л. <i>џи(ј)а/они би в'икал'е</i>

Овој начин служи за изразување можно или посакувано дејство, независно од времето. Па така времето на кое се однесува го одредуваме

обично од подредената реченица или вообичаено од ситуацијата (Конески 1967: 500). *Ја-би-р'абоџал све с'амо да-џе-з'еем за-ж'ена; Би-д'оил'е до-к'еј-џебе д'ома, 'ама не-зн'аемо к'ако ке-реаџираа џв'ојџе; 'Охоо, он-би-д'онел и м'узика, 'ако џр'еба.*

2.6.2. ИМЕНСКИ ФОРМИ НА ГЛАГОЛОТ

2.6.2.1. Глаголска л-форма

Глаголската л-форма како една од неличните глаголски форми што влегува во градење на сложените времиња, се добива со наставките -л, -ла, -ло, -л'е. Во говорот во селото Сиричино, а воопшто и во стандардниот јазик, постојат свршени и несвршени л-форми како од несвршени, така и од свршени глаголи.

Примери од глаголски л-форми од несвршени глаголи се следниве: *б'ерел, в'икал, џл'едал, д'ржел, 'иџрал, 'ишал, н'осел, џиел, џ'ечел, р'абоџал, ч'иџал* и сл. *Сум-џа-ч'иџал џ'аја кн'иџа; Сум џл'еал и к'ако р'абоџаа 'они, св'аки 'има свој р'едоој и св'аки џо-р'абоџа неџов'иоџ-реџ; Сл'ушам си-држел м'оџу к'окошке у-дв'ороџ; 'Абе св'арно џ'аџко-џи џиел м'оџу; Си-џ'ечел р'аки(ј)а, џа-да-д'оемо да-џа-џр'обамо.*

Примери од глаголски л-форми од свршени глаголи се следниве: *в'икнал, к'уџил, 'озраел, џ'аднал, џр'аџил, р'екал, с'џанал, с'ошил, 'умрел, ф'ајр'ил, ф'аџил.* Примери: *Ж'ифко св'арно ч'ера в'икнал и џ'обеџнал 'одма; Сл'ушнафмо д'едо-џи џ'аднал од-'ораф; Сум к'уџил 'една н'ива; Пр'аџил џ'аре џо-баџ'анак-му М'аркоџа* и сл.

Оваа форма во еднина ги разликува сите три рода: *в'икал, в'икала, в'икало*, додека пак во множина има една заедничка форма: *в'икал'е*. Примери: *М'исл'уши џи-д'ека м'ие смо-в'икал'е џ'о-џебе.*

Кај глаголите на коишто општиот дел им завршува на -џи и -д се јавува губење на овие гласови во л-формите или пак има две форми, скратена со загубен консонант и долга со зачуван консонант: *дал – д'адел, јал – ј'адел*, пр: *Си-јал од-луб'енџава; Кој д'ојдофмо од-н'иви џл'еамо ј'адел од-к'омадоџ; Не-сум-'им-дал в'ода на-к'равеџе; Ке-им-д'адел џо-н'екоа џ'ара на-д'еџава... итн.*

Глаголите од типот *б'ере, к'ол'е* имаат форми: *б'ерел – бр'ал, к'ол'ел – кл'ал*. Пр: *Си-бр'ала-џра с'абајл'е?; Си-к'ол'ел џр'асе (ј)'есенва?* Од овие форми може да се забележи дека глаголската л-форма е образувана некаде од аористната основа, некаде од имперфектната форма, иако глаголите се несвршени по вид. Кај формите образувани од аористна основа се чувствува повеќе заокруженоста, свршеноста на дејството (Конески 1987: 435).

Од глаголот *з'еме* имаме *з'ел, -а, -о, -е*. Ќе наведеме неколку примери во реченица: *Си-з'ела ѿаре од-м'ајка-ми; 'Абе си-ѿи-зел од-нас цр'еваѿи за-в'адење ч'ера*.

Специфични свршени *л*-форми образуваат глаголите *д'ојде – д'ошал, 'иде – 'ишал, н'ајде – н'ашал, ѿ'ојде – ѿ'ошал*.

2.6.2.2. Глаголска придавка

Глаголската придавка во овој говор, како и во стандардниот јазик, се образува со наставките: *-н, -на, -но, -ни*, и *-ѿи, -ѿа, -ѿо, -ѿи*.

Оваа форма се образува од свршени и од несвршени глаголи, како од преодни така и од непреодни глаголи. Во еднина глаголските придавки имаат различни форми за сите три рода, а пак во множина имаат една форма за сите три рода.

Наставките *-ѿи, -ѿа, -ѿо, -ѿи* се додаваат на глаголи во чијашто основа се наоѓа сонантот *н*.

Основни вокали на оваа форма се јавуваат *-а* или *-е*. Тука вокалот *а* се јавува кај глаголите од *а*-група, како и кај глаголите од *е*-група, *а*-раздел со општ дел на *н*. Примери: *'викнаѿи, з'акоѿан, св'екнаѿи, 'искоѿан, ѿ'аднаѿи, с'еднаѿи, сѿ'анаѿи: Се-м'исл'и д'ека Десѿоѿи бил-з'акоѿан најѿ-цркваѿа, кеј-'олѿароѿи; 'Ојна к'анал е-'искоѿан мл'оѿу 'одамна; Ја-ка-д'ојдоф Тоше б'еше в'ише сѿ'анаѿи; Ти-не-си-в'икнаѿи на-сл'ава*.

Во овој говор вокалот *-е* се јавува кај глаголите од *е*-група, *и*-група, и кај глаголите чијшто општ дел завршува на вокал. Примери: *в'арен, д'ојден, ж'енеѿи, 'измиен, к'анеѿи, к'рсѿиен, к'уѿен, к'ачен, м'уѿиен, н'ајден, 'обл'ечен, ѿ'ечен, ѿ'лаѿиен, р'оден, р'анеѿи, с'ечен, скр'иен, 'умрен* и сл. *Ти-си-в'ише ѿ'ечен за-ж'енење; К'ажи-ем д'ека не-е-д'ојден д'аѿнаска; Ај 'иди с'ирни дал-е-к'ачен на-'алѿобус; Тој-е-'умрен 'одамна; Ти(ј)-а-са-крсѿиени у-едн'а-вода; Дал-си-ж'енеѿо м'оре д'еѿе* итн.

Тука се среќаваат и двојни форми од глаголи кои во аорист го губат вокалот на општиот дел: *бран ('обран) – б'ерен, дран ('одран) – д'ерен, клан (з'аклан) – к'ол'ен ѿран ('оѿран) – ѿ'ерен*. И двете форми немаат разлика во значењето, поточно имаат исто значење. Пр: *Дал'-си-'оѿрано ѿѿи-бе-д'еѿе; В'еѿароѿи е-'одран 'уѿиѿе р'ано с'абајл'е*.

2.6.2.3. Глаголски прилог

Што се однесува до глаголскиот прилог во говорот во селото Сиричино се образува со наставката *-јки*.

Основен вокал кај глаголи од *а*-група е *-а*, додека кај глаголи од *-е* и *и*-група е *-е*, па така имаме: *б'ерејки, в'икајки, зб'орејки, 'идејки, ј'адејки, к'оѿајки, м'иејки, 'орајки, ѿ'асејки, ѿ'ерејки, р'ендијки, раб'оѿајки, с'еејки,*

īрч'ајки и слично. Примери: 'Едни л'уди к'оīајки на-н'ива н'ашл'е 'едно з'арне зл'аīио; Баба-му р'ендајки к'уīус з'о-ск'инала īрсїиоī; Мијејки с'удоој и īаднал īрсї'ењоī у-саїун'ајцаїа/саїун'ајцаїа.

Како што се гледа од примерите, глаголскиот прилог во сиричинскиот говор се акцентира на третиот слог од крајот на зборот, акцентска особеност за којашто веќе споменаваме дека е карактеристична за вратничко-полошките говори.

2.6.2.4. Глаголска именка

Како и во стандардниот јазик така и во овој говор глаголската именка се образува од несвршени глаголи со наставката -ње.

Оваа наставка се додава на основниот вокал *а*, кај глаголи од *а*-група, и на основниот вокал *е*, кај глаголи од *е*- и *и*-група, примери: б'егање, в'икање, зл'едање/зл'еање, двавање/д'аање, јадење, к'осење, куїуање, н'осење, иїење, иїоење, с'еење, с'едење, ш'иеење и сл. Све-д'онел'е мл'огу иїење и јадење за-в'ечерва; Ке-д'ојдеїе кеј-м'ене 'ама да-ви-к'ажем оī-с'ега дека н'ема в'ише в'икање 'овја-е-криф, 'ојна е-криф; Камо иїоење; Од-уїре на-н'ива, на-с'еење зра-и-ч'енка; Н'ема зл'еање иїо-друїи -жене.

Тука се среќаваат и помал број на глаголски именки со наставката -ние, образувани од свршени глаголи: восїїание, видение, иїреображение, иїс'ание и сл. Оī-иїс'ание не-с'е-бега.

2.7. ПРЕДЛОЗИ

Во групата на предлози ќе ги наведеме предлозите што се среќаваат во селото Сиричино.

Во нашиот говор се употребуваат следниве предлози: в'ише, зад, за, кај, кеј, к'аде, н'акеј//н'акј, наї, низ, на, од (оī), 'околу, 'освен, над, иїозади, иїокрај, иїо, иїосл'е, иїреї, иїреку, сїр'оїи, со, ус, у, 'уочи.

Примери во реченица: в'ише, наї (Пр'ојде више-кука// иїр'ојде н'аї-кука), нис (Со-иїр'акїор ми-иїр'ошал нис-б'афча), ус/уз (Пр'ојде 'ус-иїи), Стариот предлог вџ (лит. в, во) овдека се употребува во формата у (Ж'иви у-Теїшоо, у-зраїи, у-с'ело, у-ш'ума, Д'ојде у-м'ене, у-иї'ебе, у-н'езо), на (П'адна на-к'амен, Му-р'екоф на-ч'уекої), зад, иїозади (Д'еїеїо се-скри з'ад-враїа// иїозади вр'аїа), за (Ф'аїи-зо за-н'ога, Д'ри-зо за-зл'ава), кај, кеј, к'аде, (К'ај-ки-идеи с'еа//К'ај-ч'иеш с'еа// Кеј-ке-идеи с'еа// К'аде-к'иеш с'еа, К'ај-нас ке-д'ојдеїе, Се-в'идел'е кеј-бр'ежојне); потоа 'околу (Му-р'ече да-д'ојде 'околу иїладне), на-кеј//на-к'ај (На-к'ај-идеи//На-кеј-идеи), оī (Д'еїеїо оī-Маркоїа; Таїко-е оī-Сїїанкоїа), над (Ми-се-к'ачија над-зл'ава), 'освен ('Освен м'ене н'икој н'е-може да-вл'езе иїамо), иїокрај ('Иде иїокрај В'ардар), иїосл'е//иїо (Св'екоиш д'огаиш иїосл'е м'ене// иїо-мене, По-

р'абоѿиа н'авраѿиш//П'осл'е р'абоѿиа), ѿред (В'ози ѿр'ед-мене; Ја с'едеф ѿред-бр'аѿи-ѿи у-'алиѿобус), ѿреку (Ми-д'ојде ѿрек'у-ѿлава в'ише), со (Го-ф'аѿи со-р'ука; Го-'урна вазн'ичеѿо со-н'оѿа), у'очи (Н'е мој да-р'абоѿиаши 'уочи ѿр'азник, не-е-'убоо).

Предлозите *више* и *ус/уз* се карактеристични и за соседниот каршијачки говор (Цветановски 2004: 89).

2.8. СВРЗНИЦИ

Сврзниците се службени зборови коишто врзуваат зборови или реченици во составот на една сложена реченица (Конески 1967: 535). Тука сврзниците, како и во стандардниот јазик, се делат на прости и сложени.

Подетално сврзниците и нивната функција ќе ги разгледаме во делот посветен на синтаксата, во рамките на сложената реченица.

Овде ќе направиме една поделба според семантичкиот принцип, според тоа дали сврзниците се јавуваат во улога на конститутивен елемент на предикативните конструкции или во улога на конектори (семантички празни, комплементарни оператори).

Првиот тип на сврзници се оние сврзници коишто сигнализираат некаква релација меѓу два настана (се јавуваат во улога на главни предикати), т.е. имаат свое лексичко значење, а вториот тип се оние сврзници кои немаат свое лексичко значење, а се јавуваат во функција на комплементарни оператори.

Сврзници кои врзуваат реченични аргументи во улога на комплементарни оператори се следниве:

- асоцијативна врска (координација, алтернатива, адверсативност, споредба, декларативност): *и, ѿа* (координација); *ај - ај, било - било, ем - ем, ил'и - ил'и, ил' - ал'//ел', ја - ја, ни - ни* (алтернатива); *а, 'ама* (адверсативност), *к'амо-л'и, к'ол'ку-да, ка-шо// к'ако-ѿиѿо н'еѿо, 'одоѿиѿо, 'оѿкол'ку* (споредба); *д'ека* (декларативност). Примери: *Ни-ѿиш-с'акам н'еѿиѿо, ни-ѿиш-д'аам; С'еа-ем-криф, ем-зб'ори 'уѿиѿе; Дал'-б'ило-ѿи, ил'-б'ило н'екој друк, м'ене м'и-е-св'е-едно; Ка-шо зн'аеш и 'умееш да-си-д'оѿила и да-д'иѿнеш све-'ова; Поарно ѿ'ел-д'ан-да-р'абоѿиам 'оѿкол'ку ѿ'ебе да-ѿе-сл'ушам; 'Ил'и д'оаѿај 'ил'и б'еѿај од-'овде, М'исл'иш д'ека ова ѿѿо-ѿо-ѿр'аеш н'икој не-ѿ'е-ѿл'еда, не-ѿ'е-ѿр'имека и сл.*

Сврзници што имаат улога на предикати се следниве:

- каузална врска (причина, последица, цел, услов) *з'аѿиѿо, з'аѿиѿоа шо, д'ека, ѿ'ошо, чим, зар, шо, ѿ'аке ѿѿо, 'ако, да, к'оѿај/к'оај - ѿ'оѿај, м'акар, м'акар - ѿѿо, м'акар - да*. Примери: *Пошо н'ѿиѿиѿо н'е-сакаш да-р'абоѿиаши з'а-ѿебе н'ема ј'адење. Чим з'амина без-да-ме-ѿр'аѿиаши од-'уѿре-ѿа-н'аѿиѿамо си-з'аврѿиш с'о-мене; Макар-да-к'ажеше ѿреѿ-да-зам'инеше; 'Абе к'оај-ѿ'оѿај ѿш-м'ора да-ѿл'аѿиѿи 'ова ѿѿо д'ужиш; М'ие зар-в'аке се-доѿов'орифмо итн.*

- темпорална врска: *к'оај, ѿа, к'ако, 'оѿ-ка, дур, д'ур-да*. Наместо стандардниот сврзник *д'одека* се употребува *дур*, примери: *Ја-дур-ѿе-чекам м'оже да-з'асѿијем; Ко'ај-сакаш м'оеш да-д'ојдеи; 'Оѿ-ка-д'ојде к'еј-нас не-к'ажа ни-збор; Све дур-не-с'е-деси н'екоа б'еља в'аке ке-б'иде* итн. Сврзникот *шѿом* не се употребува во сиричинскиот говор, тој е застапен во каршијачкиот (сп. Цветановски 2004: 89).

3. СИНТАКСА

Синтаксата е дел од науката за јазикот што се занимава со точниот редослед на зборовите во реченицата и нивните меѓусебни прилагодувања.

Особеностите од областа на синтаксата потврдуваат дека говорот во селото Сиричино на синтаксички план припаѓа на западните говори. Таму ги забележавме истите оние карактеристики што се сретнуваат и во западните говори, а кои се резултат на влијанието на соседните балкански несловенски јазици (а тоа се местото на кратката заменска форма пред глаголот и во почетокот на реченицата, неупотребата на партикулата *ли* при градењето на прашалните искази, употреба на предлогот *од* за изразување на посесивност и други сличности), (Лаброска 2003: 71).

Во овој дел од излагањето ќе се задржиме на специфичностите на говорот во селото Сиричино, не претендирајќи на исцрпно и сеопфатно зафаќање во сите области на синтаксата.

3.1. РЕДОТ НА ЗБОРОВИТЕ

Осврнувајќи се на синтаксичките особености на сиричинскиот говор, во првиов дел ќе се задржиме на местото на помошниот глагол во сложените глаголски форми, на местото на атрибутските определби, како и на местото на клитиките и на нивната служба.

Во говорот во селото Сиричино, осврнувајќи се на местото на помошниот глагол во сложените глаголски форми, од примерите што се собрани на терен може да се констатира дека помошниот глагол му претходи на основниот и тоа без исклучок: Примери: *М'исл'иш д'ека ја-сум-зб'орел ѿ'аквоо н'еишѿо за-ѿ'ебе, абе н'еам ѿ'оѿреба ја-оѿ-ѿ'аквоо н'еишѿо; Дал'и сум-ѿи-р'екал ја-д'о-сеа н'еишѿо?; Чим све/сфе-р'еишле в'ие, м'ие не-се-м'ешамо. И-м'ене, и-ја-ка-сум-ѿа-з'емал баба-ѿи, сум-ѿл'аѿишл. (Текстови). Ваквиот западномакедонски редослед не е карактеристичен за источните северни говори како што е, на пример, кривопаланечкиот говор каде што се среќаваат и форми со помошниот глагол по основниот, пр: *вик'ала-сам; куѿув'ал'е-сѿе од-нас* и сл. (Стоевска-Денчова 2004: 120).*

Партикулата за негација *не*, која е во составот на сложените глаголски форми редовно им претходи на глаголските форми: *Не-ми*

к'ажуај; Не-сум м'оела да-'изл'езем н'адвор од-ср'ама, зн'аеш ӣи-'ил'и н'е-знаеш; Не-ӣи ӣр'ебаа ӣаре за-'овде; Не-м'и-свири на-м'ене, н'еам ја-ӣаре 'одвишак за-д'аање, Не-ми-д'ржи ӣред'авања с'еа; Не-ӣи-ӣр'ебаие 'ова ӣӣо-џо-н'аӣрае; Не-му-се р'абоӣа мл'оџу; А, ӣој-не-му-'а-мисл'и мл'оџу-мл'оџу.

Негацијата се јавува во препозиција и во конструкциите со кратки заменски форми: н'е-ӣи-д'авам н'ишӣо в'ише; н'е-ми-в'икај на-'уше; ...н'е-се-ӣознаа с'о-мене; да-не-с'и-зуцнал кој-ке-'идеш д'ома.

Во говорот во селото Сиричино кратките заменски форми најчесто се употребуваат во позиција пред глагол или на самиот почеток во реченицата: ...џо кр'аде к'есеӣо со-ӣаре; Му-д'ал-р'аки(j)а; Го-'омужил д'ејчеӣо на-'убоо м'есӣо; Му-дал-ӣаре; Само џо-н'ервирал коми'и(j)аӣа; Га-ӣр'одал ч'енкаӣа; Га-м'авнал со-н'оџа; Ж'енаӣа ми-б'еие фам'ил'и(j)а; Ги-ӣречекала со-ӣ'ава 'орис; Га-ӣ'оканиф на-џ'осӣи и сл.

Ваквиот начин на распределба на кратката заменска форма е карактеристична за поголемиот дел од македонските дијалекти, како и за стандардниот јазик, и оваа линеаризација претставува балканизам со романски корени (Тополињска 1995: 57).

Примери со постпозитивно употребена кратка заменска форма во овој говор ретко со среќаваат и тоа, како што може да се забележи од примерите, најчесто по формите на заповедниот начин или по показни зборчиња од типот *еве, еӣе* како што е всушност и во стандардниот јазик: 'Еӣе-џо н'ема-џо, 'еӣе-џо н'ема-џо; Т'ури-џо у-в'азна; Покаж'и-му-џи 'офцеӣе; дон'еси-џо д'ома; Ај-ај, 'акни-ме со-ӣ'оа; В'икни-џо д'едо-ӣи да-иде на-н'ива; Дон'еси-џо д'еӣеӣо; 'Иди ф'а̄рл'и-џо ӣ'о-Вардар и сл.

Во однос на редоследот на кратките заменски форми за директен и за индиректен предмет кога ќе се најдат заедно, тој е ист како и во стандардниот јазик, т.е. прво доаѓа кратката заменска форма за индиректен предмет, па потоа за директен предмет (Минова-Ѓуркова 1994: 193). Примери: Му-џа-дал најуб'ааӣа к'ерка; Му-џо-'удрел'е д'еӣеӣо; Ар'ами(j)е му-џи-зел'е све-ӣ'арей̄е; Д'ецана му-џо-зел'е ср'ао̄и; Вр'аӣи-му-џи н'азай̄и в'рекеӣе со-ч'енца; Му-џ-'оӣрул'е к'учеӣо и сл.

Повратната замена се стои пред глаголот: 'Она се-ӣр'еврџнала к'оај в'идела ӣоа; 'Он-се-'израдуа; Изр'абоӣнал ӣоа све-ӣӣ'о-му-з'адал'е, ӣа-ӣ'осл'е се-'одмарал; Тој-'одма се-з'аӣрчал да-'иде кеј-н'еа; М'исл'иши дека си-'озраел 'одма и сл. при што во да-конструкцијата повратната замена стои меѓу сврзникот *да* и глаголот. Примери: Ок'аӣи-џи да-се-ис'ӣо̄и'еӣаа; Н'емој да-се-зафрк'авай̄е со-м'ене, не-в'и-л'ичи на-џодинеӣе; Н'е-сакам да-се-з'амараӣи ц'ел-д'ан со-ӣ'оа; ...к'ој-к-'идеш да-се-'облакаӣи, 'обл'ечи н'еӣӣо и-'убоо и сл.

Местото на атрибутот е претставен со нормален редослед, со атрибутска определба пред именка, примери: Ж'ивел'е у-'една с'ӣар'а-куќа;

сушен'о-месо; боџаџи ч'уек; високо ч'уек; најубааџа ж'ена џа-зел; ...да-з'арабоџам некоа џара; Чера к'оџафмо 'една џол'ема н'ива; Пр'есџафмо у-'една сџар'а-куќа; Сџана џол'ем-чуек; Сир'омаси л'уди смо-б'ил'е; Поџол'емоџо џел'е ни-'умре и сл. Исто така се среќаваат и атрибутски определби во постпозиција, зад именка, но овие определби во сиричинскиот говор се среќаваат поретко, пример: б'абџа р'адосна м'ужи к'ерка; ср'еќа џол'ема има; з'еми да-џадеи ч'енца в'арена; ср'еќа џол'ема 'имал да-зн'аеи 'убоо; Неќња џи џл'еамо б'аба-џи и д'едо-џи, в'есел'и, 'оро 'иџраа; Баба-ни у-з'има 'увек ке-ни-в'икаше, обла'каџџе ч'ораџе в'алнени, ке-насџи'инеџе; 'Оџнал н'аџреџи в'раџа дрв'ена; Ни-д'онесе на-м'аса м'есо м'ел'ено, да-му-џом'оџнемо да-џо-н'аџрае; У-дв'орон 'имаџа 'едно к'уче и'арено; Шџо 'има 'едни р'уке џол'еми и сл.

Во постпозиција се среќаваат посвојните заменки кога позасилено ја изразуваат определбата: *Сесра-џи џв'оа е-најн'емирна; Д'едо-ми мој-б'еше џол'ем р'ибар; В'ујко-џи џвој ке-иде/к'-иде за-Белџраџи?; К'ерка-џи џвоа восџи'џаџ-џа м'алу; Р'ечи-му на-бр'аџи-џи џвој да-не-се-з'акача.* Вакви примери во сиричинскиот говор поретко се среќаваат.

3.2. КОНГРУЕНЦИЈА

Во сиричинскиот говор во однос на конгруенцијата карактеристично е доследното согласување на реченичните делови, меѓу субјектот и именскиот дел од именскиот прирок, како и меѓу придавските детерминанти и именката во единска форма, појава карактеристична и за кривопаланечкиот говор (Стоевска - Денчова 2004: 123). И во другите случаи има логично согласување.

Примери со согласување помеѓу субјектот и именскиот дел од именскиот прирок: *'Абе џи-си-бил мл'оџу с'иромаф; Ч'ичко-му, му-бил-сџ'аросф'аџи; 'Ааа, џ'аџа е-убаа д'ејка; Теџ'ереџо б'ило оцк'р'иено; И-џи(ј)а б'ил'е н'осени од-неџдека.* Во следниов пример нема согласување што е вообичаено кога во именскиот дел на именскиот прирок имаме некоја именка, а именките се главно селективни по род: *Д'еџеџо б'ило 'единец* и сл.

Кај придавските определби имаме редовно согласување со именката што ја определуваат, примери: *В'исоки в'раџе 'имаа; Му-а в'икнал'е 'една 'убаа џ'есна; Д'еџаџа к'аџи се-и'еџал'е у-и'ума, ви'дел'е мл'оџу џол'еми сџ'уџаљке...; 'Исџрчал'е до-'една џол'ема л'ивада; 'У-наџе-време 'ова н'емало в'ике; К'уџил м'аџаре оџи-некој сџ'ар-чуек* и сл.

Примери на согласување на придавките со именки од машки род што завршуваат на -а: *Чера у-с'ело ни-д'онесоа мл'оџу мл'аџи к'ади(ј)а; 'Имам 'едан зл'аџен и'ура; Не-с'ум-знаел д'ека 'имам д'ебел к'омиш(ј)а; Селскиоџи с'уди(ј)а џо-џрем'есџи(ј)а да-р'абоџа у-Теџоо.*

Множинските форми кај придавките во сиричинскиот говор се исти како и во стандардниот јазик, односно се образуваат само со наставката *-и* што значи дека немаат специјализирани множински форми на *-е*, наставка карактеристична за именките од женски род и во сиричинскиот говор и во поширокиот тетовски говор (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 43 – 51): *џ'ол'еми р'уке; в'исоки д'еца; ж'ел'езни вр'аиџе; дрв'ени 'оџраде; ц'џрни к'озе* итн.

Нарушена конгруенција среќаваме, како и во другите говори и во стандардниот јазик, во реченични споеви во кои глаголската *л*-форма се јавува безлично, во форма за среден род: *Д'ошло реџ и-на-м'ајка-ми...; Н'аџреџ за-л'еџ-се-џ'рџело, се-н'емало од-к'аде; Мл'оџу се-иџрало со-џ'оџка; Дрва се-н'осело оџ-Ж'едан н'аџреџ* и сл.

3.3. УДВОЕН ОБЈЕКТ

Удвојувањето на објектот во говорот во село Сиричино, а воопшто и во стандардниот јазик е една од главните специфичности на реченицата (Стоевска - Денчова 2004: 124).

Во македонскиот јазик директниот објект се удвојува редовно кога е претставен со определена именска група, и тоа: со членските морфеме, со показните заменки, или пак кога имаме сопствени имиња.

Директниот објект редовно се удвојува кога е тој претставен со долга форма од личните заменки, како и од повратната замена: *Не-џо-џ'ознавам неџо; И м'ене-ме н'аџ'ераја да-џ'иџам; Неџо н'е-моеџ да-џо-џ'исџ'ераџ н'адвор, з'аџ-е џ'ојак оџ-џ'ебе; И н'иф-џи расџ'оредил ка-за-у-в'ојска; Мари(ј)а ми-р'ече д'ека џ'ебе-џ'е в'идела ч'ера на-м'осџон д'рвен; Нас-не-џ'раџ б'удал'и; М'ене-ме-в'иде; Ниф-џи-б'араф д'ома, 'ама не-џо-најдоф.*

Со членувани именки и именски групи исто така имаме удвојување на предметот: *Д'ечконо џо-з'ема џ'алиџоџо; Д'ецаџа џа-из'едоа џ'орџаџа; Оџв'ори-џа вр'аџаџа; Ги-д'оџ'ера кр'авеџе; Ме-в'икаја друџ'аркеџе.*

Среќаваме и извесен број примери со директен објект претставен со именка, каде што удвојувањето не е регуларно, примери: *Ај 'оџвори вр'аџеџе, ама џ'обрџу; З'аџ'варај џ'енцероџ; В'икни д'ецаџа и мри џ'ред-мене; 'Иди в'икај б'аба-џи да-н'е-викам; Ај ч'ао, џа-џ'озрави дом'аџниџе; Позрави б'аба-џи* итн.

Со показни заменки, кои можат да се јават и со именка исто така имаме удвојување на предметот: *А џи-ова џ'осл'е џо-р'азбра?; Ти ч'ера џа-џ'исџ'ера оваја-жена; За вас сум-џа-к'уџил оваја-кола; Им к'ажа/к'аза д'ека џи-в'икаја ој'на-људи 'ондека; Некња џа-џо-в'идоф 'онеџа шо-џи-к'ажуеф* и сл. Како што гледаме од последниот пример, во сиричинскиот говор се

чуваат сè уште архаични акузативни форми на показните заменки како што е *онега*.

Директниот објект се удвојува и кога е изразен со лични и со географски имиња: *'Иди в'икни-го-Си'анкоија; Не-га-в'икај Сузана, н'ека н'е-јде; П'озрави-(j)а/га и'еи'ка-и'и Мира; Беф да-го-с'ирнем В'ардар дал'-(j)е-м'уиен; Сум-га-в'идела Бу'ари(j)а ама од-'авион.*

Индиерктниот објект се удвојува поредовно од директниот, па така можеме да заклучиме дека процесот на граматикализација на удвојувањето во поголема мера го зафатил индиерктниот објект во нашиот јазик (Минова - Ѓуркова 2000: 214).

Индиерктниот објект се удвојува во следниве случаи:

Со долгите форми од личните заменки и од повратната замена, примери: *'Абе и'ебе-и'и зб'орим; Нему-му-се-р'азвикаф за-и'оа н'екња; Нас-ни-в'икаи и'оа; Си'ојанка к'ажа д'ека ч'ера ниф иа-им-се-рас'и'ала к'олаија; Мене не-м'и-дадоа и'аре за-кр'авија...; Тебе-и'и-и'одадоф с'ирење; Ниф-им-'удри ио-и'ар'абейе...*

Со членувани именки или именски групи или определени роднински имиња со постпозитивно употребена кратка заменска форма; *Му д'аде и'аре на-д'еи'еио; З'еми-им н'еи'ио на-дом'ашиниве; К'е-му-к'уи'им н'еи'ио на-и'аи'оија; Кажим на-бракаија дека дома не-јдем.; Им-в'икам на-с'есреве, да-д'ојда да-јада; ...и-в'икам на-з'алва-ми; ...раб'ои'ајие, им-р'екоф на-сн'аеије и сл.*

Со показни заменки кои можат да се јават и самостојно и во група: *Тр'еба да-му-се изр'абоија и'оа ии'о-му-се-'обеи'и на 'овја 'овде до-м'ене; Си-му-дал да-јаде на-'овега бе; Кажим на-'ојна да-д'ојде;*

Со лични и со географски имиња: *К'е-му-к'ажеш на-Јоана; Р'ечи-и/(j)е на-Душица; Му-д'аде и'аре на-Мирчеија; ...и и'аи'икоиво му-в'ика на-Горана, н'е-сакам да-ме-и'раа б'удал'е в'ише; К'е-му-и'р'еба мой'икана на-Вл'аи'коија.*

3.4. ПОВТОРУВАЊЕ НА ДЕЛОВИ ВО РЕЧЕНИЦАТА

Повторувањето на различни делови во реченицата се среќава доста често. Тука се повторува како субјектот, исто така и објектот и предикатот.

Удвоениот субјект / објект обично се изразува преку лична или показна замена за трето лице и членувана именка: *Криф-е 'ојна, ч'уекон; 'Онаја з'луи'аана и'очнала и'рво да-в'ика; 'Онаја зав'анана иа-зам'инала н'е'едека; 'Ојна ч'уекон и'е-в'икаше; Абе и'аја ж'енатија иа-д'ојде у-двор, 'Она к'учено и'в'ое-е; Ов'аја д'ејкава ми-се-св'и'аше, 'Она д'еи'ено го-и'ознаам од-н'е'едека; и сл.*

Покрај со замена, субјектот / објектот може да биде удвоен со друга именка, примери: *Ев'е-џи-џа с'еа Св'еџлана, мајка-ми, 'оџраај-се с'о-неа; Дојде и Јоан, бр'аџи-ми; В'икни-џа б'аба-џи Трџана; мил'иција в'икаја џо-д'едо-џи Радеџа; Ср'ина-џи Мара 'арна ж'ена б'еше; Д'едо-џи/Д'ео-џи Сџојан џиџо к'аџиљ ч'уек б'еше и сл.*

Среќаваме и повторување на предикатот кога се сака да се задржи вниманието врз глаголското дејство, или да се укаже на неговото продолжително траење, продолжување на дејството. Примери: *'Иџал, 'иџал и сџиџнал до-'една џол'ема џл'анина; Ч'уек с'обира, с'обира све у-с'ебе и од-неџде џоа м'ора да-'изл'езе; Моеџ да-с'едиџи, да-с'едиџи до-с'абајл'е ако џр'еба, ама џр'во да-џа-з'авриџмо раб'оџава џиџо-џа-зай'очнафмо; Го-ч'екаа, џо-ч'екаа и 'одеднаџ с-'изџуби(ј)а.*

Во овој говор двојна негација забележуваме во плеонастичка употреба на честичката *не*, примери: *Не, не-можем/не-моем џоа да-џо-наџраем; Не, не-сакам в'акоф ж'ивоџ/ж'ивоџи; Не, не-смеем да-з'абраем џоа џиџо-ми-наџрае; Не, не-иди од-д'ома; Не, не-сакам да-ми-д'иваџи/д'иваџи циџариња; Не, не-џрај џ'акви(ј)а раб'оџе в'иџе 'овдека џр'еџ-мене и сл.*

Удвојување на додатците најчесто се врши со повторување на веќе употребуваниот збор: *Кој оџиднафмо к'ај-несџиџеџо да-џо-в'идимо, џоа с'иџно, с'иџно абе н'икакво; Деџеџо д'о-дуџа 'убоо, 'убоо, џр'еубоо ама џаја з'а-ниџде; Мајк'иџеџо џр'еф'иџено, кр'иво, кр'иво накр'ивено; Соџеџо џадно, џадно за-ниџде; Кој ке-му-а-в'икнем со-'едан//со-'еан сџаџ, 'удри, 'удри, ке-џо-из'уџеџам, Не-сака да-џ'омоџне и не-сака, џиџо ке-б'еше 'ова; В'ие млоџу-млоџу не-џреба да-ми-се врџк'аџе 'околу к'укава.*

3.5. ИСПУШТАЊЕ НА ДЕЛОВИ НА РЕЧЕНИЦАТА

Во овој говор се среќава и испуштање на делови од реченицата, што исто така е карактеристика и за другите дијалекти, и сето тоа е резултат на тенденција за таканаречена економија на јазикот, т.е. со помалку зборови да се додаде соодветната содржина на исказот, а притоа да не се доведе во прашање точното разбирање на самата содржина.

Најчесто се губат одделни сврзници, определби, понекогаш, и предикатот, објектот, помошниот глагол и др.

Кај предикатот елипсата се јавува во различни ситуации, само што единствен услов е разбирливоста да не е нарушена. Примери: *Дојди оџи-џк'оло, најади-се и на-џуџи; Сџана, к'асна и џр'аво у-џр'аџи; А-а к'омиџфке, к'ерка-џи, најубаа; Пр'ол'еџва д'оџ м'лоџу; Ка-ке-з'еем 'еан//едан-сџаџ, џа џо-ноџе, 'удри, 'удри, Гол'емион, најџамеџен од св'иџе.*

Кај испуштањето на делови од реченицата, треба да напоменеме дека се среќава и отсуството на предлози при некои именски состави, па

имаме испуштање на предлогот *со* во синтагми, особеност карактеристична и за соседниот каршијачки говор (Цветановски 2004: 130). Примери од сиричинскиот говор: *Б'абайи им-д'ала 'една и'орба к'ошии'ање, Д'едошо и'р'еи-да-'умре им-д'ал 'едно и'ално к'есе и'аре.*

Во овој говор се испушта и сврзникот *и* при набројувањето, примери: *Чичко-иши им-'однесе м'есо, к'омтири, з'ра, и'и'ерке, све-ишо-'имаше д'ома з'о-'однесе; Како м'ожа да-б'ида 'исти и'а'и'кошо, с'инои, д'едошо, све 'исти и'абиеи. Ке д'ојда св'ише кеј-нас Си'ојан, П'еико, Душко, Горан, све-со-реи, ц'ело м'аало се-на'авило.*

3.6. ИЗРАЗУВАЊЕ НА НЕГАЦИЈА

Како основно средство за изразување на негација во говорот со селото Сиричино, а воопшто и на целата словенска јазична територија се јавува честицата *не*. Негацијата се јавува пред сите други проклитики што му претходат на глаголот (Тополињска 1995: 266). Примери: *Не-се-зан'есуај/Не-се-занесуј млоз'у-млоз'у. Сл'ушај в'амо ишо/шо-ке и'и-кажем, не-зо-бр'ани бр'аи-иши заи он-е-н'ајкриф; Не-зо-зл'едај/зл'еај у-'очи к'учено, ке-зо-н'ал'уиши; Да-не-се-с'акало н'ишо да-се-н'а'рае, и'уу ишо-к'е-беше ова; Не-сака да-не-в'иди; Р'екоф да-не-јдеш/н'е-идеш в'ише и'амо; Ти р'екоф да-не-се-л'уиши, Не-може д-'идеш н'а'амо, На 'никозо да-не-све к'ажал'е за 'оваја р'абоиа, ме-ч'уф'ише ил'и не и сл.*

Во говорот во селото Сиричино и воопшто во западното наречје имаме балкански тип на линеаризација каде што негацијата ја отвора низата од проклитики како во погорните примери.

Негирани варијанти на глаголски конструкции се образуваат со *нема* + *да* + глагол: *'Ако н'екој се-'о'икаже и ја-н'ема да-'идем; В'ише н'ема да-и'риим в'акви(ја) н'авреде; Ако не-ми-д'ада и'аре к'ажии-им/ем д'ека в'ише н'ема да-и'о'ем 'овдека; Н'ема да-'идем дур не-д'ојде н'екој од-зл'авнише; Кажии-му д'ека н'ема да-зо-м'ол'имо в'ише н'е'зо, ке-н'ајдемо друк ч'уек; Н'ема да-'ос'аеам 'ова в'аке да-завриши; Ч'ера ми-к'ажа с'р'ико-иши д'ека н'ема да-р'абоиа в'ише за-ниф, ке-д'аде 'о'икас и сл.*

Негираната глаголска форма *немој* се јавува во формите *немој, немојше*, па имаме: *Н'емој да-и'иеш, Н'емој да-'идеш//д-'идеш з'ол, ке-се-р'азбол'еш; Н'емој да-не-с'и-дошал в'ечер, заи ке-ше-ч'екам-ја; Н'емој да-се-см'ееш и'ол'ку з'ласно, Н'емојше да-и'граше со-и'о'ика и'ред-враиша; Н'емојше д'ан'аска да-сфе д'ошл'е д'ома; Н'емојше да-дос'агаише в'ише; Н'емојше и'осл'е да-се-к'аеише и сл. Овие форми се поврзуваат со личните глаголски форми во сегашно време со партикулата *да*.*

Како друга честица за негација во овој говор ќе ја споменеме и честицата *ни*. Примери: *Ни-да-и'р'аиша н'еишо, ни-н'ишо; Ни-с'акам од-и'ебе н'еишо, ни-и-иши-д'аам/давам н'еишо; Пр'оага и'окрај м'ене ка-нис-*

*ӣ'урски з̄р'обишӣа, ни-зр'аво, ни-з'акр̄иено; Никако не-си, ни-да-ӣл'ачеш, ни-да-се-см'ееш; Ни-да-'о̄ӣидеш да-п̄'омо̄гнеш, ни-да-н'е-јдеш, н'е-знаеш како да-се-п̄'ос̄ӣаеш; Ни-ме-п̄'рашал н'екој н'ешӣо, ни-н'ишӣо и сл. Ваков тип на негација со честичката *ни* е карактеристична не само за говорот во село Сиричино, туку и за другите говори.*

Покрај овие честички што досега ги споменавме за изразување на негација, се јавува и честичката *ич*, па така имаме: *Ич-не-м'е-сакаш; Го-п̄'родаде за-'ич-п̄'аре; Де̄ӣево ич-не-ми-ј'аде, н'е-знам иш̄ио-му-е; 'Абе-п̄и ич-не-м'е-сакаш, 'ама-ич; Да-не-се з̄н'аело-ич, н'ишӣо, 'ама-ич; Давање-з'емање со-п̄'ебе н'емамо ич-в'ише; Се-п̄'евр̄ӣел со-п̄'ракт̄ор у-п̄'л'анина, у-п̄'ров'ал'и(ј)а, ама ич-не-се-п̄'овредил, д'обар-е и сл. Ова честичка доста често се среќава во нашиот говор, таа е заемка од турскиот јазик која се употребува на поголемата јазична територија, како честица за засилување на негацијата. Употребата на честицата *ич* како синоним на заменката *н'ишӣо*, која што е нејзина примарна употреба во турскиот јазик, се среќава и во нашиов говор како дообјаснување на кажаното: *Да-се-збр'инеше за-м'ене в'аке м'алце, 'ама п̄и, ич, н'ишӣо о̄и-п̄'воа-срана.**

За изразување на негација во овој говор, ќе го споменеме и предлогот *без* употребен во конструкцијата *без да + глагол*. Примери: *Вл'е̄гал д'ома без-да св'они на-вр'аӣа; Без-да п̄'рашам не-м'ожем да-идем нӣде; Без-да п̄'роверим кој-си, иш̄ио-си и од-кеј-си к'ако м'ожем да-давам информ'аци(ј)е на-св'екому; Без-да-с-'ис̄о̄ӣиши н'ема п̄'аре п̄'аке л'а̄сно; В'асо без-да-п̄'рашаш к'еј-смееш д'а-о-з'емеш в'олон; Без-да-зн'ае м'ајка-п̄и д'ојди, ќе-п̄и-д'адем п̄'аре и сл.*

Конструкцијата *без + да* реченица претставува романизам (Тополињска 1995: 278) и како што може да се види од примериве доста често се среќава во говорот во селото Сиричино, се среќава и во тетовскиот говор, но застапена е и во другите говори на нашата јазична територија. Инаку речениците со *без да*, се можна варијанта на допусните реченици во македонскиот стандарден јазик (Минова-Гуркова 1994: 269).

Во овој говор се среќава и двојна и повеќечлена негација, во реченици каде што покрај честицата *не*, која е основно средство за изразување на негација, се среќаваат и негираните заменки од типот *н'икој, н'ишӣо* и сл, па имаме: *Н'икоаши не-м'оеш да-му-вр'аӣиши за-п̄'оа иш̄ио он-з̄о-н'а̄ираел за-п̄'ебе; Никап̄и не-си-бил п̄и-за-нас, св'екоаши си-бил п̄'ро̄ӣиф; Н'ишӣо н'е-сакам за-в'озвр̄а̄и; Н'икоаши не-си-н'е-сакал ка-п̄'в'ој-деца; Ја н'ишӣо не-п̄'раем; На Сп̄'ојана н'икој не-му-'обрат̄иши п̄'ажња на-п̄'оа иш̄ио-зб'ореше; Н'икој н'е-сака-да-р'або̄ӣа со-п̄'ебе, заш п̄и-не-си-ч'уек; Ја-п̄и-р'екоф да-з̄а-'иско̄ӣаши н'ива̄ӣа, а-п̄и-н'ишӣо-не-си-н'а̄ираел; Н'икоаши н'ишӣо не-к'ажуаши и слично.*

3.7. ИЗРАЗУВАЊЕ НА ПОСВОЈНОСТА

Посвојноста во овој говор се изразува со посвојните придавки и заменки, со кратките форми на личните заменки во датив, и описно - со предлозите *на* и *од* и општата падежна форма на именките (заменките).

Примери со изразување на посвојност со помош на посвојни придавки или заменки се врши како и во другите македонски говори: *Негојџ'е-деца све-са-'учени; Нивнаџа м'ајка мл'оџу збори; Нејзинаџа с'есра се-'омужи у-б'огаџо; Тв'оаџа св'екрва на 'оџин н'е-џори; Неџоаџа к'ука е-најџол'ема у-с'елово; Мојоџи џр'адедо//џр'едедо бил мл'оџу с'ил'ен ч'уек; Нивнаџа 'унука б'ила мл'оџу 'убаа и сл.*

Изразување на посвојност со кратките заменски форми најчесто се врзува со роднинските имиња, примери: *Баба-ми зн'ае да-џр'еде; Сесра-ми н'е-знае да-м'есуе; Таџко-му од-Сџ'ојана з'аминал с'абајл'е за-Б'елџраџи; Чичко-ми е-џол'ем-чуек; Теџка-му н'е-сака да-с'еди на-џосџи; Заедно со баба-и Сџ'ојна 'идемо на-џазар; Дедо-ни к'ол'ку е сџар џа-м'оже да-иде, а-џи-да-н'е-моеш; Ти-шџо-в'икаш да-идемо д'ома з'аедно со џаџко-џи, кој џи-џрф н'ејдеш и сл.*

Во говорот во селото Сиричино предлогот *од* за изразување на посвојност се среќава доста често: *Сесрене оџ-баба-ми жива у-Канада; Теџка-му од-Гошеџа р'абоџа џо-н'иве; Оџ с'иноџи џомалаф 'имам џри ун'учиња, н'ека са-ж'иви и-зр'ави; 'Исекоф џр'анка оџ-џасика; Туриф џри л'ојце од-м'едоџи; В'идоф џл'ива оџ-куче; У-снеџон в'идофмо сџ'уџал'ке од-в'алк и слично. Изразувањето на посвојноста со предлогот *од* најкарактеристично е за западните македонски говори (Конески 1982: 109).*

Описното изразување на посвојноста со предлогот *на* во овој говор многу ретко се употребува. Примери: *'Овде жива баба-му и д'едо- му на-з'еџон од Р'идеџа?; На Пеџреџа с'есра му-е 'оваја; 'Овде р'абоџа с'ин-му на Горана (во зависност од говорителот што зборува, тука обично оди с'ин-му од Г'орана). Вакво изразување е карактеристично за југоисточното наречје, каде што ситуацијата е обратна, почесто се изразува посвојноста со предлогот *на*, а ретко со предлогот *од* (сп. Видоески 1960/61: 25, Дрвошанов 1993: 97, Лаброска 2003: 85). Тука во овој говор на местото на предлогот *на* се употребува предлогот *од/оџи*, па имаме; *Р'абоџам со-с'ин-му оџ-Тр'ајкоџа; Б'ерефмо џр'озје со-д'ецана оџ-Сџ'анкоџа; Го-в'идоф д'еџеџо оџ-Гошеџа и сл.**

3.8. СЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА

Сложената реченица претставува резултат на поврзувањето на најмалку две одделни реченици, па според тоа треба да содржи најмалку две самостојни личноглаголски форми (два прирока). Во овој дел

посветен на синтаксата ќе се обидеме да дадеме преглед на поспецифичните сврзници со кои се образуваат сложените реченици во сиричинскиот говор.

3.8.1. ПРИРЕДЕНИ РЕЧЕНИЦИ

Кај *којулајивниџе (сосџавниџе) сврзници* најчесто доминира сврзникот *и*: *За два-да̀на ќе идемо и ќе џе-зеемо со-нас; Го ф'аџи со-еднаџа р'ука џреку џолојна и зџо-џр'енесе џреку-џуџи; Сџџана од-сџџење с'абајл'е р'ано и з'амина на-н'ива да-р'абџџа џо-лаџи; На џл'адне ќе-идемо у-зрџџи и ќе-к'уџџмо за-ј'адење све шџџо џр'еба; Рабоџџал'е шџџо рабоџџал'е и с'еднал'е да-ј'ада; Деџџено м'ое е-џџеџано и 'ушџџе кр'иво 'оззџора исџ'аднало.*

Покрај сврзникот *и* доста често се употребува и сврзникот *џа*, кој освен со своето основно значење, се употребува и како партикула за засилување: *Јадеа шџџо ј'адеа, џа-му-а-в'икнаја да-џ'оа; Се-дозџв'араја длзџ'о-време, џа-на-крај џадна д'озџовор; Прво ч'екам џарешџе да-ми-зџи-вр'аџџи, џа-џ'осл'е ќе-идем од-'овдека; Ти-'едно им-зб'орџи, 'они џа-џџераа џо-сџџаро к'ако им-одзџовара џџаке; 'Изџраја, 'изџраја, џа-с'еднаја да-'одмора; В'икаја, в'икаја, џа-'едно време зл'еам зам'инаја.*

Адверсаџивниџе (сџроџивниџе) реченици најчесто се јавуваат со сврзниците: *ама, а, н'еџо*. Примери со 'ама: *Ќе џџи к'ажем н'ешџџо, 'ама зл'еј с'еа џџи-к'ажџи-на-св'џџина; Ти(ј)а з'наел'е д'ека 'има ј'аџоде на-џџ'а-месџџо, 'ама не-'оџџишл'е, им-б'ило-сра; Тр'џџун б'ошџџум/бош џ'осеал, 'ама џџаке не-с'е-сее ка-н'еџо; Ја-ќе-џџи-џ'омознем 'околу сџџокаџџа, 'ама џџи џ'осл'е да-ми-д'адеш да-ј'адем; Јадење ќе-џџи-н'аџраем 'ама џ'осл'е с'акам да-си-зџи-исџеџџл дрв'ана; Знам д'ека џџ'оа све-е-убоо, 'ама шџџо-д'а-џраем кој н'еам џ'аре да-зџо-к'уџџим; Мол'еше цел-дџн, 'ама н'икој не-сџџана да-му-џ'омозне и сл.*

Примери со сврзникот *а*: *Пр'аџџи(ј)а бош(б'ошџџум) џ'аре за-д'ејчено б'олно џреку 'едан шџџо д'ојде, а џџој не-'им-зџи-дал; Све рабоџџаа џо-џ'ол'е, а џџој с'еднал и с'еди; Мџе џрај, а џџој р'асџџурај, е ај н'е-џџкни; Мџе изл'аџџмо за на р'абџџа, а џџој џџ'озај се враќа од-ск'џџџање и сл.*

Примери со сврзникот *н'еџо*: *Шџџо-не-зџо-д'онесеш џџи, н'еџо ја-џр'еба да-'идем 'увек џ'о-неџо; Знам шџџо е-'убоо, н'еџо н'еам шџџо-д'а-џр'аем; Шџџо-не-зџо-џ'оџрааши џџи 'ова, н'еџо м'ене с'амо ме-м'учџи; Св'џџина рабоџџаа, н'еџо џџи с'амо заб'ушаваш и сл.*

Дисјункџивниџе (разделниџе) реченици се сврзуваат со сврзниците: *'ил'и - 'ил'и, ем - ем, б'ило - б'ило, ни - ни (ниџџ - ниџџ во зависност од говорителот)*. Примери: *'Ил'и д'оазај со нас, 'ил'и д'ома ќе с'едиш; 'Ил'и ќе к'ажуаш шџџо-с'е-деси с'инојка, 'ил'и ќе џџе-зџџв'оримо; 'Ил'и зл'едај шџџо џр'аеш, 'ил'и ќе-џџе-'избркамо; Ем се-џр'аеш в'амо д'ека н'ишџџо не-з'наеш, ем си-зџи-ср'абџџал рабоџџава; Ем з'емаши џ'аре в'амо, ем б'ол'ен се-џр'аеш;*

Ем њл'аче, ем се-см'ее; Не-сака ни-да-јаде, ни-да-ѡие; Ни-д'ава, ни-ѡа з'ема н'еиѡио; Ниѡи/ни-ме инѡер'есира н'еиѡио, ниѡи/ни-ѡа-с'акам да-ме-инѡер'есира; Ниѡи/ни-м'ожем да-ѡи-ѡом'оѡнем, ниѡи/ни-ѡа-с'акам. Било ѡи си д'ошал да-ми-ѡомоѡнеш, било ма'јка-ѡи д'ошла да з'ачисѡи све-исѡи ми-е-м'ене и сл.

Кај **ексклузивниѡе (исклучниѡе) реченици** се употребуваат сврзниците с'амо, с'амо иѡио 'освен, примери: Цел ѡраѡи р'абоѡи, с'амо он-с'еди и чека н'екој да-му-д'аде; Н'иѡио не-с'акам од-ѡ'ебе, с'амо 'едно н'еиѡио б'арам, да-ми-д'адеи да-ѡи-в'идим д'ецаѡи; Н'икоѡо не-с'акам, с'амо н'еѡо-ѡо-с'акам; Ја н'емам млоѡу-ѡаре, с'амо ѡи(ј)а у-м'ене иѡио беа; И ја-зн'аем да-и'ѡрам, с'амо с'еѡа н'еам с'ила; С'акам да-ѡи-к'ажем н'еиѡио, с'амо иѡио не-знам к'ако; 'Еве ја-ке-ви-д'адем ѡ'аре, с'амо иѡио ѡрво ке-ѡир'еба да-ми-израб'оѡиѡе; С'к'оро све 'исѡадна у-н'ајдобар реѡи, 'освен-иѡио не-ус'еафмо да-им-ѡа-д'оѡремо в'одаѡи; и сл.

Кај **конклузивниѡе (заклучниѡе) реченици** во овој говор како сврзувачки средства се јавуваат модалните зборови, зн'ачи, с'иѡурно и слично, примери: Р'исѡио з'аѡиоа ч'ера в'икал, зн'ачи н'еиѡио 'имало ѡоре; 'Ојна ѡо-ѡл"едафмо ц'ело време на-'оро ф'аѡен, зн'ачи н'иѡиѡио не-зн'аел иѡио се-деи'аало; Е, ѡл"еаи д'ека д'ојде, зн'ачи ѡа-ѡо-м'ое 'исѡадна, ја-кој-ѡи-зб'орим ѡи не-в'еруаи; З'еми к'ѡсни м'алце, с'иѡурно си-ѡл'аден.

3.8.2. ПОДРЕДЕНИ РЕЧЕНИЦИ

Како најчести **ѡемѡорални (временски) сврзници** во овој говор се: дур, дур да, ка, оѡи-ка, чим, ѡред да.

Дур-ѡи-ѡ'екне ѡ'ебе, м'ие з'авриѡфмо; Дур д'ојдеи ѡи ја-ке-ѡр'ил'еѡнем м'алу; Дур-се-кл'аѡиѡи ѡи ѡл'адне в'иѡе ке-сѡ'ане; Дур-се-'оѡираем ја-од-б'ол'езоф ѡр'еба да ѡр'ојде ѡодл'аѡо време; Какоф-с'и-бил ѡа-ѡи, дур н'е-видиѡи со-св'ој-очи не-в'еруаи; Ја дур-да-сѡ'анем, да-з'еем в'ода да-ѡ'оѡр'кам, ке-ме-сѡ'аѡни; Дур-да-се-доѡоворим со-ѡ'ебе Нова-ѡодина ке-ф'аѡи; Дур-да-ѡ'ојде ѡаја ја ке-изр'аб'оѡам 'ова и сл.

Примери со сврзникот ка се следниве: Ка-ке-ѡи-а 'оѡал'им/ѡ-'оѡал'им 'една, мри од-ѡр'ед-очи да-не-ѡ'е-ѡл'еам; Ка-ѡ'е-ѡл'еам в'акоф, д'ушава ми-се-к'орне; Ка-ке- д'ојдеи к'еј-нас, ѡ'оѡаи/ѡ'оѡај ке-ѡо-д'обиеѡи ѡоа ѡо-ѡ'о-бараи; Ка-ке-ве в'идим дв'ајцаѡи з'аедно, ми-се-одм'ил'уе д'аѡоф; Ка в'идоф ѡ'оа, ми-се-з'ади 'одма и сл.

Примери со сврзникот оѡи-ка, се следниве: Оѡи-к'а-дојде у нас 'абе два зб'ора н'е-к'ажа; 'Оѡи-ка-ке-изр'аб'оѡиѡи д'ојди да-ѡи-ѡл'аѡиѡи; 'Оѡи-ка-ке-д'оѡиѡи д'ојди да-ѡ'оѡр'аемо м'оабей; Оѡи-ка-ке-н'аучиѡи д'ојди да-ѡе-'исѡраѡам; Оѡи-к'а-дојде, н'иѡиѡио не-ѡроѡоори; Оѡи-ка-ке-н'аѡраѡи н'екоа ѡл'уѡос ѡ'осл'е се-см'ируѡи итн.

Со сврзникот чим ги имаме следниве примери: Чим *ӣ'аке ӣр'аеш*, *с'о-мене н'е-сакам в'ише да-збориш*; Чим *ӣ'ој-ӣи-е ӣоважен од-нас*, *'иди со-не̄го и не-с'е-враќај в'ише*; Чим *џл'еаш ме-нема*, *д'ојди и ӣобарај-ме*; Чим *џл'еаш н'еш̄ио-ми-е*, *'одма 'уӣрчај*, Чим *н'е-дојде Пе̄ӣра*, *с'ӣѓурно 'има н'еш̄ио* и сл.

Исто така е и со сврзникот *ӣред да*, пример: *Пред-да н'аӣраеш н'еш̄ио*, *ӣр'еба-да ӣр'аиаш*; *Пред-д-'идеш у-џраӣ*, *н'авраӣи до-к'еј-мене*; *Пред-да р'ӣинеш ӣреку р'екана в'иди ӣрво к'ол'ку е-дл'абока*; *Пред-да ӣочнеш да-р'абоӣаш к'ажи н'екоа м'ол'ӣӣва* и сл.

Причинскӣе (каузалнӣе) реченици најчесто ги содржат сврзниците *заш/зош*, *з'аӣио/з'ош̄ио*, *ӣ'ошо/ӣ'ош̄ио*, примери: *Пе̄ӣра не-'ош̄иде ӣо-л'е̄и*, *заш б'еше б'олна*; *Три д'а̄на не-сум-ја̄ла*, *заш/зош н'ема кој-да-ми-д'онесе*; *Заш за-све-ви-ӣ'оуӣӣам*, *з'аӣиоа в'аке ми-ӣр'аеӣе*; *Не-д'ошла на-св'адба заш/зош ја-сум б'ила ӣ'амо*; *Пукнала заш н'е-дошла*; *Пошо се ӣр'аеш ӣамеӣен*, *з'еми и ӣи-дор'абоӣај*; *Пош̄ио ӣ'акваа ӣи-е-раб'оӣаӣа н'е-мора да-д'оа̄иш д'а̄н'аска*; *Н'е-може да-ӣи-ӣ'омо̄гне ӣ'ош̄ио и он не-изр'абоӣал з'а-не̄го*; *Н'е-може да-д'ојде со-нас*, *ӣ'ош̄ио не-џо-ӣ'уӣӣаа*. Сврзникот *ӣ'ош̄ио* е карактеристичен и за соседниот каршијачки говор (Цветановски 2004: 180).

Како причински сврзник се јавува уште и *чим*, пример: *Чим-ӣ'акваа б'ила раб'оӣава н'е-мора да-д'ојдеш*; *Чим-в'икаш д'ека ме-с'акаш ке-д'ојдеш со-м'ене*; *Чим-се-соџл'асуаа фамил'ӣеӣе в'аиш м'ожеӣе да-се-з'емеӣе*; Тука се јавува и сврзникот *д'ека*, пример: *Се-уӣл'аӣшла д'ека не-д'ојдофмо*, појава карактеристична и за вратничко-полошките говори во целина (Вратничко-полошки говори – духовна ризница 2012: 156).

Консекӯтивнӣе (ӣоследичнӣе) реченици во сиричинскиот говор најчесто се образуваат со сврзниците *ӣ'олку ... ӣӣо* и *ӣ'аке да*. Ке претставиме неколку примери во реченица со овие сврзници: *Тој б'еше ӣ'олку д'ебел*, *ӣӣо св'ӣӣина џл'едаја у-не̄го*; *Порано ӣ'олку се-раб'оӣало ӣӣо не-се-зн'аело ӣӣо-е-д'ан*, *а-ӣӣо-нок*; *Еј*, *абе ӣ'олку ме-'удре ӣр'еска с'илно ӣӣо Гос̄иода џо-в'идоф*; *Д'еӣено ӣ'олку-е н'емирно*, *ӣӣо к'оај ке-џо-в'идим ми-се-д'ӣга к'осава*; *'Абе с'инојка ӣ'олку се-нач'укаф̄ӣе ӣӣо не-зн'аеф̄ӣе ӣӣо ӣр'аеӣе*; *Мие ӣ'орано м'ло̄гу смо-раб'оӣал'е ӣ'аке-да од-с'еа ӣа-н'аӣамо в'ие мислӣӣ'е-му-а ӣӣо-ке-ӣр'аеӣе*; *Ја-з'авришф со-р'абоӣа за-д'а̄н'аска*, *ӣ'аке-да ӣи м'оеш да-д'ојдеш кеј-м'ене к'оај с'акаш* и сл.

Финалнӣе (целнӣе) реченици во овој говор се образуваат со сврзникот *да* и *за да*, примери: *Израб'оӣаја ӣ'обр̄гу з'а-да-м'ожа да-и'еӣаа ӣ'осл'е*; *З'а-да-не-ом'еӣамо д'ома ке-изл'еземо м'алце да-ӣрош'еӣамо*; *За-да-вл'езеш у-з'олошка ӣр'еба да-ӣл'аӣиш*; *Д'ојдоф да-зборим с'о-ӣебе/д'ојдоф за-д'а-зборим со-ӣ'ебе*; *За-да 'идеш да-и'еӣааш ӣр'еба да-'имааш м'ло̄гу-ӣ'аре*; *За-д'ецана да-не-се-зай̄'еӣаа*, *ӣр'еба да-им-к'уӣӣе ӣо-н'еш̄ио*; *Јово д'ошал за-да-ми-д'онесе цр'еӣње* и сл. Како еквивалент на

целните реченици се јавуваат конструкции со предлогот *за* + глаголска именка: *Чиче ај ако с'акаш п'уиш'и-не, 'имамо д'еца за-џл'еање*. Треба да се нагласи дека појавата на сврзникот *за да* наместо само *да* е поретка во дијалектите (сп. Дрвошанов 1993: 98, Лаброска 2003: 91) и оваа особеност во сиричинскиот говор е веројатно добиена под влијание на стандардниот јазик.

Најчести **кондиционални (условни) сврзници** во говорот во село Сиричино се *ако* и *да*, па така имаме: *Ако п'л'анираш да-д'оаџаш на-џос'иш кеј-м'ене, н'ајави се-п'орано; Ако п'иш-с'е-иде/ с'-иде с'о-ниф 'иди, п'ош'ио м'ене не-ми-с'е-иде; 'Ако не-се-вр'аиш'иш за-с'ааи време м'ие-п'иш-зам'инафмо; Ако н'е-дааш п'аре п'оарно не-д'оаџај; Да-с'акаше да-д'адеш н'еиш'ио, 'одамна ке-џо-нап'раеше п'оа; Да-с'акаше би-д'оашл; Да-имаше б'арем м'алку п'амеш не-би-џо-н'ап'раела п'оа; Да-в'икнеше би-д'оашл'е би-п'иш-п'ом'оџнал'е и сл.*

Концесивниџе (доп'усниџе) реченици се образуваат со следниве сврзници *'иако* и *м'акар*: *'Иако б'еше 'изморен 'ос'иана да-дор'абоиш; 'Иако сум-бол'ен не-се-п'редавам/п'редаам; 'Иако не-п'р'изнаваш/п'р'изнааш сф'иш'е знаемо дека п'иш-си-кр'иф; 'Иако знаеше м'л'оџу, п'ој 'еиш'ен слабо се-п'окажа; Д'оаџај п'о-м'ене, м'акар иш'ио п'осл'е ме 'избркал'е од-д'ома; Ти п'р'обај н'екако да-д'ојдеш, п'а-м'акар ја-ке-п'иш-вр'аиш'им за-н'азиш; 'Ако можеш м'акар з'ас'иани 'уиш'е 'едан/уш-еан с'ааи и сл.* Карактеристика за народниот јазик е и употребата на сврзникот *ако* како допусен (Минова-Гуркова 2000: 288), а оваа особеност се сретнува и во сиричинскиот говор: *Ако р'екоф не-п'р'есекоф*.

Во говорот во селото Сиричино воопшто и во разговорниот јазик како допусен сврзник се употребува сврзникот *мада*, преземен од српскиот, односно од хрватскиот јазик, на пример: *Ти си д'обар, м'ада н'икој не-п'е-сака; Све-е-д'обро, м'ада п'ак-м'ене не-ми-с'е-свиџа; Ти си доб'ар-ч'уек, м'ада п'аб'иеш'ош не-п'и-чини*.

Кај **декларативниџе (исказниџе) реченици** како дел од подредените реченици ги среќаваме следниве сврзници: *дека*, *да*. Пример: *Таја м'исл'и д'ека е-п'оважна од-м'ене; М'исл'иш д'ека н'е-знаем иш'ио-п'раеш, п'а-п'ак/п'а п'иш-п'ош'уиш'ам; Ш'иш'о-се-зам'исл'уеш д'ека можеш да-ме-з'афркнеш; Само иш'ио дв'ајцаш'а р'екл'е д'ека н'емаа н'иш'ио, на-џл'аваш'а ош-Нас'иш'иш'а п'очнал да-зв'они 'еднош' с'ааи*.

Од **релативниџе (односниџе) реченици** како сврзник со најширока употреба се среќава сврзникот *иш'ио*, примери: *Дај-ми-џи п'ареш'е иш'ио-п'иш-џи-дадоф ч'ера; Д'ојде ж'енаш'а иш'ио џа в'идофмо н'екња у Б'еџорман; Се ф'аиш'ил п'иш'ерош' иш'ио-џо-с'ееш'мо з'аедно; Ж'енана д'онесе п'оа иш'ио-п'р'ебаш'е; Ти-џа-куиш'иф п'аш'иаш'а иш'ио-џа џл'едафмо ч'ера; Те-б'араш'е ч'уекош' иш'ио-џо-в'иде н'екња; Ти с'еда 'уиш'е цвек'иаш'а иш'ио-п'иш-џи-дадоф кој-б'еше кеј-м'ене*.

Како релативни сврзници се среќаваат и *кој, кеј, кеј шио, к'оај, кад/ка, ка шио*, примери: *Кој-м'у-џи-зел ѝарейше на ч'уеоф, да-му-џи вр'аџи; Кеј шио раб'оџаа не-се-омейџа; Ке-вл'езем у-џи(ј)'а-куке кеј-шио можем, а за-у-др'уџише не-можем да-џи-џар'анџирам; К'оај и да д'ојдем к'еј-џебе џи не-си-д'ома; ...е, џ'оа б'еше б'аџи џ'ој-д'ан ка-д'ојдофџе да-ме-џос'еџише; Ке н'аџраеш џ'аке к'а-шио ке-џи-реча од-д'ома; Нека 'одмора к'еј-нас к'ол'ку шио с'ака он; Ка-шио знаеш и 'умееш, да-си-'очисџил све 'ова н'аџреџи, да-не-видим и сл.*

Што се однесува до **модалниџе (начинскиџе) реченици**, тие се образуваат со сврзниците *ка* и *ка да*: *Се џр'аа в'ажни, ка-м'ие да-не-џи-џл'еамо; Деј'чињаа д'ојдоа д'ома уџл'ашени, ка-да в'идел'е неџишо; Цел'а-кука џа-оџк'ол'џа к'а-да е-с'арај; Ка-да-с'акаџи да-к'ажеш неџишо, а-ср'ико.*

Покрај овие сврзници се употребуваат и *боџиџум/боџи*, пример: *Се д'оџерал ка-за-на-св'адба, м'исл'и боџи/боџиџум св'арно к'иде; Боџи се-џр'ае д'ека знае неџишо, 'ама врска нема; Ке-иск'инемо џри-цв'екиња и ке-р'ечемо боџиџум м'ие-не смо-в'идел'е н'иџишо; 'Иди р'иџни у-В'ардар и џр'ај-се боџи се-д'аеш, и-ја-к'е-доем и-ке-џе-с'џасим џ'осл'е; Сл'уџнафмо боџи-све-џа-уср'оал'е к'ерка-ви.*

Како начинско-поредбен сврзник се јавува и сврзникот *неџо-л'и*, примери: *Поарно да-џл'аџиџи оџи-џорано, неџо-л'и да-немам/неам на-крај м'есџо; Поарно з'еми-џа оџи-с'еа в'одаџа, неџо-л'и да-се-вр'акамо џ'осл'е џо-неа; Поарно м'и-е-да с'едим д'ома, неџо-л'и џ'амо џ'ебе да-џе-сл'ушам; Побрџу би изр'абоџал со м'оџика, неџо-л'и џи со џр'акџорон; Поарно да-д'онесем д'рва со-к'ол'џца, неџо-л'и џи-да-ми-н'осиџи од-д'ол'е и сл.*

И сврзникот *к'амо-л'и* се среќава во ваков тип реченици; *Тој-џа-обрал цел'а-нива бес џр'обл'ем, а-к'амо-л'и за-'ова н'ифчево м'алоо; Нема к'ор-динар у-цеџи, а-к'амо-л'и да-куџи неџишо неџишо; Не-н'аучил н'иџишо, а-к'амо-л'и да-н'аџише неџишо; Јоан не-знае да-ч'иџа, а-к'амо-л'и да-џиџуа. Мене не-ме-џ'уџиџал'е од-д'ома да-'изл'езем, а-к'амо-л'и џо-в'ода да-'идем у-ср'еџи-село.*

4. ЛЕКСИКА

Со цел да се добие целосна претстава за еден говор неопходно е да се прикаже барем еден мал дел од лексичкото богатство што секој говор го носи со себе.

Лексемите го претставуваат лексичкото богатство на еден говор, па во таа смисла, потребата за презентирање на лексичкото богатство на народниот јазик се должи на фактот што народната лексика е подложна на изразити промени (губење, замена и сл.) поради новите општествени односи, новите начини на производна работа, изумирање на занаетите и др. Социјалните, економските, културните, а особено производствените промени, остваруваат видлив одраз на лексиката.

Ние во овој дел ќе се задржиме на потипичните лексички дијалектизми во говорот во село Сиричино, ориентирајќи се според Прашалникот за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас, не претендирајќи на исцрпност.

4.1. КАРАКТЕРИСТИЧНИ ЛЕКСЕМИ СПОРЕД ТЕМАТСКИ ГРУПИ

Делови на човечкојо шело, болесѝи, ѝсихички и физички особини на човечкојо: *ф'аца* 'предниот дел на главата', *р'ило* 'усна', *к'укник* 'големите заби со кои се цвака храната', *ѝеѝл'е* 'испучениот дел на грлото', *сн'ага* 'горниот дел на телото', *ѝрди* 'предниот горен дел на телото', *ѝуѝак* 'средето на мевот', *ѝас* 'задник', *сл'аза* 'солза', *се ѝери* 'се смее', *осира* 'насира', *ш'ашаф* 'човек што гледа со едното око на една страна, а со другото на друга', *к'ал'еш* 'човек со црни очи', *бр'адоња* 'човек со голема брада', *ѝанок* 'слаб човек', *круѝи* 'силен, јак човек', *р'уѝа* 'вреѓа', *ч'еѝорок* 'растојание меѓу палецот и показалецот', *к'уди* 'мисли на лоши работи', *б'љуе* 'повраќа', *јечменик* 'она што расте на окоето и личи на зрно од јачмен', *бр'адајца*, *ѝрѝник* 'мал изросток на телото', *ѝр'елада* 'име на болеста што се добива од настинување', *с'акл'еѝи* 'тешкотија, нервоза', *ѝадача-бол'ес* 'епилепсија, болест кога човек губи свест и паѓа', *м'ел'ем* 'лекарство што се става на рана за да оздрави (обично тревка или маст)', *на'очаре* 'тоа што луѓето го носат на очите кога не гледаат добро', *б'андори* 'зборува само нешто', *се д'рѝа* 'се чеша'.

Роднински односи и возрасѝи: *ч'уек* 'човек', *ч'уче* 'мал човек', *удоец* 'човек на којшто му умрела жената и не е преженет', *удојца* 'жена на којашто ѝ умрел мажот и не е премажена', *бр'аѝанка* 'женско дете од брат', *с'есрична* 'женско дете од сестра', *з'аѝва* 'мажовата сестра', *б'алд'аска* 'свеска', *жениѝѝ'урие* 'повеќе женски деца или жени воопшто', *муѝк'аѝие* 'повеќе машки деца', *к'оѝѝил'е* 'вонбрачно дете'.

Хиџиена, облека и обувки: *саџуњајца*, *џења* 'белото што се прави од сапунот', *џирајка* 'дрвена направа со која се перат (удираат) дебелиите алишта', *фл'ека* 'дамка', *р'укаф* 'делот на кошулата од рамото до шаката', *џучинка* 'тоа со што се закопчува кошулата', *к'аши* 'тесен женски појас во повеќе бои', *ч'ашире* 'вид панталони широки од колената нагоре', *б'елчуџ* 'тоа со што се запира ременот', *џуџиче* 'горна, машка, клашнена облека со полуракави и кулавка', *м'инџан* 'женска облека со копчиња', *з'авјачка* 'дел од женска облека што се носи напред врз кошулата', *ф'аџан* 'женска облека', *з'убан* 'горна клашнена долга облека со кулавка (најчесто ја носат овчари за покривање и против дожд, снег)', *о'џуџке* 'врвците од страните на опинците', *н'алане* 'дрвени папучи, влечки', *се* 'удене' 'се вдене', *у'шнике* 'украсите што ги носат жените на уши'.

Исхрана, видови јадења: *с'омун* 'леб, фурницки или црепнарски', *к'рајче* 'парче леб од крајот', *ч'енкарен л'еб* 'леб од пченкарно брашно', *в'ареник* 'качамак, бакардан', *ч'варке* 'тоа што останува при топењето на парчиња сало и сланина', *куб'асице* 'полнети црева со дробено свинско месо и после сушени', *ж'аљчка* 'жолтиот дел во јајцето', *с'ерај* 'млекото што се добива веднаш откако ќе се стели кравата', *шл'ивоа/шл'ивојца* 'ракија од сливи', *ш'арен-л'еј* 'специјален леб што се меси за слава и се носи во црква', *ок'аџиње* 'последната ракија што истекува од казанот', *јуа* 'водата во која се киселела зелка', *дор'учкуа* 'појадува', *џича* 'вид јадење од сварени нозе од прасе или теле', *џи'ганце/м'екице* 'производи од киснато, тегнато тесто' (Киш 2010: 177).

Куќа и џокуќина: *баџа* 'посебно направен отвор на покривот на куќата од каде што излегува чадот', *куџаџило* 'просторија за капење', *слабџа* 'скали со помош на кои се качуваме на повисоко место', *џенџер* 'отвор во собата низ кој влегува воздух и светлина', *џам* 'стаклото на прозорецот', *џлоџ* 'ограда соплетена од гранки, трески', *одајче* 'помало сопче', *с'урме* 'дрвото со кое се затвора однатре капијата или воопшто вратите', *џл'емја* 'споредна просторија во која се чува слама, сено и др.', *р'оџожа* 'постела плетена од слама', *к'рбла* 'дрвен сад за носење вода, обично се товара на коњи', *к'ондир* 'специјален земјен сад за вино', *џл'аљчик* 'направа за толчење лук', *к'ал'енџа*, *џањир* 'земјен сад од кој јадеме манџа', *л'ојца* 'прибор за јадење што служи за црепење или сркање течна или кашеста храна', *ц'ејња* 'земјен сад налик на тепсија во кој се пече леб'.

Земјоделство: *слоџ* 'дел од нивата', *ор'аница* 'изорана нива', *р'алник* 'железниот дел на плугот (ралото) што влегува во земја и ја сече земјата', *ц'рцало* 'острото железо (личи на нож) на плугот или ралото што се става напред и пред ралникот ја сече земјата', *о'јница* 'дрвото што го сврзува плугот за јаремот', *ш'иник* 'мера за жито од 10 ока или друго', *џочинке* 'глотежот што останува во решетото или во машината при сеење', *џал'еџ*

‘рачката на косилото’, ‘оџаа ‘сеното од второто косење’, ‘с’оа ‘дрвен стап’, ‘к’оџице ‘врзани снопови од жито’, ‘з’акос ‘окосено сено со едно замавување на косата’.

Занаеџи: ‘џр’ебењ ‘направа за влечење волна’, ‘џејџи ‘дрвените прачки што се ставаат во основата на разбојот за да не се мрсат жиците’, ‘џовр’аџило ‘дрвото со кое се стега или олабавува основата на разбојот’, ‘с’оал’ка ‘дрвената направа во која се става цевката’, ‘џ’арл’ица ‘дрвената направа за кршење коноп’, ‘џ’уздер ‘тврдиот дел на конопот’, ‘к’удел’а ‘урката каде што се става волната’, ‘ос’ноа ‘преѓа на разбојот во која се вткајува јатокот’, ‘об’руч ‘дрвена или метална лента што ги држи штиците на бурето’, ‘џ’уџок ‘преѓата што се вткајува во основата’, ‘к’ласње ‘материјата исткаена од волнена основа (и јаток) од која се прават дебели горни алишта’, ‘с’врдл’е ‘направа за правење дупки во дрво, метал и сл.’.

Расџиџелносџ: ‘м’езра ‘тенкиот слој под кората’, ‘в’ејка, ‘џр’еска ‘исечена гранка или ситно суво гранче’, ‘џруџ ‘тенко долго гранче од сурово дрво’, ‘с’уфка ‘парче суво дрво’, ‘џруџ ‘вид печурки на дрво кои се употребуваат за палење оган (со огнило)’, ‘с’уројџа ‘сурово дрво’, ‘оск’оруџа ‘дива круша’, ‘џејро ‘плодот во оревот’, ‘џемиџка ‘плодно дрво’, ‘џ’афџи ‘дрвото или цвеќето кога пушта цвет’, ‘ов’оџиџарник ‘заградено место каде што има овошки’, ‘џела ‘вид дрво’, ‘б’убинке ‘плод од смрека’, ‘з’аџор ‘тревка со црн плод што расте сред житото, од неа поцрнува брашното ако претхотно не се исчисти житото’, ‘б’ујач ‘вид растение’, ‘сл’ес ‘растение’, ‘б’лаџуњ ‘вид даб, мазен даб’.

Живоџински свеџ и сџочарсџво: ‘џ’асџук ‘коњ што се чува за приплод’, ‘џ’арл’е ‘малото од магарџа’, ‘м’аџка ‘мелез од магаре и кобила’, ‘џиџирка ‘крава што не е плодна’, ‘џр’ивна/џр’ива ‘косата на вратот на коњот’, ‘з’азубице ‘болест на устата кај коњ’, ‘џр’еџи(џ)а ‘кога добитокот по втор пат ја прежвакува храната’, ‘б’ул’ук ‘многу говеда (свињи) заедно’, ‘џ’ојса ‘добиток кога ќе умре’, ‘к’еч-кеч ‘кога се тераат кози’, ‘р-р/к’оџррр ‘кога се тераат свињи’, ‘се м’иџари ‘кога добитокот го менува влакното’, ‘с’в’иска ‘неојагнета овца’, ‘ч’елник, ‘џр’едњик ‘овенот што ги води овците, што оди напред’, ‘с’в’изак ‘млад овен’, ‘џил’еџе ‘јагне од една година’, ‘а’џџ ‘просторија без врати, прозори, во која се чуваат дрва и друго’, ‘в’алк ‘диво животно што јаде овци и друга ситна стока’, ‘вр’аџка ‘врабец’, ‘чк’арл’уџка ‘тоа што се лупи од кожата на рибата кога таа се готви’, ‘џарка ‘млада кокошка’, ‘ул’ ‘кикиритката на петелот’, ‘к’урка ‘мисирка’, ‘к’уран ‘мисирок’, ‘к’укаџа ‘птица што пушта звук ку, ку’.

Делови на колаџа и џревоз: ‘ал’џо ‘автомобил’, ‘џ’очак ‘велосипед’, ‘коњска-кола ‘кола што ја влечат коњи’, ‘волоска-кола ‘кола што ја влечат волови’, ‘к’аџаџи ‘штица што се става по страните на колата’, ‘к’ол’есник ‘кола на две тркала што служи за пренесување на сено’, ‘ч’еза ‘кола на две тркала што служи за пренесување на луѓе’, ‘ч’еџ’ворија ‘кола со четири

тркала', *з'адњишиџе* 'задниот дел на колата', *сл'ајици* 'четирите дирекчиња што ги држат страниците на колата', *р'уда* 'предниот дел кај што се прегнуваат воловите, делот од тркалото до јаремот', *џ'лавина* 'дрвото каде што стојат спиците на тркалото', *си'иџа* 'дрвчињата меѓу главината и гобелката', *џ'обел'ка* 'дрвчињата под шината', *о'ил'ен* 'горниот дел на санката каде што стои товарот', *и'уџуа* 'кога човек оди на пат', *об'лаци* 'предништето на самарот од дрво'.

Релјеф, хидроџрафија и мейџеоролоџија: *чукал'е* 'врв на помало возвишение', *б'ел'уџрак* 'бел камен', *си'иџса* 'вид камен', *кр'емењ* 'вид камен', *олуја* 'силен ветар со снег', *окиџи* 'смрзната роса што се фаќа по дрвјата и по тревата', *др'онец* 'парче мраз што виси по стреата на куќите', *р'уџа* 'дупка', *в'арне* 'паѓа дожд', *б'учало* 'место каде што паѓа вода и бучи', *и'есчина* 'местото среде река', *црв'еника* 'црвена земја', *длаб'очина* 'длабоко место', *брзаец* 'оној дел во реката каде што има најмногу вода и каде што е таа најбрза', *лом* 'длабоко место во реката', *в'иџел* 'дел во реката каде што е најдлабоко и водата каде што врти'.

4.1.1. ТУРЦИЗМИ

Турскиот јазик извршил силно влијание врз македонскиот и воопшто врз другите балкански јазици. Во петвековното владеење на Османлиската Империја, турскиот јазик изиграл значителна улога врз македонскиот јазик. Преку турскиот јазик кај нас и воопшто во Балканот навлегувале зборови од арапско и од персиско потекло.

Одделни турцизми среќаваме во нашите текстови од почетокот на XVI век. Доказ за ова е нивната застапеност во народното творештво, како и застапеноста на голем број зборови од турско потекло кои и денес се во жива употреба во народните говори, повеќе кај селското население, отколку во стандардниот македонски јазик (Јашар-Настева 2001: 18-39).

Тие навлегле во нашиот народен јазик и веќе тогаш биле застапени во доста голем број. Турскиот јазик играл значителна улога во периодот на формирањето на нашите градови и на чаршијата во нив (Конески 1982: 218). За ширењето на турскиот јазик можеби најмногу придонела токму турската чаршија со занаетчиството и трговијата, па поради природата на работата, македонското население (градско и селско), кое било директно и индиректно поврзано со чаршијата во секојдневниот живот, ги примало турските јазични елементи од неа.

Кај нас лексиката од турско потекло ја среќаваме речиси секаде и ја употребуваме во секојдневната комуникација, употребуваме турски заемки и во стандардниот јазик коишто денеска не можат да се заменат. Проф. Блаже Конески (Конески 1981: 77) констатира дека никој не помислува да им најде замена на оние турцизми што се останати како

неразделни составки од речникот на македонскиот јазик. Тие зборови означуваат конкретни предмети што се употребуваат секојдневно.

Ареалната слика на говорот во село Сиричино во однос на речничкиот фонд бележи присуство на турски заемки во следниве лексичко-семантички области. При презентирањето на турцизмите од сиричинскиот говор од голема помош ни беше описот на турцизмите во монографијата за вратничко-полошките говори (сп. Вратничко-полошките говори – духовна ризница 2012: 200–203). Еве ги поспецифичните турцизми коишто ги забележавме во сиричинскиот говор:

делови од човечкошо шело: *бубрек* (латин. *ren*), со значење ‘внатрешен орган на телото што служи за лачење на урината’ е обопштен на целата македонска јазична територија. Овој назив според Васил Дрвошанов (Дрвошанов 2005: 94) е стара заемка, можеби од аварскиот, во јужните и во источните словенски јазици: словен. *bubreg*, буг. *б’џбрек*, дијал. *б’убрек* и *б’убрег*, рус. дијал. *бубр’ег*. Сп. тур. *böbrek*, *bübrek*, со исто значење; *буџи* ‘ногата од колкот до коленото’ <тур. *but* (Дрвошанов 2005: 149); *џиџер* и полукалките *џарн-џиџер*, *бел-џиџер* <тур. *ciğer*, *akciğer*, *karağەر* (Дрвошанов 2005: 96);

физички и психички особини: *д’ембел* ‘мрзлив, неработлив’; *еснаџ* ‘занаетчија’ <тур. *esnaf*; *инаеџи* <тур. *inat*; *кодош* ‘човек што кодоши’ <тур. *kodos*; *сакати* ‘човек со физички недостатоци’ <тур. *sakat*; *к’ел’аџ* <тур. *kel*; *кор* ‘слеп човек’ <тур. *kör*; *и’аџаџ* ‘човек што гледа со едното око на една страна, а со другото на друга’ <тур. *şası*;

болести и лекување: *иљач* ‘тоа што лекарот им го дава на болните за да оздрават’ <тур. *ilâç*;

роднински односи: *балдџска* ‘женината сестра, свџска’ <тур. *baldız*; *бекар* ‘неоженет, ерген’ <тур. *bekâr*; *џо* ‘татковиот брат; чичко; срико’ добиена од лексемата *џиџе* која е турцизам од арапско потекло, тур. *atıca*, *atca* < ар. *atıdža* (Дрвошанов 2013: 150).

облека и облекување: *б’офчалок* ‘подарок на свадба, крштивка’ <тур. *boğça*; *д’олама* ‘горна машка клашнена облека долга до колена, која се носи врз другата облека’ <тур. *dolama*; *џерд’анчиња* <тур. *gerdan*; *к’оланче* ‘тесен женски појас во повеќе бои’ <тур. *kolan*; *к’ондуре* ‘кондури’ <тур. *kundura*, *kundra*, гр.; *минџан* ‘вид горна машка или женска облека со тесни ракави’ <тур. *mintan*; *н’алане* <тур. *nalın*; *р’уба* ‘женската облека со едно име’ <тур. *ruba*; *ф’анела* <тур. *fanila*; *ч’аџиџе* ‘вид панталони широки од колената нагоре’ <тур. *çakşır*; *и’аму(ј)а* ‘тоа што го носат жените на глава’ и *шам’ифче* ‘дебно марамче’ <тур. *şamı*; *ч’ораџе* ‘тоа што се носи на нозете под чевлите’ <тур. *çorap*;

сѣан, куќа и нејзиниѣ делови: б'аца <тур. *baca*; одаја <тур. *odaya*; и'армаѣи 'дрвена ограда на чардакот или басамаците, направена од тенки летви' <тур. *parmak, parmaklık*; џам 'прозорец' <тур. *çat*;

уредување на куќаѣа и и'осаѣиѣки: д'олаѣи <тур. *dolar*; к'аѣиак <тур. *karak*; к'ил'им <тур. *kilim*; ч'ерѣа <тур. *çerge*; и'еѣси(ј)а <тур. *tepsi*; с'андак <тур. *sandık*; с'офра 'ниско тркалезно масиче на кое се јаде' <тур. *sofra*; и'енѣере <тур. *tencere*; и'абаќа 'послужавник; голема плитка чинија' <тур. *tabak*; и'ава 'земјен сад во кој се пече односно вари јадењето' <тур. *tava*; к'умбе <тур. *kümbet*; и'ише 'стаклен сад за вода и разни течности' <тур. *şişe*;

и'риѣиѣвуваче храна: 'алва <тур. *helva*; ѣ'еврек <тур. *gevrek*; к'олѣиѣиѣа 'пита слична на зелник, само што има повеќе кори и средното е помало' <тур. *kolpide*; мезе <тур. *meze*; и'аѣиѣрма 'сушено овчо месо' <тур. *pastırma*; суѣук 'колбаси' <тур. *sucuk*; и'уриѣија 'конзервиран зеленчук за зима' <тур. *turşu*; чорба <тур. *çorba*;

занаеѣиѣ: присуството на турски заемки во овие говори, е резултат на тоа што најголем број од занаетите се појавиле и развиле за време на Турците (Јашар-Настева 2001: 72). Меѓу поопштите заемки ги нотираме: б'аѣиѣиѣи <тур. *bahşiş*; д'укан <тур. *dükân*; зијан <тур. *ziyan*; и'езѣе <тур. *tezgâh*; к'ар <тур. *kâr*; и'ерѣи(ј)а <тур. *terazi*; од материјали: с'рма <тур. *sırma*; с'иѣим <тур. *sicim*; и'енеќе <тур. *teneke*;

алаѣиѣки: 'алаѣи <тур. *alat*; ч'ивја 'шајка, големо железо' <тур. *çivi*; ч'екич <тур. *çekirç*;

и'ари: и'аре 'стари или нови метални пари што се редат на носија или се ставаат во колач' <тур. *para*;

мерки: кило <тур. *kile*; ока <тур. *okka*; чиѣиѣи <тур. *çift*;

домашни живоѣиѣни: 'ајван <тур. *hayvan*; з'аѣар 'ловечки пес' <тур. *zagar*;

диви живоѣиѣни: к'анѣе 'ноктите кај птици грабливки' <тур. *kanca*;

расѣиѣиѣелносѣи: б'аѣча <тур. *bahçe* <перс.; з'арзавеѣи 'зеленчук' <тур. *zerzevat/zarzatvat*; ј'емиѣи 'плодно дрво' <тур. *yeriş*; кал'ем, кал'еми <тур. *kalem*; м'аѣдонос <тур. *meydanos*; и'аѣил'иѣани <тур. *patlıcan*; и'амбук <тур. *rambuk*; и'уѣун <тур. *tütün*; чам <тур. *çat*;

и'рансѣорѣи и комуникаѣија: џ'аде 'асфалтиран пат' <тур. *cadde*;

оѣиѣесѣвено-и'олиѣиѣчки живоѣи: баруѣи/баруѣи'аана <тур. *barut/baruthane*; јабанџ'иѣа <тур. *yabançısı*; јан'иѣар <тур. *yeniceeri*; к'омѣиѣи(ј)а <тур. *komşu*; к'онак <тур. *konak*; маало <тур. *mahalle*; мур 'печат' <тур. *mühür*; и'аѣиѣа <тур. *paşa*; с'арај 'голема куќа за живеење, дворец, палата' <тур. *saray*; и'аѣија <тур. *tarı*; и'умрук <тур. *tomruk*; ч'арѣиѣи(ј)а <тур. *çarşı*; ч'иѣл'ик <иѣур. *çiftlik/çiftlik*); џ'ами(ј)а <тур. *cami*;

обичаѣи и вера: 'адеѣи 'обичај, право, закон, традиција' <тур. *adet*;

од музичкиѣи инсѣтруменѣи ѣи забележавме заемкиѣе: ѣ'ајда <тур. *kaide*; д'удук <тур. *düdük*;

небесни шѐла, сѝрани на свейоѝ, време: сабајл'е 'наутро, утро' <тур. sabahile; сааѝ 'временска единица од 60 минути' <тур. saat.

5. ОНОМАСТИКА

Зборот ономастика потекнува од грчкиот глагол *onomázō* што значи именувам. Проучувајќи ги имињата на местата и на лицата, ономастиката открива многу значајни податоци за историјата на јазикот, неговото потекло, туѓите влијанија, исто и за современата состојба на јазикот. Посериозни проучувања за ономастиката започнуваат во втората половина на XIX век.

Ономастиката се дели на:

- ✓ топономастика
- ✓ антропомастика

Топономастиката е гранка која се занимава со изучувањето на топонимите, односно имињата на местата или на географските имиња и нивното настанување.

Според тоа каков топоним, проучува топономастиката понатаму се дели на:

➤ *хидрономастика*, која се занимава со проучување на имињата на водите;

➤ *орономастика*, која се занимава со проучување на имињата на планини, ридови, долови, котлини;

➤ *ојкономастиката*, која се занимава со проучување на имињата на местата (села, градови, населби).

Додека пак *аниѝрономастиката* се занимава со проучување на сопствените презимиња, имиња и прекари.

5.1. ЗА ТОПОНИМИЈАТА И МИКРОТОПОНИМИЈАТА ВО СЕЛОТО СИРИЧИНО

Носител на микропономијата на еден простор е селското население, кое непосредно и постојано е поврзано со природниот простор околу себе заради својата егзистенција. За добра ориентација во просторот, при работењето, раскажувањето за некој настан, непогода, месното население спонтано на определените места им давало имиња кои денес во науката се познати како топоними, односно микропоними.

Имињата се давани според асоцирање на теренот, на геоморфолошкиот изглед, стопанските активности, комуникациите, настаните, напуштените и разрушени објекти, застапените растенија, изворите и поранешните сопственици.

Имињата на населените места (топонимите) биле пренесувани од генерација на генерација повеќе векови. Низ вековите се случувало, и денес се случува една селска и градска населба да го промени етничкиот состав, а таа промена е постепена и обично трае со децении, па и со векови. Новодоселеното население во тој случај ги задржало топонимите од претходното население, а со текот на времето врши и минимални измени во наставката или додава ново име на некое место сврзано со некој нов настан кој се случува во времето на новодоселеното население; а во некои случаи се преведува стариот топоним.

Микротопонимите означуваат имиња на географски поими, како хидроними (имиња на реки, езера, потоци и сл.) и ороними (имиња на планини, ридови, долини, котлини и сл.), како и имиња на други објекти изградени од луѓето: бунари, чешми, цркви и сл.

Во продолжение ќе се осврнеме на топономијата на селото Сиричино. На ојконимот Сиричино се задржавме во воведот, а овде ќе дадеме список на забележаните микротопоними во атарот на ова село.

5.1.1. Сиричино

Речник на микроџојонимиџе

Азбучен ред

1. Еднокомјоненџни џојоними

- **Банд'ичоо** – ниви. Овие ниви се наоѓаат на северната страна од селото;
- **Б'еџорман, Б'еџор'маало** – маало; тука се наоѓа центарот на Сиричино; Според кажувањата на информаторите се претпоставува дека ова маало го добило името според тоа што тука за време Турско престојувал некој бег, па така е добиено името на тоа маало;
- **Бож'урица** – ливади; по претпоставка на мештаните на ова село, името на ливадите *Бож'урица* го добиле од тревата *бож'урика* што растела на тоа место, инаку овие ливади се наоѓаат на југозападната страна на Сиричино.
- **Босџ'аниџиџе** – нива;
- **Б'очојџа** – нива. Називот е добиен од *Бочовица* < **Бочова* (*Нива*) чијшто атрибутски член е образуван од личното име *Бочо* (: *Боџдан, Боџомил, Борислав*), (Станковска, Топонимите со суфиксот *-ица* во Македонија 2001: 54).
- **Бр'есл'ика** – нива;

- **Б'рце** – брдо; местото Брце се наоѓа на североисточната страна од селото. Според кажувањата на информаторите, селото Сиричино било сместено на брдото *Б'рце*, па потоа се спуштило непосредно под брдото, каде што се наоѓа и ден денеска.
- **Вардар** – река; реката Вардар тече на западната страна од селото, и оваа река не го сече селото на два дела;
- **В'енци** – дол;
- **Гојдарник** – планинско место на планината Жеден каде што порано се пасел добитокот, се наоѓа на североисточната страна од Сиричино;
- **Дл'ајина** – ливада; ливадите се наоѓаат на источната страна од селото, во подножјето на планината Жеден и името го добиле бидејќи сите ниви на ова место се долги;
- **З'абел** – нива;
- **Језеро** – ливада; според информаторите името на ова место е добиено по тоа што порано тука се задржувала вода кога ќе надојдел Вардар. Инаку овие ливади се наоѓаат на северозападната страна од Сиричино;
- **Јеребино** – брдо; ова место се наоѓа на југоисточната страна од селото, сместено веднаш под планината Жеден. Инаку *Буџарскојџо џаде* (в. двокомпонентни топоними) минува низ *Јеребино*;
- **Крсџеџ** – шума; Овој предел се наоѓа на планината Жеден (на источната страна од Сиричино), а името го добило според патеките (раскрсниците) што минуваат низ него;
- **Лозје** – ливада; овие ливади се наоѓаат на десната, на источната страна над селото Сиричино, и тука порано се одгледувало лозје, па затоа и името е добиено според тоа;
- **Л'еске** – шума; името го добила според леските што растат во тој предел (се наоѓа на југоисточната страна);
- **Ме'ајл'е(ј)а/Ми'ајл'е(ј)а** – нива;
- **Муш'инкојџа** – нива;
- **Песоџи** – ниви и ливади; името го добиле според местоположбата на која се наоѓаат (на дел почвата е измешана со песок и земја), а инаку се наоѓа на северната страна од селото, веднаш до реката Вардар, на левата страна од реката;
- **Поџк'учишиџе** – ливади; местото се наоѓа на северната страна од Сиричино, на патот спрема соседното село Туденце и ова место го добило името според местоположбата на којашто се наоѓа;
- **Пејкојџа** – нива; името на оваа нива е добиено според сопственикот од когошто била таа нива, а инаку се наоѓа на јужната страна од селото;

- **Сал'афчејца** – ниви и ливади. – Називот е добиен од *Славчевица < * Славчева (Нива), чијшто адјектив е образуван од личното име Славче), (Станковска 2001: 359).
- **Сл'из'аѓишиџе** – шума; се наоѓа на североисточната страна и името го добила според местото на кое се наоѓа;
- **Танчица** – ливада; се наоѓа на источната страна од селото на падините на планината Жеден, од десната страна на *Таса* или позната како и *Тасина л'ивада* (в. двокомпонентни топоними);
- **Тоскојца** – ливада;
- **Тумба** – тумба; името го добила според местоположбата на која што се наоѓа;
- **Ча'ушкоо** – нива;
- **Џурчео** – нива;
- **Шулан** – дол.

2. Двокомпонентни топоними

- **Буџарск'о-цаде или Скојск'и-Пуџ** – се наоѓа на југоисточната страна на селото. Овој пат е правен за време на бугарската окупација на овие простори и бил единствен пат којшто поминувал за Скопје;
- **Горно-Маало** – маало; ова маало е поновиот дел на селото, се наоѓа на јужната страна во селото;
- **Горно-Пол'е** – поле; се наоѓа на источната страна на Сиричино. Ова место се наоѓа над селото, во подножјето под планината Жеден, и е заедничко име за сите ниви во овој крај;
- **Г'ол'ем-Рид** – рид;
- **Долно-Маало** – маало;
- **Дуџен-Камењ** – пештера; се наоѓа на североисточната страна од Сиричино, на планината Жеден, а името е добиено според дупките што ги има на самиот камен;
- **Долн'о-Пол'е** – поле; заедничко име за сите ниви што се наоѓаат под селото, на северната страна;
- **Зл'и-Дол** – дол;
- **Јанчо-Маало** – маало; најстариот дел на селото, се наоѓа на долната страна на селото;
- **Јечменски-Дол** – дол; дол кој се наоѓа на планината Жеден;
- **Кус'о-Риџче** – рид; рид кој се наоѓа на планината Жеден;
- **Маџечки-Дол** – ливада, нива;
- **Милошо'а-Руџа** – дол;
- **На-Мос** – нива; оваа нива се наоѓа на југозападната страна на селото блиску до соседното село Озормиште. Во близина на овие

ниви, на реката Вардар, имало направено дрвен мост, па затоа името на местото е добиено според тој мост;

- **На-Раскрсница** - нива;
- **Трѝк'оа Л'ивада** – ливада; оваа ливада е именувана според сопственик на таа ливада Трпко.
- **Тасина Л'ивада - Таса** – ливада; името на ливадата е добиено од сопственикот на таа ливада. Ливадата се наоѓа на источната страна на село Сиричино, во подножјето на планината Жеден;
- **Црвена Л'ивада** – дол; дол кој се наоѓа на планината Жеден;
- **Шемшоски-Риѝ** – дол; дол што се наоѓа на планината Жеден;

3. Трокомјоненѝни ѝоѝоними

- **На-Ср'еѝ-Село** – збирало, место каде што се собираат луѓето;

6. ЗАКЛУЧОК

Врз основа на изнесениот материјал може да се заклучи дека говорот од селото Сиричино спаѓа во северната група говори, а според своите особености има карактеристики и од западните говори.

Ќе укажеме на сличностите и разликите на сиричинскиот говор и на стандардниот македонски јазик преку примери од фонетско-фонолошкото, морфолошкото, синтаксичкото и лексичкото рамниште, кои се специфични за овој говор.

Фонологија: На фонетско рамниште како карактеристична особеност на овој говор е појавата на уште еден вокал, а тоа е вокалот од среден ред /ǎ/. Друга особеност се рефлексите на старите вокали. Носовката од заден ред *ǝ во коренски морфеме го дала рефлексот /y/: *ǝолуѝ, ǝуска, з'уби, к'уѝина, м'ужи, м'ука, муѝ, 'обруч, ѝуѝ, руѝ, р'ука, сѝ'уѝало, с'уди(j)а*. Во определени случаи оваа носовка преминува во *а*: *в'ик-на, д'иǝ-на, ѝ'ад-на, л'еѝ-на, ѝ'обеǝ-на, ск'ок-на, сѝ'еǝ-на*. Кај формите за аорист и за имперфект има исто така премин на *ǝ во *а*: *б'ера, д'ера, б'ереа, ѝ'ера*. Среќаваме некои исклучоци каде што има премин на *ǝ во *а* редовно кај примерите: *зајак, ѝајак, ѝајажина*.

Што се однесува до носовката од преден ред *ǝ има рефлекс /e/ па така има: *брес, в'еѝар, ǝр'еда, ǝр'еоѝа, ǝл'еда, д'еѝе, м'есеѝ, м'есо, ѝ'еѝок, ѝ'еѝ, реѝ, св'еѝи, ѝ'еѝина, ч'едо* и сл. Важно е да напоменеме дека нема мешање на носовките: *језик, ј'еѝрва, ј'еǝула*.

Како рефлекс за малиот ер (*ǝ) се јавува *ǎ*, па има: *в'ǎздǎн, дǎн, д'ǎној, д'ǎнска, ѝ'ǎнок, ѝ'ǎнко, ѝ'ǎмница, се сѝ'ǎмни*. Во определени случаи малиот ер (*ǝ) преминува и во *е*: *ѝес, с'еǝа, сѝ'ебло, Ches, ѝ'еѝне* и сл.

За секундарниот ер (*ɔ₂) во овој говор во коренот го среќаваме рефлексот *ǎ*: *б'ǎдник, л'ǎже, м'ǎџла, м'ǎска*.

Во овој говор секундарниот ер (*ɔ₂) на крајот на зборот пред *р* преминува во *а*, па имаме: *в'еӣар, д'обар, 'ӣӣар, м'одар, 'осӣар*. Во некои примери овој глас преминува и во *-ор*, па имаме: *б'ӣзор, св'екор, ч'екор*;

Вокалното **ǎ* од нашиот стар јазик дало два рефлекса во говорот во Сиричино, (*ǎл*) и (*лǎ*). Зад дентални согласки преминува во *лǎ*, па така имаме: *д'лǎџо, сл'ǎнце, сл'ǎза, сл'ǎнчоџ'л'еӣ, сл'ǎбица, ӣл'ǎче, ӣл'ǎчник*. Рефлексот *ǎл* се среќава во примерите: *вǎлк, в'ǎлци, в'ǎлна, џǎлџа, ж'ǎлџи, ж'ǎлчка, к'ǎлне, м'ǎлзе, ӣожǎлџе*. Зад лабијални согласки на целата територија има рефлекс *у*: *б'уа, ј'абука, кук, м'уња, ӣр'одужи, ӣуковник* и сл.

Вокалното **г* дава рефлекс *р*: *џр̄б, д'р̄во, з'авр̄ше, крс, крф, с'рце, ӣрн', ӣвр̄до, ӣр̄ча, ӣрс*, но кај *з'арно* имаме рефлекс *ǎр*.

Исто така и губењето на вокалите во интервокална позиција (која е карактеристична за западното наречје) се среќава редовно при допир на проклитика со глаголска форма што почнува со вокал. Ако на нивниот спој се најдат два вокала, вокалот од клитиката се испушта, па имаме: *џ'изеде, џ'уӣера, џ'уӣеӣал, д'идеи, м-инӣер'есӣра, ч'идеи*. Ваква појава е карактеристична за македонскиот јазик, а особено доаѓа до израз во говорите со третосложен акцент (Видоески 1957: 43).

Во консонантскиот систем на сиричинскиот говор како карактеристика се јавуваат следниве промени.

Забележано е во малку примери затврднување на старото палатално **n*: *ј'аџне, кн'иџа, н'ива* и сл. Додека пак палаталниот консонант се задржал во зборовите *коњ, 'оџӣн'/оџин, с'ирење*. Мек изговор на местото на старото палатално **n* се среќаваме и во примерите: *б'уӣин', в'ӣин'а, к'амен', к'орен'а, ӣен'а, с'ан'а, цр'ешн'а* и др.

На местото на старите прасловенски консонантски групи **tj*, **kj*', и **dj* во говорот во селото Сиричино се сретнуваат */k'/*, и */č/*: *к'ука, свека, м'еџа*. Овде треба да ја нагласиме фонетската вредност на фонемите */k'/* и */č/* во сиричинскиот говор којашто е со изразита африкатизација, односно многу се приближува до изговорот на африкатите */tʃ/* и */dʃ/*. Оваа специфика не е карактеристична само за говорот на Сиричино, туку за поширокиот регион на полошките говори, односно е карактеристична и за долнополошките и за горнополошките говори.

Прасловенските групи **skj* и **stj*, **zgj* и **zdj* ги дале следниве рефлекси *ӣӣ* и *жд*: *џ'уӣӣер, џр'обӣӣӣа, кл'еӣӣӣи, 'оџнӣӣӣе, ӣӣӣо, доӣ/дожд*.

Поважна особеност на фонетско рамниште е и губењето на гласот *x*, којшто во овој говор или наполно исчезнал или пак е заменет со некој друг глас. Најчесто овој глас се загубил без да остави никакви траги. Во

иницијална или во интервокална позиција тој најчесто се губи, пр: 'алва, 'ора, 'оро, 'уо, 'ааӣ итн.; додека пак во финална позиција и пред согласка х преминува во в (ф): бѣф, врф, ѓреф, д'увна, јавна, кр'ефко, к'ожуф, меф, м'авна, 'ораф, суф.

Друга специфичност во рамките на консонантскиот систем е обезвучувањето на гласот в, кој пред безвучни согласки и на крајот на зборот преминува во ф: браф, буф, в'идоф, д'ојдоф, Зр'афко, крфче, крф, мр'афка, ӣаднаф, 'убаф, фӣорник, фӣор. Овој глас се губи во продуктивните суфикси за именски образувања, пример: ј'азоец, к'ӯиуа, мр'ӣоец, ӣе̄гаец, ӣр̄гоец. Не само кај гласот в, туку и кај другите гласови среќаваме обезвучување: ле̄и, дӯи, ро̄и, брес, брек, дош, ѓр'аӣски алӣобус итн.

Карактеристично е и упростувањето на консонантските групи -сӣи, -шӣи, -жд каде што согласката ӣи на крајот од зборот во најголем број случаи се губи: брес, бр'аӣуче̄и, ѓраӣи, ӣриши, л'ис, ӣрс, чис, дош, ӣр'е̄ици и сл.

АКЦЕНТ: Говорот во селото Сиричино како дел од долнополошките говори влегува во рамките на северозападните македонски говори и во поглед на акцентот ги има основните карактеристики на западните македонски говори, односно акцентот се наоѓа на третиот слог од крајот на зборот (на антепенултима) независно дали зборот се зголемува со префикси или со суфикси, каков што е и денеска во стандардниот јазик. Примери со акцент на антепенултима: л'убенца, в'оденца, са̄и'уњајца – са̄и'уњ'ајцаӣа – са̄и'уњајце – са̄и'уњ'ајцеӣе, ӣи'о̄иенца – ӣи'о̄иенцаӣа – ӣи'о̄иенце – ӣи'о̄иенцеӣе и сл.

Кај повеќесложените именки кои означуваат припадник на некоја националност во говорот во село Сиричино, а и пошироко (*Враӣничко-ӣолошкиӣе ѓовори-духовна ризница* 2012: 41), имаме отстапување од третосложното акцентирање: *Макед'онец, Слов'енец, Америк'анец* и сл.

Кај некои зборови од туѓо потекло во овој говор акцентот паѓа на последниот слог: ӣӣа'м'ан, јаз'а̄к, команд'анӣи, факулт'е̄ӣ.

МОРФОЛОГИЈА: На морфолошки план, како специфичност во овој говор е чувањето на вокалот на основата кај глаголите во прво лице еднина на сегашното време, како и наставката -мо за прво лице множина на сегашното време: в'икам/ в'икамо, 'ӣграм/ 'ӣграмо, с'ечем/ с'ечемо, н'осим/н'осимо. Кај личните заменки за трето лице еднина, покрај ӣој, ӣаја, ӣоа се употребуваат и паралелни форми он, 'она, 'она, примери: *Тој/Он ми-р'ече; ӣаја/она е-крива; ӣоа/она е-м'алоо д'е̄ӣе*. Исто така како препознатлива специфика е личната замена за прво лице множина: *м'и(ј)е: М'и(ј)е раб'о̄ӣамо млоѓ'у-ниве*.

Дативниот однос се изразува со предлогот *на* и долгата акузативна форма *н'е̄го*: *на-н'е̄го му-к'ажуам*.

Кај броевите како специфика ќе истакнеме дека покрај формата *един'аесе* се јавува и паралелната форма *ед'анаес*. Исто така карактеристични се и стотките коишто се употребуваат скратено: *дв'есѿа, ѿпр'исѿа, ч'еѿарсѿо, ѿ'есѿо, ш'есѿо* итн.

Кај личните заменки од 3 л. едн. се среќаваат две форми: *ѿој, ѿ'аја, ѿ'оа* и *оѿ, 'она, 'она*, додека како поспецифични се јавуваат посебните падежни форми од показните заменки, пр: *'овему, 'онему, 'овеѿа, 'онеѿа, 'овејзи, 'онејзи*. Кај глаголскиот систем ќе наведеме неколку карактеристики. Едни од поважните особености се наставките за 1 и 3 лице множина од презентот. Тука наставка за 1 лице множина е *-мо*, која е и општа во нашите северни говори, а додека пак наставка за 3 лице множина на сегашното време е *-а*, каде што отсуствува наставката *-ѿѿ* од *-аѿѿ* како што е во стандардниот јазик. Исто така и глаголот *сум* во сегашно време ги има следниве специфики: кај прво лице еднина има *сум*, второ *си*, трето (*ј*)*е*, а додека во множина има *смо, све/сфе, са*. Кај третото лице еднина во зависност од лицето што зборува, и во зависност од претходните гласови, се јавува и протетичко *ј*. Исто така и кај второто лице множина се јавуваат две форми во зависност од лицето кое зборува и тука се среќава прогресивна асимилација по звучност (*в > ф*), појава позната во дијалектите.

СИНТАКСА: На синтаксичко рамниште ќе наведеме неколку позначајни особености што се карактеристични за сиричинскиот говор.

Во говорот во село Сиричино, осврнувајќи се на местото на помошниот глагол во сложените глаголски форми, од примерите што се собрани на терен може да се констатира дека редовно помошниот глагол му претходи на основниот, додека пак во постпозитивна употреба не се среќава, како што е карактеристично за источните говори. Примери со препозитивна употреба се: *Мисл'иши д'ека ја-сум-зборел ѿ'аквоо н'еишѿо за-ѿѿ'ебе, 'абе н'еам ѿ'оѿреба ја-оѿѿ-ѿ'аквоо н'еишѿо; Дал'и сум-ѿѿи-рекал ја-до-с'еа н'еишѿо.*

Во однос на редоследот на кратките заменски форми за директен и за индиректен предмет кога ќе се најдат заедно е ист како и во стандардниот јазик (Минова-Ѓуркова 1994: 193). Прво доаѓа кратката заменска форма за индиректен, па за директен предмет. Примери: *Му-ѿ'а-дал најуб'ааѿа к'ерка; Му-ѿо-'удрел'е д'еишѿо; Ар'ами(ј)е му-ѿи-зел'е све-ѿ'ареѿе.*

Што се однесува до формите на предикатот, во реченични споеви во кои глаголската *л*-форма се јавува безлично, таа е секогаш во форми за среден род, без оглед на тоа во кој род е субјектот: *'Еее, б'ире б'абино, да-ѿѿи-к'ажем н'аѿреѿѿ за-л'еѿ се-ѿѿ'риѿело, се-н'емало од-к'аде.*

Во однос на конгруенцијата карактеристично е согласување на реченичните делови, меѓу субјектот и именскиот дел од сложениот

прирок, како и меѓу придавските определби и именката. И во другите случаи има логично согласување.

Примери со согласување помеѓу субјектот и именскиот дел од именскиот прирок: 'Абе *џи-си-бил мл'оџу с'иромаф*; 'Чичко-му, му-бил *с'и'аросфай*.

Повратната замена стои пред глаголот: 'Она *се-џр'еврџнала ка-в'идела џ'оа*; 'Он-се-изр'адуал.

Повторувањето на различни делови во реченицата се среќава доста често. Тука се повторуваат субјектот, објектот и предикатот.

Во овој говор удвоениот субјект обично се изразува преку лична или показна замена за трето лице и членувана именка: 'Криф *е-'ојна, џ'ољакон*; 'Онаја, *џлуџ'аана џ'очнала џрво да-в'ика*; 'Онаја, *заве'анана, џа-зам'инала н'еџдека*.

Во поглед на карактеристиките на сложената реченица, ќе истакнеме некои поспецифични сврзници: *дур, ка, шо, џ'ошо*.

Како најчести темпорални (временски) сврзници во овој говор се: *дур, дур да, ка, оџ-ка, чим, џр'ед-да. Дур-џи-џ'екне џ'ебе, м'ие з'авршифмо; Ја-дур-да-с'и'анем, да-з'еем в'ода да-џ'оџрскам, ќе-ме-с'и'амни; Дур-да-џ'ојде џ'аја, ја-ке-изр'абоџам 'ова* и сл.

ЛЕКСИКА: На лексички план во говорот во село Сиричино ќе споменеме дел од покарактеристичните лексички дијалектизми кои побудуваат интерес, а се поврзани со начинот на живеење, начинот на исхрана и видовите јадења, обичаите, предметите во куќата и покуќнината, занаетите, земјоделството итн: *с'акл'еџ* 'тешкотија, нервоза', *џ'ајнок* 'слаб човек', *сл'аза* 'солза', *к'оџиљ* 'вонбрачно дете', *саџ'уњајца, џ'ења* 'белото што се прави од сапунот', *ф'аџиан* 'женска облека', *сл'абица* 'скали со помош на кои се качуваме на повисоко место', *џ'енџер* 'отвор во собата низ кој влегува воздух и светлина', *џам* 'стаклото на прозорецот', *џ'л'ајчник* 'направа за толчење лук', *к'ал'еница, џ'ањир* 'земјен сад од кој јадеме манџа', *оџаа* 'сеното од второто косење', *с'оа* 'стап', *џ'арл'е* 'малото од магарица', *в'алк* 'диво животно што јаде овци и друга ситна стока', итн.

Дел од турцизмите кои се среќаваат во овој говор: *'ајван* <тур. *hayvan*; *'арџаџ* 'работник' <тур. *irgat*; *б'ица* <тур. *baca*; *б'екар* 'неоженет, ерген' <тур. *bekâr*; *б'урџи(ј)а* 'сврдел' <тур. *bugru*; *буџ* 'ногата од колкот до колено' <тур. *but*; *д'укан* <тур. *dükân*; *з'арзавей* 'зеленчук' <тур. *zerzevat*; *з'ејџин* 'масло' од маслинки <араб. *zeytin*; *з'ијан* <тур. *ziyan* <перс.; *к'аџак* <тур. *karak*; *к'ил'им* <тур. *kilim*; *'одаја* <тур. *odaya*; *џ'ејси(ј)а* <тур. *tepsi*; *с'андак* <тур. *sandık*; *џ'езџе* <тур. *tezgâh*; *ч'ашире* 'вид панаталони широки од колената нагоре' <тур. *çakşır*; *ч'ерџа* <тур. *çerge*; *ч'орайе* 'тоа што се носи на нозете под чевлите' <тур. *çorap*.

7. ТЕКСТОВИ

МУДАР ЧУЕК

Бил-едан к'озар, тр'иесе г'одине п'асе к'озе и н'е-сретнал н'икого у-пл'анина, и 'ен-д'ан ср'екава муш и ж'ена, е-с'еа ги-пр'ашуе што-све-в'ие, и ж'ената одг'овара н'е-смо ни-муш ни-ж'ена, н'его од-м'ајка-му м'ајка, на-м'ајка-ми м'оа св'екрва. И-овја се з'амисл'ел, к'озароф, шт'о-са с'еа, да-р'азбере шт'о-са, м'исл'и, м'исл'и, м'исл'и м'исл'и, з'абраел на-к'озеве, и вл'егл'е к'озеве у-н'екое л'озје. Го-изел'е л'озјево, и-овја г'аздава од-л'озјево с'ега з'ема, го-т'ужи, го-т'ужи на-сут. С'уди(ј)а го-в'ика, му-в'ика си-му-н'апраел шт'ета, к'ако-си-му-н'апраел, и-овја му-в'ика сум-н'апраел г'осподин с'уди(ј)а, а-с'уди(ј)а н'апрет бил со-бр'ада, сум-н'апраел г'осподин с'уди(ј)а в'аке и-в'аке р'ече, ја-тр'иесе г'одине ч'уам к'озе, и-не-ср'етоф ч'уек, ср'етоф муш-и-ж'ена и-ги пр'ашаф шт'о-са, 'она ми-в'ика, ж'ената в'ика, на м'ајка-му м'ајка на м'ајка-ми м'ене св'екрва, и-ја м'исл'ејќи з'абраеф на-к'озете. И-суд'и(ј)ата зел да-м'исл'и и он-што-са, зел-н'ожичке, и чрак, чрак м'исл'и шт'о-са, м'исл'ејќи г-исекал бр'адава, и-овја му-в'ика 'абе с'уди(ј)а г-исече бр'адата... ај-иди д'ома-р'ече, ја-с'уди(ј)а н'е-знаем шт'о-са, ти-р'ече к'озар ќе зн'аеш шт'о-са. Е, ја до-т'уе беф н'атамо н'е-знам.

Тоде Трпковски
87 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

СВ'АДБЕНИ ОБ'ИЧАИ

Прво с'ефте, кој с'ака да-се-ж'ени м'ора прво ср'ојник да-пр'ати. М'ора да-пр'ати ср'ојник, па-д'аваа 'ил'и не-а-д'аваа. Млад'ожења кој-с'ака да-се-ж'ени. Иначе д'ејке н'апред, не-д'авал'е р'ука 'едном на-д'ругом. На-оро 'игра, м'арамче ќе-ти-д'аде и-т'оа 'ако-ти-е-брат'учеда, 'иначе д'руга ж'енска 'ако не-ти-е-брат'учеда, на-к'оло не-'игра до-т'ебе. Е-с'ега ф'арл'аш 'око на-н'екоа, к'оа ќе-а-з'асакаш и-ќе-пр'атиш ср'ојник. Ќе-пр'атиш ср'ојник д'аваа 'ил'и не-а-д'аваа. Тамо с'акаа п'аре. И-м'ене, и-ја ка-сум-га-з'емал б'аба-ти, сум пл'атил. На-д'едо-ти В'ојота му-в'икам, т'атко-ми го-ср'ете и-му в'ика 'Апче, 'Апче го-в'икаше с'еда к'ао брат'учеде, 'иди ср'ојник за-ќ'еркава Др'екоа за-д'етево м'ое, за-Т'одета р'ече. Д'обро, д'едо-ти В'ојо в'ика, д'обро. Посл'е от'идуе д'едо-ти В'ојо, т'амо, к'ажуе, д'оаѓа 'овде, а-ја па с'едим со-б'аба-ти у-ср'еде-с'ело, с'едим со-н'еа, пр'аем м'оабет, н'икоме н'ишто, д'оаѓам 'овде и ко-б'аеѓи д'едо-ти Др'еко тражел п'аре, ја 'отварам вр'ата, 'они с'еда 'онома и Др'еко тр'ажи д'есет 'иљаде д'инара, а-ја од вр'ата в'икам не, се-пр'одава кр'ава, а-ч'уек не-се-пр'одава, кр'ава се-пр'одава.

Сакаш р'екоф д'а-ти-(ј)а-д'онесем с'ега, и д'едо-ти В'ојо се н'ал'ути, 'излага низ-вр'ата и ми-в'ика, ми-вика м'ене, к'акви све б'ил'е ц'ици(ј)е, е ти-си тој-ц'ици(ј)а, ти-си тој-ц'иција.

– Не-си-сакал да-пл'атиш?

Да. От'идуе он кеј-Др'екота, кеј-д'едо-ти-Др'екота, 'отидуе, т'амо да-не-га-д'авате, т'и(ј)а не-са-л'уди, т'и(ј)а в'аквии-са, т'и(ј)а т'аквии-са, и... м'и(ј)е б'еремо дрва у-Шулан, смо н'абрал'е две с'ање дрва, 'идемо по-пут по-г'адево б'угарско, Н'онејца к'омшифка, м'ајка-на В'ојчета и на-Тик'омира, 'она од-т'уе б'аба-ми Трпк'ојца, в'ика к'уче н'едно не-ми-к'ажуеш, па-ја-ке-т-'идем р'ече ср'ојник. И 'она 'отидуе, зб'ори со-б'аба-ти Др'екојца и со д'едо-ти Др'екота, зб'ори, и м'ие руч'уемо, 'она д'ојде. Не-сака р'ече Др'еко десет-'иљаде, 'ама пет-'иљаде. Т'атко-ми в'ика и-да-не-сака Др'еко св'ите ке в'икаа 'ете не-му-д'аа Крсто п'аре, пет-'иљаде ке-д'адемо, и за-пет-'иљаде д'инара смо-га-з'ел'е. 'Ама д'оаѓа п'осл'е т'оа в'еридба, се-б'ера при'ател'и, к-'ида на-в'еридба. Т'амо се-ј'аде се-п'ие, не-с'е-јаде не-с'е-п'ие, дур-да-не-с'е-смени н'ишанот.

– К'ако б'ило т'амо?

Ја сум 'отишал со ср'ојникоф т'амо, еве-го младож'ењата д'оаѓа, и т'атково и м'ајкава до'аѓаа 'ил'и м'ајкава н'е-мора, 'ама т'атково, 'ида и приј'ател'и.

– А-ти со-к'ого-б'еше?

Ја-со-т'атко-ми, со-бр'аќа-ми, дв'ајцата, ја и ч'ичкофци, 'овја Зр'афкојве, со-В'асота, со-Сам'оил'а, со-Ив'ана на-Ф'иргота д'едо-му, со-њим отид'уемо печ'еснаесе д'уше.

– А 'има одр'едено д'ан, к'ој-д'ан да с-'иде?

'Епа се-дог'овараш, се-дог'овараш к'ој-д'ан ке б'иде, н'едеља се-дог'овараш, 'ама у-коа-н'едеља, 'ил'и пр'азник 'ако е, 'ил'и пр'азник 'ил'и н'едеља.

– За ср'ојот?

За в'еридба, за сврш'уење, за сврш'уење и т'амо се м'ењава н'ишан, се-ј'аде, се-п'ие...

– И т'амо к'ако-б'еше?

От'идофмо петн'аесе д'уше, не-преч'екаја, добре-д'ојдофте, добре-н'ајдофмо, кеј-Др'екота, и пос'еднафмо, ј'ала р'акија кој-к'ако шо-с'ака, н'емало др'уго н'его с'амо р'акија м'езе т'уршија б'ило, м'езе т'уршија, п'осл'е 'изл'езе 'овја з'имски к'упус, г'аволи вр'агоој 'ама т'оа с'ега 'излез'е, а-н'апрет б'ило с'амо т'уршија, т'уршија и м'ожело 'ако- е-мрс, 'ако-е-мрс, с'ирење, кој-'имал с'ирење. Е, д'едо-ти Др'еко ч'уаше 'офце, 'они 'имаја с'ирење, т'урал'е с'ирење, е-с'еа дал т'урил'е 'ил' не, н'е-знам н'е-памтим сум-з'абраел, 'ама в'ажно кој к'ако 'имал т'урал, 'ако-е-мрс, 'ако-е-пос с'амо т'уршија и р'акија, др'уго н'амало, п'иво н'емало, в'ино 'имало об'авезно, н'емало к'уќа к'оа н'емало св'ое в'ино.

– Ц'арно и бело?

Е-таке, бело н'емало, с'амо ц'арно-в'ино, бело н'емало, бело н'икој н'е-праел бело, бело посл'е изл'езе кој-изл'егоа фабрике, винари(ј)е кој изнапрае(ј)а, ама кој дојдоа партизаниве, иначе од четир'есе и четврта година наамо почна и бело и ц'арно, иначе бело в'ино н'емало. Е посл'е имало срој...

– Кој-данј пагал сројот?

Срој, една недела прет-св'адбата да биде, иначе недела и ке-г-испитуе поп, го сакаш односно го вол'иш ил'и го невол'иш на српски.

– Попот значи све-го викал'е у-кука?

Да, доага попот и те-испитуе, го сакаш ил'и го не-сакаш. Е-сега ако рече го нејчем, раск'инуе, се раск'инуе, било младожењата, било дејката, невестата. На недела се-прае св'адба, се-к'ани кумој, се-к'ани стар'освати, се-к'ани д'евери, кој-ке-биде д'евер, све од фамил'и(ј)а, д'евер од фамил'и(ј)а, кум веќ тој-е веќито кум од старо кој-ти-е-кум, сега измени(ј)а, а тогај стари кум, тој-шт'о-ти-е, шт'о-те крстил, тој ке-те-венча, тој до крај ти-е-кум. Се обраја св'атој, у недела св'адба. Се-прае св'адба, се-з'ема м'узыка, со-м'узыка се-к'ани к'умот...

– От-кеј-ти-бил к'умот?

От-Туденце.

– Значи све ишл'е у-Туденце?

Е, у-Туденце не-смо-ишл'е м'ие, у-селово ако-ти-е, се-к'ани со-м'узыка, иначе не-се-к'ани. Кат ке-дојде овде к'умот, музиката обавезно на-вр'ата го-чека, т'аткото на младожењата го пречекуе со ракија, д'обре-дојде к'уме, д'обре-најдоф, с'еди к'умот на-чело, на-трп'еза, г-остаа на-трп'еза, и на-к'умот по спец'и(ј)ално г'отвење нешто, било ако има печење, печење н'емало с'амо т'аве м'есо, т'аве со 'орис, печење не-постоело. Посл'е изл'езе печење, т'аве со-'орис најглавно, в'ечином глава прет к'умот к'-има, глава от-пр'асе, ил'и посл'е почна цело пр'асе прет к'умот да-има. И почиња 'ена св'адба, се трг'ли со м'узыка, се-иде, ако е-у-друг'о-село се-спремуе коњи, се-седлаа, се-прегаа и 'ида у-друг'о-село, а м'ие у-селово смо ишл'е пешки пошто бл'изу, пешки. И тамо не-пречек'уаа, поседн'уаа св'ите, е-сега невестава за-да-га-з'ема, се-гураа, се-гураа да-з'ема паре, млади, прет вр'ата да-и-дада на невестава к'ондуре. Тоа д'ава стар'осфатот, д'ава д'еверот, да и дада к'ондуре, да-га-'обуа со к'ондуре. Се-гураа да-г-'отвора вр'атата. Плакаа овја, дај толк'у-паре ке дада, малу, малу-са уште, малу-са уште и најпосл'е со-сила ке-г-'отвора ке и дада, ке г-'облека и г-изнасаа, а младожењата чека у-таја соба на трп'еза кеј-шо-седа. Седи чека и 'едан го испрака ама по-други-пут не кеј-што пр'ошла невестата, нис-к'ори-с'окаци и прет-ц'рква, прет-ц'рква се сост'аваа младожењава и невестава и 'ида у-ц'рква се-венчуаа. Попот ги-венчуе, ги-испитуе исто попот како сакаш ил'и не-сакаш, сакаш или не-

сакаш, с'акаш 'ил'и н'е-сакаш тр'и-пути. С'акам, н'е-сакам и се-з'аврши, се-вр'акаа н'азат, нев'естата м'ора да-га-пр'ечека св'екрва со-с'ито, со-л'еп и да-зг'азне у-б'акарна с'инија, т'епсија б'акарна, б'акарна с'инија га-в'икаја, т'аја б'еше пл'итка с'инија га-в'икаја, а-иначе т'епсија (j)е.

– А-што-зн'ачело т'оа?

– А шт'о-знам што зн'ачело, в'ажно тоа б'ило 'обичај и пр'аво ќе-а д'онеса да-зас'еуе на к'офчек, бр'ашно да-зас'еуе. И ф'арл'а, кај ќе вл'езе пред-вр'ата ф'арл'а б'онбоне и бебл'еби(j)а пр'еко с'ебе и к'итката цв'еке ш'о-а н'оси, и-т'аја, кој ќе-а-ф'ати б'ило к'ако и д'ан'аске ко-б'аеги ќе-се-м'ужи, ќе-се-ж'ени, а-т'оа ф'акал'е деч'урл'ие кој-са-за ж'енење за-м'ужење и пом'ал'ии 'ама в'ажно деч'урл'ие, а 'овја ж'енети м'ужени 'они си-седн'уаа на-трп'еза.

– Зн'ачи од-ц'рква прод'ужуе вес'елбата?

Прод'ужуе в'еселба, об'авезно в'еселба све до-д'оцна ноќ, све-до д'оцна ноќ до-'едан с'аат, до-дв'а саат, ноќ, се-в'есел'а, се-р'астура, и св'аки на-свој-н'ачин, на-сп'иење. До т'уе б'ила св'адбата.

– А к'ако-б'ило, д'ал'и нев'естата го-гл'еда нис-с'ито?

Да...

– К'ако б'ило?

Кеј вл'ага кеј-њим 'она го-гл'еа нис-с'ито, нис-с'ито го-гл'еа д'ал'и ќе б'иде 'она с'ита кеј-што-к'-иде, д'ал'и ќе-б'иде с'ита. Ти-р'екоф б'ило за-вр'еме Турско сиром'аштија, л'еп кој-имал у-с'елово с'еа шо-в'икаа н'ема сметка од-'ова, од-'она, т'огаш л'еп кој-имал бил-н'ајбогат у-с'ело, 'имал л'еп до-крај, да-не-к'упуе, куп'уел'е п'ола Сир'ичино, куп'уел'е ж'ито, тр'иесе, четир'иесе к'уке 'имало кој-имал'е л'еп-до-крај.

Тоде Трпковски
87 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

'ОФЦЕ П'АСЕ Н'ЕВЕН П'ЕЈО

'Офце п'асе н'евен П'ејо,
'офце п'асе по-р'удине,
'офце п'асе по-пл'анине,
к'авал свири,
ст'адо ш'ири.

Црн-К'араман подл'авнуе,
'андил' к'уча подр'увнуе,
б'ело ст'адо подбр'екнуе.

Од'оздола 'ида Турци,
Турци Арн'аути,
па-ми-го-ф'ати(j)а н'евен Пе(j)о.
Го-ф'ати(j)а, го-врз'аја,
му-врз'аја л'ева р'ука,
л'ева р'ука, д'есна н'ога.
Б'ело ст'адо пот'ераја,
'овен Б'ецко го з'аклаја.
Кар'амана г-ут'епаја,
б'ело ст'адо пот'ераја.
Не-иде ст'адо бес-н'евен-Пејо.
П'анда Пејо да-се-м'ол'и:
ја д'ај-те-ми ш'арен к'авал,
да-ја з'асвирим на-ст'адото,
да-ми-ст'адо тргне по-пут.

Посл'ушаја Турци Арн'аути,
му-'одврзаја л'ева р'ука,
л'ева р'ука, д'есна н'ога,
Му-д'адоа ш'арен к'авал,
да-засв'ири на-ст'адото.
Он-не-св'ири на-ст'адото,
век-ми-св'ири на-бр'аќа-му.
Дал-ч'уете м'ои д'евет бр'аќа,
д'евет бр'аќа, тр'иесе брат'укеди.
М'ене-ме ф'ати(j)а Турци,
Турци Арн'аути.
Ме-ф'ати(j)а, ме-врз'аја,
Ми-врз'аја, л'ева р'ука,
л'ева р'ука, д'есна н'ога.
Б'ело ст'адо пот'ераја,
'овен Б'ецко го-з'аклаја,
Кар'амана г-ут'епаја,
б'ело ст'адо пот'ераја.

Тоде Трпковски
87 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

ДВАЈЦА СТАРЦИ ПИПЕР САДА

Двајца старци пипер сада,
пипер сада ем-го-вада.
Не(ј)ке пипер рот да-р'оди,
п'одоном, п'одоном, м'остом к'аменом,
еј-ти-м'осте нал'евај-се,
ти-бре-д'евојко над'евај-се,
м'оја-си, пак-м'оја ќе-б'идеш.

Пипер сада двајца старци,
пипер сада ем-го-вада.
Нејке пипер рот да-р'оди
под'оном, п'одоном, м'остом к'аменом.

Ми-дон'есова ш'утана к'оза,
дал'-ке к'оза пипер да-п'асе,
нејке пипер рот-да-р'оди.

Ми-дон'есова р'удоно к'уче,
дал'-ке к'уче к'оза да-ј'аде,
неке пипер рот-да-р'оди,
п'одоном, п'одоном м'остом к'аменом,
еј-ти-м'осте н'ал'евај-се,
ти-бре девојко н'адевај-се,
м'оја-си па-м'оја ќе-б'идеш.

Ми-дон'есова ж'утоно в'алче,
нејке в'алче к'уче да-ј'аде,
нејке к'уче к'оза да-ј'аде,
нејке к'оза пипер да-п'асе,
нејке пипер рот-да-р'оди,
п'одоном, п'одоном м'остом к'аменом,
еј-ти-м'осте н'ал'евај-се,
ти-бре девојко н'адевај-се,
м'оја-си па-м'оја ќе-б'идеш.

Тоде Трпковски
87 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

К 'ОЗАР

К'озе сум-ч'уал п'етнаес г'одине у-Ж'едан, и-ми-б'ило-сра н'ајвише од-в'алк. 'Една г'одина з'ав'арна снек, к'озеве ги-п'уштам, по-М'екише од-'озгора, од-багр'емите, по-М'екише н'адол'е, на-ср'еде М'екише з'ав'арна снек. 'Удри л'апајца, де, де, а-пр'ед-мене ј'аде 'една к'оза смр'ека. И ја-сум-се-п'отпрел со-ст'апот и к'озава ј'аде пред-м'ене 'една смр'ека, 'ама зв'онојве, зв'онциве не-се-сл'ушаа од-к'озеве, м'оре в'икам ја-прв'иве к'озе 'отишл'е-бе, дај-да-а-п'отерам 'оваја и с-'окренаф д'а-о з'емем ст'апоф, к'оај з'ад-мене на-п'ет-метра, м'оже под'ал'еко, 'ама т'аке на-пет-метра, в'алк, и-ја 'ааа с'амо, и кучињава, а-п'о-њего, г-от'ераја у-Зл'и-Дол, г-от'ераја т'амо, 'ама ништо, се-сп'аси. К'озе не-ми-'изеде. Др'уги-д'ан к'озеве се-вр'акаа пр'еко 'една г'арина...

– Што-е г'арина?

...гол'о-место, г'оло, се-вр'акаа к'озеве и-ке-'ида за-д'ома в'ише, се-смр'ачило за д'ома, и-ја од-десн'а-срана с'едим на-к'аршија, в'алкоф нис ср'еде к'озе, а-на-'една-к'оза, а-на-друг'а-коза, а в'икаа на-в'алкот н'екоаш м'у-е затв'орена 'устата, т'оа в'идоф д'ека не-м'ожеше да-ф'ати к'оза. А нис-ср'еде к'озе, го-в'идоф, и ја-'извикаф 'ааа, го с'обраја кучињава, па-у-Зл'и-Дол г-от'ераја у-д'олоф.

А мајка-ми пр'аеше на-Ѓ'урѓовд'ан, т'ураше гр'ебњој, к'онопи, на-вр'атата и с'амо што-ке-з'амина к'озеве, ке-ги-з'атвори гр'ебњојте, т'оа в'икаше 'она к'ао м'аѓие коб'аеѓи да-н'е-можа в'алците да-ј'ада, а в'идоф д'ека 'ете не-м'ожеше да-ј'аде, и в'икаа н'екоаш му-е-затв'орена 'устата на-в'алкот. Т'оа ми-се-д'есило м'ене н'екол'ку п'ути, и 'една г'одина на-Ѓ'урѓовд'ан, 'уралак смо т'ерал'е р'ано да-и-крмимо г'оре к'озете и о'фце, г'ојда...

– Што-е 'урал'ак?

...нас'абајл'е р'ано, нас'абајл'е, за-Ѓ'урѓоан с-ист'еруе ст'ока, р'ано, со-т'амница, и п'аља 'огњој т'амо, кој-г'ојда, кој-'офце, кој-к'озе, м'ене м-огр'еало сл'анце на-тр'омеѓа жел'инска, ц'ероска, и с'иричка, Крстец-ц'ероски. К'озеве к'ако шо-'идоа и т'аке з'ал'егаја, ш'ироко. Ја 'отидоф на-к'аршија, на-п'утоф шо-'иде за-Ц'ероо, и ги гл'еам к'озеве, т'уку од-'една смр'ека ми-ск'окна н'ешто, и ја уп, кој-гл'еам в'алкот, гр'абна 'една н'аша к'оза, нај'убаа, најд'ебела, д'ебела б'еше, гр'абна 'една к'оза га-здрма, га-'исече с'амо, и ја-'имаф 'едно м'арамче, га-врзаф, от-т'уе крук, и цел-д'ан 'иде и крк'оти т'уе.

Ѓ'урѓевдан, 'овде ми-се-см'еа д'ејке, ја-к'ао б'екар, ми-се-см'еа у-'Ограда в'аша т'уе, п'есме, се-нишаа, п'оа ѓурѓовдани, дајт'е-му-га 'овему дајт'е-му-га 'онему, д'ејке, б'екари, а б'аба-ти Др'екојца ми-се-см'ее, „Е м'оре б'екар к'озар-си, ај-гл'еај д'ејкеве к'ако 'играа“. И пор'учекот ми-'отиде бр'атот со-к'озе, м'ене-ме 'остае да се др'ужим к'ао б'екар кој-беф, а осум'аесе-деветн'аесе г'одине. Е к'озава, б'еше 'овде за-вр'еме б'угарско,

за-к'озава д'ојде 'еан к'асап, н'ејќе да-'а-кол'е, 'абе к'ако т'аке, не, в'ика, се сп'асила р'ече од-в'алкот. 'Абе к'еј-се сп'асила, гркл'аноф 'окинат. На-Ст'ојана т'атко-му 'Атл'е, з'еде н'ожот, га-з'акла, и 'овја н'а-рамо у-сред'е-село, 'имаше изб'егл'ице од бомбард'ирање од Ск'опје, т'етофци поб'егнал'е од Ск'опје 'овде, 'они го иск'упија м'есото, а нас ни д'инар не-н'и-даде, а м'ајка-ми н'ејќеше од в'алк да ј'аде, в'ика т'оа н'е-јадем, од в'алк н'е-јадем. И га-'изедоа т'аја к'оза м'ие не д'обифмо ни-д'инар. Е т'оа м'ене ми-се-д'есило со к'озете и со-в'алците.

Тоде
Трпковски
87 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

ВОДИЦЕ У СИРИЧИНО И НАОЃ'АЊЕТО НА ИЗГУБ'ЕНИОТ КРС

(деветн'аести ј'аноар)

За В'одице п'убоо от-Б'ожик смо-се-рад'уел'е. Нас'абајл'е м'ама ќе-не-ск'орне, друг'иот-д'ан на-В'одице, све д'еца ќе-ст'ана и кок'ошките се-п'уштаа, ќе-им-н'апрае крук в'аке со-ј'уже, ќе-н'апраа и ќе-ф'арл'а ч'енка у-кругоф и 'они го-р'ипкаа ј'ужето, кл'укаа и м'ие да-гл'едамо. А за-Б'адн'и-вечер кај-смо вечер'уел'е, не-ка-с'еа, сл'ама р'ажана ќе-пост'ел'имо д'ол'е и ќе-веч'ерамо т'уека на-н'еа, па-п'осл'е к'е-а соб'еремо сл'амата и ќе-се-врже сн'опчиња. А на-В'одице наутрото ги-врж'уемо ј'емишч'ињата, се врж'уаа за-да-р'ода, т'ој-д'ан се врж'уаа. У црква саб'ајл'ето смо 'ишл'е, 'ида ж'ене в'аке, се разд'аваа н'емало да р'ечеш н'ешто п'осебно, не-ка-с'ега, у црква м'узыка не. 'Имало м'узыка с'амо к'ај-се-венч'уело, 'иначе не.

– А-се-ф'арл'ал крстот?

Крстот не-се-ф'арл'ал, се-ф'арл'ал мл'огу 'одамна, на 'овја-мос г'оре, па-да-ти к'ажем к'огај, кај -б'ил'е... знам в'икаше б'аба прек'инаја Л'адо кај-ми-бил м'алаф, 'ацо Л'адо, к'олку г'одине т'уе 'имаше, к'оај ми-бил м'алаф т'оај прек'инале заш крстот им-з'агинал, п'аднал и не-м'ожел'е да го н'ајда, бил ж'ел'езен и пропаднал, и р'екал п'опот в'ише н'е-може да-се ф'арл'а, н'е-може да-ф'арлаш в'ише крс-кат-пр'опаднал, т'оа м'ора об'авезно да-се-ф'ати, 'ама в'одата б'ила г'ол'ема, тој пр'опаднал и в'иди к'ол'ку г'одине да-н'е-мрдне од-т'уека.

П'осл'е неколку г'одине го-н'ајде Б'оки м'ајсторот, и з'атоа п'очнаја да-ф'арл'аа, 'иначе не-се-ф'арл'ало, п'орано-не. А прет т'оа ф'арл'ал'е и

р'ипал'е људиве от-с'елово и го-на'оѓал'е, об'авезно го-на'оѓал'е, жел'езен бил, ќе-пр'опадне и об'авезно ќе-го-н'ајда, а т'огај с-укопал н'екако, з'акачен. Ме ч'уди од-т'ол'ку б'урајде пр'оаѓало, т'ол'ку ч'уда, па-м'остот се-препр'аваше, го-к'опаја, го-препр'аваја, б'еше стар мос, н'изок м'остот, го-препл'иаше в'ода, дрвен, у-з'има об'авезно ќе-го-препл'иа, у-ј'есен, пр'ол'ет смо-г'азел'е пр'еку-в'ода, пр'еку м'остот в'ода-т'ече, го-к'опаја го-препр'аваја, к'ако го-н'ајде д'етево н'е-знам од т'огај, прет-т'оа, се-ф'арл'ало, од мл'огу 'одамна ф'арл'ал'е крс. Посл'е кај прек'инал'е и прво кеј-нас-н'ајвише 'овде.

– По с'елава др'уги го фрлале?'

По-с'елава др'уги не-го-ф'арл'ал'е, с'амо 'овде, п'ошто б'ила н'ајстара цркв'ата и з'атоа, в'икаше к'умот, р'ече, 'ова-в'ика сум се-р'адуал и сум се изн'енадил, р'ече, м'ие смо-учел'е т'оа к'ако се ф'арла крстот и к'ако заг'инал-у Сир'ичино к'ајшто пр'опаднал крстот, а 'ова в'ика, се-ср'адуаф шо-го-н'ашл'е, мл'огу 'убоо т'оа, шо-го н'ашл'е, и да-се-пр'одужи да-се-ф'арл'а, и т'оа н'ишто не-е, м'ие ќе-зб'оримо в'аке д'ека д'ецава ќе-се-р'азбол'а н'ел'и, ст'удено, в'ика-не, н'икој не-се-р'азбол'ел. И-у-Р'усија се-ф'арл'а, за-р'азл'ика, 'ете у-Срб'ија не-го-ф'арл'аа, 'иста в'ера смо, а-не, с'амо Р'усија и 'овде, в'ика у-Р'усија у-мрас к'опаа, па-го-ф'арл'аа 'ама н'икој не-се-р'азбол'ел.

Петра
Трпчевска
73 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

ПРИКАСКЕ И СЛУЧКЕ ЗА ЖИВОТОТ ПОРАНО

Брат од-т'атота, што-е у-Ам'ерика, од-Б'ал'ета т'атко-му, 'овја шо-ни-е-у-к'уќава з'аедно, он мл'огу прикаске ни-к'ажуал. 'Абе к'оај ќе-ни-з'акаже-бе, м'ие св'ите 'околу н'ео и 'ајде 'ацо, ај-уште. Ќе-к'ажуе: Б'ил'е тр'ојца бр'ака и 'ишл'е до-н'екоа р'аскрсница, и м'ие... и ќе-се-'одмори в'аке... и до-н'екоа р'аскрсница, и ќе-пр'естане..., м'ие па-'ацо 'ајде... чекајте с'еа д'ошл'е до-раскрсницава в'ика и посл'е т'урил'е с'абл'а, 'една с'абл'а б'ацнал'е и р'екл'е с'абл'ава од-св'ите тр'ојца на-тр'и-сране к'-идемо, кој ќе-д'ојде-прф, кој ќе-га-'извади, 'ако в'иди д'ека е-р'г'осана, зн'ачи 'едниот од-њим п'огинал. 'Ако в'иди д'ека е-ч'иста, са свит'е-тр'ојца ж'иви. И т'аке се-р'азишл'е, и к'оај до'аѓаа, р'ече, кај-в'иѓаа на-врвот поц'арнела, с'абјата поц'арнела, т'оа 'едниот брат, најм'ал'иот, п'огинал. И посл'е ј'опе т'ија дв'ајца се-вр'акал'е н'азат и н'екоа сам'овила го-ср'ела и му-р'екла вр'ати-се н'азат, р'едот је-твој да-п'огинеш и за-да-се-сп'асиш вр'ати-се н'азат, и чекај да-се-вр'ати бр'ат-ти. Ќе гл'еаш у-с'абјата, 'ако с'еди све ч'иста, бр'ат-ти ќе-

се-вр'ати, за т'олку с'аати ќе-се-вр'ати. 'Ако п'оц'арне, зн'ачи он п'огинал. И он гл'едајќи у-с'абјата, т'аја целата поц'арнела, ств'арно и др'угиот брат му-п'огина, с'амо 'едниот го-сп'асила самов'илата.

'Ама за зм'ејој ќе-ни-к'ажуе, 'ама ќе-ни-к'ажуе пр'икаска за-пр'икаска, м'ие со-д'уша ч'екамо, д'еца, ј'есен да-д'ојде да-љ'упимо ч'енка. 'Ацо, к'-идемо, по комш'иеве смо 'ишл'е, св'егде се-љ'упело, цел-ноќ ќе-с'едиш и ќе-љ'упиш ч'енка. Таја тврда од об'ичнава, к'амень, не-се-ол'упуе вр'от, ч'епкај, ч'епкај 'ама м'ие 'идемо р'ади он-да к'ажуе пр'икаске. С'ега в'икамо т'огај не-ч'инело, б'ило посир'омашко, к'ај-си-д'ете све ти-је-убоо, све н'ешто 'има 'убоо у-т'оа, е т'огај па-н'емало тел'евизија и н'авечер т'оа, ж'енете ќе-пл'ета, ќе-пр'еда, м'ие ќе-сл'ушамо шо-ќе-каж'уаа пр'икаске, н'екој ќе-к'ажуе к'ако б'ило п'орано, 'уште прет т'оа как'о-било. Нај'убоо кај-ни-д'ојде стр'ујата, ни б'еше нај'убоо н'ешто. Д'ојде ка-л'амбиче в'аке, м'алу, м'алу п'осветло од л'амба, т'ол'ку, сл'аба стр'уја, с'амо со-дв'е-жице пр'ојдоа, к'ако-кој, н'екој 'ако 'има п'аре т'урил, 'ако н'ема не-т'урил. 'Една п'осл'е р'адивце 'едно ни д'онесе т'аквоо от-Б'елграт, в'аке м'алоо, л'ел'е р'адости, р'адости. А тел'евизор 'имаја с'амо Љ'аља, 'они 'имаја и 'овја у-ср'ет-село, Д'онче кеј-што-е к'уќана, т'уе Тр'омбус 'они 'имаја. У-њим ст'ариот б'еше лош, в'ујко на-т'атота му-б'еше, од м'ајка-му брат, 'ама лош мл'огу, п'енџер, ќе-с'иркамо нис-пенџерчето, а кеј-Љ'аља сл'ободно, цел'о-село гл'едамо, н'ешто ќе-'има, 'идеш н'авечер ка-у-к'ино кај-'идемо св'ите ќе-с'еднемо и гл'едамо.

– Д'ал'и сте 'идел'е на 'игранке?

На 'игранке смо 'идел'е с'амо у-ср'ет-село, тр'и-д'ана Б'ожик, тр'и-д'ана В'ел'игдан да м'ораш да 'играш цел-д'ан. Ма ст'удело, к'акви студ, да п'ука студ, м'ора да-си на-бр'оф т'амо ('ако те-н'ема т'ебе на-броф, ќе-в'икаа што-му-е с'еа, дал је-б'ол'ен 'ил'и (ј)е-б'олно тоа д'ејче што-го-н'ема), цел-д'ан 'играш, на-зб'ирало. Зб'ирало т'упани, 'една с'урла и два т'упана, 'удри, 'удри, цел-д'ан 'играа, св'ите 'играа, а п'осебно т'епање за кол'овога, кој-ќе-в'оди к'оло и да-д'аш п'аре и да-се-т'епаш, кој-ќе-в'оди, м'ора тоа д'анска ти-да-в'одиш, к'олово д'а-о в'одиш, св'ирел'е со-тр'уба 'една и н'екоаш ќе-д'ојде пом'алоо н'екое ц'иганче, т'аке 'уз-њео, и т'оа д-идеш да-и-п'азариш, н'емало, не-до'аѓал'е с'ами, к'-ида, д'еца ќе-п'азара у-Ск'опје, у-Т'етоо п'ослабо 'имало и ќе-д'ојда. Тр'и-д'ана паз'арени да-св'ира, от-с'абајл'е г'отоо поч'ињаа, ќе-дор'учкаш и у-ср'ет-село. И у-шк'оло смо 'играл'е, у-шк'оло за-Б'ожик, м'оеш да-зам'исл'иш, с'нек, др'онци, в'етар, стут, 'ама т'амо цел-д'ан, 'еднаш 'ако д'оеш да-ј'адеш и 'одма се-вр'акаш.

– А как'о-било за-слава за-Свет'и-Дуси?

За Свет'и-Дуси н'е-било ка-п'орано н'едел'а, главн'иот-д'ан, пр'азникот је у-пон'едалник, м'ие у-н'едел'а смо м'естел'е. А как'о-било, па ц'ела т'етоска ок'олија и ти-до'аѓаа на-пр'имер 50 д'уше, 50, т'уе н'ема приј'ател'и и р'однине, б'ило кој, се-соб'ирал'е, 'едан 'иде и 20 д'уше с'о-њео

н'оси. П'ални с'обете и чард'аците п'ални и м'узика и ј'ада, ќе-н'апраа р'учек, па било-што, м'анца, м'анца со-к'омпир, со-к'упус, со било што, с'амо да има м'логу за-да се-н'ајада. Тел'иња смо кл'ал'е, а н'емало чорб'алоци, у-ч'иние, св'акому, у-ч'иние, к'ол'ку са-љ'уди т'ол'ку т'ураш у-ч'иние и му-н'осиш. У-к'отл'и смо-в'арел'е, 'имамо м'ие г'оре, б'аба-ти Ц'енејца 'едно к'отл'е и ќе-о-кал'ајсамо, б'акарно к'отл'е, г'ол'емо, у-З'агорка 'остана, 'изгоре со-к'уката, г'ол'ем к'отел и п'алан со-м'анца. Н'емало ни ш'ерпа, п'осл'е 'изл'егоа ш'ерпе, 'овде н'емало к'ај-да-се-к'упи, од-Ск'опје, од-Белграт, се-н'осело. Т'ањири смо 'имал'е прво з'емјени, п'осл'е д'ојдоја 'едни т'ањири, п'орцелан т'аке, м'алу кр'иви, искривени н'егдека в'аке, 'ама ж'еневе м'одерни, л'ојце п'ојке дрв'ени, и дрв'ените п'осл'е ск'упи, зел'ен'икоој 'ако-са-од-зел'еника, са-ск'упи, 'убаај т'иа зел'ен'икојте, знам м'ама ќе в'ика ти(ј)а за г'ости се-ч'уаа, а-'едни од-бука пр'аени, 'устава к'е-ти-а-'отргна, од-т'и(ј)а смо-ј'ал'е.

М'узика од-крај, од-кај-п'амтим ка-д'ете 'имало, и т'оа у-ср'ет-село. М'ора д-'има у-ср'ет-село м'узика, т'оа об'авезно, не-м'оже да б'иде, св'ите тр'и-д'ана, Б'ожик, В'ел'идан, св'ите тр'и-д'ана. 'Они до'агаа, на пр'имер с'абајл'е до'агаа, прво 'ида р'ано по-к'ук'еве, им-се-д'ава-гра, кој п'аре ќе-им-д'ае, св'ира од-к'ука у-к'ука, п'осл'е т'оа ќе-'остаа у-км'етот, кој-е-кмет, тоа шо с'обрал'е и п'осл'е изл'агаа у-ср'ет-село и н'ародоф св'ите н'аеднаш, шо п'обргу да-се-пр'омениш да-'изл'езеш. И за-Свет'и-Дуси 'имало м'узика, насаб'ајл'ето, па и г'остите им д'аваја по н'екој д'инар.

М'логу 'одамна, ми-каж'уела м'ама, в'икаше и т'ато и п'ослабо го-п'амтим п'ошо не-с'едел 'овде, све-у-Белграт, 'она в'ика, ја-к'оај-сум-д'ошла Свет'и-Дуси н'е-било сл'ава, не-го-сл'авел'е сел'аниве, н'его у-ц'рква се-в'арело, и 'ишл'е св'ите у-ц'рква, г'ости ќе-д'ојда, св'ите у-ц'рква, и п'осл'е с'амо ќе-д'ојда т'аке да-се-в'ида по-д'ома на-м'уабет, а-'иначе све у-ц'рква, е-п'осл'е п'ошто е-цркв'ава Свет'а-Петка, а в'икаше к'умоф В'ецо нашава-црква у-т'етоска ок'ол'ија и гостиварска е-н'ајстара ц'рква. К'оај га-з'ел'е сл'авата Свет'а-Петка 'овја у-Т'уденце п'ошто и њ'имната ц'рква Свет'а-Петка, п'омлада-је тај'а-ц'рква, и 'они ка-га-з'ел'е сл'авата, н'ашиве п'очнал'е д'ома да-ги-в'икаа, да-н'е-вара у-ц'рква, н'его д'ома и од т'огаш ост'анало т'аке. 'Иначе б'ила с'елска сл'ава с'амо у-ц'рква, не-в'аке ка-с'еа по-д'ома. М'ие смо 'имал'е сл'аве св'ака фам'ил'ија по-две-славе д'омашни. М'ие 'овде Петкоан и Менк'унија, т'амо Ѓ'оркоој Свети-Н'икола и Свети-'Арангел, др'угиве Пр'ечиста, 'овја Пр'ечиста од Порече са-д'ојдени, пор'ечкоој с'амо 'едан пр'азник 'имаа. Ц'ело Порече Пр'ечиста сл'авело. Тр'и-д'ана м'орало да-б'иде, муз'икава тр'и-д'ана. За Свет'и-Дуси дв'а-д'ана, п'ошто нед'ељата не-се-рач'унало, пр'ипрема, се-м'естело у-н'едеља. Ка-п'очнаја на-р'абота-да-'ида, држ'авна.

Петра
Трпчевска

НЕДЕЛ'КО СО ВАМПИРИТЕ

Тој бил от-Сир'ичино, а-жена 'имал од-Гл'оѓи, от-Гл'оѓи му-била ж'ената. Се-ишло пр'еку четири-ј'асике п'окрај Теарце за-у-Гл'оѓи, со-коњ-и-к'ола. Кола нато'арена со-луб'енце да-'однесе на-д'едото и бабата. Тој к'огај 'отишал кеј-д'едото и бабата пр'оаѓал от-кеј-Ш'емшоо нис-гроб'иштата ш'иптарски. К'оај 'ишал у-Гл'оѓи т'амо го-т'ерал'е на-прен'оќиште, 'ама п'ошто н'емало то'а-време с'аат, н'емал к'ако да-се-ор'ентиша по-с'аат, и ст'анал у-ниедн'о-време, к'оај п'етлојте кук'урикал'е и п'ошал за-н'адома. У-к'олата му-ст'аел'е л'убенце, за-да-'однесе д'ома. И п'ошал. П'ошто н'емало стр'уја п'ошал у-глу'а-доба, у-ноќ. Б'аба-му и д'едо-му го-к'очел'е да-н'е-јде н'авечер да-'иде к'оај ке-се-р'азд'ањи, 'ама тој не-го-п'ослушал, и кр'енал за-н'адома, по-селск'иот-пут, на-четири-ј'асике...

– Кеј-е тој-пут?

– Тој-пут н'оси кеј гроб'иштата от-с'елото Ш'емшоо, ш'иптарски гр'обишта. 'Ишал со-в'олоска к'ола пр'егната со-дв'а-вола. В'олојте му-се-в'икал'е К'араѓа и М'уроња, 'едниот вол б'ил-црн, а др'угиот црвен. Б'иле ј'аки в'олоој, с'илни, 'орал'е по-тр'иесе д'екара н'иве. И Недел'ко п'ошал за-н'адома да-'иде. Се сп'уштил од-Гл'оѓи по-селск'иот-пут, от-Теарце па-н'адоле нис н'ивете, п'ошто н'емало н'апрет 'асфал, 'имало с'амо селски-п'утоој, а-'асфалтот е-праен 'околу ше-е-седма г'одина, ше-ес-осма. И тој с'елски-пут в'одел п'окрај Ш'емшоо нис гроб'иштата и за-Сир'ичино. И Недел'ко што-к'е-види 'унутра у-гроб'иштата м'ужи 'играа 'оро, у-срет-гр'обишта. И к'оај го-прим'етил'е н'ео со-к'олата-в'олоска со-в'олојте, го-пр'екинал'е к'олото и кр'енал'е н'акеј н'ео. Тој к'оај ги-в'идел д'ека 'ида н'акеј н'ео се-'исплашил до-к'оска, см'рзнал от-ср'авоој и н'е-знаел што-да-пр'ае, се-ст'аписал, 'едни му-се-нак'ачил'е на-к'олата в'олоска, а др'уги на-в'олојте на-К'араѓа, и на-М'уроња. Тогаш в'олојте п'очнал'е да зд'ијаа т'ешко пр'еку н'осојте и с'амо пр'фк'ал'е со-н'осојте, а-Недел'ко от-сра н'е-моел да-се-св'рти п'озади, да-в'иди што-се-д'ешаа н'азат, за-ср'еќа н'егоа к'оај прибл'ижил до-првит'е-куќе у-Ш'емшоо, п'очнал'е да-л'аа куч'ињата с'илно от-првит'е-куќе. И 'овја св'ите м'ужи изр'ипал'е от-к'олата и от-в'олојте и се-вр'атил'е н'азат у-гроб'иштата.

– П'осл'е што-се-д'есило?

– Дур-му-б'иле ка'чени на-к'олата-в'олоска му-ги-сл'имнал'е све-луб'енците от-к'ола д'ол'е, и-тој-кај-ст'игнал-д'ома, у-Сир'ичино, 'уште т'амница б'ило, 'исплашен от-'ова што му се д'есило, ги-разб'удил најбл'иските што-му-б'ил'е д'ома и им-р'аскажал што-му-се д'есило кеј-гроб'иштата у-Ш'емшоо, што-го-сн'ашло. Утр'едента к'оај се-разд'ањило

м'ужите от-бл'иската фам'ил'ија тргн'ал'е да-'ида да-в'ида кеј-гроб'иштата, да-в'ида што-се-д'есило. И т'амо што-ке-в'ида луб'енците ги-н'ашл'е нар'едени по-пут 'една п'озади др'уга, н'иедна не-б'ила ошт'етена. От-т'аја-случка што-му-се-д'есила Недел'ко д'обил 'уплави, се-уплашил, па-м'орало да-го-н'оса по-б'ајачке, да-го-л'еча. Таке пр'ошло п'одл'аго вр'еме за-да-се-вр'ати у-н'ормала. И т'аке 'оваја в'истинска случка ост'анала и до-д'ан-д'ан'аска што-се-прен'есуа от-к'ол'ено на-к'ол'ено.

Тоше
Деспотовски
52 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

ИТРОШТИНЕТЕ НА ЦВЕТКО

От-тетоск'иоф-крај д'оста л'уди 'ишл'е на-г'урбет, на-п'ечалба у-стр'анство, па-т'аке и дв'ајцата к'омшии Цветко и Н'асто р'ешл'е да-'ида у-Герм'анија на-п'ечалба. Б'ило прол'етн'о-време. З'аминал'е и не-се-вр'атил'е д'ома три-г'одине. 'Иначе т'и(ј)а б'ил'е от-с'ело кеј-што н'емал'е шк'оло з'авршено, б'ил'е пр'ости, п'ошто н'апрет шк'оло не-смо-'ишл'е, смо-'ишл'е со-г'ојда-и-со-св'иње, т'аке се-живело н'апрет. И т'и(ј)а зам'инал'е. Т'амо се-м'учел'е м'логу, раб'отал'е за-малк'у-паре 'ама м'орал'е да-с'еда п'ошто 'имал'е фам'или(ј)а за-гл'едање, па-м'орал'е да-пра'каа п'аре н'азат, д'ома да-се-гл'еда фамил'и(ј)ата.

– Што-се-д'есило п'осл'е?

Пр'ет-да д'ојда д'ома, да-се-вр'ата н'азат у-р'оден крај, Н'асто му-р'екал на-Цветкота, п'ошто смо-на-п'ечалба н'ешто да-ем-к'упимо от-'овде за-да-одн'есемо д'ома на-фамил'и(ј)ата. Цветко му-дал-пр'едлок да-к'упа два-с'аата, буд'илници за-д'ома, 'едан за-'едниот, друк за-др'угиот. И утр'едента тргн'ал'е со-вос од-Герм'ани(ј)а за-Макед'они(ј)а, и да-д'ојда у-р'одниот-крај. К'оај прист'игнал'е на-гран'ицата за-Југосл'ави(ј)а, Цветко-му р'екал на-Н'астота, 'абе Н'асто на-гр'аница ке-ни-'удра ц'арина, што-да-пра'еамо со-с'атојве. И Н'асто п'ошто бил-п'опрос му-р'екал-на-Цветкота што-да-пра'еамо. Цветко му-р'екал п'ошто н'осимо ш'ешири на-гл'ава ке-ги-ст'аеамо с'атојве у-ниф и ке-пр'ојдемо гр'аница. И т'аке напр'аел'е, 'ама Цветко от-п'орано му-го-н'авил буд'илникот од-Н'астота да-зв'они. К'огај д'ошл'е на-гр'аница цар'иникот им-р'екал у-к'упето д'ал'и 'имаа н'ешто да-пријава за-ц'арина. С'амо што дв'ајцата р'екл'е д'ека н'емаа н'ишто, на-гл'авата от-Н'астота п'очнал да-зв'они 'едниот с'аат. Н'асто зб'унет у-тој м'омент, р'ешил да-го-л'аже цар'иникот, со-т'оа-што му-р'екал на-Цветкота, в'ика, Цветко, Цветко ај-п'огоди к'ое-'уше ми-т'инчи. Т'оа го-

в'идел цар'иникот и т'аја л'ажга не-пр'ошла кеј-н'его и Н'асто м'орал да-пл'ати ц'арина за-буд'илникот.

Тоше Деспотовски
52 години,
материјалот е снимен во
септември 2012

ЛИТЕРАТУРА

Кирилица

Аргировски Мито 1998: *Грцизмиѝе во македонскиоѝ јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Белић Александар 1925: „Аорист имперфективних глагола“, *Јужнословенски филолоѝ В*, Београд, 171-182.

Белић Александар 1935: *Галички дијалектиѝ*, Српска краљевска академија, Београд - Срем. Карловци.

БЕР: *Бѝлѝарски еѝтимолоѝичен речник*, I, II, III, IV, БАН, Софија, 1971, 1979, 1986, 1995.

Бојковска Стојка 2003: *Радовишкиоѝ ѝговор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Велковска Снежана 1998: *Изразување на резулѝаѝивносѝа во македонскиоѝ сѝандарден јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Велковска Снежана 2011: *Сѝудии од македонскаѝа лексиколоѝија и лексикоѝрафија*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Видоески Божидар 1950: *Поречкиоѝ ѝговор*, Скопје.

Видоески Божидар 1957: „Кичевскиот говор“, *МЈ*, VIII, стр. 31-90.

Видоески Божидар 1958: „Говорот и топонимијата на кичевските села од тајмишката група. - И: Говор; II: Топонимија“. *МЈ*, IX, 1-2, стр. 17-65: 1 к.

Видоески Божидар 1962: *Кумановскиоѝ ѝговор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Видоески Божидар 1973: „Дијалектната база на македонскиот литературен јазик“, - *Предавања* - VI семинар, стр. 1-10.

Видоески Божидар 1978: „Вокалните системи на македонскиот литературен и дијалектен јазик“, *Прилози*, III, 1, МАНУ, Скопје, стр. 79-98.

Видоески Божидар 1992: „Говорот на селата Плевна и Горно Броди, Драмско“, *Прилози*, МАНУ, XVII, 2, Скопје, стр. 5-89.

Видоески Божидар 1995: „Централните говори“ (општа карактеристика и внатрешна диференцијација), *Прилози*, XX, 1-2, МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 1998: *Дијалектиѝиѝе на македонскиоѝ јазик*, *ѝом1*, МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 1999а: *Дијалектиѝиѝе на македонскиоѝ јазик*, *ѝом2*,

МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 1999б: *Дијалектните на македонскиот јазик, том 3*, МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 1999в: *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 2000а: *Прирачник за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас*, ИМЈ, Скопје.

Видоески Божидар 2000б: *Фонолошки бази на говорите на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје.

Видоески Божидар 2000в: *Текстови од дијалектните на македонскиот јазик*, ИМЈ, Скопје.

Видоески Б., Димитровски Т., Угринова-Скаловска Р и Конески К. *Правите на македонскиот литературен јазик*, Скопје 1998.

Гајдова Убавка, Лаброска Веселинка 2000: „Ареалите на членската морфема кај именките од машки род во еднина што завршуваат на консонант (според картотеката на МДА)“, *XXVI Научна дискусија*, Скопје, стр. 203-216.

Гајдова Убавка 2002: *Теморалната карактеристика на финитните глаголки конструкции во јужноисточните македонски говори*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

ГБР: *Грчко-български речник*, БАН, Институт за български език, София 1994.

Голомб Збигњев 1959: *Генетички врски меѓу карпатската и балканската источарска терминологија и улогите на словенскиот елемент во ова подрачје*, *МЈ*, X, кн. 1-2, Скопје.

Голомб Збигњев 1960/61: „Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско)“ *МЈ*, XI -XII, Скопје.

Гортан - Премк Даринка 1997: *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски јазик САНУ, Београд.

Грамматика 1993: *Грамматика на современиот български книжовен език*, БАН, София.

Грицкат Ирена 1954: *О перфекту без помоћног глагола у српскохрватском језику и сродним синтаксичким јојвама*, Институт за српски јазик, књига 1, Српска академија наука, Београд.

Давкова-Ѓоргиева Светлана 2004: *Лексиката на говорите на селото Чифлицик – Демирхисарско*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Давкова-Ѓоргиева Светлана 2009: *Дијалектните именувања на јосајките во македонскиот јазик од јужнословенски и балканистички аспекти*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Демирај Шабан 1994, *Балканска лингвистика*, Скопје.

Дрвошанов Васил 1993: *Кајларскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

- Дрвошанов Васил 2005: *Анаџомскаџа лексика за човекоџа во македонскиџа џовори*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Иванова Олга 1996: *Речник на џоџонимиџа во обласџа џо сливоџа на Бреџалница*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Иванова Олга 1999: *Сџудџи од џоџонимиџаџа и анџроџонимиџаџа*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Илиевски Петар 1988: *Балканолоџки линџвистџички сџудџи*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Инџенџијално-синџаксички речник на македонскиџа џлаџоли*, I–VI, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 1992–2001.
- Јашар-Настева Оливера 1962/63: „Македонските калки од турскиот јазик“, *МЈ*, XIII–XIV, Скопје, стр. 109–172.
- Јашар-Настева Оливера 2001: *Турскиџа лексички елементи во македонскиоџа јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Киш Маријана 1996: *Дијалекџнаџа лексика од обласџа на расџиџиелниоџа свети*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Киш Маријана 2005: *Морфолоџкаџа сџрукџура на џридавскиџа во македонскиоџа лиџератџурен и дијалекџен јазик*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Киш Маријана 2010: *Лексички, зборообразувачки и морфоџакиџички особеносџа на македонскиџа дијалекџа*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Конески Блаже 1954: *Грамаџика на македонскиоџа лиџератџурен јазик, дел II*, „Просветно дело“, Скопје.
- Конески Блаже 1981: *Грамаџика на македонскиоџа лиџератџурен јазик*, Култура, Македонска книга..., Скопје.
- Конески Блаже 1982: *Исџорија на македонскиоџа јазик*, Култура, Скопје.
- Конески Блаже 1993: „Ономастичко-митолоџки теми“, *Прилози на МАНУ XVIII*, 1, Скопје, 5-23.
- Конески Кирил 1995: *Зборообразувањеџа во современиоџа македонски јазик*, „Бона“, Скопје.
- Корубин Благоја 1986: *Јазикоџа наши денешен*, книга четврта, „Огледало“, Скопје.
- Корубин Благоја 1990: *На македонскоџрамаџички џеми*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Корубин Благоја 1994: *Македонски исџорио - социолинџвистџички џеми*, „Матица македонска“, Скопје.
- Лаброска Веселинка 1999: „Употребата на збирната и избројаната множина во македонскиот дијалектен јазик“ *Придонесоџа на Блаже Конески за македонскиџа кулџура*, Скопје, стр.125-129.
- Лаброска Веселинка 2002: „Градскиот кичевски говор (генерациски разлики)“, *Македонски социолинџвистџички и филолоџки џеми*, Совет за македонски јазик на Република Македонија, Скопје, стр. 137-144.

- Лаброска Веселинка 2004: „Од падежниот систем на македонскиот кичевски говор“, *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich*, 4, *Opis, konfrontacja, przekład*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Лаброска Веселинка, *Кичевскиот говор* 2008, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Лаброска Веселинка, Гајдова Убавка, 2011: *Акузативот во македонскиот дијалект Скопје*.
- Лаброска Веселинка, Томовски Дарко, 2011: *Фонемата /в/ во санди во долнолошкиот говор*, МЈ, Скопје 2011, 87-94 (коавторство).
- Маленко Билјана 2012: *Штипскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков, Скопје.
- Марковиќ Марјан: *Дијалектологија на македонскиот јазик II*, според Видоески Божидар, Скопје, 2007.
- Маслов Юрий Сергеевич 1984: *Очерки по аспектологија*, Ленинград.
- Минова - Ѓуркова Лилјана 1991: „За разговорниот јазик на македонските родени говорители“, *Литературен збор*, бр.1-2, Скопје, стр.31- 43.
- Минова - Ѓуркова Лилјана 1992: „Релативната реченица во македонските дијалекти во Грција (Егејска Македонија) и Јужна Албанија“, *Прилози*, XVII, 1, МАНУ, Скопје.
- Минова - Ѓуркова Лилјана 1994: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Радинг, Скопје.
- Мошин Владимир 1975: *Споменици за средновековната и ионовата историја на Македонија*, том II, Архив на Македонија, Скопје.
- Облак Ватрослав 1994: *Македонски стилски*, Заедница на македонските културни друштва во Словенија, Љубљана.
- Пеев Коста 1970: *За македонскиот дијалектна лексика*, МЈ, XXI, стр. 123-136.
- Пеев Коста 1976: *Земјоделската терминологија во македонскиот дијалект*, МЈ, XXVII, стр. 121-143.
- Пеев Коста 1979: *Дојранскиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Пеев Коста 1987: *Кукушкиот говор*, „Студентски збор“, Скопје.
- Пољоска Агим 1998: *Лексичка интерференција на македонскиот и албанскиот дијалектен јазик*, „Менора“ Скопје.
- Поповски Аритон 1970: *Македонскиот говор во гостиварскиот крај*; Собрание на општина Гостивар, Гостивар.
- РМЈ - *Речник на македонскиот јазик 1,2,3*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје, 1961.
- Савицка Ирена, Спасов Људмил 1997: *Фонологија на современиот македонски стандарден јазик*, Детска Радост, Скопје.
- Селищев А. М., 1933: *Македонские кодичи XVI-XVIII веков*, Издание македонского научного института, София.
- Селищев А. М., 1981: *Полож и неговојо българско население*, София.

- СМР - *Српскохрватско-македонски речник*, „Македонска книга, Просветно дело“ Скопје, 1989.
- Соколоски 1971 – М. Соколоски, А. Стојановски, *Турски документи за историјата на македонскиот народ, објавен и објаснен дефтер N 4* (1467-1468 година). Скопје 1971.
- Соколоски 1976 – М. Соколоски, *Турски документи за историјата на македонскиот народ, објавени и објаснени дефтери од 15 век*, том III, Скопје 1976.
- СРЈ - *Современный русский язык, лексика*, „Просвещение“, Москва, 1977.
- Стаматоски Трајко 1956: *Градскиот тейовски говор*, МЈ, VII, Скопје.
- Стаматоски Трајко 1957: *Градскиот тейовски говор*, МЈ, VIII, Скопје, 91-115.
- Стаматоски Трајко 1959: *Од лексиката на Тейовскиот говор*, МЈ, X, кн. 1-2, Скопје.
- Станковска Љубица 1995: *Македонска ојконимија*, книга прва, *Метаморфоза*, Скопје.
- Станковска Љубица 2001: *Топонимите со суфиксот -ица во Македонија*, Скопје.
- Стоевска - Денчова Еленка 2004: *Кривоаланечкиот говор*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Стоевска - Денчова Еленка 2009: *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балканиситички аспекти*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Стоичовски Благој 1992: *Македонски народни умотворби од Кичевско*, Институт за фолкор „Марко Цепенков“ Скопје, Собрание на општината Кичево, Кичево.
- Стојановски Александар, Ѓоргиев Драги 2001: *Населби и население во Македонија XV и XVI век*, ИНИ, ДАРМ, Скопје, 2001.
- Таховски Ѓ. Атанас 1951: *Грчки зборови во македонскиот народен говор*, Прилог кон етимолошкиот речник на македонскиот јазик, МЈ, кн. 1, Скопје.
- ТБР - *Турско-български речник*, Държавно издателство „Наука и изкуство“, Софија, 1962.
- Тополињска Зузана 1960/61: „За словенскиот слободен и неподвижен акцент“, *Македонски јазик*, XI - XII, бр. 1-2, Скопје, 73-79.
- Тополињска Зузана 1974: *Грамајтика на именската фраза во македонскиот литературен јазик*, МАНУ, Скопје.
- Тополињска Зузана 1979: „Кон дефиницијата на членот“, *Присјатни предавања, прилози и библиографија на новите членови на МАНУ*, Скопје.
- Тополињска Зузана 1995: *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*, кн. I, Синтакса I, МАНУ, Скопје.

- Тополињска Зузана 1997: *Македонскиите дијалекти во Егејска Македонија*, кн. I, Синтакса II, МАНУ, Скопје.
- Тополињска Зузана 2003: *Полски - македонски, грамаѓичка конфронтиација*. 6. Синтаксичка деривација, МАНУ, Скопје.
- Тошев Крум 1979: *Сирешкиот говор (според некои материјали од XIX век)*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Тошев Крум 1950: Промените на консонантските групи *вн* и *бн* во *мн*, *Македонски јазик*, I, бр. 3, Скопје 1950, 59-61.
- Трајковски Кирил 2000: *Битолскиот градски говор со посебен осврт на лексиката*, докторска дисертација, ракопис.
- Трифунски Јован 1976, *Полог (антропогеографска истражувања)*, Српска академија наука и уметности, Српски етнографски зборник, Београд.
- ТРМЈ - *Толковен речник на македонскиот јазик 1,2,3,4,5*, ИМЈ „Крсте Мисирков“ Скопје 2003.
- ТРС - *Турецко-рускиот словарь*, Издателство „Рускиот јазик“, Москва, 1977.
- Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опишан дефтер за Скопскиот санџак од 1568-69 година*, Архив на Македонија, Скопје, 1988.
- Угринова - Скаловска Радмила 1979: *Старословенски јазик*, Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје.
- Цветановски Гоце 2001: *Месото на перфектиот во темпорално-модалниот систем на каршијачкиот говор*, Македонскиот глагол: синхронизација и дијахронизација, ИМЈ <Крсте Мисирков, Скопје.
- Цветановски Гоце 2003а: *За грамаѓичката зависност на именската синтакса од глаголската синтакса во каршијачкиот говор*, Македонскиот јазик - минато, сегашност, иднина, ИМЈ <Крсте Мисирков, Скопје.
- Цветановски Гоце 2003б: *Конструктивниот елемент на именската синтакса во каршијачкиот говор*, Теории и методи во ареалната лингвистика, МАНУ, Скопје.
- Цветановски Гоце 2004а: *Каршијачкиот говор - Скопско (со посебен осврт на синтаксата)*, ИМЈ Крсте Мисирков, Скопје.
- Цветановски Гоце 2004б: *Општествените промени и дијалектите на македонскиот јазик*, Општествените промени и јазикот, ИМЈ <Крсте Мисирков, Скопје.
- Цветановски Гоце 2005: *Формална и функционална анализа на сложениите глаголски форми (перифразични конструкции) врз примери од скопскоблатинскиот говор*, Литературен збор, ЛП/4-6, Скопје.
- Цветановски Гоце 2007: *Албанскиот јазичен елемент во западнопресланскиот говор*, Јазичите во контакт, Денови на Благоја Корубин, Скопје.

- Цветановски Гоце 2008: *Типови plusquaperfectum во скопскоблaйскиот и зајаднопресјанскиот говор (формален и функционален опис)*, XXXV научна конференција, Охрид.
- Цветановски Гоце 2009: *Од лексиката на зајаднопресјанскиот говор (во Р Албанија)*, Зборник во чест на К. Конески, Скопје.
- Цветановски Гоце 2010а: *Говорот на Македонците во Мала Пресија (зајаднопресјански говор)*, ИМЈ <Крсте Мисирков, Скопје.
- Цветановски Гоце 2010б: *Карактеристики на фонолошките бази во граничните зони на зајадното македонско наречје (врз примери од скопскоблaйскиот и зајаднопресјанскиот говор)*, Конференција и заседание на Комисијата за фонетика и фонологија при Меѓународниот славистички комитет, Скопје 2010.
- Цветановски Гоце 2010в: *Јазичите во контакти и нивно меѓусебно влијание на планот на лексиката (врз примери од зајаднопресјанскиот говор)*, Филолошки студии, Скопје-Перм-Љубљана-Загреб.
- Цветановски Гоце 2012: „Карактеристики на збороредот на придавските определби во каршијачкиот говор“, *Филолошки студии*, Скопје-Перм-Љубљана-Загреб.
- Цветковски Живко 1994: „За некои покарактеристични промени во синтаксата на стандардниот македонски јазик (со посебен осврт врз сврзничките средства)“ *Литературен збор*, 1-3, Скопје, 53-59.
- Чашуле Илија 1989: *Синтакса на македонската глаголска именка*, НИО Студентски збор, Скопје.

Латиница

- Divković Mirko 1980: *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb.
- Friedman Viktor 1977: *The Grammatical Categories of the Macedonian Indicative*, Columbus.
- Friedman Viktor 1986: "Evidentiality in the Balkans: Bulgarian, Macedonian, and Albanian", *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, ed. W Chafe and J. Nichols, 168-189. Norwood, N.J.
- Gołąb Zbigniew 1964: *Conditionalis typu bałkańskiego w językach południowosłowiańskich*, Kraków.
- Meydan Métiyé 1996: "Les emplois médiatifs de -miş en Turc", *L'annonce médiatisée*, Éditions Peeters, Louvain - Paris, 125-143.
- Naselenie po narodnost i naselbi vo SRM (spored administrativno-teritorijalnata podelba od 9-II-1962 godina)*, Zavod za statistika, Skopje, 1964.
- Simeon Rikard 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb.
- Skok Petar 1971-74: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb.
- Škaljić Abdulah 1965: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", Sarajevo.

Vuković Jovan 1961: "Povodom najnovijih radova i interpretacija posvećenih imperfektu i aoristu", *Radovi XVIII, Odjelenje istorijsko-filoloških nauka*, knjiga 6, Sarajevo, 19-50.

Mazon A., Conte slaves de la Macédoine sud-occidentale

Mazin A., Documents, contes et chansons slaves de l'Albanie du sud

Vaillant A. Mazon A., L'évangélique de Kulakia, un parler slave du Bas-Vardar

Malecki M., Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskiem)

Polivka, Lidové povídky jihomakedońské z rukopisů St. Verkovičových

СОДРЖИНА

Влатко СИМЈАНОВСКИ

Називите на диви животни, лазачи и инсекти во македонските
дијалекти5

Душко ДЕСПОТОВСКИ

Говорот во село Сиричино – Тетовско123